

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

Dr. Csák Zsolt

Pécs

2016.

**PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
DOKTORI ISKOLA**

**A terhelt távollétében lefolytatható egyes eljárások
megítélése az eljárási szabálysértések és a
tiszteséges eljárás tükrében**

Készítette:

Dr. Csák Zsolt

Témavezető:

Prof. dr. Gál István László

Tanszékvezető egyetemi tanár

A kézirat lezárva: 2016. október 10.

PÉCS

Tartalomjegyzék

I.	Bevezetés	7
II.	A magyar történeti előzmények	33
II.1.	A Bűnvádi Perrendtartás jelentősége	35
II.2.	A közvetlenség jelentősége a Bűnvádi Perrendtartásban	37
II.3.	A terhelt jelenléte a főtárgyaláson	40
II.4.	Eljárás az ismeretlenek, a távollévők és a szökevények ellen	41
II.5.	A makacssági eljárás	44
II.6.	Összegezés	47
III.	Nemzetközi kitekintés	48
III.1.	Angolszász típusú megoldások	49
III.2.	A német jogrend megoldása	52
III.3.	A holland modell	55
III.4.	Szlovén megoldások	56
III.5.	Összegezés	57
IV.	Tárgyalás a szabályszerűen megidézett terhelt távollétében	58
IV.1.	A jogintézmény értékelése	58
IV.2.	Gyakorlati nehézségek	69
IV.2.1.	Az elővezetés nehézségei	69
IV.2.2.	A jegyzőkönyvezéssel kapcsolatos problémák	74
IV.2.3.	Az igazolási kérelemmel kapcsolatos problémák	75
IV.3.	A bizonyítás nehézségei	78
IV.4.	A tárgyalás folytatása a terhelt jelenlétében	81
IV.4.1.	A terhelt előállításának nehézségei	81
IV.4.2.	Áttérés a Be. XXV. Fejezete szerinti eljárásra	82
IV.4.3.	A bizonyítás megisméltése a terhelt jelenlétében	84
IV.5.	Az ügydöntő határozat írásba foglalása és kézbesítése	90
IV.6.	A megalapozatlanság kérdése	92
IV.7.	A lehetséges eljárási szabálysértések	93
IV.7.1.	Az igazolási kérelmekkel kapcsolatos eljárási szabálysértések	99

IV.7.2. A védővel kapcsolatos esetleges eljárási szabálysértések	100
IV.7.3. Eljárási szabálysértések a bizonyítás körében	104
IV.7.4. A védői érdekellentét kérdése.....	107
IV.8. Összegezés.....	113
IV.9. A büntetőeljárás törvény kodifikációjának lehetséges megoldásai	116
V. Másodfokú eljárás a terhelt távollétében	117
V.1. Általános feltételek	117
V.2. A másodfokú nyilvános ülés megtartása büntetés-végrehajtási intézetben tartózkodó terhelt „távollétében”	121
V.3. A terhelt részvételi szándékának értelmezése.....	126
V.4. A másodfokú tanácsülés szabályszerűségének kérdései.....	129
V.5. Összegezés	132
V.6. Kodifikációs megoldások.....	132
VI. A terhelt lemondása a tárgyalási jelenlétről.....	134
VI.1. A jogintézmény értelmezésének dilemmái.....	134
VI.2. A bizonyítási eljárás alakulása	145
VI.3. Az ügydöntő határozat meghozatala.....	148
VI.4. Az esetleges eljárási szabálysértések.....	150
VI.5. A kodifikáció lehetséges megoldásai	151
VI.6. Összegezés.....	153
VII. Eljárás az ismeretlen helyen tartózkodó terhelttel szemben	155
VII.1. A külön eljárás jogszabályi alapja.....	155
VII.1.1. A kodifikáció lehetőségei.....	162
VII.2. A terhelt távollétében folytatott nyomozás kérdései	163
VII.2.1. Kodifikációs lehetőségek	167
VII.3. A vádemelés, a felróhatóság igazolása a vádiratban	167
VII.3.1. Kodifikációs lehetőségek	169
VII.4. A védelem problémája	170
VII.5. „Egy elvetélt kísérlet” a tisztességes eljárás érdekében	175
VII.5.1. A fegyveregyenlőség érvényesülése	176
VII.5.2. A terheltté válás kérdései	179

VII.5.3. Az alapgondolat megfogalmazása a gyakorlatban	185
VII.5.4. Az „ellenreakció”	192
VII.5.5. A kodifikációs lehetőségek	198
VII.6. Összegezés	199
VII.7. A tárgyalás megtarthatóságának kérdései a terhelt távollétében.....	200
VII.7.1. Az eljárás felfüggesztésének lehetősége	201
VII.7.2. A bizonyítás nehézségei	207
VII.7.3. A terhelt előkerülése esetén előálló problémák.....	210
VII.7.4. A terhelt távollétében meghozott ítélet tartalma	219
VII.7.5. A kodifikáció lehetséges megoldásai	222
VII.8. A fellebbviteli eljárások megítélése és a lehetséges eljárási szabálysértések	223
VII.9. A perújítás megítélése	234
VII.9.1. A perújítás hatékonysága	237
VII.9.2. A perújítás kötelező elrendelésének dilemmái.....	240
VII.9.3. Alanyi jog-e a bizonyítás megismétlése.....	247
VII.9.4. Az új büntetőeljárás törvény lehetséges megoldásai.....	250
VII.10. Összegezés	252
VIII. Lehet-e a bizonyítási eljárást lefolytatni a terhelt nélkül	254
VIII.1. Az anyagi igazság jelentősége.....	254
VIII.2. Az ítélező bíró döntési kötelezettsége és felelőssége	261
VIII.3. A védekezés bizonytalansága és a terhelti vallomás jelentősége.....	267
VIII.4. A nyomozás szerepe a terhelt távollétében folytatott eljárások során	270
VIII.5. A közvetlenség visszaszorulása	274
VIII.6. A büntetőjogi, büntetés kiszabási tételek sérelme	281
VIII.7. Összegezés	282
IX. A tisztességes eljárás értelmezése.....	284
X. A terhelt távollétében lefolytatott eljárások megítélése az EJEB gyakorlatában	296
X.1. A fellebbviteli eljárások megítélése.....	303
X.2. Az EJEB döntéseinek hatása a magyar bírói gyakorlatra	306
X.3. Tanulságok.....	312

XI. Az Európai Unió és az Európa Tanács irányelvei és ajánlásai a távollétes eljárással kapcsolatban.....	314
XII. Lehetséges jogalkotói megoldások	324
XIII. Záró gondolatok	333
Felhasznált Irodalom.....	347
Monográfiák, könyvek.....	347
Tanulmányok	349
Jogszabályok	355
Kommentárok	355
Európai uniós jogforrások, ajánlások.....	355
Az Európa Tanács jogforrásai.....	356
Az Alkotmánybíróság határozatai	356
Elvi iránymutatások	357
Eseti Döntések	357
Egyéb források.....	359
Külföldi irodalom	359
EJEB jogesetek	362

I. Bevezetés

„Ahogyan számos növény is csak akkor hoz gyümölcsöt, ha szára nem nő túlságosan magasra, úgy a gyakorlati mesterségekben sem szabad, hogy a teoretikus virágok és levelek túlságosan elburjánozzanak: meg kell tartaniuk a tapasztalat, az ő tulajdonképpeni talajuk közelében.”

(Carl von Clausewitz)

„A gyakorlati jogéletnek egyik ága sincs oly szoros kapcsolatban az Alkotmánnyal és egyik sem érinti az állampolgároknak legfontosabb polgári jogait, leglényegesebb egyéni javait oly gyakran és oly közvetlenül, mint a büntető igazságszolgáltatás. A bünvádi eljárás maga veti meg működésének alapját, maga szerzi meg és biztosítja a céljának eléréséhez szükséges eszközöket. Ebből következik, hogy a feladataival foglalkozó hatóságok és közegek nem csak azok ellen járnak el, kiknek bűnössége bizonyos, hanem a büntető törvények alkalmazásának előkészítése és biztosítása végett azoknak személyes szabadságát, házi jogát, levéltitok-jogát és vagyonjogait is kénytelenek korlátozni, a kiket csak bűncselekmények gyanúja terhel. A honpolgárok ily pontos jogainak gyanú alapján való korlátozására és elvonására, alkotmányos államban csak törvény adhatja a felhatalmazást, csak törvény állapíthatja meg e felhatalmazás gyakorlásának feltételeit és határait. ... Az anyagi büntetőjog szabályai a bűnper lefolytatásával nyernek testet, a Bünvádi Perrendtartás adja meg az igazságszolgáltatás ez ágának valódi jellegét és ennek folytán még a Büntető Törvénykönyvnél is nagyobb gyakorlati fontossággal bír. A büntető bíróságok előtt napról-napra ezer és ezer kérdés merül fel, melyeknek megoldása, eldöntése az állampolgárok becsületét, szabadságát, vagyonát, az emberi életet, az alkotmányos jogokat, és a tulajdont legközvetlenebbül érinti. A bünvádi igazságszolgáltatás csak akkor felelhet meg nagy fontosságú feladatának, ha ezeket a kérdéseket tételes jogszabály világosan és határozottan megoldja.”

E szavakkal kezdődik Magyarország első kodifikált büntetőeljárásának a Bünvádi Perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikknek miniszteri indokolása.

Ezen alkotmányos-alapelvi jelentőségű gondolatokat szem előtt tartva szeretném a dolgozatban megvizsgálni, hogy a hatályos büntetőeljárás törvényünk választott témát érintő rendelkezései megfelelnek-e azon követendő normáknak, elvárásoknak, amelyeket a törvény megalkotása és alkalmazása során figyelembe kell venni. A felvetendő kérdések vizsgálata során ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül, hogy a perjogok alapvetően igazodnak az igazságszolgáltatási szervezet jellegéhez.¹

Ennek megfelelően elmondható, hogy a magyar igazságszolgáltatási szervezet sajátosságait figyelembe vevő perjogunk elsődlegesen az anyagi igazság megállapítására törekszik. Nem hagyja ugyanakkor figyelmen kívül azon változásokat, amelyek a gazdaságban és társadalomban végbe mentek, és ezért igyekszik újabb és újabb megoldások kodifikálásával ehhez igazítani a büntetőeljárás jogszabályokat. Az évek előre haladásával tehát elkerülhetetlen folyamat olyan jogintézmények megalkotása, amelyek az igazságszolgáltatás egyszerűsítését, illetve gyorsítását szolgálják.

Fentiek előre bocsátását követően rögzíthető, hogy a dolgozat megírásához végzett alapvető kutatás saját, 25 éves ítélkezési gyakorlatomon alapul. Elsőfokú, majd ezt követően túlnyomórészt fellebbviteli bíróként észleltem a terhelt jelenlétével, illetve távollétével kapcsolatos valamennyi jogalkalmazási problémát, ezért álláspontom kifejtése során elsősorban saját tapasztalataimra igyekeztem támaszkodni. Volt alkalmam megélni az élet fitorait, amikor a tárgyalásokat a terhelt távollétében megtartani nem lehetett. Az 1990-es évek elején, még az 1973. évi I. törvény hatálya alatt a mindennapok kínzó problémája volt, ha a szabadlábon lévő terhelt a tárgyaláson nem jelent meg, és az ilyen esetben kivétel nélkül² megjelenő, azonban a terhelt távollétében ki nem hallgatható tanúk folyamatosan a bíróságot és természetesen rajta keresztül a bírót hibáztatták, amiért feleslegesen kényszerítette őket a bíróságra. A másik oldalról – ugyancsak az élet gonosz tréfjaként – fogva lévő terhelt előállításánál szinte biztos, hogy a tanúk nem jelentek meg, ezért a terhelt kihallgatásán túlmenően személyi bizonyítási eszközzel kapcsolatos eljárási cselekményeket végezni nem lehetett. A tanúk távolmaradására és az eljárás elhúzódására figyelemmel viszont a terheltek és védőik soha nem mulasztották el, hogy erre

¹ Bárd Károly: Emberi Jogok és Büntető Igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007. 11-12. oldal.

² Bárd Károly: Emberi Jogok és Büntető Igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007. 11-12. oldal.

hivatkozással indítványozzák a személyi szabadságot korlátozó, illetve elvonó kényszerintézkedések megszüntetését.

Ez a helyzet tehát a bíróságokra nem csak kiemelkedően nagy munkaterhet jelentett, hanem rendkívüli módon alkalmas volt az eljárás elhúzódására.

Ezen problémákra, természetesen a jogalkotó reagált, és megteremtette azon jogintézményeket – folyamatosan az elmúlt két és fél évtizedben –, amelyek lehetővé tették, hogy a bíróságok a terhelt távollétében is tárgyaljanak, illetve abban az esetben is felolvashassák a tanúk vallomását, ha egyébként megidézését semmilyen körülmény nem akadályozta volna.

Ezekben az esetekben viszont – immáron fellebbviteli bíróként – meg kellett tapasztalnom mind a jogintézmények, mind azok gyakorlati alkalmazásának problémáit. Sajnálatos tényként kell megállapítanom, hogy a terhelt távollétében lefolytatható eljárások az eljárási szabálysértések olyan széles skáláját tárták fel, amelyek nem egy esetben kétségesse teszik az eljárás gyorsításához és egyszerűsítéséhez fűződő jogalkotói érdeket és szándékokat. Kúriai bíróként a mai napig felülvizsgálati eljárásokban részt kell vennem hatályon kívül helyező határozatok meghozatalában, mivel a rendkívüli jogorvoslat alapjául szolgáló, úgynevezett feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértéseknek nem csak a lehetősége, hanem – sajnálatos módon – gyakorlatban történő megjelenése is szinte mindennapinak nevezhető. Különösen igaz ez a fellebbviteli eljárások terhelt távollétében történő lefolytatására, mellyel külön fejezetben kívánok foglalkozni.

Mindezek alapján elmondható, hogy a nyomozás megkezdésétől addig, amíg a terhelt ügye végig döcög a hagyományos eljárás bürokratikus útvesztőjén, hónapok vagy akár évek is eltelhetnek, hiszen a tradicionális büntetőeljárás nyomozásból, esetleg vizsgálati ügyészi és bírói szakokból áll. Ezen szerveknél még a leggyorsabb ügyintézés esetén is számítani kell arra, hogy a tanúk nem jelennek meg az idézésre, a védelem egyre szélesedő jogosítványai lassítják az eljárást, sokat kell várni a szakértő véleményére, a hatóságoknak rengeteg adminisztrációs kötelezettségük van, és nem utolsósorban párhuzamosan több út fut egy-egy nyomozó, ügyész és bíró előtt és nem koncentrálhatnak kizárólag az érintett ügyére.

A XXI. század igazságszolgáltatásának egyik legnagyobb problémája az eljárások ésszerűtlen elhúzódása. A büntetőeljárás elsődleges célja az anyagi igazság kiderítése kell, hogy legyen. Ahogy az idő telik, úgy halványodik a tanú emlékezete és enyészhet el a

tárgyi bizonyítékok bizonyítóereje. Az eljárás elhúzódásának egyenes következménye, hogy az eljárás résztvevői egyre türelmetlenebbekké válnak.³ Az áldozat végül teljesen kiábrándul az igazságszolgáltatásból, feladja a kár megtérülésének reményét, arról nem is beszélve, hogy a nyomozó hatóság és a bíró előtti megjelenésekkel együtt járó kellemetlenséget is szívesen elfelejtené már.⁴

Fentiek alapján ezért elmondható, hogy dicséretes és elismerést érdemlő törekvés, ha a jogalkotó észleli az élethelyzetek változását és a törvényeket ezekhez igyekszik igazítani. Ezen folyamat azonban szükségképpen együtt jár egyes alkotmányos garanciák csorbulásával, mivel a jogszabályok módosítása szükségszerűen igényli az eljárások egyszerűsítését. Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül, hogy „a büntető igazságszolgáltatás az Alkotmányon és az emberi jogok megerősítésének, tiszteletben tartásának és védelmének megváltoztathatatlan elvén alapul.”⁵

Az Alkotmány, illetőleg az emberi jogok tiszteletben tartása mellett azonban szükségszerűen kell a büntető eljárásjogban is olyan megoldásokat megfogalmazni, amelyek nem sértik a tisztességes eljáráshoz való jogot, viszont szolgálni képesek az anyagi igazság megállapítására vonatkozó processzuális törekvést. A dolgozat szempontjából ezért különös jelentőséggel bírnak a tárgyaláson érvényesülő terhelti jogok. A büntetőeljárás törvény által biztosított széles körű garanciarendszer azonban aligha érvényesülhet, ha a távolmaradásával maga a vádlott mond le ezekről.

Iustitia mérlegének másik serpenyőjében azonban legalább olyan súllyal esik latba az állampolgári engedetlenség olyan mérvű elszaporodottsága, amelyre a jogalkotónak kétséget kizáróan reagálnia kellett.

Ezen előfeltevésekből kiindulva a dolgozat azokra az elméleti és elsősorban gyakorlati problémákra kíván rámutatni, amelyek a terhelt tárgyalásról történő távolmaradása esetén jelentkeznek az egyébként törvényesen lefolytatott eljárás vonatkozásában.

³ Az ésszerű idő alatt történő vitarendezésbe vetett bizalom elvesztésével a viták békés rendezésébe vetett hit is csökken. Lásd bővebben: Kuijer, Martin: The Right To a Fair Trial and the Council of Europe's Efforts to Ensure Effective Remedies on a Domestic Level for Excessively Lengthy Proceedings, Human rights Law Review 2013/13, 777.

⁴ Pápai-Tarr Ágnes: A büntetőeljárás gyorsításáról. Gondolat Kiadó. Budapest, 2012. 9-10. oldal.

⁵ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(95) 12. számú Ajánlása – Emberi Jogi Füzetek 1999/1. szám 66. oldal.

Külön szeretnék ugyanakkor foglalkozni azzal a kérdéssel, hogy a magyar jogrendszer szerint egyébként mindenben törvényes és az Alaptörvénynek megfelelő eljárás nem biztos, hogy kiállja a megmérettetést nemzetközi fórumok előtt. Egyrészt kimondható, hogy a büntetőeljárás törvény rendelkezései egyébként megfelelnek az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Egyezmény 6. Cikkelyében foglalt tisztességes tárgyaláshoz való jog elvárásainak. A dolgozat tárgyának szempontjából – értelemszerűen – a 6. Cikk 3. pont c) és d) alpontjaiban foglaltaknak van kiemelkedő jelentősége. E szerint minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van arra, hogy személyesen vagy az általa választott védő segítségével védekezhessen, illetve kérdéseket intézzen vagy intéztessen a vád tanúhoz és kieszközhessen a mentő tanúk megidézését és kihallgatását ugyanolyan feltételek mellett, mint ahogy a vád tanúit megidézik, illetve kihallgatják.

Mindemellett ítélkezési gyakorlatom során alapvető problémaként észleltem, hogy a jogalkotás – és ebből következően szükségszerűen a jogalkalmazás is – abba a kényszerű helyzetbe kerül, hogy az alkotmányos és emberi jogi alapelveket ütköztetni kényszerül az igazságszolgáltatás gyorsításával, illetve egyszerűsítésével kapcsolatos elvárásokkal. Ez a folyamat pedig lehet, hogy megfelel a jogalkotói elvárásnak, azonban felveti annak a kérdését, hogy az egyébként törvényes eljárás vajon minden esetben tisztességes marad-e. Képesek vagyunk-e minden esetben bizonyítani, hogy a terhelt felróható magatartásával vonja ki magát a büntetőeljárás hatálya alól, illetve képesek vagyunk-e megalapozott, igazságos döntést hozni a közvetlenség szinte teljes háttérbe szorítása mellett.

Egyetértve Gordon Mahlerrel, nem is lehet vitás, hogy valamennyi igazságos büntetőeljárás rendszer azonos célokat szolgál: a bűncselekmények megbízható felderítését; a letartóztatás szabályozását; a bűnösség kérdésének megfelelő és nyilvános eljárásban történő megállapítását; a bűnös számára megfelelő büntetés kiszabását; és megfelelő felülvizsgálati rendszer megalapozását.⁶

Elmondható, hogy hatályos büntetőeljárás törvényünk célja is a fentieknek maradéktalanul megfelel. Kérdés azonban, hogy a tisztességes eljárásnak is megfelel-e a bűnösség kérdésében a terhelt távollétében történő tárgyalás alapján meghozott döntés. A terhelt

⁶ Gordon Mahler: Az amerikai büntetőeljárás vázlata. Büntetőeljárás-jogi Olvasókönyv Szerk. Tóth Mihály Osiris Kiadó. Budapest, 2003. 71. oldal.

távollétében lefolytatott eljárásokról ugyanis elmondhatjuk, hogy alkalmazásuk számos aggályos kérdést vet fel, hiszen az eljárás sérti a közvetlenség elvét, és mivel a terhelt nincs jelen személyesen az eljárás során, védekezési joga⁷, valamint ezzel szoros összefüggésben a fegyverek egyenlőségének elve is sérülhet.⁸

A tisztességes eljárás vizsgálata mellett ezért szándékom, hogy a dolgozatban különös hangsúlyt fektessek a közvetlenség visszaszorításának kérdésére, azaz mindazon körülményekre, amelyek a bírói bizonyosság legfőbb gátjaként szolgálnak annak ellenére, hogy alkalmasak a jogalkotói cél, az egyszerűsítés, gyorsítás megvalósítására.

Meggyőződésem, hogy a terhelt távollétében lefolytatható tárgyalásokra vonatkozó jogintézmények megalkotása szükségszerű folyamat, azok létevel a XXI. században egyet kell értenem, ugyanakkor vitatni szeretném az egyes jogintézmények azon megoldásait, amelyek – talán szükségszerűen túlzott mértékben – korlátozzák a terhelti jogokat, illetőleg a közvetlenség sérelmével a bírói bizonyosság körének szűkítését és ezen keresztül az ítéleti tényállás megalapozottságát is érintik. A későbbiekben felteendő kérdésre már eleve az a válaszom, hogy szükséges jogintézmény a terhelt távollétében lefolytatható tárgyalás, azonban talán egy kicsit eltérően a jelenlegi szabályozástól, szűkebb körben és a tisztességes eljárásnak jobban megfelelő részletszabályok mellett. Jómagam teljes mértékben egyetértek az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(87) 18. számú Ajánlásában foglaltakkal, mely szerint:”A tagállamoknak meg kell fontolniuk az ítélő bíróságok részére annak engedélyezését, hogy a vádlott távollétében is lefolytathassák a tárgyalást és határozatot hozhassanak legalább a csekély súlyú bűncselekmények esetén, figyelemmel a kiszabható büntetésre és feltéve, hogy a vádlottat megfelelően értesítették a tárgyalás időpontjáról, valamint arról a jogáról, hogy jogi képviselője útján vagy más módon képviseltetheti magát.”⁹

Szándékaim szerint a későbbiekben felsorakoztatott eljárási szabálysértéseket bemutató eseti döntések alátámasztják azon álláspontomat, hogy a túlságosan széles körben

⁷ European Court of Human Rights: Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights-Right to a Fair Trial (criminal limb), 2014, 30-31. http://echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf (2016.09.10.)

⁸ Tarr Ágnes: A távollévő terhelttel szemben lefolytatott eljárás egyes kérdései. Colléga, 2005/2. 128. oldal.

⁹ Emberi Jogi Füzetek. 1999/1. szám 42. oldal.

engedélyezett távollét nem biztos, hogy mindig mindenben megfelel a tisztességes eljárás elvárásainak.

Az elmúlt két és fél évtizedről ugyanis elmondható, hogy a jogalkotó ugyan a büntetőeljárások gyorsítása, az ügyek időszerű befejezése érdekében módosított néhány olyan büntetőeljárás szabályt, amelyek gyakorlati alkalmazása a bíró számára kockázattal jár. A vádlott nélküli tárgyalás valóban elősegítheti a büntetőeljárások gyorsítását, mielőbbi befejezését. Ez utóbbi, a bíróságok elemi érdeke, mert soha nem látott nyomás nehezedik a bírókra a hatékony, célra törő pervezetés, az ügyek megfelelő időben történő kitűzése, az ügy mielőbbi érdemi befejezése tekintetében. Az is elvárás – értelemszerűen –, hogy a bíróság az új intézményeket – amelyeket, ha úgy tetszik éppen a bírósági munka hatékonyságának javítása érdekében hoztak – alkalmazza.

Megállapítható ugyanakkor, hogy a jogalkotó következetlensége miatt csak értelmezéssel lehet eldönteni, hogy a vádlott nélküli tárgyalás a vádlott alanyi joga vagy bírói döntés kérdése. Ha a vádlott nélkül lefolytatott bizonyítás megalapozatlanságot eredményezhet, akkor nagyon kevés bíró él a felajánlás lehetőségével, mert a hatályon kívül helyezést kockáztatja, ez utóbbi szabályok ugyanis – az egyszerűsítő szabályokra tekintettel – nem változtak. Fellebbviteli bíróként mindig is óva intettem az elsőfokú bírakat a terhelt távollétében lefolytatható eljárások parttalan alkalmazásától. Ennek demonstrálására az egyes jogintézmények kapcsán külön is foglalkozni szeretnék a megalapozatlanság kérdésével. Hajlamosak vagyunk ugyanis a kérdéseket kizárólag az alkotmányos, alapelvi, emberi jogi és ezen keresztül elsősorban a terhelti jogok oldaláról vizsgálni. Hathatós érveket tudunk kitalálni annak alátámasztására, hogy miért szolgálja a terhelt érdekét is az a lehetőség, hogy a tárgyaláson való részvételről lemondjon. Fellebbviteli bíróként azonban nem csak az eljárási szabályok megtartását kellett és kell vizsgálnom, hanem a bíróságok által megállapított ítéleti tényállások megalapozottságát is. Attól pedig, hogy egy eljárást gyorsan, hatékonyan és időszerűen a terhelt távollétében befejezünk, még egyáltalán nem következik, hogy a meghozott döntés megalapozott lesz, amelyre a másodfokú bíróság is „áldását” adja. Valamennyi eljárási szabály maradéktalan betartása mellett az ítélet hatályon kívül helyezésére kerülhet sor pusztán azért, mert a másodfokú bíróság álláspontja szerint megalapozott tényállást kizárólag a terhelt jelenlétében lehetett volna hozni.

Fenti gondolattal szemben szinte azonnal kínálja magát a legfőbb ellenérv: hiszen a vádlottnak jogában áll a vallomástételt megtagadni, jelenléte egyáltalán nem garancia arra, hogy bizonyítékot is szolgáltat. Arra azonban mégis csak garancia, hogy a tényállás minél megalapozottabb és minél pontosabb megállapítására törekvő első-bírói eljárás esetén a fellebbviteli bíróság kisebb eséllyel fog a kasszáció mellett dönteni. Jőmagam is tárgyaltam elsőfokú bíróként olyan ügyet, amelyben a terhelt élt a vallomás megtagadás jogával, jelenlétével mégis bizonyítékot szolgáltatott, hiszen a tanúk meghallgatása közben megerősítést nyert a nyomozás során lefolytatott felismerésre bemutatás.

Mindezekre figyelemmel a dolgozat során az egyik legfontosabb alapkérdésnek tekintem, hogy az egyszerűsítő, gyorsító intézmények létének elismerése mellett mindig meg kell tartani – a jogalkotás szintjén is – a bíró lehetőségét arra, hogy amennyiben a terhelt elérhető, úgy a tárgyaláson való jelenlétre kötelezhesse.

Magam is szükségesnek tartom ezért a büntető igazságszolgáltatás megfelelő működésével kapcsolatos társadalmi elvárások és a terhelt alkotmányos jogainak védelme közötti összhang megteremtését.¹⁰

Nem kívánom vitatni ezért a terhelt távollétében lefolytatható eljárások törvényességét és alkotmányos voltát, hiszen ezt az Alkotmánybíróság sem tette meg. Elismerte ugyanakkor, hogy a távollévő terhelttel szembeni eljárásban érvényesülő garanciális elemek között kiemelkedő szerep jut az eljárások ésszerű időn belül történő befejezéséhez fűződő érdek érvényesítésének is. Rámutatott, hogy az ésszerű idő követelményének érvényesülésével összefüggő alkotmányossági vizsgálatban a mérlegelés szempontjai egyrészt a büntető felelősségre vonás egyszerűsítéséhez, és gyorsításához fűződő alkotmányos érdekek, másrészt pedig az Alkotmányban kifejezetten biztosított, a büntetőigény érvényesítése esetén az egyéneket megillető alapvető jogok, illetve az egyéb garanciális eljárási szabályok megtartásához fűződő érdekek.¹¹

A pergazdaságosság és az ésszerűség tehát a magamfajta, a közvetlenség elvén nevelődött fellebbviteli bíró számára is elfogadhatóvá teszi az egyszerűsítő, gyorsító megoldásokat, ezért azokat elismerve a dolgozatban elsősorban az alkalmazásuk során felmerülő problémákra kívánok rámutatni.

¹⁰ A büntetőjog nagy kézikönyve. Szerkesztő-lektor: dr. Varga Zoltán. Komplex Kiadó. Budapest, 2007. 1517. oldal.

¹¹ 22/2014. (VII.15.) AB. Határozat < 69 >.

Alapvető főkérdések:

1)

A terhelt távollétében lefolytatható eljárások kapcsán az egyik legfontosabb kérdés annak vizsgálata, hogy a terhelt jelenléte jognak vagy kötelezettségnek fogható-e fel? Nem lehet vitás, hogy a nemzetközi folyamatoknak megfelelően a magyar jogalkotás is egyre inkább abba az irányba mozdul el, amely a fenti kérdést elsődlegesen jogként kezeli. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban Be.) a fenti kérdést az általános megfogalmazások szintjén még kissé felemásan kezeli. A terhelt jogairól rendelkező 43. § (2) bekezdés b) pontja szerint: a terhelt jogosult arra, hogy – ha e törvény másképpen nem rendelkezik – az eljárási cselekményeknél jelen legyen, az eljárás során az őt érintő iratokba betekintszen. Az általános terhelti jogosultságok kapcsán ezért kimondható, hogy a jelenlét elsősorban jogként került meghatározásra.

A bírósági eljárás általános szabályai körében ugyanakkor a Be. 234. § (4) bekezdése akként rendelkezik, hogy a nyilvános ülésen – a felsoroltak mellett – a vádlott és a védő vesz részt, vagyis a törvény nem a „vehet részt” kifejezést használja, hanem itt már mintegy kötelezettségként írja elő a terhelt jelenlétét. A tárgyaláson résztvevő személyek körében a 240. § (3) bekezdése lényegében visszatér az alapvető terhelti jogokra, mivel úgy fogalmaz, hogyha e törvény másképpen nem rendelkezik, a tárgyalás a jegyzőkönyvvezető, a vádlott, az ügyész és – ha a védő jelenléte a tárgyaláson kötelező – a védő nélkül nem tartható meg. Az új szabály tehát a terhelt kötelező jelenléte, azonban a törvény utal rá, hogy tartalmazhat olyan rendelkezést, amely ezt a kógens szabályt feloldja.

A jog, illetve kötelezettség vizsgálatának elsősorban azért van kiemelt jelentősége, mert a terhelt az, aki ellen büntetőeljárást folytatnak, a terhelt a büntetőeljárás központi személye, mivel a folyamatban lévő bűnügy tárgya éppen az ő büntetőjogi felelősségének kérdése.¹² Ugyanakkor Bárd Károly mutatott rá arra, hogy a kontinentális modellben a vádlott távollétében tartott tárgyalás nem eleve elfogadhatatlan. A vádlott jelenlétét (és megnyilatkozását) az igazság megállapítása érdekében is kívánatosnak tartják, de az

¹² Bárány Boglárka: A büntetőeljárás kihallgatás és meghallgatás összehasonlítása. Belügyi Szemle. 2015/2. szám 95. oldal.

inkvizitórius jellegű modellhez közelebb álló kontinentális eljárási rendszer nem feltétlenül igényli a vádlott személyes részvételét. Az in absentia tárgyalással szembeni engedékenységet a kontinentális jog azzal ellensúlyozza, hogy kevésbé zárkózik el a jogerő feloldásától: mivel az alapügyben hozott ítélet tisztelete nem feltétlen, ezért nincs akadálya az ügy újratárgyalásának, ha az elítéltet utóbb kézre kerítik.¹³

A fenti gondolatok pedig élesen világítanak rá az egyik legalapvetőbb problémára: amennyiben ugyanis – a terhelt jogainak szükségszerű biztosítása érdekében – megengedjük még a jogerő feloldását is, értelemszerűen megkérdőjeleződik az eljárás gyorsításához, egyszerűsítéséhez fűződő jogalkotói akarat. Különösen igaz ez a Be. XXV. Fejezete alapján lefolytatott külön eljárást követő perújítási szabályozásra. Ezen kérdéssel külön alfejezetben kívánok foglalkozni, tekintettel a gyakorlatban felmerülő kérdésekre, valamint arra a reményre, hogy a jelenleg folyamatban lévő Be. kodifikációs folyamat ezt a problémát talán megoldja.

Ugyanakkor ma már nem vitatható, hogy nincs akadálya annak, hogy az eljárási jog a vádlott lemondását a tárgyalásról a súlyosabb büntetéssel fenyegetett büntettek miatt folytatott ügyekben is elfogadja. Nincs akadálya az eljárásnak, ha a lemondás önkéntes és egyértelmű. Ugyanakkor a tisztességes eljáráshoz való jog sérül, ha a hatóságok nem járnak el kellő szorgalommal a terhelt hollétének megállapítása érdekében, ha értesítésre nem tesznek meg minden ésszerű intézkedést.¹⁴ Jómagam ugyan nem értek egyet azzal, hogy valamennyi bűncselekmény esetén az in absentia eljárás lehetősége megnyíljon, a jogszabályi rendelkezést azonban tudomásul kell vennem. Nem tudok ugyanis vitába szállni Bárd Károly további megállapításával, mely szerint a hatóságok kötelesek gondoskodni a büntetőeljárás megfelelő lefolytatásáról és a terhelttől nem várható el, hogy saját elítéléséhez hozzájáruljon. Ugyanakkor a jog ésszerű határok között korlátokat állíthat annak megakadályozására, hogy a terhelt a garanciákkal visszaéljen és ezzel megghiúsítsa az eljárást, például azzal, hogy tudatosan lehetetlenné teszi az idézés vagy más iratok kézbesítését.¹⁵

¹³ Bárd Károly: Emberi Jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlönykiadó. Budapest, 2007. 188. oldal.

¹⁴ Bárd Károly: i.m.: 195. oldal.

¹⁵ Bárd Károly: i.m.:195.-196. oldal.

Az előzőekben megjelölt kétségeimmel elsősorban a közvetlenséggel, illetve a megalapozottsággal kapcsolatos részekben kívánok majd foglalkozni.

Ennek ellenére jogalkalmazóként törvényi kötelességem szem előtt tartani, hogy a büntetőeljárás célja annak biztosítása, hogy a terhelt ne vonhassa ki magát az eljárás alól és ne kerülhessen arra sor, hogy elévülés miatt kizárttá válik a büntetőjogi felelősségének megállapítása.¹⁶

A jogalkalmazó tehát – bár jogában áll kétségeit megfogalmazni – a jogalkotói célok teljesítésétől és a törvény alkalmazásától nem tekinthet el, legfeljebb törekedhet arra, hogy a törvény előírásait oly módon alkalmazza, hogy az a tisztességes eljárás előírásainak minden körülmények között megfeleljen.

Nem csak ezen kérdés, hanem valamennyi tárgyalandó jogintézmény kapcsán utalni szeretnék a büntetőeljárás törvény kodifikációja kapcsán készült legutolsó törvény-tervezet változatra és ezek bemutatásával összehasonlítani a lehetséges jövőt a jelenel. Az azonban már most kijelenthető, hogy a terhelt az új büntetőeljárás törvényben is kétséget kizáróan a büntetőeljárás legfőbb alanyának lesz majd tekintendő, azzal, hogy a jogalkotó a kérdést valószínűleg úgy fogja eldönteni, hogy a terhelt tárgyalási jelenléte alapvetően jogosultságként kerül majd megfogalmazásra azzal, hogy a bíróság viszont hivatalból kötelezheti a vádlottat a tárgyaláson való jelenlétre.

Egy, a Magyar Büntetőjogi Társaság által 2007. december 5-én tartott konferencián merült fel a kérdés, hogy fenntartható-e a „vádlottak padja”.¹⁷

A fenti kérdés kapcsán legalább két körülményt kell megvizsgálni. A terhelt tárgyalótermi elhelyezkedéséből kiindulva nem lehet vitás, hogy a védekezéshez való jog szélesebb garanciáját jelenti, ha a vádlott nem elkülönülten a vádlottak padján, hanem védője mellett, vele egy asztalnál ülve foglal helyet. Így folyamatos kapcsolatban lehetnek és a tárgyaláson történekről az azonnali megbeszélés alapján tudnak reagálni.

¹⁶ Dr. Fantoly Zsanett: A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága. HVG Orac Kiadó. Budapest, 2012. 271. oldal.

¹⁷ A konferencián magam is előadást tartottam a tárgyalás vezetése – a tárgyalás rendje – „Jelenlét a tárgyaláson” címmel. (A Magyar Büntetőjogi Társaság jubileumi tanulmánykötete. Budapest-Debrecen-Pécs, 2011.)

Fontosabbnak tartom azonban a másik megközelítést, amelynek alapján elmondható, hogy a vádlottak padjának megszüntetését vagy háttérbe szorítását eredményezik azon büntetőeljárás felhatalmazások, illetve rendelkezések, amelyek azért teszik feleslegessé a vádlottak padját, mert a terhelt azon ténylegesen nem foglal helyet, mivel az eljárás a távollétében folyik.

Nem kétséges, hogy az utóbbi megoldás a közvetlenség elvének sérelmével jár. Az Alkotmánybíróság a 14/2014. AB határozatban mutatott rá arra, hogy a résztvevő felek aktív közreműködésével lefolytatott eljárás eredményeként közvetlen észlelés útján szerzett bizonyítékok szabad mérlegelésére alapított döntésnek van kiemelkedő jelentősége. A bíróságnak ugyanis nem csak a tanúk, szakértők meghallgatása, iratok felolvasása, hanem a terhelt vallomásának, tárgyalási magatartásának, az ügyről kifejtett álláspontjának közvetlen észlelése alapján kell véleményét kialakítania büntetőjogi felelőssége kérdésében. Az in absentia eljárás esetében a közvetlen észlelés és a bizonyítékok mérlegelése jelentős csorbát szenvedhet. Akár a tisztességes eljárás elvének csorbítása is szóba kerülhet, ha a terhelt nem aktív részese, résztvevője az ellen folyó büntetőeljárásnak.¹⁸

Miként korábban már utaltam rá, a mérleg másik oldalára viszont az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága mutatott rá, amikor is kifejtette, hogy a büntetőügyek elbírálásának késedelme károsan hat az igazságszolgáltatásba vetett bizalomra, annak működését károsan befolyásolja, rossz fényt vet továbbá magára a büntetőjogra is. Ezen túlmenően érinti a sértett helyzetét, a bizonyítási eljárás eredményét.¹⁹

Összességében tehát a fentiek kapcsán elismerhető – a jogszabályi változások tükrében pedig lényegében kijelenthető –, hogy a terhelt tárgyalási jelenléte sokkal inkább jognak, sem mint kötelezettségnek fogható fel.²⁰ Ezért pedig a terhelt személyes védekezéséhez fűződő jogszabályi rendelkezések lényegében csak „ajánlasként” érvényesülnek. Úgy is

¹⁸ Marauhn, Thilo: The Right of the Accused to be Tried in his or her Presence, <http://hrlibrary.umn.edu/fairtrial/wrft-tm.htm> (2016. 09. 09.)

¹⁹ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(95) 12. számú Ajánlása. Emberi Jogi Füzetek. 1991/1. szám 66. oldal.

²⁰ Lásd: Vitkauskas, Dovydas- Dikov Grigory: Protecting to the right to a fair trial under the European Convention on Human Rights, Council of Human Rights handbook, Council of Europe, Strasbourg, 2012, 54.

fogalmazhatunk, hogy a jogalkotó megteremti a tisztességes eljárás részjogosítványait és ezt követően a terhelt eldönti, hogy ezekkel kíván-e élni. A jogalkotónak és a jogalkalmazónak azonban válaszolnia kell arra a kérdésre, hogy a tisztességes eljárás részjogosítványaira kötelezheti, kényszerítheti-e a hatóság a vádlottat.

Előre jelezni kívánom, hogy – a későbbiekben kifejtettekre figyelemmel – az utóbbi kérdésre a válaszom – bíróként – egyértelműen csak igen lehet.

2)

Nem vitás, hogy a mérleg két serpenyőjében a hatékonyság, gyorsaság és/vagy megalapozottság szerepel. Egyrésztől nem vitás, hogy az állam kötelessége egy ideális büntetőeljárás működtetése, amely gyors, hatékony és költségkímélő.²¹

Ez – miként már utaltam rá – növeli a jogalkotó felelősségét az élethelyzeteknek megfelelő jogintézmények kialakításában. Egyszerűen fogalmazva a jogalkotónak lépnie kell, ha a meglévő megoldások már nem alkalmasak a büntetőeljárások hatékony lefolytatásához. A büntető igazságszolgáltatás számára ugyanis a krízis helyzetben a rendezetlenséget maga a bűnözés – állandó minőségi és mennyiségi változások – jelentik, ami teherbíró képességét egy bizonyos ponton túl meghaladja.²²

A gyors ítélelhozatal koncepciója, mint az eszményi igazságszolgáltatás az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. Cikkében, valamint a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 14. 3. Cikkében is megtalálható. Az az alapelv, hogy a vádlottnak joga van ésszerű időn belüli tárgyalásra, egyike a vádlottal szembeni tisztesség követelményének.²³ Ugyancsak a tisztesség szabályai követelik meg, hogy a vádlott nem tartható huzamos időn keresztül a bűnösség gyanúja alatt, különösen, ha előzetes letartóztatásban van. Az eljárás lassúsága ugyanakkor érinti a sértett helyzetét, valamint a rendelkezésre álló bizonyítékok minőségét; ezen túlmenően ahhoz a nem kívánatos

²¹ Pápai-Tarr Ágnes: A büntetőeljárás gyorsításáról. Gondolat Kiadó. Budapest, 2012. 22. oldal.

²² Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században. Szerk. Harsági Viktória. HVG Orac Kiadó. 2007. Farkas Ákos: A büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának korlátai. 81. oldal.

²³ Panait, Alexandra: The Right to a Fair Trial in the Dynamic Interpretation of the European Court of Human Rights, Challenges of the Knowledge Society, 2016, 227. oldal, továbbá Kuijer: The Right to a Fair Trial and The Council of Europe's Efforts to Ensure Effective Remedies on a Domestic Level for Excessively Lengthy Proceedings i.m. 2013 777.

eredményhez vezet, hogy a büntett és a bűncselekmény elkövetésétől elválik és növekednek az eljárás költségei.²⁴

A dolgozatban a jogalkotási folyamat szükségszerű irányát a hatékonyságra és gyorsításra törekvést vitatni nem kívánom, csupán utalni szeretnék arra, hogy a probléma elsődlegesen akkor jelentkezik, ha ezek a megoldások az ítélet megalapozottságának rovására jelentkeznek.

Nem vitatható tény, hogy az eljárások elhúzódása a magyar igazságszolgáltatás alapvető problémája volt. A büntető eljárásokat mielőbb be kell fejezni, mert – miként arra Bócz Endre utalt – az elhalasztott igazságszolgáltatás megtagadott igazságszolgáltatás.²⁵

A határidőket illetően ezért jogos volt a kritika, hogy az egyes hatóságok sokszor igen mechanikusan értelmezik a büntetőeljárési szabályokat, ezért például a nyomozó hatóság akkor sem fejezi be két hónapon belül a nyomozást, ha egyébként annak feltételei két-három héten belül fennállnának.

Ugyanez igaz az ügyészségnek a vádemelésre vagy a bíróságnak a tárgyalás kitűzésére biztosított határidőinek kihasználására.²⁶

A probléma persze nem kizárólag Magyarországra jellemző. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága megállapította, hogy a hagyományos bírósági eljárás késedelmei nagyrészt abból erednek, hogy az igazságszolgáltatási hatóságnak – ügyészség, vizsgáló bíró, vagy a vádról döntő bíróság – vizsgálnia kell a rendőrség által eléje terjesztett ügy körülményeit. E bírói hatóságnak kell arról döntenie, hogy a megfelelő számú és minőségű bizonyítékok elégségesek-e a vádlottnak a tárgyaló bíróság elé állításához, és ez utóbbinak pedig végérvényesen meg kell erősítenie vagy elutasítania az előterjesztett bizonyítékokat. Rámutatott ugyanakkor arra is, hogy az egyszerű vagy a kevésbé súlyos ügyekben nincs

²⁴ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R(87) 18. számú Ajánlása. Emberi Jogi Füzetek. 1999/1. szám 43. oldal.

²⁵ Bócz Endre: Legalitás, oportunitás és az ügyész diszkrecionális jogköre. Rendészeti Szemle. 1994/1. szám 13. oldal.

²⁶ Herke Csongor: A büntetőeljárás gyorsításának új jogintézménye és további lehetőségei. A Magyar Büntetőjogi Társaság jubileumi tanulmánykötete. Szerk. Fenyvesi Csaba. Budapest-Debrecen-Pécs, 2011. 219. oldal.

szükség és nem szolgál semmilyen érdeket a "kétszeres vizsgálat", a rendőrség és a bírói hatóság részéről, különösen akkor nem, ha a bizonyítékok világosnak tűnnek.²⁷

A fentiekből látható, hogy az egyszerűsítő, gyorsító megoldásra törekvő jogalkotás alapvetően megfelel a nemzetközi trendeknek. Kérdés azonban, hogy a jogalkotás során a tisztességes eljárás valamennyi elvárásainak is eleget tud-e tenni, illetve a jogalkalmazói gyakorlat képes-e ezt megvalósítani. A büntetőeljárások elhúzódása tehát egy globális szinten megjelenő jelenség a világ minden államában. A nemzetközi jog a probléma minél szélesebb körű kiküszöbölése érdekében olyan követendő jogelveket állított fel a nemzetközi dokumentumokon keresztül, amelyek megsértése esetén az Emberi Jogok Európai Bírósága könnyen megállapíthatja az állammal szembeni felelősséget. A büntetőeljárás elhúzódását ugyanakkor rengeteg, előre ki nem számítható tényező okozhatja, melyek megjelenhetnek mind az ügyek egyediségében, mind azok általánosságában.

Ilyen például, ha az eljárás résztvevői nem jelennek meg a büntetőeljárás cselekményeken, ha késedelmesen teljesítik kötelezettségüket, ha késedelmesen terjesztik elő indítványukat, ha a hatóság szabálytalanul vagy késedelmesen idézi a megjelenésre kötelezettet, vagy a védelem kifogása a panasszal élve húzza el az eljárást. Ugyanakkor a büntetőeljárások elhúzódására konkrét okai között – a magyar körülmények viszonylatában – első helyen kell a terhelt meg nem jelenését említeni.²⁸

A magam részéről ugyanakkor a problémát abban is látom, hogy ma már nem állja meg a helyét az a közel másfél évtizedes megállapítás, miszerint a büntetőeljárások többsége Magyarországon rendkívül és sokszor indokolatlanul elhúzódik.²⁹

²⁷ Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R(87) 18. számú Ajánlása. Emberi Jogi Füzetek. 1999/1. szám 49. oldal.

²⁸ Alföldi Ágnes Dóra: Gondolatok a büntetőeljárás gyorsítását szolgáló jogintézményekről, különös tekintettel a tárgyalás mellőzése és a bíróság elé állításos eljárásra. Magyar Jog. 2015. 7-8. szám 394.-395. oldal

²⁹ Herke Csongor: A sértett-terhelt mediációs szerepe a bűnmegelőzésben. Pécsi Határőr. Tudományos Közlemények. 2003. 2. szám 103. oldal.

Ma már elmondható, hogy a büntetőeljárások felgyorsultak, időszerűvé, hatékonyává váltak, és jelentősebb elhúzódásuk csupán a rendkívüli nagy terjedelmű gazdasági ügyekben figyelhető meg. Nem lehet vitás az sem, hogy az eljárások időszerűségének pozitív alakulásához jelentős mértékben járultak hozzá a terhelt távollétében lefolytatható eljárások. Továbbra is kérdés azonban, hogy a megfelelő igazságszolgáltatási mutatók mögött mindig a tisztességes eljárásnak megfelelő büntetőeljárások húzódnak-e meg. Az előzőekben felvetett kérdések jogintézményi vizsgálata mellett külön szeretnék foglalkozni a tisztességes eljárás problémáival, az Alkotmánybíróság gyakorlatával és kiemelten az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban EJEB) ítéleteivel.

A megalapozottságra törekvő bíróként nem hagyhatom figyelmen kívül a közvetlenség elvét és ezen keresztül annak vizsgálatát, hogy a vádiratban foglaltakat lehet-e bizonyítani a terhelt távollétében és ez alapján hozható-e mindig, minden esetben megalapozott, a felülbírálat alapjául szolgáló ítélet. E kérdés felvetése aligha lehet vitás abban az esetben, ha az ügydöntő határozat jogerőre emelkedett és perújításnak nem, hanem kizárólag felülvizsgálatnak lehet helye, melyben a tényállás támadása már nem megengedett. A felvetést és a vizsgálatot mindenképpen indokolja, hogy a terhelt távollétében lefolytatott eljárás sajátossága, hogy az eljárás egyes szakaszaiban vagy az egész eljárás folyamán hiányzik a tisztességes eljárás és a védelemhez való jog egyik lényeges részeleme a terhelt személyes joggyakorlásának és személyes védekezésének lehetősége.³⁰

A vizsgálat körének meghatározásakor maradéktalanul osztottam Tóth Mihály álláspontját, mely szerint a büntetőeljárás-jogot szabályozó törvény akár egyetlen rövid mondatból is állhatna: tisztességesen eljárva kell érvényesíteni a büntetőjogi igényeket.³¹

Természetesen a dolgozat nem nélkülözheti a külföldi kitekintést, azaz a legjellemzőbb angolszász, illetve kontinentális megoldások vázlatos bemutatását.

A magyar történelmi előzmények vonatkozásában pedig elsősorban – az általam messzemenően tisztelt – Bünvádi Perrendtartás megoldásait szeretném ismertetni.

³⁰ Tarr Ágnes: A távollévő terhelttel szemben lefolytatott eljárás egyes kérdései. Colléga. 2005/2. szám 128. oldal.

³¹ Tóth Mihály: Erózió vagy kiteljesedés. Fundamentum. 2008/1. szám 111. oldal.

Az alapvető főkérdések előrebocsátása mellett a dolgozatot lényegében két további – általam lényegesnek tartott - problémakör vizsgálatán keresztül szeretném felépíteni.

Ezek az eljárási szabálysértések gyakorlati megvalósulásai, valamint a tisztességes eljárás követelményének érvényesülése.

Az eljárási szabálysértések körében elsősorban az elmúlt két és fél évtizedben megszületett eseti döntésekre, elvi iránymutatásokra, bírósági határozatokra szeretném a hangsúlyt fektetni, míg a tisztességes eljárási vizsgálata körében az egyszerűsítést, hatékonyságot és gyorsítást szolgáló jogintézmények lehetséges kritikájával, valamint a terhelti jogok érvényesülésével és a büntetőjogi felelősség megalapozott eldöntésével szeretnék foglalkozni.

Nem vitatom, hogy az ideális büntetőeljáráshoz hozzátartozik, hogy az eljárás gyors és hatékony legyen. A gyorsaság része a hatékonyságnak, de nem azonos azzal. Ugyanakkor a büntetőeljárással szembeni elvárásként nemzetközi szinten mégsem a gyorsaság fogalmazódik meg, hanem csupán az eljárás „ésszerű idő” keretei között tartása.³² A cél tehát nem egy gyors büntetőeljárás a szó negatív értelmében, hanem ésszerű, időn belüli befejezése az ügyeknek, vagyis a lehetőség szerinti gyorsaság.³³

Messzemenőig egyetértek a fenti gondolat szerzőjével abban is, hogy a túl gyors eljárás számos veszélyt hordoz magában, mivel az egyszerűsítő jogintézmények nem feltétlenül jelentenek egyszerű megoldásokat. A gyorsítás tehát megvalósulhat egyszerűsítés nélkül, azonban a gyorsításnak az egyszerűsítés teremtheti meg a legkézenfekvőbb kereteit.³⁴

³² “In the determination of his civil rights and obligations or of any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law.” (European Convention on Human Rights Article 6.) Kuijer, *The Right to a Fair Trial and the Council of Europe’s Efforts to Ensure Effective Remedies on a Domestic Level for Excessively Lengthy Proceedings* i. m. 2013, 778.

³³ Pápai-Tarr Ágnes: *A büntetőeljárás gyorsításáról*. Gondolat Kiadó. Budapest, 2012. 32.,34.,35. oldal.

³⁴ Pápai-Tarr Ágnes: i.m.:35. oldal.

Fenti gondolatok előrebocsátását követően szeretnék majd a dolgozatban rámutatni arra, hogy az egyszerűsítő, gyorsító eljárások nem minden esetben váltják be a hozzájuk fűzött reményeket, részint azért, mert olyan – egyébként a terhelti jogokat biztosító – intézményeket is megteremtene, amelyek nem hogy egyszerűsítik, de inkább elhúzzák az eljárást, másrészt pedig az eljárási szabálysértések lehetséges bekövetkezésével nehezítik meg a büntetőjogi felelősség mielőbbi eldöntését.

Vitán felül osztom ezért Elek Balázs álláspontját, aki szerint nem szabad azt gondolnunk, hogy az időszerűség minden más szempontnál fontosabb.³⁵

Az időszerűség mindenáron történő biztosítása ugyanis szükségszerűen együtt jár más alapvető jogok sérelmével. Elmondható ezért, hogy az alkotmányos jogbiztonság egyik pillére a jogviták ésszerű időn belül történő elbírálása, ezért a legtöbb állam a büntetőeljárást is igyekszik ésszerű időkeretek közé szorítani, noha első ránézésre is nyilvánvaló, hogy az sértheti a jogállami garanciákat. Az eljárás gyorsítása ugyanis egy határon túl már csak az eljárás alá vont jogainak csorbítása árán történhet. A gyorsaság, az azonnaliság érdekében az állam néha félre tesz minden útjában álló garanciát. Ezért a jogállam elfogadja, hogy noha tisztességes eljárás, a fair eljárás nyilván hosszabb időt igényel, de ezeknek az elveknek mindennek ellenére elsőbbséget kell adni.³⁶ Másrésztől persze tapasztalati tény, hogy a büntetőigény elbírálásának elhúzódása károsan befolyásolja a büntető igazságszolgáltatás működését és tekintélyét. A büntetőeljárás késedelme jelentősen megnehezíti a bűncselekmény elkövetésének és az elkövető kilétének bizonyítását, kedvezőtlen hatással van a sértett jogaira és érdekeire, továbbá arra a nem kívánatos következményre vezet, hogy időben igen távolra kerül egymástól a bűncselekmény elkövetése és a büntetés megállapítása.³⁷

Megállapíthatjuk tehát, hogy az ésszerű időtartam biztosítása szükségszerűen együtt jár egyes alapvető jogok csorbulásával. Az ésszerű időtartam követelménye tehát elsősorban azt jelenti, hogy az egész büntetőeljárás ne húzódjon el indokolatlanul. Aligha vitatható

³⁵ Elek Balázs: Költség és időtartalmok a büntetőeljárásban. Úton a bírói meggyőződés felé a készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja. Printart-Press. 2015. 9. oldal.

³⁶ Bánáti János: Gyorsítás versus garanciák. Rendészettudományok a közbiztonságért. Tanulmányok a 60 éves Blaskó Béla Tiszteletére. Rendőrtisztai Főiskola. Budapest, 2010. 22. oldal.

³⁷ 14/2004.(V.7.) AB. Határozat.

azon megállapítás, hogy az eljárás hosszú időtartamába nem számít bele az az idő sem, amíg a terheltnek nincs tudomása az ellene megindított eljárásról. A kezdő időpont tehát általában a terheltet lényegesen érintő első eljárási aktus (gyanúsítottkénti kihallgatás, házkutatás, letartóztatás) időpontja.³⁸

Herke Csongor a fenti gondolatokkal egy lényeges további problémát világít meg. Ez pedig a terheltet ténylegesen érintő első eljárási aktus a gyanúsítottkénti kihallgatás. A dolgozatban külön szeretnék foglalkozni azzal a kérdéssel, hogy saját és számos bírótársam álláspontja szerint a tisztességes eljárás csak akkor érvényesül, ha a terhelt tudomással bír az ellene folyamatban lévő büntetőeljárásról. Szeretném kifejteni majd azon álláspontomat, mely szerint a tisztességes eljárás sérelmével jár, ha úgy kerül sor a terhelt távollétében vádemelésre, hogy a nyomozati szakban gyanúsítottkénti kihallgatására sem került sor, azaz ténylegesen tudomással a büntetőeljárásról nem bír.

Miként már utaltam rá, kiemelt kérdésként kezelem a megalapozottság kérdését. Ez pedig elválaszthatatlan a közvetlenség elvének vizsgálatától, mivel ez a bírói meggyőződés alapjának legfontosabb összetevője. Megállapítható, hogy az eljárások gyorsításához és ésszerű befejezéséhez kapcsolódó társadalmi elvárás és jogalkotói igény egyes klasszikus alapelvek jelentőségét nagyban csökkentették. A közvetlenség elve a büntetőeljárás peres szakaszának bizonyításában sok áttörést engedő szabály mellett még mindig meghatározó rendelkezés.³⁹

Összességében tehát azon általam is osztott nézetet igyekszem bizonyítani, hogy a hatékonyság csak az alkotmányos normák, garanciális szabályok és a felek számára biztosított jogok terhére növelhető.⁴⁰

Amikor a hatékonyság, gyorsaság versus megalapozottság kérdését vizsgáljuk, nem tekinthetünk el azon kritikáktól és elvárásoktól, amelyek az igazságszolgáltatással szemben megfogalmazódnak. Ezek között kiemelt helyet foglal el a büntető igazságszolgáltatással

³⁸ Herke Csongor: A büntetőeljárás gyorsításának új jogintézménye és további lehetőségei. A Magyar Büntetőjogi Társaság jubileumi tanulmánykötete. Budapest-Debrecen-Pécs, 2011. 220. oldal.

³⁹ Hati Csilla: A közvetlenség elvének térvesztése a büntetőeljárásban. Igazság ideál és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. Születésnapja Tiszteletére. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőeljárásjogi Tanszéke. Debrecen, 2014. 163. oldal.

⁴⁰ Farkas Ákos: A büntetőeljárás hatékonyságának korlátai. Úton a bírói meggyőződés felé a készülődő büntetőeljárás törvény kodifikációja Printart-Press Kiadó, 2015. 76. oldal

kapcsolatos társadalmi elvárások teljesülése és a társadalom biztonság érzete közötti egyensúly, valamint az igazságszolgáltatási szervek által követett érdekek.⁴¹ A terhelt mielőbbi megbüntetését váró társadalom nyilvánvalóan nagyobb hangsúlyt fektet az eljárások mielőbbi befejezésére, mint a megalapozottság, közvetlenség és a terhelti jogok érvényesülésének kérdéseire. Éppen ezért a büntetőeljárás reformok elsősorban az eljárás egyszerűsítését, gyorsítását célozzák. Mindezek azt mutatják, hogy az igazságszolgáltatás működése valamiféle bürokratikus öncél felé kezd eltolódni, amelynek lényege saját belső hatékonysági mutatóik teljesítése. Ennek logikája szerint a bűnmegelőzés és a bűnüldöző szervek céljai elválnak egymástól. A hatóságok e célok érdekében igyekeznek az egyéni jogokban minél mélyebb beavatkozási lehetőséget teremteni maguknak.⁴² Egyetértve Farkas Ákossal, magam is úgy gondolom, hogy bármilyen kritikák sújtják, illetve elvárások terhelik az igazságszolgáltatást, az egyszerűsítés és a gyorsítás soha nem járhat a tisztességes eljárás sérelmével.

A társadalom, valamint az igazságszolgáltatás érdekei mellett nem hagyhatók azonban figyelmen kívül a terhelti érdekek sem. Az eljárás mielőbbi befejezése, azaz a büntetőjogi felelősség megállapítása és a büntetés mielőbbi kiszabása nem minden esetben áll a terhelt érdekében, miként az sem, hogy a tárgyalási jelenlétével – még a vallomás megtagadása mellett is – elősegítse büntetőjogi felelősségének megállapítását, akár azzal, hogy megmutatja magát a tanúknak, és ez által erősíti azok terhelő vallomását. Pápai-Tarr Ágnes mutatott rá arra, hogy némi ellentmondás fedezhető fel a terhelt érdekeit illetően, hiszen ügyének gyors elintézése mellett arról sem szabad megfeledkezni, hogy az idő múlása a büntetés kiszabásakor általában enyhítő körülményként kerül figyelembe vételre.⁴³

Büntetőbíróként ezért igazolni tudom azon megállapítás helyességét is, hogy az egyik leggyakoribb eljárás elhúzó ok, ha az eljárásban résztvevők meg nem jelenésükkel akadályozzák az eljárás gördülékeny lefolytatását. Előfordul, hogy a vádlott és a védő

⁴¹ Farkas Ákos: A falra akasztott nádpálca avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai. Osiris Kiadó, 2002. 55. oldal.

⁴² Farkas Ákos:i.m.: 145. oldal.

⁴³ Pápai-Tarr Ágnes: A büntetőeljárás gyorsításáról. Gondolat Kiadó. Budapest, 2012. 23. oldal.

szándékos perelhúzó tevékenysége hátrányosan befolyásolja az ügyek ésszerű időben történő lefolytatását.⁴⁴

Az ilyen magatartásokra pedig a jogalkotó szükségszerűen válaszolni kényszerül és megteremteni a gyorsító, egyszerűsítő intézkedéseket, közöttük a terhelt távollétében lefolytatható eljárásokat is. Erre pedig azért is szükség van, mert az eljárás elhúzódása nem csupán a hatékonyságot ássa alá, de a büntető igazságszolgáltatási rendszer megbízhatóságát és hitelességét is veszélyezteti. Gyengíti ugyanakkor a vád erejét és növeli a védelem költségeit, illetve a bizonyítás is nehezebbé válik.⁴⁵

Fenti gondolatok jegyében el kell ismerni, hogy a megalapozott döntéshez nem csak a terhelt jelenléte és valamennyi releváns bizonyíték megismerése tartozik hozzá, hanem szükségszerűen az is, hogy a megalapozott döntést időszerű „értékálló” bizonyítékok támasszák alá. Osztom ugyanakkor Farkas Ákos álláspontját, mely szerint nem szabad abba a hibába esni, hogy csak arra alapozzuk a büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságát, hogy az milyen gyorsan és költségkímélően tud megbirkózni a bűnözéssel.⁴⁶ Ugyanakkor azonban az sem hagyható figyelmen kívül, hogy az államnak a társadalommal szembeni alkotmányos kötelezettsége a büntető igény késedelem nélküli érvényesítése. A büntetőeljárás szabályozásával szemben a jogállamiság normatív tartalmából és a tisztességes eljáráshoz való alkotmányos alapjogból levezethető alkotmányos követelmény az állami büntetőigény megfelelő időn belüli érvényesítése és elbírálása.⁴⁷

Elismerve tehát az eljárás gyorsítását szolgáló jogintézmények létjogosultságát, a dolgozatban szeretnék rámutatni mindazon „buktatóra”, amelyek nem csak a tisztességes eljárás sérelmével és esetlegesen megalapozatlan döntések meghozatalával járnak, hanem kétségessé teszik az eljárás törvényességét is.

Bárd Károly mutatott rá arra, hogy az in absentia eljárás önmagában az igazságszolgáltatás sikertelenségének mutatója lehet. A bíróság ugyanis a vádlott távollétében hozott ítéletével

⁴⁴ Pápai-Tarr Ágnes: i.m.: 30. oldal

⁴⁵ Balla Lajos-Kardos Sándor: A tisztességes eljárásról a strasbourgi bíróság gyakorlatában. *Bírák Lapja*. 2005/1. szám 44. oldal

⁴⁶ Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században. Szerk. Harsányi Viktória. HVG Orac Kiadó. 2007. Farkas Ákos: A büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának korlátai. 88. oldal.

⁴⁷ 14/2004. (V.7.) AB. Határozat.

deklarálja, hogy képtelen betölteni azt a funkciót, aminek teljesítésére létrehozták: alkalmatlan arra, hogy a tömeges, a politikai vezetés által kitervelt és államilag elrendelt, szisztematikusan végrehajtott jogsértésekért a felelősök büntetlenségének véget vessen.⁴⁸

A magam részéről teljes mértékben egyetértek ezzel a megállapítással, mivel a tisztességes eljárás szempontjából elsősorban követendő eljárásnak a terhelt jelenlétében lefolytatandó tárgyalást tartom. Elfogadva a távollét jogosultságát, azt csupán szigorú törvényi feltételek megteremtése mellett tartom elfogadhatónak. Elmondható tehát, hogy az eljárást gyorsító technikák jó szolgálatot tehetnek az ügyek ésszerű időn belül való befejezésében, azonban ennek megvannak a maga veszélyei is.

Nevezetesen más eljárási garanciák, esetleges emberi jogok feláldozása, amely ellentétes lehet a tradicionális eljárás elveivel, a tisztességes eljárás követelményével⁴⁹ és nem utolsósorban az Alaptörvénnyel is.⁵⁰

Ugyancsak Tarr Ágnes mutatott rá arra, az általam is rendkívül fontosnak tartott anomáliára, hogy a terhelt távollétében az eljárást mindenki fenntartásokkal kezeli, érzünk egyfajta ellentmondást, illetve visszásságot abban, hogy miként lehet valakivel szemben büntetést kiszabni, amikor nincs is jelen a tárgyaláson, vagy, ami még rosszabb eset, hogy az ellene folyó eljárásról egyáltalán nem is tud.⁵¹

Miként az elején már jeleztem, a dolgozatot a fellebbviteli büntető bíró tapasztalatából és szemüvegén keresztül szeretném megírni. Egy bíró számára ezért rendkívül nehéz kérdés a közvetlenség figyelmen kívül hagyása mellett a terhelt büntetőjogi felelősségéről dönteni a távollétében és vele szemben a büntetőjogi következményeket meghatározni. Az ítélkező bíró számára mindennél fontosabb, hogy ellenőrizhesse a vádlott állításainak hitelességét, és összehasonlíthassa a sértett – akinek az érdekei szintén védendőek – és a tanúk állításaival. A terhelt részéről pedig a személyes védekezéshez való jog elsősorban azt az érdeket szolgálja, hogy amennyire lehet, mindenki saját maga is közreműködjön saját

⁴⁸ Bárd Károly: Tárgyalás a vádlott távollétében – Emberjog-dogmatikai analízis. Wiener A. Imre Ünnepi Kötet. Budapest, 2005. 212. oldal

⁴⁹ Emilianides, Achilles C.: Contempt in the Face of the Court and the Right to a Fair Trial, European Journal of Crime, Criminal Law & Criminal Justice, 2005/3, 402.

⁵⁰ Pápai-Tarr Ágnes: i.m.: 114. oldal.

⁵¹ Tarr Ágnes: A távollétes ügyek egyes elméleti és gyakorlati kérdései a büntetőeljárásban. Debreceni Jogi Műhely 2005/2. szám 10. oldal.

védelmében a bíróság előtt.⁵² Ez pedig nem csak vádlott egyéni érdekét, hanem az igazságszolgáltatás általánosabb érdekét is szolgálja.⁵³ A büntető bíróság, a vádlott és a per egyéb szereplői között folyó, állandó interakciói közvetlen észlelése alapján teljesebb képet kap a tények valóságának és a vádlott személyiségének megítéléséhez. A terhelt személyes közreműködése a jog gyakorlása nélküli eljárás fokozott kockázatot jelent az igazság megállapítása, a hiánytalan és teljes tényállás feltárása és bizonyítása tekintetében.⁵⁴

A tisztességes eljárással kapcsolatos álláspontom bemutatása során a fair trial fogalmát lényegesen szélesebb körben értelmezem, mint teszi azt az EJEB. Tisztában vagyok vele, hogy önmagában a terhelt távollétében lefolytatható eljárás, mint jogintézmény megalkotása a nemzeti jogalkotás hatáskörébe tartozik, és az EJEB önmagában az in absentia eljárást nem minősíti az Egyezménybe ütközőnek.

Nem tekinti önmagát „negyedik fórumnak”, és nem foglalkozik a tényállás megalapozottságával. (Az ezzel kapcsolatos felvetéseimet nem is kívánom az EJEB gyakorlatához kötni).

A vonatkozó ítéleteit áttekintve az is megállapítható, hogy számos eljárási szabálysértés esetén sem mondja ki a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét.

Tekintettel azonban arra, hogy Magyarország elmarasztalására a tárgyalandó jogintézmények kapcsán – jellemzően – még nem került sor, határozott álláspontom, hogy ennek a tényleges lehetősége a jövőben fennáll, és indokolt lehet az EJEB állásfoglalását kérni – jogerős ügydöntő határozattal zárult eljárás megtámadása útján – a távollétes eljárás számos vitatható megoldása miatt.

⁵² Guide on Article 6 of the Convention- Right to a Fair Trial (criminal limb) 45. oldal http://echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf (2016.09.10.) A személyes védekezés jogát a 6. Cikk 1. pontjával együtt kell szemlélni. Lásd: Case of Foucher v. France (Application no. 22209/93) 18 March 1997, § 30-31. idézi: Reid, Karen: A Practitioner’s Guide to the European Convention on Human Rights, 4th edition, Sweet & Maxwell London, 2012, 121.; Greer, Steven: The European Convention on Human Rights, Achievements, Problems and Prospects, Cambridge University Press, 2006, 253.

⁵³ Tierce and Others v. San Marino (Applications nos. 24954/94; 24971/94; 24972/94) 25 July 2000 § 92-98., idézi: Summers, Sarah J.: Fair Trials: The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2007, 115. oldal. Lásd még: Case of Jussila v. Finland (Application no. 73053/01) 23 November 2006 § 40. Idézi Harris, O’Boyle & Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights, Third Edition, Oxford University Press, 2009, 436. oldal.

⁵⁴ 14/2004. (V.7.) AB Határozat

Elsősorban a Be. XXV. Fejezetében foglalt eljárás kapcsán kívánok szélesebb értelmezést adni a tisztességes eljárás fogalmának. Maga az eljárás, és legtöbb részlet-megoldása nem sérti az Egyezmény előírásait. A tisztességes eljárás sérelmét szeretném azonban kiterjeszteni arra az esetre, amikor a terhelt távollétében lefolytatott nyomozást követően úgy kerül sor vádemelésre, hogy a terheltnek nem volt tudomása az ellene indított büntetőeljárásról. Álláspontom szerint ebben az esetben komplex: alkotmányos, alapelvi és Egyezményt sértő jogszabályi felhatalmazással állunk szemben.

A tisztességes eljárás fogalmát tehát nem kizárólag abban az értelemben szeretném értelmezni és kezelni, ahogy azt az EJEB gyakorlatának és az Egyezmény fogalomrendszerének tükrében általában tesszük. Szélesíteni szeretném olyan az alapelvi rendelkezéseket, elsősorban a terhelti és védői jogosultságokat érintő, esetenként korlátozó megoldásokra is, amelyek – véleményem szerint – akkor sem minősülnek tisztességesnek, ha az EJEB előtt egyébként „megállnák a helyüket”. Teszem ezt elsősorban azért, hogy érzékeltessem a bírói kar jelentős részének, illetve további jogalkalmazóknak a problémával kapcsolatos álláspontját, illetve rámutassak a jogszabályi változtatás szükségességére annak érdekében, hogy a magyar bíró terhelt távollétében meghozott határozata esetén a lehetősége se álljon fenn annak, hogy a fair trial sérelmével születettnek minősítsék.

Összefoglalva tehát az eljárás gyorsításának buktatói között utalni kell az alapelvek törésére, háttérbe szorulására, melyek között elsősorban a közvetlenséget és a terhelti jogokat kell említeni. Az eljárási szabálysértések előfordulásának megnövekedett esélye, valamint a megalapozatlanság veszélye mellett nyomatékosan szükséges kiemelni egyes büntetőjogi rendelkezések háttérbe szorulását is. Ezek elsősorban a büntetés kiszabása körében kialakuló elvek, illetve gyakorlatok negligálásában nyilvánulnak meg.

Ennek érdekében külön fejezetben kívánok foglalkozni az általam helyesnek tartott és lehetséges jogszabályi változásokkal, figyelemmel arra, hogy a jogalkotó feladata ebben az

ellentmondásos helyzetben megteremteni azt a kényes egyensúlyt, amikor azt mondhatjuk, hogy az eljárás résztvevőinek jogai jól lehet sérülnek, de ezek valamilyen formában kompenzálásra kerülnek és a gyorsító intézkedés hatékonyan működik a gyakorlatban.⁵⁵

A fentiek előrebocsátását követően a hatályos büntetőeljárás törvény három olyan jogintézményét fogom tárgyalni, amelyek lehetőséget adnak a terhelt távollétében történő tárgyalásra. Kiemelten szeretnék foglalkozni az immáron nagy gyakorlattal bíró és a Be. 281. § (5) bekezdésében meghatározott azon esettel, amikor a bíróság úgy folytatja le a bizonyítási eljárást, hogy a terhelt szabályszerű idézés ellenére nem jelenik meg a tárgyaláson.

Külön fejezetet kívánok szentelni azon eljárásnak, amikor is a terhelt saját jogán dönthet úgy, hogy a tárgyaláson nem kíván részt venni.⁵⁶ Ezen eljárásnak ugyan kialakult és kiforrott gyakorlata még nincs – a bírák talán vonakodnak is alkalmazásától –, azonban ezen eljáráson keresztül vizsgálható elsősorban azon alapvető kérdés, hogy a terhelt tárgyaláson való részvétele jog, avagy kötelezettség.

Végül – természetesen – foglalkozni szeretnék a Be. XXV. Fejezetében foglalt külön eljárással, vagyis a „klasszikus”, terhelttel szembeni távollétes eljárással. Ebben a körben azonban kizárólag a Magyarországon ismeretlen helyen tartózkodó terhelt elleni eljárással foglalkozom, tekintettel arra, hogy a külföldön tartózkodó terhelt távollétében folytatható eljárások olyan problémákat vetnek fel, melyek taglalására terjedelmi okokból már nem láttam lehetőséget.

Ezen fejezet kapcsán külön kívánok foglalkozni annak a kérdésnek a taglalásával, hogy tisztességes-e az eljárás abban az esetben, ha úgy kerül sor vádemelésre, hogy a terhelt gyanúsított kihallgatására a nyomozás során nem került sor, illetve külön is foglalkozom azon problémákkal, amelyek a perújítás kapcsán jelentkeznek.

A dolgozat megírásához a szakirodalom feldolgozásán túlmenően elsődlegesen saját gyakorlati tapasztalataimat vettem figyelembe. Emellett felhasználtam mindazon elvi

⁵⁵ Pápai-Tarr Ágnes: A büntetőeljárás gyorsításáról. Gondolat Kiadó. Budapest, 2012. 69. oldal.

⁵⁶ Be. 279. § (3) bekezdés.

iránymutatásokat, és eseti döntéseket, amelyek a választott témát illetően megjelentek. Több saját döntést használok fel, és elmondhatom, hogy az eseti döntések körében az utolsó négy évben kúriai bíróként számos döntésnek magam is részese voltam.

Felhasználtam ugyanakkor az egyetemi oktatás során összegyűjtött tapasztalatokat, valamint a Magyar Igazságügyi Akadémián tartott előadások és konferenciák tapasztalatait, illetve dokumentumait.

Maga a dolgozattal kapcsolatos kutatás ezért, lényegében saját huszonöt éves ítélkezési gyakorlatomra épül.

II. A magyar történeti előzmények

Annak a lehetősége, hogy a bíróságok a terhelt távollétében járjanak el, nem új keletű. Mind a kontinentális, mind az angolszász jellegű jog ismerte a terhelt in contumaciam, azaz úgynevezett makacsságban történő elítélését. Ennek elvi alapját abban találták meg, ha a bíróság idézésére a terhelt nem jelenik meg és elő sem állítható, úgy kell tekinteni, hogy maga mondott le a tárgyaláson való jelenlét és ily módon a személyes védekezés jogáról.

A magyar jogrendszerben hosszú folyamat eredménye volt annak jogszabályi alapon történő eldöntése, hogy, ha a terhelt nem állítható a bíróság elé, úgy távollétében is lehet eljárni vele szemben, illetve lényegében joga és nem kötelessége a tárgyaláson való részvétel; azaz a törvényi feltételek fennállta esetén – elsősorban a bíróság hozzájárulásával – maga eldöntheti, hogy részt kíván-e venni azon a büntető tárgyaláson, amely egyébként a saját büntetőjogi felelősségét dönti el.

Első kodifikált eljárási törvényünk az 1896. évi XXXIII. törvénycikk a Büntető Perrendtartásról (a továbbiakban: Bp.) alapvetően nem engedte meg, hogy a bíróság a távollévő terhelttel szemben járjon el és hozzon ítéletet. Ezen rendelkezés a jogalkotó részéről tudatos döntés volt. Ezt az eljárást – az akkori körülmények között – célszerűtlennek és a büntetőeljárás elveivel ütközőnek minősítették és elsődleges fontosságot a közvetlenség és szóbeliség elvének, valamint az igazság kiderítésének tulajdonítottak.

Idővel azonban egyes állam elleni, valamint gazdasági bűncselekmények esetén a jogalkotó lehetővé tette a terhelt távollétében is a tárgyalás megtartását, valamint ügydöntő határozat hozatalát. A bíróság ítéletében azonban kizárólag a bűnösség megállapításáról, illetve vagyoni elégtétel kiszabásáról dönthetett.

A második világháborút közvetlenül követően a bíróságok a háborús és népellenes bűncselekmények, valamint a demokratikus államrend elleni cselekmények esetén már arra is jogosultságot kaptak, hogy főbüntetést is kiszabhattak a terhelt távollétében.

Az első jelentősebb előrelépés az 1951. évi III. törvény, más néven a II. Bp. jelentette. Ez már lehetővé tette bármely bűncselekmény miatt a terhelt távollétében a tárgyalás megtartását. Ennek azonban csak akkor volt helye, ha a terhelt a jogszabályok megszegésével vagy kijátszásával külföldre távozott, és ezt a hatóságok igazolni tudták. Az ítéletet azonban hatálytalanítani lehetett perújítási eljárásban.

Lényegében a fenti szabályhoz hasonlóan rendelkeztek a további büntetőeljárási jogszabályok, így az 1954. évi V. törvény, az 1962. évi 8. tvr. és az 1973. évi I. törvény.

A szabályozásra részben kihatott az anyagi jog is. A korábbi Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvényt módosító 1987. évi III. törvény 14. §-a iktatta be a régi Btk. 87/A. §-át. Ez arról rendelkezett, hogy amennyiben a bíróság az eljárást jogszabály megszegésével külföldön tartózkodó vádlottal szemben folytatja le, a bűnösséget megállapíthatja, de a büntetés kiszabását – a közügyektől eltiltás és vagyonelkobzás kivételével – mellőzi.

A korábban hatályban volt Be-be, azaz az 1973. évi I. törvénybe az Országos Ítéltábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról szóló 1999. évi CX. törvény 112. §-a iktatta be annak a lehetőségét, hogy a terhelt távollétében vádemelésre, tárgyalásra és ítélethozatalra kerüljön sor. Ezen rendelkezés 2000. március hó 1-jétől lépett hatályba. Ezen törvény tekinthető az első olyan rendelkezésnek, amely a magyar jogrendszerben kiszélesítette a terhelt távollétében lefolytatható büntetőeljárás lehetőségét.

Ezt követően a jelenleg hatályos 1998. évi XIX. törvény XXV. Fejezete – a 14/2004. (V.7.) AB határozat nyomán – tartalmazza a terhelt távollétében lefolytatható külön eljárás szabályait.

Végül a 2002. évi I. törvény 170. §-a teremtette meg annak a lehetőségét, hogy a bíróság érdemi bizonyítási eljárást folytasson a szabályszerűen megidézett, de meg nem jelent terhelt távollétében [Be. 281. § (5) bekezdés].

A jogalkotási folyamat végén a 2010. évi CLXXXIII. törvény 148. §-a iktatta a Be.-be a 2011. március hó 1-jei hatállyal annak a lehetőségét, hogy a bíróság a terheltet tájékoztathatja arról, hogy a tárgyalás a távollétében megtartható és vele szemben az eljárás befejezhető, amennyiben úgy nyilatkozik, hogy a tárgyaláson nem kíván részt venni [Be. 279. § (3) bekezdés].

A bevezetőben már utaltam rá, hogy a fent megjelölt szabályok megalkotásával a jogalkotó kényszerű megoldásként ugyan, de a tényleges élethelyzetekre reagált. Ennek ellenére fontosnak tartom a régi megoldások jelentőségének hangsúlyozását, különösen napjainkban, amikor újra terítékre került a büntetőeljárások kodifikációja.⁵⁷

Aligha lehet haszontalan a törvényt előkészítők számára, ha emlékeznek a régiokról, és az új Be. szerkesztése során elsődlegesen a „megőrizve megújítani” elvét tartják szem előtt. A magam részéről különösen fontosnak és jelentősnek tartom a Bp. rendelkezéseit, ezért a történelmi előzmények körében elsősorban ennek bemutatására szorítkozom.

II.1. A Bünvádi Perrendtartás jelentősége

Őszintén hiszem és vallom, hogy a kontinentális jogrendszerek megoldásai közül a hazai jogtörténet legkiemelkedőbb megoldásának tekinthető az 1896. évi XXXIII. törvénycikk. Ezen törvény mindenben megfelel az inkvizitórius eljárásokat felváltó vegyes rendszerű büntető perrendtartások alapvető elvárásainak. Teljes mértékben egyetérthetünk ezért dr. Auer György királyi főügyész-helyetessel, egyetemi magántanárral, aki szerint a nyilvános főtárgyalás a maga kiegyensúlyozottságában rendszerint teljes biztosítékát nyújtja annak, hogy a Bünvádi Perrendtartás irányelvei csorbíthatatlanul érvényesülhessenek.⁵⁸

⁵⁷ A kézirat lezárásakor a kodifikációs folyamat még nem zárult le, csupán az Igazságügyi Minisztérium által elkészített szövegtervezet állt rendelkezésemre.

⁵⁸ Dr. Auer György: A terheltnek kihallgatása és vallomása. Büntető Tanulmányok Angyal Pál születése 60. és jogtanári működése 35. Évfordulójának Emlékére. Budapest, 1933. 248. oldal.

A Bp. rendszerében a terhelt jelenléte, illetve távolléte vonatkozásában alapvető különbség jelentkezett a szabadságvesztéssel büntetendő vétség, a csak pénzbüntetéssel büntetendő vétség és a kihágás miatt indított eljárás között. Szabadságvesztéssel büntetendő cselekmény esetén ugyanis a terhelt jelenléte a tárgyaláson nélkülözhetetlen volt. A második esetben, amennyiben a terhelt a tárgyalásról elmaradt, különbséget kellett tenni, hogy személyes megjelenés kötelezettségével vagy anélkül lett-e idézve, illetve, hogy az utóbbi esetben a tényállást a vádlott kihallgatása nélkül is tisztázni lehetett vagy nem. Amennyiben a terheltet személyes megjelenési kötelezettséggel idézték – mert a bíróság a vádindítványból vagy a nyomozás anyagából előre látta, hogy a tényállást nélküle nem lehet tisztázni, vagy ha a bíró a tárgyalás alatt győződött meg erről – ez esetben a terheltet a bíró nyomban elővezettette, vagy ha a bíró a tárgyalást elnapolta, az új határnapra intézkedett a terhelt elővezetéséről. Amennyiben a terheltet nem személyes megjelenési kötelezettséggel idézték és a tényállás a kihallgatása nélkül is tisztázható volt, sor kerülhetett az úgynevezett makacssági eljárásra, azaz a terhelt távollétében történő tárgyalásra.⁵⁹

Összességében tehát megállapítható, hogy a Bp. csak szigorú feltételek esetén tette lehetővé a terhelt távollétében a tárgyalás megtartását és ügydöntő határozat hozatalát. Elsődleges és kiemelt jelentőséget tulajdonított tehát a terhelt jelenlétének. A Bp. ezért a főtárgyaláson a vádlott jelenlétére oly nagy súlyt helyezett, hogy a vádlott nélkül megtartott főtárgyalás a 386. § 6. pontja alá eső anyagi semmisségi oknak képezte alapját. Ha pedig a vádlott bíróság elé nem állítható, a Bp. 472. § (1) bekezdése szerint ellene sem főtárgyalásnak, sem ítélethozatalnak nincsen helye. Ennek pedig nem más volt az oka, mint a büntető joghatalom érvényesítése és a közérdek megóvása, mellyel az állam a törvényes rend fenntartása, valamint az állami-, társadalmi rend biztosítása érdekében tartozik. Nem lehet vitás, hogy a vádlott, ha csak magát a bűnvádi eljárás alól el nem vonja, a büntető hatalom sújtó kezétől nem menekülhet, és minden esetre sorsában főtárgyaláson is ítélettel döntés fog előállni, fogalmazott egyértelműen és világosan Czipott György nagyszabeni törvényszéki bíró 1906-ban.⁶⁰

⁵⁹ Nyíri Sándor: A terhelt távollétében történő eljárás. *Belügyi Szemle*. 2001. 12. szám 93. oldal.

⁶⁰ Czipott György: Egy bűnvádi per, több ítélet. *Jogtudományi Közlöny*. 1906. 11. szám 93. oldal.

A fenti gondolatokból láthatjuk, hogy nem csak a jogalkotás, hanem a jogalkalmazók felfogása is egyértelmű volt annak megítélésében, hogy a terhelt büntetőjogi felelősségének megállapítására elsősorban csak jelenlétében kerülhetett sor.

Ennek szellemében fogalmazott a szerző úgy, hogy a rendkívüli eljárásra kizárólag elő nem állítható távollévő esetében lehet szó, mivel ellenesetben a bíró olyan jogok gyakorlásába bocsátkozik, amelyek őt a törvény szerint meg nem illethetik.⁶¹

Megállapítható tehát, hogy a Bp. követte a modern perjog, azon szabályát, mely szerint senkit kihallgatása nélkül elítélni nem lehet.

Ezen elv alapján a törvényszéki és esküdtbíróági ügyekben kizárta a terhelt távollétében az eljárás lefolytatását. Intézkedhetett azonban a bíróság a Bp. alapján az ismeretlen, a távollévő vagy szökevények kézre kerítése, bíróság elé állítása iránt. A Bp. 472. § (1) bekezdése azonban egyértelműen kimondta: „A bíróság elé nem állítható távollévő ellen sem a vád alá helyezésnek, sem a fő tárgyalásnak, sem ítélet hozatalának nincs helye.”

A Bp. szabályrendszerében tehát törvényszéki és esküdtbíróági ügyekben az úgynevezett „makacssági eljárás” ki van zárva.⁶²

Kétségtelen, hogy szűk körben a Bünvádi Perrendtartás is ismerte az eljárás gyorsítását és egyszerűsítését szolgáló intézményeket, azt azonban felismerték, hogy „bünvádi eljárásunkban eddig egészen ismeretlen és annak vezető elvével, a szóbeliséggel és közvetlenséggel ellenkezők ezen intézmények.”⁶³

II.2. A közvetlenség jelentősége a Bünvádi Perrendtartásban

A Bünvádi Perrendtartás indokolása nem hagy kétséget afelől, hogy az anyagi igazság elérésének egyik leghathatósabb eszközéül tekinti a szóbeliséget és közvetlenséget, amelyek leginkább biztosítják a való tényállásnak teljesen megfelelő, bizonyító anyag

⁶¹ Czipott György: IM.: 94. oldal.

⁶² Nagy Anita: Eljárás a távollévő terhelttel szemben. Sectio Juridica Et Politica. Miskolc, Tomus, XXIV. (2006.) 119. oldal.

⁶³ dr. Waldapfer Leó: Adalékok az új Bünvádi Perrendtartás magyarázatához. Jogtudományi Közlöny. 1898. Évi 40. szám 278. oldal.

beszerzését és egyúttal azt, hogy a bíróság a bizonyító anyagnak minden részletéről helyes és alapos értesülést szerez.⁶⁴

Az indokolás azzal folytatódik, hogy a közvetlenség, amely azt jelenti, hogy szintén az ítélő bíró előtt lesznek kihallgatva a perben vallomásra kötelezettek és lesz felvéve a bizonyítás is, - lényegesen előmozdítják a helyes bíraskodást. Köztapasztalat az, hogy a közvetlenül érdekeltnek szóbeli előterjesztése mennyivel hatásosabb és meggyőzőbb, mint az írott nyilatkozatnak felolvasása vagy kivonatos előadása: hogy a vallomás értékét csak az ítélet meg helyesen, ki annak minden szavát, még hanglejtését is hallja, a vallomástevőnek arczélkifejezését, színe változását, testmozdulatait látja: hogy végre a szemle és más ily nemű bizonyítás csak a közvetlen szemlélőre van megbízható hatással; - pedig minden mozzanatok teljesen nem is foglalhatók írásba. Szükségképp hiányos és csonka tehát a tudomás, melyet az iratok alapján ítélő bíró a bizonyítás eredményéről felvett jegyzőkönyvekből merít, és nagyon is jogosult a kívánság, hogy mindaz, mi az ítélet alapjául szolgál, az ítélő bíró előtt menjen végbe.

Ennek megfelelően rögzíti a Bp. 324. § (1) és (2) bekezdése, hogy a bíróság ítéletét csakis a fő tárgyaláson fennforgott bizonyítékokra alapíthatja, vagyis olyan tényekre, amelyekről a közvetlenség elve mellett szerzett tudomást.

A terhelt büntetőjogi felelősségéről ügydöntő határozatban ítélni köteles bíró számára nem is lehetne üdítőbb gondolatokat találni, hiszen a fenti sorok ékesen bizonyítják, hogy a régiek is kiválóan látták, hogy a bírói meggyőződést és a döntésért való felelősséget a közvetlenség hivatott a legteljesebb mértékben alátámasztani.

Az alábbiakban röviden tekintsük át a „legnagyobbak” álláspontját a közvetlenségről. Angyal Pál szerint a közvetlenség elve azt jelenti, hogy az ítélő bíróság minden közvetítés nélkül észleli a bizonyítás anyagát, s ítéletét csak e saját észlelése körébe esett bizonyítékokra alapíthatja; jelenti továbbá, hogy a felek is észlelhetik a bizonyításfelvételt

⁶⁴ Indokolás a Magyar Királyi Igazságügyi Miniszter által a képviselőház elé terjesztett Bünvádi Perrendtartás törvényjavaslatához. Budapest, 1895. (Továbbiakban: Indokolás.)

és erre vonatkozó nyilatkozataikat az ítélő bíróság előtt tehetik. Szóval az eljárás interraesentes, és nem mint az inkvizitórius perben inter absendes folyik.⁶⁵

Angyal Pál kiválóan látta, hogy a közvetlenség mellett

- a bíróság hű képet alkothat magának a tényállásról,
- az egyoldalúság veszélye jelentékenyen csökken, mert a felek ugyanabból a forrásból merítik tudásukat, s így a bizonyítás minden részletére azonnal nyilatkozhatnak,
- a terhelttel való közvetlen érintkezés révén az individualizációra táptér nyílik, – szóval
- az anyagi igazság megközelítése jobban biztosítva van, mint a közvetettség rendszerében.

A fentiek alapján aligha vitatható, hogy a terhelt személyes jelenléte nem csak a bíróság meggyőződését segíti, hanem a terhelti, valamint a résztvevők egyéb jogainak biztosítása mellett az anyagi igazság megállapítását is a legjobban szolgálja.

Arról pedig még a jelenleg folyamatban lévő büntetőeljárás-jogi kodifikáció kapcsán sem hallani, hogy – a kivételektől eltekintve – a jogalkotó teljes mértékben fel kívánná adni az anyagi igazságra törekvés gondolatát.

A Bp. ezért a közvetlenség elvét a lehetőségig megvalósította.⁶⁶

A Bp.-ben a közvetlenség alapvetően a felolvasható okiratok, a szemle, illetőleg a kiküldött bíró eljárása kapcsán csorbul. A terhelt jelenléte a makacssági eljárás kivételével azonban fő szabály volt. A bíróság döntését pedig a közvetlenség „hitelesítette”; a bíróság tehát ítéletét a főtárgyaláson nyert benyomásuk alapján hozta meg.⁶⁷

⁶⁵ Angyal Pál: A magyar büntetőeljárásjog tankönyve. I. Kötet. Atheneum Irodalmi és Nyomdai Rt Kiadása. Budapest, 1915. 289. oldal.

⁶⁶ Angyal Pál: i.m.: 290. oldal.

⁶⁷ Angyal Pál: i.m.: 293. oldal.

Hasonló álláspontra helyezkedett Finkey Ferencz is. Álláspontja szerint: úgy az ítékezés alapossága, mint az anyagi igazság megközelítése szempontjából helyesebb az a rendszer, melynél a felek és a bíró szóbelileg érintkezhetnek egymással és amelynél a bíró a közvetlen személyes érzéki tapasztalat alapján győződhetik meg a valódi tényállásról, a vád, a védelem, a tanúvallomás értékéről, midőn látja a terhelt a tanúk arczkifejezését, magatartását, hallja beszédüket, hanghordozásukat.⁶⁸

A régiek felfogásában tehát nem volt kétséges az, hogy a megalapozott és az anyagi igazságra törekvő ítélet meghozatalához szükséges bírói meggyőződés a közvetlenségre épülhet.

Ennek pedig tökéletes eszköze volt a Bűnvádi Perrendtartás, amely „úgy az eddigi gyakorlatunkkal, mint a külföldi tételes Bűnvádi Perrendtartásokkal szemben sokkal szélesebb mérvben ad tért úgy a szóbeliségnek, mint a közvetlenségnek és több jeles reformjával megelőzi a külföldi perjogokat.⁶⁹

II.3. A terhelt jelenléte a főtárgyaláson

A Bp. 302. §-a nem hagy kétséget afelől, hogy a vádlott jelenléte nélkül a főtárgyalást megtartani nem szabad. A 303. § szerint pedig amennyiben a meg nem jelent vagy idő előtt eltávozott vádlottnak, tanúnak vagy szakértőnek gyors előállítására remélhető, az elnök őket azonnal elővezetheti, illetőleg a fegyveres erő vagy a csendőrség tényleges szolgálatban álló tagjának sürgős előállítása végett feljebb való hatóságát keresheti meg és e célból a főtárgyalást néhány órára félbeszakíthatja.

Az indokolás megfogalmazása szerint a contradictórius eljárás és a közvetlenség elvének szigorú követelménye, hogy a vádlott jelenléte nélkül főtárgyalás tartható ne legyen. Ezen szabályok alól a törvény csak két kivételt engedett, az egyik, midőn a vád tárgya kihágás

⁶⁸ Finkey Ferencz: A magyar büntetőeljárás-jog tankönyve. Olitser-féle Könyvkiadó Vállalat. Budapest, 1908. 224. oldal.

⁶⁹ Finkey Ferencz: i.m.: 225-226. oldal.

vagy egyedül pénzbüntetéssel büntetendő vétség; a másik pedig az, midőn az eljárásnak csak az a célja, hogy a lefoglalt tárgyak elkobzása vagy megsemmisítése kimondassék. (Indokolás)

A törvényszék előtti eljárásban azonban erre csak akkor van lehetőség, ha a vádlott kihágással vagy oly vétséggel van vádolva, mely pénzbüntetéssel büntetendő.

Az indokolás szerint, ha a járásbíróóság feljogosítható arra, hogy csekélyebb súlyú vétség vagy kihágás miatt folyamatba tett ügyben a vádlott távollétében is ítélhessen, annál inkább fel lehet erre jogosítani a törvényszéket, mint három tagból álló bíróságot.

Rendkívül fontos szabály azonban, hogy ezekben az esetekben is jogában áll a bíróságnak a vádlottat személyes megjelenés kötelezettségével idézni, ha kihallgatását nem találta mellőzhetőnek.

A törvény ugyanakkor egyértelmű garanciákat is beépített, mivel az indokolás szerint: habár a vádlott jelenléte csak a legcsekélyebb súlyú cselekmények fennforgása esetében mellőzhető, még emellett is biztosítékot állít fel a javaslat aziránt, hogy a védelem érdeke a makacsság miatt való eljárás által csorbát ne szenvedjen. Ezt a biztosítékot a javaslat abban találta fel, hogy nem engedi meg, hogy a bíróság súlyosabb büntetést állapítson meg, mint amely a vádhatározatban, illetőleg, ha az nem volt hozva, a vádiratban foglalt minősítés szerint alkalmazható.

Összességében tehát a főtárgyaláson a megidézettek közül a legfontosabb személy a vádlott.⁷⁰

II.4. Eljárás az ismeretlenek, a távollévők és a szökevények ellen

A Bp. XXIII. Fejezete tartalmazta azon szabályokat, melyeket az ismeretlen helyen, a távollévők, illetőleg a szökevények ellen lehetett alkalmazni. A 469. § hatályos

⁷⁰ Finkey Ferencz: i.m.: 388. oldal.

törvényünkkel egyező módon rendelkezett arról, hogy büntett vagy vétség miatt a nyomozás akkor is teljesítendő, ha a tettes, illetőleg a részes ismeretlen vagy távol van. A Bp. ezt követően részletesen szabályozta a terhelt kézre kerítése érdekében alkalmazható intézkedéseket. A 472. §-a ugyanakkor egyértelműen kimondta, hogy a bíróság elé nem állítható távollévő ellen sem vád alá helyezésnek, sem főtárgyalásnak, sem ítélet hozásának nincs helye. Ebben az esetben a bizonyítékok védelméről, megőrzéséről kellett gondoskodni.

Az indokolás szerint tehát kézre nem keríthetett egyén ellen folytatott bűnvádi eljárás csak a bizonyíték biztosítására céloz, és e célnak, elérése után megszüntetendő. Ha a nyomozás, illetve a vizsgálat a távollévő ellen be van fejezve, a további eljárás megszüntetendő.

A fenti rendelkezések legfőbb tanulsága, hogy a nyomozás lefolytatását megengedi az ismeretlen helyen tartózkodó terhelttel szemben – értelemszerűen abban az esetben is, ha nevezett az eljárásról tudomással nem bír –, azonban a büntetőjogi felelősségre vonás elé már korlátokat állít.

Kiemelkedő jelentősége van ugyanis annak, hogy a nyomozás folyamán a megidézett gyanúsított mindjárt első kihallgatásakor megtudja, hogy ki gyanúsítja és mivel; a vizsgálatig, a főtárgyalásig gondoskodhatik mindarról, ami védelme érdekében áll, és amikor, mint szabadlábon lévő vádlott a főtárgyalásra szóló idézőlevelet kézhez veszi, nem is kíváncsi már másra, mint arra, hogy mikor lesz ügyében a főtárgyalás; hogy ki és mivel vádolja, ezt ő már régen tudja. Ha a vádlott a legjobb akarat mellett sem tudja, hogy ki és mi alapon vádolja, gondoskodhatik-e bizonyítékairól, védelméről.⁷¹

A fenti gondolatokat a magam részéről rendkívül fontosnak tartom, tekintettel arra, hogy – véleményem szerint – a terhelt távollétében folyó eljárás csak abban az esetben minősíthető

⁷¹ Kassai Ferencz: A terheltnek szóló idézésről a járásbírótság előtti eljárásban. Jogtudományi Közlöny. 1901. 21. szám. 170. oldal.

tisztességesnek, ha a terhelt tisztában van azzal, hogy ellene büntetőeljárás folyik, illetve, hogy mely bűncselekménnyel gyanúsítják, illetve vádolják.

A hatályos törvényünk és az arra épülő gyakorlat kiemelkedő fontosságot tulajdonít – terhelt távollétében lefolytatott eljárás esetén – az elfogatóparancs kibocsátásának. A terhelt felkutatása érdekében teendő intézkedéseket a Bünvádi Perrendtartás is szabályozta, ismerte a nyilvános körözést, azonban tisztában voltak azzal, hogy az oly mértékben veszélyezteti a terhelt jóhírnevét és társadalmi állását, hogy elrendelése csak fontos ok esetében bír jogosultsággal.⁷² Ezt figyelembe véve rendelkezett a Bp. akként, hogy kézre kerítés elrendelése csak büntett vagy fogházzal büntetendő vétség esetében lehetséges.⁷³

Fentiek alapján az azonban nyilvánvaló, hogy az ismeretlen vagy távollévő tettes vagy részes ellen büntett vagy vétség miatt a nyomozás minden esete teljesítendő. Mindez két szempontból is megokolt:

- a. A bizonyítékok egybegyűjtése megtörténhetik és így, ha a terhelt utóbb előkerül, az ügyésznek nem kell a vád képviselőt az azon a címen, mert az eljárás sikeréhez szükséges bizonyíték nem szerezhető be, megtagadni.
- b. Az ügyészség megfelelően tájékozódhat és megokolt esetben megszüntetheti az eljárást, illetőleg ejtheti a vádat, bár a terhelt távol van. Vád alá helyezésnek, főtárgyalásnak, vagy ítélethozásnak azonban a bíróság elé nem állítható terhelt ellen nincs helye.⁷⁴

Az itt tárgyalt kérdéseket legjobban talán Finkey Ferencz világítja meg. Álláspontja szerint a modern bünvádi eljárás ama szabályával, hogy senkit kihallgatása nélkül elítélni nem lehet, és az eljárás vezérelveivel, a közvetlenséggel, a szóbeliséggel és az anyagi igazság megközelítésére törekvéssel egyenesen ellenkeznek, hogy ismeretlen távollévő vagy szökésben lévő személyek ellen, kit valamely bűncselekmény elkövetésével terheltek meg, a bünvádi eljárás a rendes szabályok szerint folytattassék, és az ily egyének is esetleg elítéltessenek. Ennek dacára a jogfejlődés a legtöbb helyen megteremtette az úgynevezett makacssági eljárást, mely szerint a bíróság idézésére meg nem jelenés, elő nem állítható

⁷² Éder Kálmán: A távollévő terhelt a járásbíróóság előtti eljárásban. Jogtudományi Közlöny. 1901. 8. szám. 61. oldal.

⁷³ Angyal Pál: i.m.:II. Kötet. 309. oldal.

⁷⁴ Angyal Pál: i.m.: 311. oldal.

egyének „makacsságában” (in contumaciam) elmarasztaltattak, miután az engedetlenség folytán úgy tekintettek, mint akik a törvényes védekezés jogát eljátszották és arról mintegy maguk is lemondottak.⁷⁵

Azt azonban Finkey is elismerte, hogy a távollévő terhelt ellen a nyomozás, vagy vizsgálat befejezése jogos és szükséges, mert lehet, hogy a terhelt még az elévülés lefolyása előtt kézre kerül, és az eljárás folytatandó lesz ellene, addig pedig egyes bizonyítékok veszendőbe mehetnének.

A bizonyítékok biztosítása végetti vizsgálat a rendes szabályok szerint folytatandó.⁷⁶

A magam részéről rendkívül kívánatosnak tartanám ezen gondolatok gyakorlati továbbélését és megvalósítását az új, készülő büntetőeljárás törvény kapcsán is. A bizonyítékok összegyűjtése érdekében a nyomozás tehát legyen lefolytatható a távollévő terhelt tekintetében, a bizonyítékok összegyűjtése érdekében, de vádemelésre csak akkor kerülhessen sor, ha a terhelt a vele szemben folyamatban lévő eljárásról tudomással bír.

II.5 A makacssági eljárás

Szigorú feltételek mellett természetesen a Bünvádi Perrendtartás is megengedte a terhelt távollétében történő tárgyalást. Az 540. § szerint, ha a szabadságvesztéssel büntethető vétség miatt, vagy a személyes megjelenés kötelezettségével idézett terhelt igazolatlanul elmarad, a bíróság őt elővezeteti, vagy amennyiben ez a tárgyalás napján már nem lehetséges, a tárgyalást elnapolja és intézkedik a terheltnek az új tárgyalásra leendő elővezetése iránt. Ha az elmaradt terhelt csak kihágás vagy egyedül pénzbüntetéssel büntethető vétség miatt volt megidézve és a tényállást kihallgatása nélkül is tisztába lehet hozni, a bíró a tárgyalást megtartja és a felmerült bizonyítékok alapján ítél. Az ítélet ez utóbbi esetben a vádlottnak kézbesítendő.

⁷⁵ Finkey Ferencz: i.m. 554. oldal.

⁷⁶ Finkey Ferencz: i.m.. 559. oldal.

A Bp. tehát az úgynevezett makacssági eljárással a kisebb jelentőségű bűnvádi ügyekre állapított meg kivételt. Az indokolás szerint a csekélyebb beszámítású, büntetendő cselekményeket tárgyaló ügyekben, mivel az állam érdekét kevésbé érintik és az illető terhelt jogait is kisebb mértékben veszélyeztetik, az eljárás garanciái a gyorsaság és egyszerűsítés érdekében leszállíthatók.

Mindebből következően tehát a rendes eljárásban alapelv, hogy a vádlott kihallgatása, illetőleg kihallgatásának alkalma, tehát a vádlott jelenléte az eljárás lefolytatásának mellőzhetetlen feltétele. Ennél fogva az úgynevezett makacssági eljárásnak, azaz az eljárás és különösen a tárgyalás folyamán jelen nem lévő vádlott ellen ítélethozatalnak nincs helye. Az ilyen makacssági eljárás sérti a közvetlenség elvét, amely azt követeli, hogy az ítélő bíró lássa és hallja a vádlottat. A makacssági ítélet egyébként végeredményében a vádlott mulasztására alapított engedetlenségi büntetést állapít meg, fogalmazza meg a jogintézmény lényegét Angyal Pál.⁷⁷

A makacssági eljárás alkalmazása esetén, ha a terhelt elmarad, két lehetőség állhat elő:

- 1) Ha a tényállás kihallgatása nélkül is tisztába hozható, a bíró a tárgyalást megtartja és a felmerült bizonyítékok alapján ítél. (Ez tekinthető a szó legszorosabb értelmében makacssági eljárásnak.) Az ítélet a terheltnek kézbesítendő; és ezen ítélet ellen a terhelt igazolással is élhet, amelynek, ha a bíróság helyt ad, új tárgyalás tartandó; amennyiben azonban a terhelt az új határnapról is elmarad és azon védője vagy törvényes képviselője sem jelenik meg, a terhelt távollétében hozott korábbi ítélet hatályában marad.
- 2) Ha a tényállás tisztába hozása a terhelt kihallgatása nélkül nem eszközölhető, a bíróság új tárgyalásra tűz határnapot, melyre a terheltet személyes megjelenés kötelezettségével idézi.⁷⁸

⁷⁷ Angyal Pál: i.m.: II. Kötet. 307. oldal.

⁷⁸ Angyal Pál: i.m.: II. Kötet. 290. oldal.

Rendkívül érdekes, hogy maga Angyal Pál is elismeri a terhelt jogát a távolmaradásra, amikor is – Finkey-vel vitatkozva – arra az álláspontra helyezkedik, hogy a személyes megjelenés kötelezettsége nélkül idézett terheltnek törvényben biztosított joga az elmaradás, és így az elővezetetés kényszerintézkedésének alá nem vethető.⁷⁹

Finkey álláspontja szerint ugyanakkor, ha a terhelt a személyes megjelenés kötelezettségével idéztetett, mert a bíró a vádindítványból vagy a nyomozás adataiból előre látta, hogy a tényállás a terhelt jelenléte nélkül tisztába nem hozható, vagy ha a bíró a tárgyaláson győződik meg erről: ez esetben a terheltet vagy nyomban elővezeteti, vagy a tárgyalást elnapolja, és az új hatánapra intézkedik a terhelt elővezetéséről, úgy, mint az előbbi esetben. Ha a terhelt nem lett személyes megjelenés kötelezettségével idézve és a tényállás kihallgatása nélkül is tisztába hozható, csak ez esetben van helye makacssági eljárásnak.⁸⁰

Magam Finkey Ferencz álláspontját osztom, hiszen a büntetőjogi felelősség kérdésében hozandó megalapozott döntéshez egyes esetekben elengedhetetlen a terhelt jelenléte, ezért a bíróságnak minden esetben jogosultsággal kell rendelkeznie arra, hogy ez iránt a megfelelő intézkedéseket tegye. Éppen ezért a Bp. rendszerében is alaki semmisségi oknak minősül, ha a fő tárgyalást oly egyén jelenléte nélkül tartották meg, kinek jelenlétét a törvény mellőzhetetlennek nyilvánítja.⁸¹

Összességében tehát a Bp. által szabályozott makacssági eljárásról elmondható, hogy szigorú feltételek mellett ugyan megengedte – kisebb súlyú ügyekben – a terhelt távollétében az eljárás lefolytatását, ugyanakkor azonban – és nézetem szerint ennek van kiemelkedő jelentősége – lehetővé tette, hogy a bíróság a terhelt tárgyaláson való jelenlétét kikényszerítse. Ennek megfelelően a makacssági eljárásnak a társas bíróságok előtti eljárásban való eltiltása azonban nem zárta ki azt, hogy az ismeretlenek, távollévők vagy szökevények kézre kerítése a bíróság elé állítása iránt a Bp. ne intézkedjék, miután úgy az

⁷⁹ Angyal Pál: i.m.: II. Kötet. 290. oldal.

⁸⁰ Finkey Ferencz: i.m.: 291. oldal.

⁸¹ Angyal Pál: i.m.: II. Kötet. 177. oldal.

igazság kiderítése, mint a jogbiztonság érdeke azt kívánja, hogy az állam a bűnösök üldözésével csak akkor hagyjon fel, amikor az már csakugyan hiába valónak tűnik fel.⁸²

Végül a fenti gondolatokat foglalja össze az indokolás, amikor a törvényről kijelenti, hogy: kitelhetően igyekezett az állam érdekét biztosítani, de mégis alapelvül elfogadta azt; hogy az egyesek jogai csak akkor és annyiban korlátozhatók, mikor ez az anyagi igazság szempontjából mellőzhetetlenül szükséges.

II.6. Összegezés

A Bűnvád Perrendtartás fenti rendelkezéseinek elismerése mellett természetesen tisztában vagyok azzal, hogy az életviszonyok változtak, a büntetőeljárás olyan lényegi alapelve, mint a közvetlenség a mai körülmények között teljes mértékben már nem alkalmazható, azaz szükséges az olyan eljárást egyszerűsítő és gyorsító intézkedések, jogintézmények megalkotása, illetve alkalmazása, amelyek szükségszerűen együtt járnak egyes alapelvek visszaszorulásával. Ma már a bűnözés szerkezete és a büntetőügyek jellege is ezt kívánja. Elismerem ezért, hogy a közvetlenség elve a régiek által megfogalmazott formában már nem tartható. A Bűnvádi Perrendtartást mégis egy kiegyensúlyozott, követendő modellnek tartom, amelynek egyes rendelkezéseit – egyfajta nosztalgia kodifikáció ösztönzése nélkül – követni lehet. Az egyszerűsítések és a gyorsítások irányába ható koncepciók idején is találhatunk a Bp.-ben olyan rendelkezéseket, amelyek a jelenlegi kodifikáció során is megfontolandók. Természetesen nem akarom azt állítani, hogy a jelenlegi megoldások a legrosszabbak, és a Bűnvádi Perrendtartás megoldásai ugyanakkor a legjobbak. Nyilvánvaló, hogy a részletszabályok kidolgozása a jogalkotó feladata, a törvényalkotás folyamatában azonban a nemzetközi kitekintés mellett a magyar jogrendszer által ismert és felhasználható jogintézmények újragondolása is szükséges lehet.

⁸² Finkey Ferencz: i.m.: 555. oldal.

III. Nemzetközi kitekintés

A terhelt távollétében történő eljárás lehetősége alapvetően nem ismeretlen az országhatárokon kívül sem.⁸³ Elsősorban a kontinentális típusú jogrendszerek ismerik és alkalmazzák ezt a jogintézményt. Az alábbiakban néhány rövid példával szeretnék ismertetni külföldi példákat, amelyek részint az eltérő megoldásokra mutatnak rá, részint pedig – esetlegesen – hasznos, követendő példaként szolgálhatnak a magyar jogalkotás számára is, amennyiben a belső jogrendünkben is konvertálható megoldásokat tartalmaznak.

Általánosságban elmondható, hogy Európában számos állam joga a vádlottra bízva, hogy részt kíván-e venni a tárgyaláson. Általában a választást kisebb súlyú bűncselekmények miatt indult eljárásban engedélyezik. A perrendtartások többsége csak ilyenkor teszi lehetővé, hogy a bíróság eltekintsen-e a közvetlenség megismerési előnyeinek kiaknázásától; különbség csak abban van közöttük, hogy a kisebb súlyú ügyekben milyen mértékű kivételt enged meg a közvetlenség elve alól.⁸⁴

Ugyancsak Bárd Károly mutatott rá arra, hogy – álláspontja szerint – nincs akadálya annak, hogy az eljárási jog a vádlott lemondását a tárgyaláson a súlyosabb büntetéssel fenyegetett bűntettek miatt folytatott ügyekben is elfogadja.⁸⁵

Véleményét az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a büntető igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről szóló 1987. évi Ajánlásából vezeti le. A fenti dokumentum kétségtelenül úgy fogalmaz, hogy: a tagállamoknak meg kell fontolniuk az ítélő bíróságok részére annak engedélyezését, hogy a vádlott távollétében is lefolytathassák a tárgyalást és határozatot hozhassanak, legalább a csekély súlyú bűncselekmények esetén, figyelemmel a kiszabható

⁸³ Schabas, William A.: *The European Convention on Human Rights: A Commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2015,307.

⁸⁴ Bárd Károly: *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában*. Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó, Budapest, 2007. 195. oldal.

⁸⁵ Bárd Károly: i.m.: 195. oldal.

büntetésre és feltéve, hogy a vádlottat megfelelően értesítették a tárgyalás időpontjáról, valamint arról a jogáról, hogy a jogi képviselője útján vagy más módon képviseltetheti magát. Emellett az Ajánlás megköveteli, hogy a vádlott tárgyalásról történő lemondása egyértelmű legyen.⁸⁶

III.1 Angolszász típusú megoldások

Az angolszász eljárások esetében az alapvető szempont, hogy ezen jogrendszerek nem ismerik az önálló terhelti vallomást. Ebből következően a vádlott maga döntheti el, hogy a védelem tanújaként kíván-e nyilatkozni, és ebben az esetben tanúvallomást tehet. Elmondható ezért, hogy az ügyek jelentős részében a vádlott meg sem szólal, és a per többi szereplője sem tesz kísérletet arra, hogy szóra bírja. A bizonyítást helyette védője végzi. Jelenléte azért szükséges, mert a védő inkább képviselőként jár el, a vádlottnak ezért folyamatosan instrukciókkal kell őt ellátnia.⁸⁷

A fentiekből vezethető tehát le, hogy alapvetően nem engedélyezett a tárgyalási kompetenciával nem rendelkező vádlott távollétében folytatott tárgyalás.⁸⁸ A különbség további alapja a jogerős ítélet eltérő megítélése. Mindez azt jelenti, hogy – szemben például a magyar jogi megoldással – az angolszász perben nincs lehetőség perújítási eljárás lefolytatására, csupán azon az alapon, hogy a jogerős határozat meghozatalát követően a terhelt előkerül.

Mégsem ismeretlen az angolszász modellben a terhelt távollétében történő tárgyalás. Bárd Károly mutat rá arra, hogy ezen megoldásra elsősorban akkor van lehetőség, amikor a vádlott távolmaradását úgy lehet tekinteni, hogy a részvétel jogáról lemondott. Így az Egyesült Államok szövetségi büntető eljárási szabályai szerint a tárgyalás megtartható az

⁸⁶ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(87) 18. számú Ajánlása a büntető igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről. Emberi Jogi Füzetek. 1999. 1. szám. 39. és 50. oldal. Magam ugyan úgy vélem, hogy az Ajánlás elsősorban csekélyebb súlyú bűncselekményekről szól, azonban – tartalma alapján – mégis arra a következtetésre juthatunk, hogy lényegében a részes államokra bízta annak meghatározását, hogy milyen típusú bűncselekmények esetén engedélyezi az in absentia eljárást.

⁸⁷ Bárd Károly: Tárgyalás a vádlott távollétében – Emberi jog - Dogmatikai analízis. Wiener A. Imre. Ünnepi Kötet. Budapest, 2005. 214. oldal.

⁸⁸ Bárd Károly: i.m.: 226. oldal.

idézés ellenére távol maradó vádlott nélkül, ha már nyilatkozott a vádról, és jelen volt a tárgyalás korábbi szakaszában, tudja tehát, hogy a továbbiakban is rendelkezésre kell állnia. A vádlott távollétében a tárgyalás nem kezdhető meg még akkor sem, ha a tárgyalást megelőző eljárásban részt vett. Ilyen esetben lehet nagyobb megalapozottsággal következtetni arra, hogy a vádlott ténylegesen lemondott a személyes részvétel jogáról. Következménye ennek, hogy a már elítélt terhelt nem kényszerítheti ki ügye újratárgyalását, mivel a vélelem, hogy a jelenléti jogáról végleg lemondott.⁸⁹

Rendkívül érdekes Bárd Károly álláspontja, aki szerint az angolszász és a kontinentális jog közti különbség nem olyan mértékű annak megítélésében, hogy milyen körben fogadható el a vádlott távollétében való tárgyalás, mint ahogy ezt egyes jogászok állítják. Az USA szövetségi büntetőeljárás szabályai ugyanis a tárgyalást a vádlott nélkül akkor is engedik, ha a bíróság szabadságvesztést is kiszabhat, azaz ezt nem korlátozzák, kizárólag olyan vétségekre, melyet a törvény csak pénzbüntetéssel fenyeget.

Rámutat ugyanakkor arra is, hogy az USA egyes államainak büntetőeljárás törvényei szélesebb körben engedik az in absentia eljárást, mint a szövetségi eljárási szabályok. Így van olyan állam is (Maryland), ahol nem csak a megkezdett tárgyalás folytatható a vádlott távollétében, hanem annak egésze is megtartható, ha a vádlott személyesen vagy védője útján ehhez kifejezetten vagy hallgatólagosan hozzájárul. Ebből következően ezen eljárásnak nem akadály, hogy a vádlott a tárgyalás megkezdése előtt rejtőzött el.⁹⁰

Hasonló folyamat figyelhető meg Angliában is. Míg korábban csupán arra volt lehetőség, hogy a bíróság döntsön arról, hogy folytatja-e a vádlott jelenlétében megkezdett tárgyalást, ha a vádlott ezt követően megszökött vagy elrejtőzött, ma már a tárgyalás egésze megtartható a szökésben lévő vádlott távollétében.⁹¹ Megtehető mindez annak ellenére, hogy a Human Rights Act (1998.) szerint az alapelvek között szerepel a szóbeliség és a tisztességes eljárás. Az angol jogban tehát nincs kifejezetten olyan szabály, amely tiltja a

⁸⁹ Bárd Károly: i.m.: 214. oldal.

⁹⁰ Bárd Károly: i.m.: 215. oldal.

⁹¹ Bárd Károly: i.m.: 216. oldal.

tárgyalás tartását a vádlott távollétében,⁹² azonban a gyakorlat mégis azt mutatja, hogy erre ritkán kerül sor.⁹³

Az amerikai megoldást illetően azonban nem hagyható figyelmen kívül, hogy az amerikai büntetőeljárás rendszer egyik alapvonása a kormányzattal szembeni bizalmatlanság; annak felismerése, hogy a kormányzati szervek saját céljaik és érdekeik érvényesítésére használhatják az igazságszolgáltatási rendszert és a köz szolgálatát helyett annak elnyomására törekedhetnek. Így az amerikai büntető eljárás rendszer minden szakaszában kiemelten figyel az „állami úthengernek” kiszolgáltatott személyek védelmére.⁹⁴

Személyes véleményem, hogy Gordon Mahler fenti szavai a kontinentális jogrendszerben is értelmezhetőek. A későbbiekben kifejtett állásponatom szerint a hazai jogrendszerben ilyen fajta „állami jogsértésnek” tekinthető a terhelt távollétében történő vádemelés abban az esetben, ha a büntetőeljárásról a terheltnek egyébként nincs tudomása.

Az angolszász megoldást illetően talán érdemes utalni arra is, hogy a kontinentális jogrendszerrel szemben a különbség további jelentős alapja a bíró előzetes iratismeretének hiánya. Sem az amerikai esküdtszéki eljárásban, sem az esküdtek nélküli (egyesbíró előtti) eljárásban, a bíró nem kapja meg a vádirattal együtt a nyomozás iratait. Előfordulhat azonban, hogy a bíró a tárgyalás előtt egy vagy több előzetes meghallgatást tart az ügyben, amelynek során bizonyos előnyre tehet szert a bizonyítékok megismerésében.⁹⁵

Szemben tehát az angolszász megoldással, a kontinentális bíró könnyebben tudja a tárgyalást vezetni a terhelt távollétében, tekintettel arra, hogy mindezt a nyomozás során összegyűjtött bizonyítékok ismeretében teheti meg, így a nyomozás során esetlegesen kihallgatott terhelt vallomásának tartalmával is tisztában van, és ennek megfelelően befolyásolhatja a további bizonyítási eljárás menetét.

⁹² <http://uir.unisa.ac.za/bitstream/handle/10500/1840/08chapter8.pdf> (2016.09.09.) 7. oldal

⁹³ Hegedűs István: A büntető ítélezés gyorsítása, különös tekintettel a vádlott jelenlétére – az alkotmányosság tükrében. *Bírák Lapja*. 2010. 1. szám 42. oldal.

⁹⁴ Gordon Mahler: Az amerikai büntetőeljárás vázlata. *Büntetőeljárás-jogi Olvasókönyv*. Szerk. Tóth Mihály. Osiris Kiadó. Budapest, 2003. 71.-72. oldal.

⁹⁵ Joachim Herrmann: Modellek a büntetőeljárás reformjához Kelet-Európában: Összehasonlító jogi megközelítés. *Magyar Jog*. 1997. 6. szám. 326. oldal.

Az Egyesült Államokban – miként az előzőekben már utaltunk rá – a vádlott választhat, mikor szeretné, hogy meghallgassák. Következésképpen, a vádlott válaszolni tud a tárgyaláson beterveztett bizonyítékra. A vádlott mindenekelőtt várhat és azután meglátja, hogyan és milyen terjedelemben sikerül az ügyésznek a vádat bizonyítani.⁹⁶

Az angol eljárásban ugyanis alapelv, hogy peres tárgyalásokon a kulcsfontosságú tanúknak (így a vádlottnak) szóban kell vallomást tenniük.⁹⁷ Ugyancsak Herke Csongor mutat rá arra a jelentős különbségre is, hogy a vádiratos tárgyaláson a vádlott szinte minden esetben köteles személyesen megjelenni, míg a sommás tárgyalásokon a bíróság általában eljárhat a vádlott távollétében is.⁹⁸

Összességében tehát az angolszász típusú eljárásokat illetően megállapítható, hogy az angol típusú jognak kifejezetten olyan szabálya, mely tiltja a tárgyalás megtartását a vádlott távollétében, lényegében nincs, azonban ilyen tárgyalásra csak rendkívüli körülmények esetén kerülhet sor.⁹⁹ Tekintettel arra, hogy a vádlottnak ismernie kell az ellene felhozott vádat, másrészt lehetőséget kell kapnia arra, hogy meghallgassa az ellene valló tanúkat és hogy keresztkérdéseket intézhessen hozzájuk.¹⁰⁰

Az angolszász jogterületen tehát, ahol egyáltalán megengedett a vádlott távollétében való tárgyalás, az azon esetekre korlátozódik, amikor a vádlott távolmaradását úgy kell tekinteni, hogy a részvétel jogáról lemondott.¹⁰¹

III.2. A német jogrend megoldása

⁹⁶ Joachim Herrmann: i.m.: 328. oldal.

⁹⁷ Herke Csongor: A német és az angol büntetőeljárás alapintézményei. Pécs. 2011. 15. oldal.

⁹⁸ Herke Csongor: i.m.: 86. oldal.

⁹⁹ Criminal Procedure- Presence of the Accused During Trial, Louisiana Law Review, 1942/4, 618. <http://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1320&context=lalrev> (2016. 09.10.)

¹⁰⁰ Köpf Eszter: Az angol és a holland büntetőeljárás, mint az akkuzatórius és az inkvizitórius modell egy-egy tipikus példája. Magyar Jog. 2000. Évi 4. szám. 243. oldal

¹⁰¹ Hegedűs István: i.m.: 42. oldal.

A nem angolszász típusú jogrendszerek inkább hajlanak annak elfogadására, hogy a büntetőeljárás a terhelt távollétében is lefolytatható. Ugyan a kontinentális jogban a vádlott jelenlétét (és megnyilatkozását) az igazság megállapítása érdekében is kívánatosnak tartják, de az inkvizitórius jellegű modellhez közelebb álló kontinentális eljárási rendszer nem feltétlenül igényli a vádlott személyes részvételét.¹⁰² Ezért számos európai országban a terhelt joga annak eldöntése, hogy a tárgyaláson részt kíván-e venni.¹⁰³ A választást rendszerint a kisebb súlyú bűncselekmények miatt indult eljárásokban engedélyezik. A perrendtartások többsége csak ilyenkor teszi lehetővé, hogy a bíróság eltekintsen a közvetlenség megismerési előnyeinek kiaknázásától; különbség csak abban van közöttük, hogy a kisebb súlyú ügyekben milyen mértékű kivételt engednek a közvetlenség elve alól.¹⁰⁴

A német büntetőeljárásnak ugyan alapelve a közvetlenség, azonban az StPO megenged néhány kivételt a bíróság általi személyes kihallgatás alapelve alól, mivel lehetővé teszi bizonyos esetekben, hogy az okirati bizonyítás helyettesítse a személyes kihallgatást, mert egyébként szinte lehetetlen vagy túl nehéznek tűnik a tényállás megállapítása.¹⁰⁵

A német jogban tehát a kisebb súlyú bűncselekmények miatt indult eljárásban van lehetőség a vádlott személyes jelenléte nélkül a tárgyalás lefolytatására, amennyiben a vádlott tartózkodási helye ismert és az eljárás korábbi szakaszaiban részt vett (tehát tudja, hogy büntetőeljárás van vele szemben folyamatban), és szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg a tárgyaláson.¹⁰⁶

A német megoldásból nyomatékosan szeretném kiemelni annak a feltételnek az érvényesülését, mely szerint a terhelt tisztában van azzal, hogy vele szemben büntető eljárás van folyamatban. Álláspontom szerint ez a rendelkezés a legfontosabb konvertálható példa a magyar, készülő büntetőeljárási törvény számára. Hasonlóan a német

¹⁰² Bárd Károly: i.m.: 215. oldal.

¹⁰³ Ugyanakkor a nemzetközi jog is a terhelt személyes jelenlétét a tisztességes eljárás egyik alapvető elemének tartja, ugyanakkor nem feltétlen követelmény a terhelt fizikai jelenléte, amennyiben különböző technikai megoldások rendelkezésre állnak. (<http://uir.unisa.ac.za/bitstream/handle/10500/1840/08chapter8.pdf> 5. oldal 2016. 09. 11.)

¹⁰⁴ Bárd Károly: i.m.: 219. oldal

¹⁰⁵ Herke Csongor: Az új büntetőeljárás kodifikációja jog-összehasonlító megközelítésben. Úton a bírói meggyőződés felé. Szerk. Elek Balázs-Miskolczi Barna. Printart-Press Kiadó. 2015. 55. oldal.

¹⁰⁶ Fantoly Zsanett: A büntetőeljárás célja, avagy anyagi igazság-kontra elégedett ügyfelek. Úton a bírói meggyőződés felé. Szerk. Elek Balázs-Miskolczi Barna. Printart-Press Kiadó. 2015. 113-114. oldal.

büntetőeljárás-joghoz, a tisztességes eljárás érvényesülése érdekében elengedhetetlen feltétel kell, hogy legyen a terhelt eljárás tényéről való tudomása.

Újvári Ákos mutatott rá arra, hogy a németeknél fő szabály szerint csak a nyomozást lehet a távollévő terhelttel szemben lefolytatni, tárgyalást csak a jelenlétében lehet tartani. Lehetősége van azonban az úgynevezett engedetlenségi eljárásnak, azaz bizonyos feltételek teljesülésekor a vádlott távollétében is tárgyalhat a bíróság. Ennek feltételei azonban, hogy a vád tárgya kisebb súlyú bűncselekmény, ismert a vádlott tartózkodási helye, illetve az eljárás korábbi szakaszában már részt vett és szabályszerű idézés ellenére nem jelenik meg.¹⁰⁷

A fentiekben vázolt megoldás – a bűncselekmény tárgyi súlyától eltekintve – lényegében megfelel a magyar Be. 281. §-ában foglalt lehetőségnek. A terhelt eljárásról való tudomásszerzését azonban ismételten hangsúlyozni szükséges. A német büntetőeljárás törvény ugyanis kifejezetten szabályozza, hogy „a bíróságoknak hivatalból minden olyan tényre és tanúvallomásra is ki kell terjeszteniük a bizonyítás-felvételt, amely lényeges a döntéshozatal szempontjából”.¹⁰⁸

A közvetlenség elvét szem előtt tartó jogalkalmazó számára aligha lehet vitás, hogy a döntés szempontjából a terhelt jelenléte és személyes meghallgatásának megkísérlése is lényeges lehet.

Ugyancsak Joachim Herrmann mutat rá a közvetlenség jelentőségére, mikor is taglalja, hogy a német büntetőeljárásban a bíró előre tájékoztatja a vádlottat a meghallgatásról, tehát nem kell ismertetnie az ügyet vagy a kérdésekre válaszolnia. A német vádlott ezért pszichológiai okok miatt csak kivételes esetekben él a hallgatás jogával. Attól tart ugyanis, hogy vajon mit olvashat a bíró, míg ő csendben van, és végtére is attól fél, hogy kedvezőtlenül befolyásolja a bírónak a bűnösség és a büntetés kérdésében hozandó döntését.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Újvári Ákos: A vádlott tárgyaláson való jelenléte a Be. 279. § (3) bekezdésének tükrében, avagy a Be. új jogintézménye: a vádlott bejelentett távolléte. Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. Születésnapja Tiszteletére. Pécs, 2011. 533. oldal.

¹⁰⁸ Joachim Herrmann: i.m.: 324. oldal.

¹⁰⁹ Joachim Herrmann: i.m.: 328. oldal

Rendkívül tanulságosnak tartom a fenti eszmefuttatást, tekintettel arra, hogy a terhelt tárgyaláson való jelenléte és a közvetlenség elvének tényleges érvényesülése nem minden esetben szolgál a vádlott terhére, jelenléte, ha nem is felmentését, de – adott esetben – kedvezőbb joghátrány meghatározását ténylegesen befolyásolhatja.

A német StPO, tehát az alapelvek körében ismeri a közvetlenséget. Arra pedig Herke Csongor mutat rá, hogy a német ítélkezési gyakorlat egyre növekvő mértékben alapít közvetlenül jogokat és kötelezettségeket a büntetőeljárás résztvevői számára, a „fair trial”, azaz a tisztességes eljárás követelményére. Ezt az alapelvet a jogállamiság elvének következményeként is fel lehet fogni. A német jogban tehát a terhelt ugyan nem köteles a bűncselekmény aktív feltárásában közreműködni, azonban kötelezettsége a megjelenés.¹¹⁰

III.3. A holland modell

Tekintettel arra, hogy a holland büntetőeljárás ismeri az in absentia megoldást, röviden érdemes a szabályozás néhány elemére utalni. Bárd Károly mutatott rá arra, hogy az 1926-ban elfogadott holland eljárási törvény eredeti formájában kifejezetten a vádló és a vádlott jelenlétében folytatott kontradiktóriusnak nevezett eljárás és az inkvizitórius elemek dominálta in absentia eljárás között különböztetett.¹¹¹

Köpf Eszter vizsgálta, hogy a holland bíróságok igen sok tárgyalást folytatnak le a vádlott távollétében. Az ilyen esetek zömében a vádlott szabályos idézés ellenére nem akar vagy nem képes a bíróság előtt megjelenni. A vádlott távollétének oka lehet azonban az is, hogy egyáltalán nem értesül a tárgyalás helyéről és időpontjáról. Az idézéseket a holland kézbesítési szabályok értelmében ugyanis nem feltétlenül kell az idézettnek átadni, azt átveheti az érintett családtagja is.¹¹² Látható tehát, hogy a holland jog lényegesen szélesebb körben engedi az in absentia eljárást, még abban az esetben is, ha a terhelt nem tud a tárgyalás helyéről és időpontjáról. Mindebből arra a következtetésre juthatunk, hogy a

¹¹⁰ Herke Csongor: A német és az angol büntetőeljárás alapintézményei. Pécs, 2011. 13. és 34. oldal.

¹¹¹ Bárd Károly: Tárgyalás a vádlott távollétében – Emberi Jog-Dogmatikai analízis. Wiener A. Imre. Ünnepi Kötet. Budapest, 2005. 215. oldal.

¹¹² Köpf Eszter: Az Európai Emberi Jogi Egyezmény 6. Cikke, az akkuzatórius és az inkvizitórius eljárásjogi rendszerek. Jogtudományi Közlöny. 2001. Évi 78. szám. 298-299. oldal.

holland rendszer lényegesen homogénebb alapon szabályozza a terhelt távollétében lefolytatható eljárásokat és nem tesz olyan különbségeket, mint a magyar eljárási törvény jelen dolgozatban bemutatandó megoldásai. Összefoglalva tehát Hollandiában a vádlott távollétében tartott tárgyalás nemcsak hogy nem tilos, de bevett gyakorlat.¹¹³

III.4. Szlovén megoldások

A történelmi és a földrajzi közelségre figyelemmel talán nem haszontalan röviden utalni a szlovén büntetőeljárás megoldásaira.¹¹⁴

A szlovén büntetőeljárási törvény alapvetően vegyes típusúnak mondható. Egyszerre tartalmaz kontradiktórius és akkuzatórius elemeket. A terhelt jelenlétét illetően azonban a szabályozás lényege, hogy részint alkotmányos garancia, részint eljárási kötelezettség, hogy a terhelt a tárgyaláson jelen legyen. A szabályozás szerint tehát alapvető előírás, hogy a terheltnek az eljárás alatt jelen kell lennie. Távolléte abban az esetben megengedett, ha az idézése szabályszerű és a kihallgatására már sor került, illetve a tárgyaláson védője jelen van, és nincs szükség a személyes jelenlétére. Ilyen esetben ad a szlovén eljárási törvény egyedül lehetőséget a terhelt távollétében történő tárgyalásra. Ezt azonban kivételes eljárásnak tekinti és szűk értelmezési lehetőséget ad ennek alkalmazására. A szlovén joggyakorlat ugyanis rendkívül kockázatos esetnek minősíti, ha a terhelt a tárgyaláson nincs jelen. Ennek megfelelően távollétében ügydöntő határozat is csak kivételes esetekben hozható.

Külön kiemelését érdemel, hogy a szlovén bírói kar álláspontja megegyezik a magyar felfogással abban a tekintetben, hogy amennyiben a terheltnek joga van arra, hogy a tárgyaláson való jelenlétről lemondjon, ezt ne alanyi jogként kezeljék, hanem a bíróság

¹¹³ Köpf Eszter: Az angol és a holland büntetőeljárás, mint az akkuzatórius és az inkvizitórius modell egy-egy tipikus példája. Magyar Jog. 2004. szám. 243. oldal.

¹¹⁴ Alexander Karakas, a Maribori Felsőbb Bíróság bírójának előadása a szlovén büntetőeljárási törvény egyes szabályozási megoldásainak és gyakorlatának bemutatása címmel az Országos Bírósági Hivatal elnöke által 2016. február 29-én a „Nemzetközi konferencia a büntetőeljárási törvény kodifikációja” tárgyában rendezett konferencián. Hivatkozások: <http://kodifikacio.justice.hu/hirek/20160223/nemzetkozi-konferencia-buntetoeljarasi-torveny-kodifikaciojarol>

dönthessen a jogosultság megadása felől. A bizonyítás során ugyanis a szlovén jog is elsőbbséget biztosít a közvetlenségnek, rámutatva arra, hogy a terheltnek aligha lehet előnyös az esetleges hatályon kívül helyezés, amely a távollétére vezethető vissza.

III.5. Összegezés

A fentiek alapján tehát megállapítható, hogy a kontinentális típusú jogrendszerek nagyobb mértékben adnak teret az in absentia eljárásnak, mint az angolszász típusú modell. Ezt az engedékenységet azonban a kontinentális jog azzal ellensúlyozza, hogy kevésbé zárkózik el a jogerő feloldásától: mivel az alapügyben hozott ítélet tisztelete nem feltétlen, ezért nincsen akadálya az ügy újra tárgyalásának, ha az elítéltet utóbb kézre kerítik.¹¹⁵

A nemzetközi példákból azonban a legfontosabb tanulságnak azt tekintem, hogy mind az angolszász eljárásban, mind a kontinentális eljárások többségében a terhelt távollétében lefolytatandó eljárás egyik alapvető feltétele, hogy a vádlott tisztában van azzal, hogy vele szemben büntetőeljárást folytatnak. Határozott véleményem, hogy a példákból ez az a minta, amelyet a magyar jogalkotásnak is feltétlenül szem előtt kell tartania.

Kétségtelen tény, hogy a tárgyalt kérdések elsősorban nem a gyakorló bírót érintik, hanem a jogalkotót, annak érdekében, hogy alkalmazható megoldásokat ültessen a hazai jogrendben az in absentia eljárások létének elismerése mellett, ezért meg kell keresni azon hasznos követendő példákat, amelyek iránymutatásul szolgálhatnak a készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja során. A tárgyalt jogintézmények kapcsán ugyanakkor elsősorban az Európai Unió és az EJEB irányelveit, illetve eseti döntéseit kell a jogalkotónak és –lehetőségeihez mérten– a jogalkalmazónak is figyelembe vennie.

¹¹⁵ Bárd Károly: i.m.: 215. oldal.

IV. Tárgyalás a szabályszerűen megidézett terhelt távollétében

IV.1. A jogintézmény értékelése

A tételes jogi rendelkezések közül először azzal kívánok foglalkozni, amely biztosítja a bíróság számára a tárgyalás megtartásának lehetőségét abban az esetben, ha a szabályszerűen megidézett vádlott negligálja a tárgyaláson való megjelenésre vonatkozó bírósági „parancsot”. Ebben az esetben nem csak arról van tudomása, hogy vele szemben büntetőeljárás van folyamatban, hanem szabályszerű idézéssel is rendelkezik, amely őt a tárgyaláson való megjelenésre kötelezi. Ennek ellenére azonban a bíróság rendelkezését figyelmen kívül hagyva a tárgyaláson nem jelenik meg. A jogalkotó ilyenkor – szűk kivételtől eltekintve – csupán a bizonyítási eljárás lefolytatásának lehetőségét teremti meg a terhelt távollétében.

A megoldás kétségtelenül új a magyar büntetőeljárás-jog rendszerében. A hatályos törvényt megelőző 1973. évi I. törvény nem ismerte a szabályszerűen megidézett vádlott távollétében megtartott tárgyalás jogintézményét; csupán három esetben tette lehetővé a tárgyalás megtartását a terhelt távollétében:¹¹⁶

- 1) Az ügyész indítványára jogszabály megszegésével külföldön tartózkodó terhelt esetén, ha kiadatásának nem volt helye, illetőleg azt megtagadták;
- 2) ha az ügy tárgya kényszergyógykezelés elrendelése és a vádlott állapota miatt nem jelenhetett meg a tárgyaláson, illetőleg jogainak gyakorlására képtelen volt;
- 3) több-vádlottas ügyben a tárgyalás azon részét meg lehetett tartani a vádlott távollétében, amely őt nem érintette.¹¹⁷

¹¹⁶ 1973. évi I. törvény 192. §

¹¹⁷ Nem kívánok külön foglalkozni azon esetekkel, amikor a rendfenntartás, illetőleg a meghallgatott személy kímélete miatt kerül sor a terhelt eltávolítására a tárgyalóteremből. Ez ugyanis –a fő szabály szerint– csupán a tárgyalás egy rövid részét érinti.

Az 1973. évi I. törvény 225. § (2) bekezdése kizárólag akkor tette lehetővé a szabályszerűen megidézett vádlott távollétében a tárgyalás megtartását, ha a vád tárgya csupán pénzbüntetéssel büntetendő vétség volt. Ez a rendelkezés azonban az 1994. évi XCII. törvény 34. § (1) bekezdése alapján csupán 1995. február 15-ig érvényesült.

A 2003. július 01-jén hatályba lépett hatályos Büntetőeljárás Törvényünk: az 1998. évi XIX. törvény teremtette meg a tárgyalás jogintézményt – egész pontosan a 2002. évi I. törvény 170. §-a vezette be – 2002. január 01-jétől hatályosan. A jelenlegi formájában a 2006. évi LI. törvény 130. § (1) bekezdésében írt módosításokkal hatályos 2006. július 01. napjától.

Alapvetően nem történt más, mint hogy a jogalkotó – helyesen – reagált az élethelyzetek változására és törekedett kizárni annak a lehetőségét, hogy a terhelt tudatos távolmaradásával negligálja a tárgyalást, megakadályozza a bizonyítási eljárás lefolytatását, és – lényegében – ellehetetlenítse a megidézett tanúk meghallgatását. A jogintézmény hatályba lépése előtt rendkívül kínos feladata volt a bíróságnak megmagyarázni a szabályszerű idézésre megjelent tanúknak, hogy bár állampolgári kötelességüknek eleget tettek, a törvény nem teszi lehetővé kihallgatásukat a vádlott távollétében. A valóságban a szükségesnél kevesebbet foglalkozunk azzal a körülménnyel, hogy a piacgazdaság szabályai között a tanúk számára egyre nehezebb és kínosabb a bíróság előtt megjelenni, akár egy eljárásban többször is. A tárgyalás akadályozza a munkavégzésüket, és – a gyakorlat tapasztalatai szerint – a munkáltatók sem nézik mindig jó szemmel, ha a tanúnak bíróságon kell megjelennie. A jogalkotó ezért a Be. XIII. Fejezetében a tárgyalás megnyitásának szabályai között teremtette meg annak a lehetőségét, hogy a bíróság az érdemi tárgyalást lefolytathassa a szabályszerűen meg nem jelent vádlott távollétében.

A Be. 281. § (2) bekezdése szerint a tanács elnökének kötelessége, hogy a lehetőséghez képest intézkedjék a szabályszerű idézés ellenére meg nem jelent vádlott elővezetéséről. Az (5) bekezdés alapján, ha a megjelölt intézkedés nem lehetséges, vagy nem vezetett eredményre, a tárgyalást a szabályszerű idézés ellenére meg nem jelent vádlott távollétében is meg lehet tartani. Ennek azonban két feltétele és egy korlátja van: feltétel a vádlott

szabályszerű idézése, valamint az a tény, hogy ténylegesen szabadlábon van. Korlát pedig, hogy kizárólag a bizonyítási eljárás folytatható le, ügydöntő határozat csak akkor hozható, ha az a vádlott felmentését vagy az eljárás megszüntetését eredményezi.

Amennyiben a bűnösség megállapítására kerülne sor, a felhívott törvényhely (6) bekezdése alapján a megjelent személyek kihallgatását, illetve meghallgatását követően a tárgyalást el kell napolni és a meg nem jelent vádlottnak a következő tárgyalási hatánapra történő elővezetését kell elrendelni. Amennyiben ez már megtörtént, a szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény esetén elfogatóparancsot kell kibocsátani, illetve elrendelhető a vádlott tárgyalási őrizete is.

Amennyiben bebizonyosodik, hogy az elővezetés azért volt lehetetlen, mert a terhelt ismeretlen helyre távozott, lehetőség van arra, hogy a bíróság a Be. XXV. Fejezetében szabályozott külön eljárásra térjen át.

A (8) bekezdés alapján amennyiben a vádlott előállítása a következő tárgyalásra sikeres, úgy a vádlottat ki kell hallgatni, majd a távollétében megtartott tárgyalási jegyzőkönyvet ismertetni kell. A kihallgatott tanúk és a meghallgatott szakértők megidézése és a vádlott jelenlétében való ismételt kihallgatása csupán lehetőség. Ezt a bíróság mellőzheti, illetve a tanú írásban történő vallomását is elrendelheti.

A (9) bekezdés ad lehetőséget arra, hogy a vádlottat a bíróság a távollétében felmentse, majd vele szemben az eljárást megszüntesse.

Ugyanezen bekezdés alapján kivételes lehetőség, hogy a bíróság bármilyen ügydöntő határozatot meghozzon, ennek azonban feltétele, hogy az eredetileg szabályszerű idézés ellenére meg nem jelent vádlott a későbbiekben bejelenti, hogy a tárgyaláson nem kíván részt venni.

A jogintézmény bevezetésének indokát a jogalkotó egyértelműen megmagyarázza. A 2002. évi I. törvény 170. §-ához fűzött miniszteri indokolás szerint a törvény szakít azzal a

korábbi elvvel, hogy a tárgyalás megkezdésének kizárólag akkor van helye, ha valamennyi tárgyalásra megidézett személy megjelent. Az állampolgári engedetlenség oly mérvű elszaporodása volt észlelhető az utóbbi években, amely a bíróságok érdemi tevékenységét jelentős mértékben gátolta, a büntetőeljárások időtartamának elhúzódásához vezetett, ezért a törvény megteremtette annak a lehetőségét, hogy a bíróság a tárgyalást érdemben megkezdje és lefolytassa olyan esetekben is, amikor szabályszerű idézés ellenére a vádlott a tárgyaláson nem jelent meg. Ugyanakkor a törvény gondosan ügyel arra is, hogy mindez a védelemhez fűződő jogok sérelmét ne eredményezhesse.

Szükséges megjegyezni, hogy nem csak a jogalkotóra, de a jogalkalmazóra is számos kötelezettséget rónak a jogszabályok, illetve alkotmányos és nemzetközi alapelvek. Biztosítani kell ugyanis egyrészt a terhelt védekezéshez kapcsolódó jogait,¹¹⁸ másrészt viszont a méltányos határidő betartásával is eleget kell tenni az egyéb követelményeknek. Erre figyelemmel viszont, amennyiben a terhelt engedetlensége a tárgyalásról történő távolmaradásban nyilvánul meg, úgy a jogalkotónak meg kell alkotnia azon jogszabályi formákat, melyekre válaszul a terhelt távollétében megengedhető az eljárás lefolytatása. Mindezt értelemszerűen úgy kell tennie, hogy a jogszabályban meghatározhatóak legyenek azok a garanciális szabályok, melyek ilyenkor is biztosítják a tisztességes eljáráshoz fűződő jogok érvényesülését. A nemzetközi, alkotmányos és alapvető rendelkezések alapján nyilvánvaló, hogy elsődlegessége a terhelt személyes jelenlétének van. Az Alkotmánybíróság a 14/2004. AB határozatában különös jelentőséget tulajdonít annak, hogy a vádlott tárgyalási jelenléte kiemelkedően fontos abból a szempontból, hogy a bíróság megfelelő ítéletet tudjon hozni, ezért jelenlététől pedig csak kivételesen lehet eltekinteni. Nem lehet kétséges, hogy a bizonyítással kapcsolatos terhelti alapjogok feltételezik a vádlott személyes jelenlétét a tárgyaláson. A törvény ugyanis előírja, hogy a

¹¹⁸ Az Egyezményvel összhangban az EJEB gyakorlatában a védekezéshez való jog három összetevőt foglal magában: a személyes védekezés jogát, védő meghatalmazását, illetőleg bizonyos feltételek esetén ingyenesen ügyvéd kirendelését. Lásd: *Case of Pakelli v. Germany* (Application: 8398/78) 25 April 1983 § 31. idézi: Reid, Karen: *A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*, 4th edition, Sweet & Maxwell London, 2012, 193. oldal; Goss, Ryan: *Criminal Fair Trial Rights: Article 6 of the European Convention on Human Rights*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2014, 19. oldal, *A Europe of Rights: The impact of the ECHR on National Legal Systems* (Edited by Helen Keller, Alec Stone Sweet), Oxford University Press, Oxford, 2008, 137. oldal; Summers, Sarah J.: *Fair Trials: The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2007, 117. oldal.

bíróságnak biztosítania kell, hogy a vádlott eljárási jogait gyakorolva kérdéseket, észrevételeket tehessen a tanúk, szakértők meghallgatásához, valamint a vád által előtárt bizonyítási eszközökhöz. Ebben az esetben viszont a fair trial sérelme vélelmezhető minden olyan esetben, amikor a tárgyalás a vádlott távollétében folyik.

Az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett, az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv (a továbbiakban: Egyezmény) 6. Cikke 1. és 3.d. pontja általános szabályként rendelkezik arról, hogy a vádlott számára megfelelő és elégséges lehetőségeket kell biztosítani, hogy vitasson minden olyan terhelő vallomást, amelyet bizonyítékként használnak fel ellene, valamint, hogy a vallomást tevő tanúhoz a vallomástétel időpontjában vagy később kérdéseket intézhessen.¹¹⁹

Mindezek ellenére összességében megállapítható, hogy a büntetőeljárás törvény rendelkezései egyébként megfelelnek az Egyezmény 6. Cikkelyében foglalt tisztességes tárgyaláshoz való jog elvárásainak. A dolgozat egésze tárgyának szempontjából alapvetően a 6. Cikk 3. pontja c) és d) alpontjaiban foglaltaknak van kiemelkedő jelentősége. E szerint minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van arra, hogy személyesen vagy az általa választott védő segítségével védekezhessék, illetve kérdéseket intézzen vagy intéztessen a vád tanúhoz és kiegészíthesse a mentő tanúk megidézését és kihallgatását ugyanolyan feltételek mellett, mint ahogy a vád tanúit megidézik, illetve kihallgatják.

Mindebből következik, hogy az alkotmányos jelentőségű, illetve nemzetközi emberi jogi elvárásoknak megfelelően a büntetőeljárásnak messzemenően biztosítania kell a tisztességes eljáráshoz, azaz a fair trial-hoz való jogot.¹²⁰

Megállapíthatjuk ugyanakkor, hogy az elsőfokú bírósági tárgyalás a büntetőeljárás legfontosabb része, amelynek sajátossága abban foglalható össze, hogy ez az egyetlen

¹¹⁹ Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) Luca Olaszország elleni ügyében 2001. február hó 27-én kelt ítélete. Emberi Jogi Füzetek. 2002/1. szám. 18. oldal.

¹²⁰ Chavez, J. Anthony: Statutes of Limitations and the Right to a Fair Trial, Criminal Justice 1995/10, 51. oldal.

olyan forma, amelyben a büntetőjogi felelősségéről a tárgyaláson felvett bizonyítás eredményéhez képest dönt a bíróság.¹²¹

Kérdésként merül fel ugyanakkor, hogy alkotmányos, alapelvi és nemzetközi emberi jogi rendelkezéseknek megfelelő-e az az eljárás, amelyben a tárgyaláson felvett bizonyítás a terhelt távollétében folyik. Sérülnek-e ilyen esetben az alkotmányos alapelvek, noha a tételes eljárási szabályok megsértésére nem kerül sor.

A fenti logika mentén haladva Bárd Károly joggal teszi fel a kérdést, „a személyes részvételtől tartózkodás ugyanúgy tartalmát képezi-e a tisztességes eljáráshoz való jognak, mint maga a személyes részvétel.”¹²²

Az alapelvi rendelkezésekből kiindulva a terhelt személyes jelenlétének van elsődleges primátusa. Az Alkotmánybíróság ezért mutat rá a 14/2004. AB határozatában arra, hogy a vádlott tárgyalási jelenléte kiemelkedően fontos abból a szempontból, hogy a bíróság megfelelő ítéletet tudjon hozni, ezek jelenlététől csak kivételesen lehet eltekinteni. A bizonyítással kapcsolatos és az előzőekben megjelölt alapjogok gyakorlása értelemszerűen feltételezi a terhelt személyes jelenlétét. Amennyiben a bíróságnak a törvényi rendelkezések alapján biztosítania kell a vádlott számára annak a lehetőségét, hogy eljárási jogait gyakorolva kérdéseket, észrevételeket tehessen a tanúk, szakértők meghallgatásához, illetve a vád által felsorakoztatott bizonyítási eszközökhöz, úgy a fair trial sérelme vélelmezhető minden olyan esetben, amikor a tárgyalás a terhelt távollétében folyik. A büntetőeljárás fontos eleme, hogy a vádlott – az ügyet végső soron eldöntő bíró jelenlétében – lehetőséget kapjon a tanúval történő konfrontációra.¹²³

A probléma második összetevője nyilvánvalóan a közvetlenség elvének sérelmében keresendő. Az Alkotmánybíróság előzőekben idézett határozata nem véletlenül nyomatékosítja a részt vevő felek aktív közreműködésével lefolytatott eljárást

¹²¹ A Büntetőeljárási Törvény magyarázata. Komplex Kiadó. Budapest, 2009. 950. oldal.

¹²² Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó. Budapest, 2007. 190-191. oldal.

¹²³ Az EJEK Pitkänen Finnország ellen 2004. március 9-én kelt ítélete.

eredményeként közvetlen észlelés útján szerzett bizonyítékok szabad mérlegelésére alapított döntés jelentőségét.

A bíróságnak ugyanis nem csak a tanúk, szakértők meghallgatása, az okiratok ismertetése és megismerése, hanem a terhelt előadásának, tárgyalási magatartásának, álláspontjának közvetlen észlelése alapján kell véleményét kialakítania a büntetőjogi felelősség kérdésében.

Amennyiben a bíróság a teljes tárgyalást a terhelt távollétében folytatja le (in absentia), vagy akárcsak a tanú kihallgatása idejére nélkülözi a terhelt jelenlétét, úgy a közvetlen észlelés és a bizonyítékok ezen alapuló mérlegelése szenvedhet csorbát.

Aligha lehet ugyanis teljes mértékben tisztességes az az eljárás, amelyben a büntetőigény érvényesítése a terhelt személye nélkül történik. A kérdés emiatt úgy is megfogalmazható, hogy a terhelt aktív részese, résztvevője-e az ellene folytatott büntetőeljárásnak, avagy annak pusztán csak tárgya. Ezen utóbbi felfogás esetében aligha érvényesülhet az Egyezmény 6. Cikkének azon elvárása, hogy a vádlott a büntetőeljárásban a bizonyítást alakító személy lehessen.

A kérdés vizsgálata – a lehetséges jogalkotói válaszok szempontjából – további kérdéseket vet fel:

- Érdeke-e a terheltnek a méltányos határidő betartása?

A terheltnek számára nyilvánvaló, hogy számos esetben a büntetőeljárás elhúzódása „kedvező” hatással lehet a büntetés kiszabására. Az időt eredményesen elhúzó vádlott alappal számíthat kisebb büntetésre, sőt akár a ténylegesen végrehajtandó szabadságvesztés elkerülésére is.

- Végezhető-e a jogalkalmazó által egyfajta „arányossági teszt”, azaz mérlegelheti-e, hogy a terhelt jogai vagy az állam büntetőjogi igénye nyerjen primátust?

Az Alkotmánybíróság a 14/2004. AB határozatának tükrében a kérdés úgy is megfogalmazható, hogy a bíróságnak milyen mértékben kell vizsgálnia, illetve bizonyítania, hogy a vádlott kívánta vagy nem kívánta kivonni magát az igazságszolgáltatás alól, illetve rajta kívül álló okból nem tudott eleget tenni a megjelenésének, vagy szankcionálható-e azzal, hogy a tárgyalást vagy legalábbis az érdemi bizonyítást távollétében folytatják. Manapság – sajnálatos módon – még csak kisebb súlyú, vagy mellékes jelentőségű kérdés, hogy a büntetőügy sértettjének milyen mértékben van joga a méltányos határidőhöz, ahhoz, hogy a sérelmére elkövetett bűncselekmény kapcsán minél előbb jogerős bírósági ítélet születhessen.

- Számos ügyben alappal tehető fel a kérdés, hogy akar-e egyáltalán a terhelt konfrontálódni a tanúval, azaz akarja-e a közvetlenség elvének gyakorlását?

Az alapelvek oldaláról ugyanis annak van kiemelt jelentősége, hogy a vádlott megjelenjen a tárgyaláson egyrészt azért, mert joga van részt venni azon, másrészt, mert ez által igazolhatja állításai hitelességét és szembesíthető a sértettel – akinek ugyancsak figyelembe kell venni az érdekeit –, valamint a tanúkkal.¹²⁴ Az EJEB gyakorlatában ugyanakkor az a szemlélet is tükröződik, miszerint a nemzeti hatóságokra tartozik annak eldöntése, hogy a vádlottnak személyesen kell-e védekeznie, avagy ügyvéd segítségét igénybe véve.¹²⁵ A bíróságnak ugyanakkor a méltányos határidőre vonatkozó elvárásoknak is eleget kell tennie, hiszen a bírósági késedelem egyenértékű az igazságszolgáltatás megtagadásával.¹²⁶ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága azonban nem csak az előzőekre mutatott rá, hanem azt is nyomatékosította, hogy a büntetőügyek elbírálásának késedelme károsan hat az igazságszolgáltatásba vetett bizalomra, annak működését károsan befolyásolja, rossz

¹²⁴ Az EJEB Eliazer Hollandia elleni ügyében 2001. október hó 16-án kelt ítélete. Emberi Jogi Füzetek. 2002/2. szám. 15. oldal. Case of Eliazer v. The Netherlands (Application no. 38005/97) 16 January 2001. Idézi: McBride, Jeremy: Human Rights and Criminal Procedure, The case-law of the European Court of Human Rights, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2009, 316. oldal; Leach, Philip: Taking a Case to the European Court of Human Rights, Third edition, Oxford University Press, Oxford, 2011, 272. oldal.

¹²⁵ Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. Cikke – A tisztességhez eljáráshoz való jog Emberi Jogi Dosszié 13. Kötet – Emberi Jogi Füzetek. 1997/3. szám 19. oldal.

¹²⁶ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(81) 7. számú Ajánlása – Emberi Jogi Füzetek. 1999/1. szám 26. oldal.

fényt vet továbbá magára a büntetőjogra is. Ezen túlmenően érinti a sértett helyzetét, a bizonyítási eljárás eredményét.¹²⁷

- Az előzőekben már foglalkoztam a közvetlenség kérdésével, amelyre utalva a kérdés akként fogalmazható meg, hogy milyen mértékben adható fel a közvetlenség elve, illetve az anyagi igazság igénye?
- Végül, de nem utolsósorban nem hagyható figyelmen kívül, hogy a terhelt egyáltalán akar-e minden esetben élni a tisztességes eljárás részjogosítványaival, illetve erre a hatóság őt kötelezheti, vagy kényszerítheti-e? A kérdés úgy is feltehető, hogy lehet-e jogot biztosító eszköz a büntetőeljárás kényszerintézkedés?

A probléma ugyanakkor nem magyarországi sajátosság, hanem az Európai Közösség országain belül általánosan észlelhető jelenség. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága éppen ennek érdekében mutat rá arra, hogy a tagállamoknak meg kell fontolniuk az ítélő bíróságok részére annak engedélyezését, hogy a vádlott távollétében is lefolytathassák a tárgyalást és határozatot hozzanak legalább a csekélyebb súlyú bűncselekmények esetében, figyelemmel a kiszabható büntetésre, és feltéve, hogy a vádlottat megfelelően értesítették a tárgyalás időpontjáról, valamint arról a jogáról, hogy jogi képviselője útján vagy más módon képviseltetheti magát.¹²⁸ A terhelti engedetlenségből kiindulva tehát a jogalkotó válasza fenti jelenségre a Be. 281. §-ának (5) bekezdésétől (9) bekezdéséig terjedő rendelkezése.

A szabályszerűen megidézett, de a tárgyaláson meg nem jelent vádlott távollétében lefolytatható eljárás általános feltételeit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a jogalkotó a fenti rendelkezéseket egyértelműen elhatárolta a Be. XXV. Fejezetében foglalt külön eljárástól, amelyre – a Be. 281. §-ának (7) bekezdésére is figyelemmel – akkor kerülhet sor, ha a vádlott ismeretlen helyre távozott. A terhelt távollétében való tárgyalásnak tehát a Be. 281. §-ára figyelemmel az alábbiak szerint foglalhatók össze az általános feltételei:

¹²⁷ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(87) 18. számú Ajánlása.

¹²⁸ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(87) 18. számú Ajánlása – Emberi Jogi Füzetek 1991/1. szám 42. oldal.

- a vádlott szabályszerű idézés ellenére marad távol;
- a bíróság azonnali intézkedést kísérel meg az elővezetés foganatosítása érdekében;
- a vádlott azonnali elővezetése nem lehetséges vagy nem járt eredménnyel,
- a bizonyítási eljárás lefolytatásának helye van;
- a terhelt az ellene emelt vádak alól felmenthető, illetve vele szemben a büntetőeljárás megszüntethető;
- marasztaló határozat csak újabb tárgyaláson a terhelt jelenlétében hozható (kivéve, ha utóbb a jelenlétéről lemond);
- a terhelt szabadlábon van;
- végül, de nem utolsósorban sem a vádlott, sem a védője igazolási kérelmet nem terjesztett elő, illetve azt a bíróság nem fogadta el.

Kizárólag a fenti taxatív feltételek megléte esetén járhat el a bíróság a vádlott távollétében eljárási szabálysértések nélkül.

Szükséges utalni arra, hogy a Be. 281.§-ának (4), illetve (5) bekezdésében foglalt rendelkezések nem tévesztendőek össze. Nyilvánvaló ugyanis, hogy az előzőekben felsorolt feltételrendszer fennállta kizárólag az (5) bekezdésben foglalt terhelti távollét esetében értelmezhető. A (4) bekezdés alkalmazásához a garanciális feltételek mindegyik eleme nem kívántatik meg, hiszen olyan bizonyítás folyik, amely nem érinti a távollévő terheltet. Ebben az esetben a vádlott távollétében is megtartható a tárgyalásnak az a része, amely őt nem érinti. A 75. számú Büntető kollégiumi vélemény ezért elvi érveléssel mutat rá arra, hogy az (5) bekezdésben megkívánt feltételek megvalósulása esetén attól függetlenül lefolytatható a bizonyítási eljárás, hogy egy vádlott egy vagy több cselekményéről, avagy több vádlott ténybelileg összefüggő egyetlen cselekményéről van-e szó. Mindez azonban az eljárás szabályszerű lefolytatásához szükséges feltételek együttes megléte esetén értelmezhető. A bírói gyakorlat egyértelmű állásfoglalása alapján ugyanis feltétlen eljárási szabálysértés

valószínűleg meg, ha az elsőfokú bíróság a terhelt távollétében tárgyalást tart és bizonyítást vesz fel annak ellenére, hogy a terhelt részvétele a tárgyaláson a törvény értelmében kötelező.¹²⁹

Az előzőekre figyelemmel kérdésként merülhet fel, hogy az alapjogok maradéktalan érvényesülését képes-e biztosítani a Be. 281. §-ához fűzött taxatív feltételrendszer.

Eszerint ugyanis a bíróságnak meg kell győződnie arról, hogy a vádlott szabályszerű idézés ellenére maradt távol, és azonnal intézkedést kísérel meg az elővezetés érdekében, de tárgyalást csak akkor tarthat, ha ez nem lehetséges, vagy nem jár eredménnyel. Nem vitásan a terhelt jogait védi az a rendelkezés, mely szerint kizárólag a bizonyítási eljárás lefolytatásának van helye, míg ügydöntő határozat csak a vádlott felmentése vagy a büntetőeljárás megszüntetése esetében hozható. A törvényi rendelkezésekhez a gyakorlat fűzte hozzá az utolsó feltételt, mely szerint a terhelt távollétében a bizonyítás csak akkor folytatható, ha sem a vádlott, sem védője igazolási kérelmet nem terjesztett elő, illetve azt a bíróság elutasította.

A fentiekre figyelemmel tehát vélelmeznünk kellene, hogy a védelemhez fűződő jogok nem sérülnek, illetve mindezek a terhelt távollétében is gyakorolhatóak. Nyilvánvalóan erre utal a 281. § (4) bekezdése, amelyből egyértelműen következik, hogy kötelező védelem esetén „csak a terhelt lehet távol”. A védő távolléte pedig csak akkor lehetséges, ha a védencét nem érinti a tárgyalás azon része, amelyről a vádlottal együtt távol marad.

Álláspontom szerint a védelemhez fűződő jogok érdekében fogalmaz úgy a jogalkotó a Be. 281. § (4) bekezdés I. fordulatában, hogy „a tárgyalás a vádlott távollétében megtartható...”. Az eljárás gyorsítását, a méltányos határidő biztosítását szolgáló lehetőségekről beszélhetünk tehát. Ezt támasztja alá a 4/2007. számú Büntető kollégiumi vélemény, melyből egyértelműen következik, hogy nem kötelezettség tárgyalást tartani a szabályszerű idézés ellenére meg nem jelent vádlott távollétében.

¹²⁹

BH.2005.100. szám.

A tárgyalt jogintézményt értékelve összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a jogalkotó egy igazi engedetlenségi – a Bp. fogalomrendszerében „makacssági” – eljárást teremtett meg. Az egyszerűsítő és gyorsító intézkedések legfontosabb összetevőjének magam azt tekintem, hogy a bizonyítási eljárás érdemben lefolytatható, a tanúk, szakértők meghallgatására és ily módon lényegében kíméletükre kerülhet sor. Ugyanakkor azonban a jogintézményt az alkotmányosság határán húzódó megoldásnak tartom.¹³⁰

IV.2. Gyakorlati nehézségek

Az előzőek tükrében is megállapítható, hogy mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó eljárására kettős nyomás nehezedik. Egyrésztől teljes körűen biztosítani kell a terhelt védekezéshez való jogait, másrészt eleget kell tenni az egyéb alkotmányos követelményeknek, elsősorban a méltányos határidő betartásának. Erre figyelemmel viszont nem kerülhető meg olyan eljárási módok törvénybe iktatása és alkalmazása, amelyek a terhelti engedetlenségre válaszul a terhelt távollétében megengedik az eljárás lefolytatását, megkeresve természetesen azon garanciális szabályokat, melyek ebben az esetben is biztosítják a terheltnek a tisztességes eljáráshoz fűződő jogait.

A következőkben néhány olyan gyakorlati problémára szeretnék rámutatni, amelyek a jogintézmény alkalmazása körében jelentkeznek és részint megnehezítik a jogalkalmazó feladatát a jogalkotói akarat érvényesítése körében, másrészt pedig megteremtik az esetleges eljárási szabálysértések lehetőségét.

IV.2.1. Az elővezetés nehézségei

Köztudomású tény, hogy az elővezetés tekintetében rendkívüli eltérések figyelhetők meg az ország egyes részei között. Míg egy kisvárosban a rendőri elővezetés természetes és

¹³⁰ Rendészettudományok a közbiztonságért. Tanulmányok a 60 éves Blaskó Béla Tiszteletére. Rendőrtisztai Főiskola Budapest, 2010. 37. oldal.

alkalmazható jogintézmény, úgy a nagyvárosokban és elsősorban Budapesten ez szinte lehetetlen és teljesíthetetlen kihívás elé állítja a rendőrséget.

Az egyik budapesti rendőrkapitányság közrendvédelmi osztályának vezetője személyes beszélgetés során ismerte el, hogy a részükre megküldött, átlagosan napi közel ötven elővezetést teljesíteni nem tudják, erre összesen egy járőr áll rendelkezésre; ezért rendszerint kiválasztják a legkorábban érkezett megkeresést és azt igyekeznek teljesíteni. A többi elővezető parancs esetében pedig csak értesítést küldenek a bíróságra az elővezetés eredménytelen megkísérléséről. Ez az eljárás aligha minősíthető törvényesnek, ám nyilvánvaló kényszerhelyzetből fakad, mivel a bíróság számára előírt kötelezettséget a rendőrség teljesíteni nem tudja.

Ennél azonban lényegesen nagyobb probléma, hogy a mindennapi jogalkalmazás során téves jogértelmezésre ad lehetőséget a Be. 281. §-ának (2) és (5) bekezdésében foglalt, az elővezetésre vonatkozó rendelkezés. Egyrésztől a tanács elnökének intézkednie kell, hogy a szabályszerű idézés ellenére meg nem jelent vádlottat azonnal vezessék elő. Ezen feltétel megvalósulása esetén tartható meg a szabályszerűen megidézett, szabadlábon lévő terhelt távollétében a bizonyítási eljárás. A bíróságnak ezért alkalmaznia kell az elővezetést, mint eljárási szankciót. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint ugyanis a védelemhez való jog nem terjed ki az elrejtőzésre, illetve a szökésre: a védekezéshez való jognak korlátot szabnak a terhelt megjelenését, jelenlétét biztosító eljárási kényszercselekmények.¹³¹

Mindebből következik, hogy a szabályszerűen megidézett terhelt távollétében lefolytatott tárgyalás eljárási szabálysértést hordoz magában, ha a bíróság nem tesz meg mindent az elővezetés érdekében. Ez azonban csupán a mérleg egyik serpenyője. A másik oldalon nagyobb súllyal esik latba, hogy a bíróság azonnali megkeresésére a rendőrség nem minden esetben képes az elővezetést teljesíteni. Éppen ezért a törvény helyes értelmezéséből kiindulva az elővezetés *megkísérlése* a bíróság elsődleges feladata. A Be. 281. § (2) bekezdése ezért fogalmaz úgy, hogy a tanács elnöke a *lehetőséghez képest* intézkedik az

¹³¹ 41/2003. AB. Határozat.

elővezetés felől. Az (5) bekezdésből következően pedig a tárgyalás megtartható akkor, ha az elővezetés nem lehetséges, vagy az nem vezetett eredményre.

Álláspontom szerint az elővezetés akkor sem lehetséges, ha azt az egyébként adott közigazgatási területen belül lévő rendőrkapitányság azzal hátrítja el, hogy technikai lehetőségei az elővezetés fogantatosítását nem teszik lehetővé. A bíróság ugyanis ebben az esetben is mindent megtett a törvényi rendelkezések biztosítása érdekében. Természetesen a bírósági iratokból, lehetőség szerint a tárgyalási jegyzőkönyvből mindennek egyértelműen ki kell derülnie.

Nem kétséges tehát, hogy a bizonyítási eljárásnak a vádlott távollétében lefolytatása feltételezi, hogy a tanács elnökének (egyesbírónak) nem volt lehetősége a vádlott azonnali elővezetésének elrendelésére, avagy elrendelte ugyan, de az intézkedés nem vezetett eredményre.

Az elővezetés vonatkozásában tehát a bizonyítás szabályszerű lefolytatásának a kulcsa a 281. § (2) bekezdésében foglalt „lehetőséghez képest” kitétel. Ez azt jelenti, hogy az elővezetésnek akkor lehet értelme, ha a meg nem jelent személyek olyan távolságban találhatók, hogy az elővezetés a tárgyalási napra fogantatosítható. Sajnálatos tény, hogy a budapesti „távolságok” esetében még ez a megállapítás sem foghat helyt.

Összefoglalva tehát nem a vádlott mindenáron történő és ténylegesen fogantatosított elővezetésének van jelentősége, hanem annak, hogy a bíróság mindent megtesz az elővezetés, illetve az elővezetés feltételeinek tisztázása érdekében. Nyilvánvalóan nem lehetséges az aznapi tárgyalásra történő elővezetés, ha a vádlottat az ország másik részéből kellene előállítani, még abban az esetben sem, ha a tartózkodási hely szerint illetékes rendőrkapitányság egyébként képes lenne ennek fogantatosítására. A terhelt távollétében lefolytatott bizonyítás azonban semmilyen körülmények között nem lehet szabályszerű, ha a Be. 281. §-ának (2) bekezdésében foglalt intézkedést a bíróság elmulasztja.

Bárd Károly szerint a kényszer a vádlott személyes részvétele érdekében is igazolható; alkalmazható fizikai erőszak, a terheltet meg lehet fosztani személyes szabadságától.¹³² Az Egyezmény a letartóztatás legitim okai között említi a terhelt szökését (5. Cikk 1.c) pont), márpedig a fogvatartás ilyenkor nem csak az ítélet végrehajthatóságát biztosítja, hanem azt is, hogy a terhelt a hatóságok rendelkezésére álljon. Az eljárási jogok gyakran azzal kísérlik meg a szökésben lévő rejtőzködő, vagy engedetlen terhelteket megjelenésre bírni, hogy távolmaradásuk esetére processzuális hátrányokat helyeznek kizárásba. Maga az in absentia eljárás is ilyen fenyegetés: a terhelt számolhat azzal, hogy elesik a személyes védekezés lehetőségétől. A fenyegetés pedig akkor hatékony, ha azt „legalább időnként” beváltják. Mindezeket szem előtt tartva gyakorlati tapasztalatok alapján megállapítható, hogy nem csak kötelező, hanem célszerű is lehet elrendelni az azonnali elővezetést, még akkor is, ha annak feltételei láthatóan nincsenek meg. A földrajzi távolság önmagában nem kerül több idejébe a bíróságnak, mintha a bíróság székhelyéről rendelné el az azonnali elővezetést. Mindkét esetben a rendőrséget telefonon fel lehet hívni, az elővezetési parancsot pedig el lehet faxolni. Amennyiben ugyanis az elővezetés a távollévő helyről eredménytelen, úgy a bíró nyert egy határnapot, mert nem kell a következő határnapra a terheltet elővezettetni, hiszen az már megtörtént, ezt csak egyszer kell megkísérelni egy eljárásban, ezután akár elrendelhető a tárgyalási őrizet, ha továbbra is ismert helyen van a vádlott. Amennyiben a távoli helyen az elővezetés sikeres volt, felmerülhet a probléma, hogy hogyan kerül megfelelő időn belül a tárgyalásra a vádlott. Ilyen esetben – a tárgyalás megtarthatósága a bizonyítási eljárás lefolytathatósága érdekében – akár fel is lehet kínálni a vádlottnak, hogy nyilatkozzon úgy, hogy a tárgyaláson való jelenlétről lemond.¹³³ Ebben az esetben pedig már a terheltet marasztaló ítélet meghozatalának is helye van.

Amennyiben természetesen a vádlott nem járul hozzá a távollétes tárgyaláshoz, úgy el kell döntenie a bírónak, hogy távollétében a bizonyítási eljárást lefolytatja, amennyiben ennek a törvényi előfeltételei egyébként fennállnak.

¹³² Bárd Károly: i.m. 201. oldal.

¹³³ Ezt a lehetőséget a törvény ugyan a tárgyalás előkészítő szakaszában biztosítja, azonban a bírói gyakorlat álláspontja szerint a vádlottnak erre a későbbiekben is lehetősége van.

Ilyen esetben a szabályszerűen megidézett és megjelent tanúk kímélete érdekében feltétlenül szükségesnek tartom a bizonyítási eljárás lefolytatását, még abban az esetben is, ha az eljárás jellege olyan, hogy a későbbiekben a vádlott tárgyaláson való megjelenésére számítani kell. Meghallgatását követően indokolt lehet a szükséges szembesítések elvégzése, akár a tanúk visszaidézése; ennek ellenére megéri a bizonyítást felvenni, mert a szembesítés esetlegesen csak rövid időt vehet igénybe.

Összefoglalva tehát, ha a vádlott a tárgyaláson szabályszerű idézés ellenére nem jelenik meg, és távolmaradását alapos okkal előzetesen nem menti ki, a bíróságnak a terhelt ellen tehető intézkedések szükségességét kell elsődlegesen vizsgálnia.

Az idézés szabályszerűségét hivatalból kell ellenőriznie, ugyanis nem szabályszerű idézés hiányában a tárgyalásról való távolmaradás esetén nincs helye a terhelttel szemben elővezetés alkalmazásának.

Amennyiben felmentésnek vagy az eljárás megszüntetésének nincs helye és a vádlott azonnali elővezetése a tárgyalásra nem volt lehetséges – mert például messze lakik és nincs rá idő –, akkor a felvett bizonyítás után a tárgyalás elnapolásáról kell dönteni és a következő tárgyalásra a vádlott elővezetéséről kell gondoskodni; szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény esetén elfogatóparancsot kell kibocsátani. Ebben az esetben a bíróság megfontolhatja, hogy a tárgyalás kitűzéséről dönt vagy az elfogatóparancs eredménytelensége esetén áttér a Be. XXV. Fejezete szerinti külön eljárásra.

Összességében tehát a rendelkezésre álló adatok, különösen az elővezetés eredménytelenségének okairól adott rendőri jelentés alapján állapítható meg, hogy a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik-e, illetve a tartózkodási helye ismert, de kivonja magát az eljárás alól. Ettől függően kerülhet sor elfogatóparancs kibocsátására.¹³⁴

Összességében tehát a bizonyítási eljárásnak a vádlott távollétében lefolytatása feltételezi, hogy a tanács elnökének (egyesbírónak) nem volt lehetősége a vádlott azonnali

¹³⁴ 4/2007. Bk. vélemény

elővezetésének elrendelésére, avagy elrendelte ugyan, de az intézkedés nem járt eredménnyel.

Ilyenkor a bíróság a bizonyítási eljárást megkezdheti, illetve a már korábban megkezdett bizonyítást folytathatja; ezt azonban a törvény akként korlátozza, hogy a vádlott nélküli eljárás a bizonyítási eljárás teljesítésére szorítkozhat, annak befejezése nélkül. Tehát a megidézett tanúk, szakértők kihallgathatók, az okiratok ismertethetők, a tárgyi bizonyítási eszköz felmutatható. Nincs helye azonban a bizonyítási eljárás befejezetté nyilvánításának és nem kerülhet sor a perbeszédék megtartására.¹³⁵

IV.2.2. A jegyzőkönyvezéssel kapcsolatos problémák

Az elővezetés kapcsán már utaltam rá, hogy az eljárási szabálysértések elkerülése érdekében a jegyzőkönyvből egyértelműen ki kell derülnie annak, hogy a bíróság az elővezetéssel kapcsolatos, szükséges intézkedéseket megtette. Eljárási szabálysértés azonban nem csak ennek elmaradásából eredhet.

A Be. 281. § (4) bekezdése szerint – miként az előzőekben már utaltam rá –, ha az eljárás több vádlott ellen folyik, a vádlott távollétében is megtartható a tárgyalásnak az a része, amely őt nem érinti; ekkor a meg nem jelent vádlott védőjének távollétében a tárgyalásnak ez a része akkor is megtartható, ha a védelem kötelező. Rendkívül gyakorinak mondható, hogy a védők élnek is ezen utóbbi lehetőséggel, és nem vesznek részt a tárgyalás azon részén, melyen olyan bizonyítás folyik, amely védencüket nem érinti.

A felhívott törvényhely szabályszerű alkalmazásának azonban a tárgyalási jegyzőkönyvből ki kell derülnie. A Kúria – felülvizsgálati eljárásban – a Bfv.I.1259/2013/11. számú határozatával azért helyezte hatályon kívül az első- és másodfokú bíróság jogerős ügydöntő határozatát, mivel a tárgyalási iratokból nem volt megállapítható, hogy az egyik terhelt kirendelt védője mindvégig jelen volt-e azon a két tárgyalási napon, ahol a vád tárgyává tett cselekményekkel kapcsolatos legfontosabb bizonyítási cselekmények folytak annak

¹³⁵ Büntetőeljárás-jog: Kommentár a gyakorlat számára (a továbbiakban: Kommentár). Szerkesztő: Belegi József HVG ORAC Kiadó. Budapest, 2015. 1264. oldal.

ellenére, hogy ezek nem teljes mértékben vonatkoztak a rendkívüli jogorvoslattal érintett terheltre.

A Kúria rámutatott, hogy a kötelező védelem esetén a védő távollétében nem csak tanú kihallgatására, okirati bizonyítási eszközök felhasználására, hanem további vádlottak kihallgatására sem kerülhet sor, mert a távollévő védő nem gyakorolhatja kérdezési, észrevételezési, indítványtételi jogát, miáltal a terhelt védelemhez és védekezéshez való joga sérül.¹³⁶

A felülvizsgálati ügyben ezért a hatályon kívül helyezésre azért került sor, mert a tárgyalási jegyzőkönyvekből nem volt egyértelműen megállapítható, hogy mely bizonyítási cselekmények lefolytatásakor volt jelen a terhelt, illetve védője a tárgyaláson. A védő ugyan a tárgyaláson a későbbiekben megjelent, azonban a jegyzőkönyvben nem rögzítették, hogy erre mikor került sor. Az csupán a kirendelt védői díj megállapítására szorítkozott. Erre figyelemmel pedig megvalósult a Be. 373. § (1) bekezdés II/d) pontjában foglalt feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértés.

IV.2.3. Az igazolási kérelemmel kapcsolatos problémák

A Be. 281. §-ában foglalt rendelkezések ugyan külön nem térnek ki az igazolási kérelem szabályaira, azonban a gyakorlatban ennek értelmezése is számos eljárási szabálysértést eredményez.

Nem ritkán előforduló eset, hogy a terhelt szabályszerű idézés ellenére a tárgyaláson nem jelenik meg, azonban előzetesen akár saját maga, akár védője igazolási kérelmet terjeszt elő. A bíróságnak ilyenkor elsődleges kötelezettsége a kérelem felől dönteni. Ennek elmulasztása, illetőleg a tárgyalás lefolytatása – különösen az elővezetésre vonatkozó intézkedések elmaradása mellett – feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértést valósít meg.

¹³⁶

BH2007.330. szám.

Mindebből következően a tárgyalás törvénysértés nélküli megtartására csak akkor van lehetőség, ha a bíróság érdemben határoz az igazolási kérelem felől, azt elutasítja és eleget tesz a Be. 281. § (2) bekezdésében foglalt kötelezettségének.

Ugyancsak eljárási szabálysértés valósul meg, ha a bíróság az igazolási kérelemnek helyt ad, azonban ennek ellenére nem a tárgyalás elhalasztásáról vagy elnapolásáról határoz, hanem érdemben a bizonyítás folytatásába bocsátkozik. A Legfelsőbb Bíróság a fentiek értelmezése alapján elvi érveléssel mutatott rá arra, hogy ha a vádlott szabályszerű idézés ellenére nem jelenik meg, de távolmaradását előzetesen, alapos okkal kimentti, a bíróság – mérlegelése szerint – elhalaszthatja a tárgyalást, amennyiben az előzetes kimentés indokait elfogadja. Ha azonban ezeket az indokokat nem fogadja el, a szabályszerűen idézett, szabadlábban lévő vádlott esetében a tárgyalást megtarthatja. Amennyiben a vád tárgya több vádlott közösen megvalósított egyetlen cselekménye, és valamennyi vádlott-társ tárgyalásról távolmaradását a bíróság igazoltnak találta (a kimentést elfogadta), úgy nincs helye a távollévő vádlottra „az ügy ideiglenes elkülönítésének”. A gyakorlat tehát egyértelmű abban a kérdésben, hogy a szabályszerűen idézett, de meg nem jelent vádlott távollétében nem lehet megtartani a tárgyalást, ha a védő a vádlott távolmaradását megfelelően kimentti.¹³⁷

Ehhez hasonlóan foglalt állást egy másik eseti döntés is. E szerint szabályszerű idézés ellenére meg nem jelent, szabadlábban lévő terhelt távollétében a tárgyalás nem tartható meg, ha a terhelt távolmaradását védője azonnal, később pedig orvosi igazolás csatolásával írásban kimentti, ezért az elővezetésnek a törvényi előfeltételei hiányoznak.¹³⁸ Kimentés ellenére az érdemi tárgyalásnak a terhelt távollétében való megtartása az ítélet hatályon kívül helyezését eredményező eljárási szabálysértés. Mindezért tehát a szabályszerűen értesített terheltnek is lehetőséget kell adni arra, hogy bizonyítsa: rajta kívül álló ok akadályozta megjelenésében és abban, hogy erről a bírót tájékoztassa. Ha a terhelt igazolja véttlenségét, úgy jogosult arra, hogy az ügyét újra tárgyalják.¹³⁹

¹³⁷ BH2007.222. szám

¹³⁸ BH2006.271. szám

¹³⁹ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(75) 11. számú Ajánlása.

A fentieket a magyar bírói gyakorlatban a Bkv. 75. számú állásfoglalás foglalta össze. Ennek 2) pontja szerint, ha a vádlott szabályszerű idézés ellenére nem jelenik meg, de távolmaradását előzetesen alapos okkal kimenti, a bíróság – mérlegelése szerint – elhalaszthatja a tárgyalást, amennyiben az előzetes kimentés indokait elfogadja. Ha azonban ezeket az indokokat nem fogadja el, a szabályszerűen idézett, szabadlábban lévő vádlott távollétében helye van a tárgyalás megtartásának.

Mindebből következően a bíróságnak tehát mérlegelési joga van:

- a) „méltányosságot” gyakorolhat, elfogadva a terhelt vagy a védő által előterjesztett igazolási kérelmet;
- b) a terhelt jelenlétében lefolytatandó bizonyítás, illetve a közvetlenség elvét az adott ügyben olyan kiemelkedő fontosságúnak minősíti, hogy a tárgyalást erre figyelemmel elhalasztja;
- c) végül a Be. 281. §-ában foglalt feltételek maradéktalan fennállását megállapítva lefolytatja a tárgyalást, azaz a bizonyítási eljárást.

A bíróság mérlegelési joga egyébként az Alkotmánybíróság 14/2004. AB határozatából is megfogalmazható oly módon, hogy a bíróságnak milyen mértékben kell vizsgálnia, illetve bizonyítania, hogy a vádlott kívánta vagy nem kívánta kivonni magát az igazságszolgáltatás alól, illetve rajta kívül álló okokból nem tudott megjelenni a tárgyaláson. Kérdés, hogy szankcionálható-e mindez azzal, hogy a tárgyalást, vagy legalábbis – marasztaló ügydöntő határozatot feltételezve – az érdemi bizonyítást a távollétében folytatják le.¹⁴⁰

Rendkívül fontos tehát az igazolási kérelmek helyes elbírálása. A gyakorlat tapasztalatai szerint különösen a másodfokú bíróságok állnak méltányosabban ezen kérelmekhez, és inkább helyt adnak neki, mintsem elutasítják. Természetesen kétség esetén a bíróság köteles ellenőrizni az igazolási kérelem valóságtartalmát és erre akár bizonyítást is felvehet. Orvosi igazolás esetén például az orvos köteles nyilatkozni akár rövid úton is arról, hogy indokolt volt-e az orvosnál való megjelenés, írásbeli megkeresésre pedig – az orvosi

¹⁴⁰

Hasonlóan foglalt állást egyébként a 4/2007.Bk. vélemény is.

titoktartás sérelme nélkül – mindezt dokumentálnia is kell. Többször előfordult már, hogy ilyen megkeresésre az igazolást kiállító orvos „megváltoztatta álláspontját” és úgy nyilatkozott, hogy egyébként a terhelt tárgyaláson való jelenlétének – orvosi szempontból – nem lett volna akadálya.

Számos gyakorló jogász álláspontja szerint néhány orvosi igazolás valóságtartalmának a feltárása körében ösztönző lehet az OEP megkeresése a vádlott kezelésével kapcsolatban, illetőleg szakértői vizsgálat kilátásba helyezése az orvosi igazolás tekintetében. A fent ismertetett törvényi és gyakorlati megoldások alkalmazásával általában elkerülhető az igazolás esetében az eljárási szabálysértés.

IV.3. A bizonyítás nehézségei

A szabályszerűen megidézett terhelt távollétében a bizonyítási eljárás ugyan lefolytatható, azonban nem minden esetben elegendő a megalapozott döntés meghozatalához.

Nem csak az eljárás lehetőség szerinti gyors befejezéséhez fűződő társadalmi érdek indokolja, legtöbbször a terhelték érkei is azt kívánják, hogy jelen legyenek a bizonyítás folyamatában, észrevételeket, indítványokat tehessenek vádlott-társaik, és a tanúk vallomására, a szakértők véleményeire, és védekezésüket ennek megfelelően alakítsák ki.¹⁴¹

Megállapítható ugyanakkor, hogy a Be. 281. §-ának (2) és (5) bekezdésében foglalt rendelkezések értelmezése kapcsán az abban foglalt feltételek hiányában a terhelt részvétele a tárgyaláson kötelező. A bírói gyakorlat szintjén ez a kérdés egyértelmű. Feltétlen eljárási szabálysértés, ha az elsőfokú bíróság a terhelt távollétében tárgyalást tart és bizonyítást vesz fel annak ellenére, hogy a terhelt részvétele a tárgyaláson a törvény értelmében kötelező.¹⁴²

¹⁴¹ Büntetőeljárás-jog. Szerk. Tóth Mihály HVG ORAC Kiadó. Budapest, 2009. 401-402. oldal.

¹⁴² BH2005.100. szám.

A gyakorlatban többször is problémát jelent, ha több-vádlottas ügyben csak az egyik vádlott jelenik meg. Nem lehet kétséges, hogyha a meg nem jelenő terhelt idézése szabályszerű és a Be. 281. §-ában foglalt feltételek fennállanak, úgy távollétében a bizonyítási eljárás lefolytatható. Mindez független a Be. 281. § (4) bekezdésében foglalt rendelkezéstől.

Amennyiben a bíróság ezen szabályokat megsértve a távollévő vádlottat érintően bizonyítást vesz fel, akkor azon a tárgyaláson, ahol a vádlott már jelen van, a bizonyítást meg kell ismételni, hiszen enélkül a vádlott és védő – garanciális – védekezéshez való jogai igen jelentős mértékben sérülnek.

A vádlott és védője sem a többi vádlottól, sem pedig a tanúktól nem kérdezhetett, vallomásukra nem tehetett észrevételt, illetőleg a vádlott vallomása és a meghallgatottak vallomásai közötti ellentmondás feloldását szembesítéssel sem lehetett megkísérelni. Önmagában ezért a bizonyítás minél gyorsabb lefolytatása nem eredményezheti azt, hogy a vádlott védekezéshez való joga csorbuljon, hiszen a törvénytörő bizonyítás eredménye nem képezheti az ítéleti tényállás alapját.

Ilyen esetben az elsőfokú bíróság a vádlott távollétében meghallgatott tanúk terhelő vallomását a tényállás megállapítása során nem fogadhatja el. Amennyiben ezen bizonyíték kirekesztése esetén az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás megalapozatlan, a másodfokú bíróság az ítéletet hatályon kívül helyezi a vádlott távollétében lefolytatott – a bizonyításra vonatkozó – eljárási szabálysértés miatt.¹⁴³

Fenti rendelkezések alól kivételt csak a távollévő terheltet érintő felmentő vagy megszüntető rendelkezés jelenthet. Ezzel kapcsolatban kérdésként merülhet fel, hogy a nyomozati iratok alapján előre lehet-e vagy szabad-e eldönteni, hogy a bíróság a vádlottat fel fogja menteni és ezért a tárgyalást – a törvényi feltételek hiányában is – a távollétében megtartani. Álláspontom szerint ez nem követhető gyakorlat. Ilyenkor a vádlott távollétében tartott tárgyalás a közvetlenség elvét sérti, amennyiben a bíróság az iratok alapján előre dönt abban a kérdésben, hogy a vádlott és a tanúk szembesítése nem

¹⁴³

BH2006.313. szám.

szükséges, valamint figyelmen kívül hagyja azt, hogy a vádlottat a kérdés és az észrevételezés joga is megilleti, pusztán azon az alapon, hogy felmentése vélelmezhető.¹⁴⁴

Amennyiben a jelenlévő vádlott tekintetében lehetőség van a bizonyítás lefolytatását követően az ítélet meghozatalára, úgy célszerű a meg nem jelent vádlott vonatkozásában az ügy végleges elkülönítése. Így egyébként az is elkerülhető, hogy az iratokat az egyik vádlott fellebbezése esetén fel kelljen terjeszteni a másodfokú bíróságra, míg a másik vádlott tekintetében folytatni kell az elsőfokú eljárást.

A több-vádlottas ügyek vádlottakra történő szétbontása és befejezése ezen túlmenően abban az esetben is célszerű, ha a bizonyítást a jelen nem lévő vádlottra nem kell megismételni, mert például valamennyi vádlott elismeri a cselekmény elkövetését vagy valamennyi vádlottat érintő bizonyítás lefolytatásra került, így a tényállás megállapításához szükséges bizonyítási eszközök már rendelkezésre állnak.

Végezetül a teljesség kedvéért szükséges utalni arra, hogy a Be. 281. §-ában foglalt rendelkezés, azaz a bizonyítási eljárás megtartása nem csak a folytatólagos tárgyaláson, hanem akkor is alkalmazható, ha a vádlott bíróság általi kihallgatására korábban még nem került sor.¹⁴⁵

Az eseti döntés indokolása szerint a Be. 281. §-a „a tárgyalás megnyitása” címet viseli – amelynek homlokterében a tárgyalás megtarthatósága áll –, ezt követi a tárgyalás megkezdése (Be. 284. §), majd a bizonyítás felvételének sorrendje (Be. 285. § - Be. 286. §). A tárgyalás megnyitásánál a fő szabály a vádlott jelenléte, csak kivételesen kerül sor a vádlott távolléte esetén a bizonyítás felvételére. A „speciális szabály lerontja az általánost” elvnek megfelelően az a szabály, mely szerint a bizonyítási eljárás a vádlott kihallgatásával kezdődik,¹⁴⁶ értelemszerűen csak arra az esetre vonatkozik, ha a vádlott jelen van, ellenkező esetben szükségképpen nem a vádlott kihallgatásával kezdődik a bizonyítási

¹⁴⁴ BH1995.147. szám.

¹⁴⁵ BH2012.61. szám.

¹⁴⁶ Be. 286. § (1) bekezdés.

eljárás. A bizonyítási eljárás megkezdésére ezért a terhelt kihallgatásának hiányában is sor kerülhet.

IV.4. A tárgyalás folytatása a terhelt jelenlétében

Amennyiben nincs lehetőség a terhelt felmentésére vagy az eljárás megszüntetésére, úgy a Be. 281. § (8) bekezdése alapján kell eljárni és a következő tárgyaláson a vádlott jelenlétében a korábbi tárgyalás jegyzőkönyvét ismertetni kell. A bizonyítási eljárás befejezéséhez és az ügydöntő határozat meghozatalához tehát a terhelt jelenléte elengedhetetlen. Ez azonban – a gyakorlati tapasztalatok szerint – az alábbi nehézségeket hordozza magában.

IV.4.1. A terhelt előállításának nehézségei

Elsődleges kérdésként merült fel, hogy milyen feltételek esetén bocsátható ki a vádlottal szemben az elfogatóparancs a Be. 281. § (6) bekezdése alapján; azaz meg kell-e várni az elővezetés eredménytelenségéről szóló rendőri jelentést, illetve az elfogatóparancs kibocsátása esetén ki kell-e tűzni a tárgyaláson a következő tárgyalás határnapját? A kérdés megválaszolása során szükséges utalni a 10/2007. (III.7.) AB határozatra. Ebben az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy a tárgyalás elmulasztásának következményeként elrendelt elővezetés végrehajtása nem a bíróság, hanem a rendőrség kompetenciája. Ennek keretében a végrehajtó szervnek a foganatosításra vonatkozó, az elrendelés szabályszerűségével és a végrehajthatóság törvényességével összefüggő, a végrehajtás megtagadásához is elvezető vizsgálati kötelezettsége van, továbbá a végrehajtás tényleges szükségességére, illetve lehetőségességére irányuló önálló mérlegelési jog is megilleti.

A törvény helyes értelmezése alapján azonban nem kell megvárni az elővezetés eredménytelenségéről szóló rendőri jelentés megérkezését, hanem az elfogatóparancsot anélkül ki kell bocsátani, amennyiben a terhelt elővezetése a tárgyalásra nem történt meg.

A bíróságnak ugyanis kötelezettsége a büntetőigény érvényesítése. Ennek fontos eszköze az elfogatóparancs a terheltek azon csoportjával szemben, akik engedetlenségükkel a büntetőeljárás sikerének megghiúsítására vagy elhúzására törekcszenek. Kézre kerítésük érdekében ezért az elfogatóparancs kibocsátása velük szemben megfelelő – már az enyhébb büntetőeljárású intézkedés (elővezetés) fogatosítását követően igénybe vett – arányos eszköz, amely azt is szolgálja, hogy a terhelt előállítását követően a bíróság érdemben megvizsgálhassa azokat a körülményeket, amelyek az esetleges kényszerintézkedés elrendelését indokolják.¹⁴⁷

Ezen állásponttal némileg ellentétes a 4/2007. Bk. vélemény. E szerint ugyanis a rendelkezésre álló adatok, különösen az elővezetés eredménytelenségének okairól adott rendőri jelentés alapján állapítható meg, hogy a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik-e, illetve tartózkodási helye ismert, de kivonja magát az eljárás alól. Ettől függően kerülhet sor az elfogatóparancs kibocsátására.

A magam részéről a Bk. véleményben foglaltakkal értek egyet. Nem lehet kétséges, hogy az elfogatóparancs kibocsátására csak azt követően kerülhet sor, hogy a hatóság minden egyéb, lehetséges módon megkísérelte feltárni a terhelt lehetséges tartózkodási helyét, de az nem vezetett eredményre.

Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy a bíróságnak a tárgyalás folytatásáról ettől függetlenül döntenie kell. A Be. 281. §-ának (6) bekezdése ugyanis nem hagy kétséget afelől, hogy önmagában az elővezetés elrendelése – és értelemszerűen annak sikertelensége – megteremti a lehetőséget az elfogatóparancs kibocsátására.

Amennyiben tehát az eljárás során korábban már a vádlott elővezetését elrendelték és az eredménytelen volt, vele szemben elfogatóparancsot kell kibocsátani.¹⁴⁸

IV.4.2. Áttérés a Be. XXV. Fejezete szerinti eljárásra

¹⁴⁷ 10/2007.(III.7.) AB. Határozat.

¹⁴⁸ Kommentár: i.m.. 1265.: oldal

A Be. 281. § (7) bekezdése ad lehetőséget arra, hogy amennyiben a kitűzött új tárgyalási határnapra a vádlottat azért nem lehetett elővezetni, mert lakóhelyéről ismeretlen helyre távozott, illetőleg, ha az újabb tárgyalási határnapig az elfogatóparancs alapján a vádlottat nem sikerült a bíróság elé állítani, a bíróság megállapítja, hogy a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik, és a továbbiakban a XXV. Fejezet szerint jár el.

A gyakorlat során az eljárás elhúzódását eredményező problémát okoz, hogy a bíróságnak végig kell járnia a Be. 281. §-ában meghatározott utat ahhoz, hogy elérjen a XXV. Fejezetben meghatározott eljáráshoz, illetve ezen Fejezet is szabályozza, hogy mely feltételek mellett lehet eljárni a vádlott távollétében.

Mindezek ellenére kijelenthető, hogy a Be. 281. §-ának egymásra épülő lépcsőfokait nem lehet kihagyni, a mulasztó vádlottat egyszer meg kell kísérelni elővezetni, ha ez eredménytelen és továbbra is ismert helyen tartózkodik. a tárgyalási őrizetét kell elrendelni, amennyiben ismeretlen helyen, úgy az elfogatóparancs kibocsátása mellett a XXV. Fejezetre térhet át a bíróság.

Enyhíti azonban a rendelkezések értelmezését a 4/2007. számú Büntető kollégiumi vélemény. E szerint ugyanis a Be. 281. § (7) bekezdésének alkalmazhatóságához nem kell bevárni a következő tárgyalást. Ha kiderül, hogy a vádlott tartózkodási helye ismeretlenné vált és ezért az elővezetése nem lehetséges, elfogatóparancsot kell kibocsátani. Amennyiben ez 15 napon belül nem vezet eredményre, a bíróság tájékoztatja az ügyészt és ügyészi indítvány alapján át is kell térni a Be. XXV. Fejezete szerinti eljárásra.

Egyértelmű, hogy az áttérés feltétele annak megállapítása, hogy a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik. A XXV. Fejezet rendelkezéseinek alkalmazása ugyanakkor az ügyész indítványához kötött, anélkül nem kerülhet rá sor. Ha az ügyész nem tesz indítványt, illetve nemleges indítványt tesz, úgy lehetőség van az eljárás felfüggesztésére.

Ugyanakkor a Be. 281. § (7) bekezdésének alkalmazhatóságához nem kell bevárni a következő tárgyalást. Ha kiderül, hogy a vádlott tartózkodási helye ismeretlenné vált, és ezért az elővezetése nem lehetséges, az elfogatóparancs kibocsátása mellett be kell szerezni

az ügyészi indítványt, melynek alapján át kell térni a Be. XXV. Fejezete szerinti eljárásra.¹⁴⁹

A Be. 281. §-ának (7) bekezdése, valamint a Be. XXV. Fejezete szerinti eljárás viszonyában megállapítható, hogy a bizonyítási eljárás lefolytatását követően a következő határnapra a terhelt elővezetését el kell rendelni, illetve ha az már korábban eredménytelenül megtörtént, az elfogatóparancs kibocsátására kerül sor. A terhelt ismeretlen helyen való tartózkodásának megállapítását követően kerülhet sor tehát a XXV. Fejezet alkalmazására. Viszont – az előzőekre figyelemmel – a Be. 281. § (7) bekezdése szerinti rendelkezésből nem következik, hogy a bíróság ügyészi indítvány nélkül folytathatná a XXV. Fejezet szerinti külön eljárásban a tárgyalást.

Abban az esetben azonban, ha a bíróság a Be. 281. § (5) és (9) bekezdése alkalmazása során a terheltet távollétében felmenti, ez a határozat nem tekinthető a XXV. Fejezet alapján a terhelt távollétében hozott határozatnak, így fogalmilag ez okból a perújítás is kizárt.¹⁵⁰

IV.4.3. A bizonyítás megisméltése a terhelt jelenlétében

A Be. 281. § (8) bekezdése egyértelmű rendelkezést tartalmaz arra vonatkozóan, hogy ha a következő tárgyaláson a vádlott jelen van, a távollétében megtartott tárgyalás jegyzőkönyvét a vádlott kihallgatása után ismertetni kell. Nem lehet kétséges, hogy ennek elmaradása olyan úgynevezett relatív eljárási szabálysértést eredményez, amely a Be. 375. §-a alapján az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezéséhez vezethet. Kétségtelen tény, hogy erre csak a rendes másodfokú eljárásban van lehetőség, mivel másodfellebbezés, illetve felülvizsgálat esetén ilyen okból a kasszáció kizárt.

A tárgyalási jegyzőkönyv ismertetése tehát kötelezettség. Kérdés azonban, hogy a terheltnek van-e alanyi joga arra, hogy „követelje” a korábban meghallgatott tanúk, illetve

¹⁴⁹ Kommentár: i.m.. 1266.: oldal.

¹⁵⁰ Kommentár: i.m.. 1832-1833. oldal.

szakértők visszaidézését és jelenlétében történő ismételt kihallgatását. A felhívott törvényhely nem hagy kétséget afelől, hogy a bíróság szükség esetén rendelkezik a már kihallgatott tanú, illetőleg meghallgatott szakértő megidézése, és a vádlott jelenlétében való ismételt kihallgatása felől. Dönthet ugyanakkor arról is, hogy a tanú írásban tegyen vallomást.

Ezen törvényi rendelkezésből kétséget kizáróan következik, hogy a terheltnek nincs alanyi joga arra, hogy a tárgyalás teljes megisméltését kérje, csupán bizonyítási indítványt terjeszthet elő erre vonatkozóan, melyet a bíróság elutasíthat.

Kérdés azonban, hogy ez a megoldás a tisztességes eljárásnak megfelel-e. Ezzel szemben ugyanakkor az a kérdés is megfogalmazható, hogy a Be. 281. § (8) bekezdésében foglalt rendelkezés nem minősül-e indokolatlannak és méltánytalannak, tekintettel arra, hogy a vádlott szabályszerű idézés ellenére önhibájából nem jelent meg a tárgyaláson és azt később alapos okkal nem mentette ki vagy kimentését a bíróság nem fogadta el. Úgy is fogalmazhatunk, hogy törvényi lehetősége volt arra, hogy a tárgyaláson jelen legyen, a törvényi fő szabály szerint nem volt elzárva egyetlen bizonyíték megismerésétől sem, és biztosított volt számára, hogy a tanúkkal szemben kérdezési, észrevételezési jogát gyakorolja. Mindezt pedig azért nem tette meg, mert saját vétkes mulasztása miatt a bizonyítási eljárásban nem vett részt.

Erre figyelemmel az is kijelenthető, hogy a vádlott mulasztása éppen úgy nem eshet a bíróságok terhére, mint ahogy nem eshet a szabályszerű idézés ellenére megjelenő tanúk terhére sem.

Erre figyelemmel akár olyan megoldás is felvázolható, hogy a szabályszerűen megidézett, viszont önhibájából a tárgyalást elmulasztó vádlottnak ne legyen törvényben biztosított lehetősége még arra sem, hogy indítványozza a távollétében lefolytatott bizonyítási eljárás megisméltését, azaz a bíróságnak ilyen indítvány alapján ne kelljen döntenie a tanúk vagy a szakértők ismételt megidézéséről. Ezzel szemben elegendőnek tűnik a korábbi jegyzőkönyv ismertetése. Így a vádlott megismeri a távollétében felvett bizonyítás eredményét és

lényegében eljárási jogai azért sem sérülnek, mivel védője jelen volt azon a tárgyaláson, ahol ő személyesen nem jelent meg.

Ezen érveléssel szemben igen jelentős súllyal esik latba a megalapozottság igénye. Olyan megoldás semmiképpen nem fogadható el, amely a bíróságot elzárná egyes részbizonyítási cselekmények vagy akár az egész bizonyítás megismétlésétől, amennyiben az a megalapozott tényállás megállapításához szükséges. Ellenkező esetben ugyanis szükségszerűen az ítélet megalapozatlanság okából történő hatályon kívül helyezésére kerülhetne sor. Célszerű lenne ezért az új büntetőeljárási törvény kodifikációja kapcsán olyan szabály megalkotása, amely csak akkor tenné lehetővé a bizonyítás megismétlését, ha a bíróság ezt a tényállás megállapítása körében szükségesnek tartja.

Indokoltnak tartom azonban megjegyezni, hogy ez – adott esetben – azonos lehet a terhelt bizonyítási indítványával. Más a helyzet azonban, ha a tárgyaláson a vád módosítására – adott esetben kiterjesztésére – kerül sor. Ebben az esetben a bizonyítási eljárás megismétlésével tehető az eljárás törvényessé. A terheltnek és a védőnek ugyanis biztosítani kell az eljárási jogosítványait. További kérdés, hogy ebben az esetben elegendő-e a tárgyalás anyagának ismertetése, vagy a már kihallgatott vádlott-társak, tanúk, illetve szakértők ismételt meghallgatása célszerű. Tekintettel arra, hogy a Be. 287. §-a ebben az esetben a tárgyalás anyagának ismertetését egyértelműen nem teszi lehetővé, ismételt kihallgatásuktól eltekinteni nem lehet a megalapozott ítélet meghozatala érdekében. Kérdés, hogy ebben az esetben alkalmazható-e a Be. 281. § (8) bekezdésében foglalt lehetőség? A bíróság ilyenkor ugyanis nem a terhelt felróható magatartásából következően járt el a távollétében. A felhívott törvényhely analóg értelmezésével azonban elfogadható lehet az a megoldás is, hogy a 281. § (4) bekezdés II. fordulatában foglalt eljárást követően – vádkiterjesztés esetén – a terhelt távollétében megtartott tárgyalás jegyzőkönyvének ismertetésével is megismételhető a tárgyalás. Abban az esetben azonban, ha a terhelt vagy védője kéri a már korábban kihallgatott terhelt-társak, tanúk, szakértők ismételt meghallgatását, úgy attól – álláspontom szerint – a bíróság nem tekinthet el, legfeljebb – a Be. 85. § (5) és (6) bekezdésére figyelemmel – a tanúk részére engedélyezheti az írásban történő vallomástételt.

Összefoglalóan leszögezhető, hogy az igazság megállapításának és az azt szolgáló közvetlenség elvének kikényszerítése érdekében a védelmi jogok nem csorbíthatóak, – akár a Be. 281. § (4), akár (5) bekezdése szerinti eljárásban –, az eljárási engedetlenség nem igazolhatja a védekezési jogok csorbítását.¹⁵¹ A fenti rendelkezések alkalmazása során ezért nem hagyható figyelmen kívül, hogy az ahhoz való érdek élvez elsőbbséget, hogy megfelelően védjék a terhelteket.

A tételes jogi rendelkezések értelmezése kapcsán a fő kérdés mégis csak az, hogy a megismételt eljárásban, ha az elsőfokú bíróság a szabályszerűen megidézett vádlott távollétében nem hoz felmentő vagy megszüntető rendelkezést, illetve a következő tárgyaláson jelenléte biztosítható, úgy a 281. § (8) bekezdésének rendelkezései szerint a távollétében megtartott tárgyalási jegyzőkönyvet a vádlott kihallgatása után ismertetni kell, a tanúk, meghallgatott szakértők megidézésére, és a vádlott jelenlétében való ismételt kihallgatására pedig szükség szerint kerülhet sor, valamint a bíróság dönthet arról, hogy a tanúk részére írásbeli vallomástételt engedélyez. A probléma lényegét Bárd Károly ragadja meg, feltéve a kérdést: vajon jogosult-e a terhelt ügye újratárgyalását követelni, ha igazolt: jelenléti jogáról kifejezetten lemondott, vagy tudva a vele szemben folytatott eljárásról, felelősségre vonását szökésével igyekezett megghiúsítani.¹⁵²

Nem lehet kétséges, hogy a vádlott jelenlétét – a lehetőségekhez képest – biztosítani kell. Védekezéshez való joga pedig nem szenvedhet csorbát a bizonyítási eljárás vonatkozásában. Megállapítható ezért, hogy gyakorlatilag a felvett bizonyítás teljes anyagát kell a vádlott elé tárni és szükség esetén a közvetlenség elvének biztosítása végett a már kihallgatott tanúkat vagy szakértőket ismételten meg kell idézni és a vádlott jelenlétében kihallgatni.¹⁵³ Nyomatékosan szükséges azonban utalni arra, hogy a törvény helyes értelmezése folytán kizárólag a tárgyalás anyagának ismertetése az elengedhetetlen kötelezettség az elsőfokú bíróság számára. A tanúk és a szakértők ismételt, terhelt jelenlétében történő meghallgatása csupán lehetőség, amelyet a vádlott védekezéshez való

¹⁵¹ Bárd Károly: i.m.. 203. oldal.

¹⁵² Bárd Károly: i.m.: 205. oldal.

¹⁵³ A Büntetőeljárás Törvény Magyarázata. Komplex Kiadó. Budapest, 2009. 953. oldal.

jogából eredő kérelme, illetve a közvetlenség elvéből következően a bizonyítás igénye eredményezhet.

A tárgyalás anyaga ismertetésének elmulasztása – miként a bevezetőben utaltam rá – hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértést valósít meg.¹⁵⁴ Az eseti döntés indokolása rámutat arra, hogy a felvett bizonyítás megismétlésének elmulasztásával a vádlott és a védő – garanciális – védekezéshez való joga igen jelentős mértékben sérül.

Irányadónak kell tekinteni azon álláspontot, hogy a már kihallgatottak ismételt kihallgatásának elrendelése csak szükség esetén alkalmazandó. Kivételesen és indokolt esetben történhet, mert lehetőleg el kell kerülni, másként az egyszerűsítést megengedő rendelkezés értelmét veszti.

A törvényben biztosított lehetőségeket ezért úgy kell alkalmazni, hogy a terhelt minden esetben megkapja a lehetőséget az eljárás megismétlésére, amikor tudomást szerez az ellene indított eljárásról.¹⁵⁵

A tisztességes eljárás oldaláról természetesen értelmezhető egy olyan megoldás is, hogy a korábban kihallgatott tanúkat, illetőleg szakértőket ismételten meg kell hallgatni, illetve a terhelt erre vonatkozó bizonyítási indítványa nem utasítható el. Az indok az lehet, hogy így teljesül a közvetlenség és a védelemhez való jog. Ezzel szemben a gyakorlatban mégis az az álláspont érvényesül, hogy a tanúkat és a szakértőket akkor kell ismételten megidézni, ha ez a megalapozott tényállás megállapításához elengedhetetlenül szükséges. Ezért fogalmaz úgy a Be. 281. § (8) bekezdése, hogy csak szükség esetén kell megidézni őket. Ezért elutasítható az erre vonatkozó terhelti vagy védői indítvány, ha például a vallomások egyezők, illetőleg a vádlott megtagadja a vallomástételt. Ilyenkor egyébként sem intézhető kérdés a vádlotthoz, illetve nincs lehetőség szembesítésre, ezért teljesen felesleges lenne a

¹⁵⁴ BH2006.313. szám.

¹⁵⁵ Megjegyzendő, hogy a Bünvádi Perrendtartás alapján kialakult bírói gyakorlat nem elégedett meg a jegyzőkönyv ismertetésével. E szerint hivatalból megsemmisítendő volt az eljárás, ha a vádlott előtt a jelenléte nélkül tartott előző főtárgyalás csak a jegyzőkönyv felolvasása által lett ismertetve. – Angyal Pál-Degré Miklós-Zehery Lajos: Anyagi és alaki büntetőjog az érvényben lévő törvényekben foglalt büntetőjogi szabályok összeállítása az Iudikatúra feltüntetésével. Danubia Kiadása. Pécs. 155. oldal.

tanúk ismételt megidézése. A magyar joggyakorlat értelmezése szerint tehát a tisztességes eljárás elvébe belefér az egyszerűsített megisméltés is.

Személyes véleményem ugyanakkor, hogy adott esetben nem csak a megalapozatlanság esetén lehet helye az ítélet hatályon kívül helyezésének a terhelt, tanúk, szakértők ismételt megidézésére vonatkozó indítványok elutasítása esetén, hanem a Be. 375. §-ában foglalt relatív eljárási szabálysértésekbe is belefér ez az eset, mivel a terhelt nem gyakorolhatta a védekezéshez való jogát megfelelően. Ezen túlmenően a tisztességes eljárás sérelme miatt esetleg az EJEH-hez is lehet fordulni. Mégis egyöntetű álláspontként fogadható el, hogy ha az ismertetéssel sor kerül a tárgyalás megisméltésére, nem sérül sem a közvetlenség elve, sem pedig a védelemhez való jog.

Mindezek alapján a helyes eljárás az lehet, ha a folytatólagos tárgyaláson a bíróság nem csak a korábbi jegyzőkönyvet ismerteti, hanem a terhelt kihallgatása előtt sor kerül a vádirat ismertetésére is. Ezt kell követni a terhelti kihallgatásnak és a távollétében megtartott tárgyalás ismertetésének.

Az ismertetett jegyzőkönyvre a vádlott észrevételeket tehet és kérheti a már meghallgatott tanúk, illetve szakértők ismételt megidézését. Ezen körülményre azonban csak indokolt esetben kerülhet sor, akkor, ha valamilyen olyan új körülmény merül fel, amely miatt a tanúk vagy a szakértők ismételt meghallgatása válik szükségessé.

A jogalkotói akaratnak nyilvánvalóan az felel meg, ha már a korábban meghallgatott személyek ismételt meghallgatását a bíróság igyekszik elkerülni. Ennek hiányában ugyanis az egyszerűsítést megengedő rendelkezések is értelmetlenné válnának.

A teljesség kedvéért azonban szükséges utalni arra, hogy a Be. 281. § (5) bekezdése alapján ezen jogintézménynek egyértelmű feltétele, hogy a terhelt szabadlábon van. Amennyiben tehát utóbb az derül ki, hogy a szabályszerűen megidézett vádlott fogvatartásban volt, amikor a bíróság a tárgyalást megtartotta a távollétében, akkor ezen tárgyaláson felvett bizonyítás eredménye bizonyítékként már nem vehető figyelembe, hiszen a tárgyalás

vádlott távollétében való megtartásának egyik feltétele hiányzik. Erre figyelemmel pedig a korábban kihallgatott tanúk és szakértők ismételt megidézése nem kerülhető el.

Összefoglalóan azonban szükséges utalni arra, hogy a bizonyítás felvételének alapvető követelménye az, hogy a bírósági ítélet megalapozott legyen. Az ehhez szükséges mértékben kell a korábban felvett bizonyítást megismételni. A terheltnek tehát nincs alanyi joga arra, hogy előírja a bíróságnak, mely bizonyítást ismételje meg. Erre vonatkozó kérelmét bizonyítási indítványként el lehet utasítani, ugyanakkor a bíróságnak ítéletében ezt meg kell indokolnia.

IV.5. Az ügydöntő határozat írásba foglalása és kézbesítése

A szabályszerűen megidézett terhelt távollétében a bíróság jogosult felmentő ítéletet, illetve a büntetőeljárást megszüntető végzést hozni. Az ilyenkor jelen nem lévő terheltnek természetesen jogában áll a határozattal szemben fellebbezést bejelentenie. A gyakorlatban kérdésként merül fel, hogy ilyen esetben – amennyiben az ügyész és a védő a határozatot tudomásul veszi – a terhelt részére a teljes írásba foglalt ítéletet, esetleg az ügynevezett rövidített ítéletet vagy csupán a rendelkező részt elegendő kézbesíteni. Kétségtelen tény, hogy az ügyész kötelező részvétele óta a Be. a rendelkező rész kézbesítését önállóan nem szabályozza.

A Be. 259. §-ának (1) bekezdése pedig az ügynevezett rövid ítélet szerkesztését abban az esetben engedi meg, ha a kihirdetés útján közölt ügydöntő határozat ellen sem az ügyész, sem a vádlott, sem a védő nem jelent be fellebbezést. Ebben az esetben a határozat indokolása csupán a tényállásból, és az alkalmazott jogszabályok megjelöléséből is állhat. Felmentő ítélet indokolásában pedig a tényállás is mellőzhető.

Fenti rendelkezésből egyértelműen következik, hogy a terhelt nyilatkozata nélkül rövidített indokolással határozatot szerkeszteni nem lehet.

A terhelt részére a határozatot kézbesíteni kell, aki a Be. 325. § (2) bekezdése alapján a kézbesítés útján közölt ítélet ellen nyolc napon belül jelentheti be fellebbezését.

A Be. 323. §-ának (2) és (3) bekezdése nem hagy kétséget afelől, hogy a fellebbezőnek egyrészt meg kell jelölnie, hogy a határozat mely rendelkezését sérelmezi és a fellebbezése mire irányul, másrészt pedig jogosult a fellebbezésben olyan új tényt állítani és olyan új bizonyítékra hivatkozni, melyről a fellebbező határozat kihirdetése után szerzett tudomást. Olyan bizonyítást is indítványozhat, amelyet az elsőfokú bíróság mellőzött.

Végül a 346. § (2) bekezdése biztosítja a lehetőséget arra, hogy az elsőfokú bíróság ítélete elleni fellebbezés az ítélet bármely rendelkezése vagy kizárólag az indokolás ellen irányuljon. Az pedig aligha lehet kétséges, hogy új bizonyítékra hivatkozni, illetve az ítélet indokolását jogorvoslattal támadni csak akkor lehet, ha a fellebbezésre jogosult terhelt tisztában van a határozat indokaival. Nem lehet vitás, hogy a terhelt joga nem tehető attól függővé, hogy megjelenik-e a tárgyaláson vagy sem.

A Be. 281. §-ának (9) bekezdése csupán annyi rendelkezést tartalmaz, hogy a felmentésről vagy a megszüntetésről szóló határozatot a bíróság a terhelt fellebbezési jogára vonatkozó rendelkező részi záradék feltüntetése mellett kézbesítés útján közli a vádlottal és a védővel. A terheltet megillető, a Be. 3. §-ának (3) bekezdésében alapelveként rögzített jogorvoslati jog nem tehető függővé az alapján, hogy a vádlott a tárgyaláson megjelenik-e vagy sem. A Be. 281. §-ának rendelkezései nem tartalmazzak kivételt a fellebbezés terjedelmére vonatkozó, a Be. 346. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezések tekintetében sem. Kivételt megállapító rendelkezés hiányában ez azonos módon értelmezendő és alkalmazandó mind a bűnösséget megállapító, mind a felmentő, vagy az eljárást megszüntető határozat esetében. A vádlottnak ugyanis joga van arra, hogy például: bizonyítottság hiányában történő felmentő rendelkezés esetében fellebbezést jelentsen be bűncselekmény hiányában történő felmentés érdekében. Különösebb magyarázatot pedig nem igényel, hogy a terhelt ezen jogát csak abban az esetben gyakorolhatja, ha az indokolt határozat birtokában dönthet a perorvoslati jog felől. A tárgyaláson való jelenlét esetében ugyanezt a célt szolgálja a határozat szóbeli indokolása.

A kérdés vizsgálata során álláspontom szerint nem állapítható meg párhuzam a Be. XXV. Fejezetében szabályozott külön eljárás rendelkezéseivel. A Be. 281. §-a alapján lefolytatott bizonyítás eredményeként hozott felmentő vagy megszüntető rendelkezés esetén ugyanis a terheltet nem illeti meg a törvény erejénél fogva automatikusan rendkívüli perorvoslat, azaz a perújítás joga. A határozat jogerőre emelkedése esetén a határozat csak az egyéb általános feltételek megléte esetén támadható rendkívüli jogorvoslattal.

A tisztességes eljárás ezért csakis úgy biztosítható, ha a bíróság az indokolt határozatot kézbesíti annak ellenére, hogy a vádlott távollétében lefolytatott bizonyítás a terhelt mulasztására vezethető vissza.

A gyakorlat szempontjából ugyanakkor nem vitás, hogy ez a megoldás aligha szolgálja a gyorsítás és egyszerűsítés célját, különös tekintettel a magyar bíró európai átlagot lényegesen meghaladó indokolási kötelezettségére. A tisztességes eljárással szemben azonban az eljárási törvény célszerűségi szempontok alapján történő alkalmazása nem fogadható el.

IV.6. A megalapozatlanság kérdése

Az előzőekben már többször utaltam arra, hogy a tárgyalat egyszerűsítő és gyorsító eljárás – az eljárási szabálysértések lehetősége mellett – magában hordozza a megalapozatlanság veszélyét is. Akár felmentő rendelkezés, akár bűnösség megállapítása esetén is elmondható, hogy a terhelt későbbi meghallgatása és a korábbi tárgyalási jegyzőkönyv elé tárása önmagában nem biztos, hogy elegendő a kellően felderített tényállás megállapításához. A törvény szabályozási rendszeréből egyértelműen következik, hogy az elsőfokú bíró tényállást megállapító bíró, aki az eljárási szabályok maradéktalan betartása mellett – személyes meggyőződésem szerint – három elvárásnak köteles elsősorban eleget tenni: ez pedig a megalapozatlanság, a megalapozatlanság és a megalapozatlanság. Semmit nem ér ugyanis

az eljárás gyorsítása és egyszerűsítése, ha annak következménye a határozat hatályon kívül helyezése lesz megalapozatlanság okából.

A fentiek mellett a mérleg másik oldalán a terhelti jogok érvényesülése áll. Önmagában a bizonyítás minél gyorsabb lefolytatása nem eredményezheti azt, hogy a vádlott védekezéshez való joga csorbuljon, hiszen törvénysértő bizonyítás eredménye nem képezheti ítéleti tényállás alapját.¹⁵⁶

A tárgyalat egyszerűsítést és gyorsítást szolgáló jogintézmény ugyanis az eljárásnak a bizonyítás és az alapelvek szempontjából legfontosabb részében a tárgyaláson alkalmazható. Az alkotmányos jogok csorbulása az eljárás ezen szakaszában lényegesen nagyobb jelentőséggel bír.

Az elsőfokú eljárás ugyanis a büntetőeljárás legsérülékenyebb szakasza, ahol a terhelt mulasztása az esetek döntő részében szükségképpen az ügy ismételt kitűzését eredményezi.¹⁵⁷

Álláspontom szerint ezért a megalapozott és tisztességes eljáráshoz inkább az egyszerűsítést és a gyorsítást kell feláldozni a terhelti jogok és a megalapozottság oltárán.

IV.7. A lehetséges eljárási szabálysértések

Fellebbviteli bírói tapasztalatom alapján kategorikusan kijelenthetem, hogy az eljárást gyorsító és egyszerűsítő megoldások szükségképpen hordozzák magukban az eljárási szabálysértések bekövetkezésének lehetőségét. Elsődlegesen a Be. 373. § (1) bekezdés II.d) pontjában foglalt úgynevezett abszolút eljárási szabálysértési ok bekövetkezésével kell számolni. E szerint az ítélet hatályon kívül helyezésének van helye, ha a tárgyalást olyan személy távollétében tartották meg, akinek a részvétele a törvény értelmében kötelező. A tárgyalat jogintézmény kapcsán értelemszerűen a terhelt és a védő törvénysértő távolléte

¹⁵⁶ BH2006.313. szám

¹⁵⁷ 10/2007. AB. Határozat.

vezethet a kasszációhoz. A jogszabály helytelen értelmezése tehát az abszolút eljárási szabálysértés megvalósulásának veszélyét hordozza magában. A következmények pedig olyan súlyosak lehetnek – a vádirati tényállásban foglalt szoros összefüggésre figyelemmel –, hogy még azon vádlott tekintetében is hatályon kívül helyező rendelkezést hozhat a fellebbviteli bíróság, akire nézve az elsőfokú ítélet egyébként más eljárási szabálysértés nélkül lefolytatott bizonyítást követően emelkedett jogerőre. Nem lehet vitás, hogy eljárási szabálysértés – a Be. 281. § (4) bekezdése értelmezése kapcsán – nem csak a terhelt és a védő együttes távolléte, hanem kizárólag a védő távolléte esetén is megvalósul. Abban az esetben ugyanis, ha több vádlott ellen folyik az eljárás és a védelem kötelező, a védő távollétében a tárgyalás csak akkor tartható meg, ha a tárgyalásnak az a része az általa védett vádlottat nem érinti; egyéb esetben a tárgyalást el kell halasztani; e rendelkezés megsértésével hozott ítéletet, feltétlen eljárási szabálysértés okából arra a vádlottra vonatkozóan is hatályon kívül kell helyezni, akivel szemben az elsőfokú bíróság ítélete – a fellebbezés hiányában – jogerőre emelkedett.¹⁵⁸ Ilyen lehet az is, ha a tárgyaláson kötelező a védői jelenlét és a terhelték cselekményei közötti szoros tárgyi összefüggés ellenére a bíróság az egyik terhelt védőjének távollétében hallgatja ki a terhelt-társakat.¹⁵⁹

Abban az esetben ugyanis, ha az egyik vádlott kihallgatása a másik vádlott védőjének távollétében történik – aki emiatt nem gyakorolhatja kérdezői, észrevételezői, indítványtételi jogát –, a vádlott védelemhez és védekezéshez való joga sérül.¹⁶⁰ Az idézett eseti döntés a Be. 50. §-ának (1) bekezdés b) pontjára hivatkozik, és e szerint a védő köteles a terhelt érdekében minden törvényes védekezési eszközt és módot kellő időben felhasználni. Álláspontom szerint ugyanakkor a fenti rendelkezések megsértése további, az eljárás rendszeréből levezethető problémát is felvet. A váddal rendelkező ügyész ugyanis az elsőfokú bírósági eljárás során gyakorolhatja a Be. 310.§-a által biztosított jogosultságokat. E szerint a vádat megváltoztathatja, illetve kiterjesztheti. Ezen intézkedése pedig abban az esetben is problémát okozhat, ha az elsőfokú bíróság egyébként a Be. 281. §-ának (4) bekezdés II. fordulatában foglalt rendelkezések maradéktalan betartásával, azaz eljárási szabálysértés nélkül folytatta le a korábbi bizonyítási eljárást. Abban az esetben ugyanis, ha

¹⁵⁸ BH2003.55. szám.

¹⁵⁹ BH2005.206. szám.

¹⁶⁰ BH2007.330. szám.

az egyik terhelt és védője a tárgyalás egyes részeiről azért volt távol, mert a vádiratból levezethető szoros tárgyi összefüggés hiányában a lefolytatott bizonyítás őt nem érintette, azonban az ügyész a vádat – a bizonyítás eredményéhez képest – rá is kiterjeszti a korábban őt nem érintett rész vonatkozásában, úgy megkérdőjelezhető az addig lefolytatott bizonyítás eredményének törvényes felhasználhatósága. A terhelt és védője ugyan törvényesen marad távol a tárgyalás egyes részeiről, azonban nem lehet kétséges, hogy az ott lefolytatott bizonyítás eredményének felhasználása a védekezéshez való jogot sérti. A tisztességes eljáráshoz való jog jogosultja – büntetőeljárásról lévén szó – elsősorban a terhelt.¹⁶¹

Álláspontom szerint ezért a vád kiterjesztése esetén az eljárás kizárólag a bizonyítás megismétlésével tehető törvényessé, biztosítva a terheltnek és a védőnek az eljárási jogosítványait.

A törvény helyes értelmezése alapján aligha lehet vitás, hogy a Be. 281. §-ában foglalt rendelkezések sérelme a Be. 373. §-ának (1) bekezdés II. pontjában, valamint 375. §-ában foglalt feltétlen, illetve relatív hatályon kívül helyezést eredményező okok között értelmezhető. A felhívott törvényhely garanciális rendelkezéseinek be nem tartása ezért az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezését eredményezi még abban az esetben is, ha – marasztaló határozat meghozatala esetén – az ítélet meghozatalára és kihirdetésére már a terhelt jelenlétében került sor. Ezek a feltételek pedig mind a terhelt, mind a védő jelenlétére vonatkoztatva vizsgálandók.

Az előzőekben már utaltam rá, hogy a terhelt és a védő együttes távolléte esetén akkor nem jelentkezik eljárási szabálysértés, ha a bíróság nem összefüggő cselekményt tárgyal. Ellenkező esetben azonban a vádlott védelemhez és védekezéshez való jogának sérülését kell megállapítani, ha az egyik vádlott kihallgatása a másik vádlott védőjének távollétében történik.

A fentiekből egyértelműen következik, hogy sérül a védekezéshez való jog mindazon esetben, ha összefüggő ok áll fenn és a másik védő távollétében történik a terhelt vagy a tanúk kihallgatása. Ez a helyzet azonban szabályszerűen lefolytatott bizonyítást követően utóbb is előállhat, amennyiben esetlegesen a vád kiterjesztésére kerül sor. A bíróságnak

¹⁶¹ 991/B/2006. AB. Határozat.

tehát elsődlegesen vizsgálnia kell, hogy a meg nem jelent vádlott vagy védő esetén kizárólag az őket nem érintő résszel folytathatja a bizonyítást.

Nyomatékosan kell utalni ezért arra, hogy a Be. 281. §-ának (4) és (5) bekezdésében foglalt rendelkezéseket külön-külön kell vizsgálni. A (4) bekezdésben foglaltak alkalmazása esetén ugyanis a taxatív megjelölt garanciális feltételrendszer mindegyik eleme nem kívántatik meg, hiszen a bíróság olyan bizonyítást folytat, amely nem érinti a távollévő terheltet. Ennek értelmezéséhez kellő iránymutatást ad a 75. számú Büntető kollégiumi vélemény, amely leszögezi, hogy az (5) bekezdésben megkívánt előfeltételek megvalósulása esetén attól függetlenül lefolytatható a bizonyítási eljárás, hogy egy vádlott egy vagy több cselekményéről vagy több vádlott ténybelileg összefüggő egyetlen cselekményéről van-e szó. Mindez azonban kizárólag az eljárás szabályszerű lefolytatásához szükséges feltételek együttes megléte esetén vizsgálható. A bírói gyakorlat pedig abban a kérdésben is állást foglalt, hogy feltétlen eljárási szabálysértés valósul meg, ha az elsőfokú bíróság a terhelt távollétében tárgyalást tart és bizonyítást vesz fel annak ellenére, hogy a terhelt részvétele a tárgyaláson a törvény értelmében egyébként kötelező.¹⁶²

Arra is utalni kell azonban, hogy a feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértés – a Be. 281. §-ának (4) bekezdésére figyelemmel – nem kizárólag csak a terhelt és a védő együttes távolléte, hanem csak a védő távolléte esetén is megvalósulhat.¹⁶³ Hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértés valósul meg ugyanis, ha több terhelt ellen folyó büntetőeljárásban – a tárgyaláson kötelező védői jelenlét és a terheltek cselekményei közötti szoros tárgyi összefüggés ellenére – a bíróság az egyik terhelt védőjének távollétében hallgatja ki a terhelt-társakat.

¹⁶² BH2005.100. szám.

¹⁶³ Skenderaj, Klodjan- Mengjesi, Sokol: Lawyer of defendant and his role in the criminal process from the viewpoint of the European Convention on Human Rights and the Albanian criminal procedure legislation, *Academicus International Scientific Journal*, 2014/9, 180. oldal, Az EJEB megállapította a 6. cikk sérelmét: *Case of Krombach v. France (Application no. 29731/96) 13 February 2001 § 82-91*. Idézi: Louwrens Rienk Kiestra, *The Impact of the European Convention on Human Rights on Private International Law*, Asser Press, Hague, 2014, 260. oldal; Tochilovsky, Vladimir: *Jurisprudence of the International Criminal Courts and the European Court of Human Rights, Procedure and Evidence*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden-Boston, 2008, 235. oldal; Leach, Philip: *Taking a Case to the European Court of Human Rights*, Third edition, Oxford University Press, Oxford, 2011, 272. oldal; Elberling, Björn: *The Defendant in International Criminal Proceedings, Between Law and Historiography*, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, 2012, 44. oldal.

Ebben az esetben tehát arról van szó, hogy távollévő védő esetén a tárgyaláson jelenlévő védencével kapcsolatban sem végezhető érdemi bizonyítási cselekmény. Amennyiben ugyanis a tárgyaláson a védő jelenléte kötelező és a terheltek cselekményei között a szoros tárgyi összefüggés fennáll, a védő távollétében nem tartható meg a tárgyalás. Ily módon – az érintett terhelt akár jelen van a tárgyaláson, akár távol marad – a terhelt-társak meghallgatására sincs törvényes lehetőség. Mindezek megszegése pedig feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértést valósít meg, amely értelemszerűen maga után vonja az ügydöntő határozat megsemmisítését.

A védekezéshez való jog biztosítása érdekében értelmezi a bírói gyakorlat ilyen szigorúan a védő távollétében lefolytatható eljárás szabályszerűségét is. A terheltek cselekményei közötti szoros összefüggés esetében ezért, ha a terhelt vagy a védője a tárgyaláson nincs jelen, a Be. 281. §-ának (4) bekezdése nem alkalmazható. Ezért utaltam arra a korábbiakban, hogy amennyiben több vádlott ellen folyik az eljárás és a védelem kötelező, a védő távollétében a tárgyalás csak akkor tartható meg, ha a tárgyalásnak az a része az általa védett vádlottat nem érinti; egyéb esetben a tárgyalást el kell halasztani; az e rendelkezés megsértésével hozott ítéletet feltétlen eljárási szabálysértés okából arra a vádlottra vonatkozóan is hatályon kívül kell helyezni, akivel szemben az elsőfokú bíróság ítélete – fellebbezés hiányában – jogerőre emelkedett.¹⁶⁴

Összességében megállapítható tehát, hogy a törvényi feltételek hiányában, azaz a Be. 281. §-ában felsorolt intézkedések megtétele nélkül alappal lehet számítani az eljárási szabálysértés bekövetkezésére.

A gyakorlatban többször is kérdésként merült fel a favor defensionis kiterjesztő értelmezése mellett, hogy a szabályszerű idézés ellenére meg nem jelent vádlott távollétében – egyéb, a Be. 281. §-ában írt intézkedések nélkül – lefolytatható-e a bizonyítási eljárás és hozható-e felmentő ítélet, vagy eljárást megszüntető végzés.

¹⁶⁴

BH2003.55. szám.

A Be. 281. § (9) bekezdése kétséget kizáróan lehetővé teszi, hogy a bíróság a vádlottat távollétében felmentse, vagy vele szemben a büntetőeljárást megszüntesse. Ennek ellenére határozott álláspontom, hogy a törvényben felsorolt tételes intézkedések megtétele nélkül a szabályszerű idézés ellenére meg nem jelent vádlott távollétében nem hozható sem felmentő ítélet, sem megszüntető végzés.

Tárgyaláson kívül a tárgyalás előkészítése szakaszában kizárólag az eljárás megszüntetésének van helye, felmentő rendelkezés csak tárgyaláson hozható. Ilyen esetben elmondható, hogy a törvény egyrészt nem ad felhatalmazást a terhelt előállítása érdekében megteendő intézkedések alól, másrészt pedig a bíróság, ha ezek nélkül megkezdí a tárgyalást a vádlott távollétében, alapvetően „elárulja” az ügyvel kapcsolatos álláspontját, vagyis azt, hogy vélhetően felmentő ítéletet vagy megszüntető végzést fog hozni. Abban az esetben pedig, ha a bizonyítékok mérlegelése alapján juthat csak a bíróság arra a következtetésre, hogy a vádlottat fel kell menteni, vagy vele szemben az eljárást meg kell szüntetni, már a tárgyalás megkezdésének sincs meg a törvényes alapja a szükséges intézkedések elmulasztása mellett. Nem beszélve arról az esetről, amikor a tárgyalás a bizonyítás lefolytatása körében „nem várt fordulatot vesz” és a terhelt felmentésére vagy az eljárás megszüntetésére – a bizonyítás eredményéhez képest – már nincs lehetőség, akkor a lefolytatott bizonyítás eredménye nem vehető figyelembe, mert a vádlott távollétében való tárgyalásnak a Be. 281. § (5) bekezdésében írt feltételei nem állnak fenn.

A teljesség kedvéért szükséges utalni arra, hogy a fenti állásponttal ellentétes vélemény is létezik. A Kúria a Bfv.III.1.479/2014/5. számú – felülvizsgálati eljárásban hozott – határozatában nem látott eljárási szabálysértést a szabályszerűen meg nem idézett terhelt távollétében történt felmentése esetén.

Az indokolás szerint ugyanis a Be. 374. § (3) bekezdése alapján nem kell hatályon kívül helyezni az ítéletet, ha azt a vádlott vagy a védő távollétében hozták.

Álláspontom szerint a másodfokú eljárásban a kasszáció mellőzése mérlegelésen nyugvó lehetőség, míg elsődlegessége az eljárási szabályok maradéktalan betartásán alapuló döntésnek van.

A fentiekén túlmenően az alábbiak kiemelését tartom szükségesnek.

IV.7.1. Az igazolási kérelmekkel kapcsolatos eljárási szabálysértések

Amennyiben a terhelt előzetesen, illetőleg védője a tárgyaláson igazolási kérelmet terjeszt elő, úgy a tárgyalás a szabályszerűen megidézett terhelt távollétében csak akkor tartható meg, ha a bíróság az igazolási kérelmet elutasítja. Amennyiben annak helyt ad, a tárgyalás elhalasztásáról kell dönten.

Hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértés valósul meg abban az esetben is, ha a bíróság az igazolási kérelemmel nem foglalkozik, sem annak elfogadásáról, sem elutasításáról nem dönt, hanem a tárgyalást megkezdi.

Töretlen a bírói gyakorlat annak megítélésében, hogy a szabályszerű idézés ellenére meg nem jelent, szabadlábban lévő terhelt távollétében a tárgyalás nem tartható meg, ha a terhelt távolmaradását a védője azonnal, később pedig orvosi igazolás csatolásával írásban kimentti, ezért az elővezetésnek a törvényi előfeltételei hiányoznak. A kimentés ellenére az érdemi tárgyalásnak a terhelt távollétében való megtartása az ítélet hatályon kívül helyezését eredményező eljárási szabálysértés.¹⁶⁵

A döntés indokolása szerint a Be. 43. § (2) bekezdés b) pontja értelmében a terhelt – ha a törvény másként nem rendelkezik – jogosult arra, hogy az eljárási cselekményeknél jelen legyen. Ennek érdekében pedig igazolási kérelem előterjesztése is a jogai közé tartozik. A terhelt távollétében megtartható érdemi tárgyalásnak pedig szigorú feltételrendszere van. A terhelt mulasztásának kiküszöböléséhez a törvény – a tárgyalásnak a terhelt hibájából történő elmaradásait elhárítandó – szigorú jogi eszközöket biztosít. A szabályszerű idézés ellenére távol maradt terhelt elővezetése rendelhető el. Ám elővezetés a Be. 69. § (1) bekezdés a) pontja szerint csak akkor rendelhető el, ha a szabályszerűen idézett terhelt „mulasztását előzetesen, mielőtt az akadály tudomására jut, haladéktalanul, vagy ha ez már nem lehetséges, az akadály megszűnése után nyomban, alapos okkal nem igazolja”.

¹⁶⁵

BH2006.271. szám.

A Be. 281. § (5) bekezdése értelmében lehetőség van a terhelt távollétében a tárgyalás megtartására akkor is, ha elővezetése „nem lehetséges”, ez azonban nyilvánvalóan nem értelmezhető akként, hogy amennyiben a bíróság a terhelt mulasztásának elhárítása érdekében elsősorban előírt súlyos jogkövetkezmény (az elővezetés), törvényi feltételeinek hiányát megállapítja, a tárgyalás megtartható. A törvényi feltételek hiánya ugyanis nem azonos a törvényesen foganatosítható elővezetés valamely (gyakorlati) akadályával. Minden olyan esetben ezért, amikor az elővezetés a törvényi feltételek hiányában nem rendelhető el, tárgyalást lehetne tartani a terhelt távollétében – a terhelt jelenlétét biztosító garanciális szabályok jelentőségüket vesztenék. Az igazolási kérelem elbírálása ezért a fentiekre figyelemmel nem mellőzhető.¹⁶⁶

Ugyancsak a bírói gyakorlat mutatott rá, hogy a távolmaradását kimentett vádlott távollétében nem tartható meg a tárgyalás azon része, amely cselekvőségét érinti.¹⁶⁷

A Kúria a határozat indokolásában rámutatott arra, hogy a kimentés elfogadottsága esetében eszik az elővezethetőség, a terhelt a továbbiakban nem tekinthető olyan személynek, akinek a távollétében a tárgyalás, illetőleg a tárgyalásnak az a része, amely őt nem érinti, megtartható. Ez az álláspont felel meg egyébként a 4/2007. számú Büntető kollégiumi véleményben kifejtetteknek, mely szerint: „ha a vádlott szabályszerű idézés ellenére nem jelenik meg, de távolmaradását előzetesen, alapos okkal kimenti, a bíróság – mérlegelése szerint – elhalaszthatja a tárgyalást, amennyiben az előzetes kimentés indokait elfogadja. Ha ezeket az indokokat nem fogadja el, a szabályszerűen idézett vádlott távollétében a tárgyalást megtarthatja”. Ezt a jogértelmezést erősítette meg egyébként a Legfelsőbb Bíróság 75. számú Kollégiumi véleményének II. pontja is.¹⁶⁸

IV.7.2. A védővel kapcsolatos esetleges eljárási szabálysértések

¹⁶⁶ Hasonló rendelkezést tartalmaz a BH2007.222. számú határozat.

¹⁶⁷ BH2013.332. szám.

¹⁶⁸ A Fővárosi Bíróság, mint másodfokú bíróság – abban az időben általam vezetett tanácsa – a 2008. január hó 25. napján meghozott 27.Bf.XVI. 5225/2007/15. számú végzésével azért helyezte hatályon kívül az elsőfokú bíróság ítéletét, mivel a terhelt védője a tárgyalás megnyitásakor igazolási kérelmet terjesztett elő, azonban a bíróság ezt figyelmen kívül hagyta, arról érdemben nem döntött, viszont a szabályszerűen idézett terhelt távollétében a tárgyalást megkezdte.

A védővel kapcsolatban az alcím bevezető részében már utaltam rá, hogy kötelező védelem esetén, amennyiben az eljárás több vádlott ellen folyik, a védő távollétében a tárgyalás csak akkor tartható meg, ha a tárgyalásnak az a része az általa védett vádlottat nem érinti; egyéb esetben a tárgyalást el kell halasztani.

Ebből következően tehát a távollévő védő egyébként jelenlévő védencével kapcsolatosan bizonyítási cselekmény nem végezhető. Ebből pedig az is következik, hogy amennyiben a tárgyaláson kötelező a védő jelenléte és a terheltek cselekményei között a szoros tárgyi összefüggés fennáll, a védő távollétében a tárgyalás nem tartható meg, ily módon – az érintett terhelt jelenlététől vagy távolmaradásától függetlenül – nincs lehetőség a terheltársak kihallgatására sem.

Nincs mód ezért arra, hogy a távollévő védő által képviselt terhelt meghallgatásától a bíróság eltekintsen, ugyanakkor a többi terheltet, akiknek védője a tárgyaláson egyébként jelen van, kihallgassa. Ez a bizonyítási cselekmény a védő nélkül jelenlévő terhelt, illetve a távollévő védő jogait csorbítja.

Nyilvánvalóan nem elfogadható megoldás az sem, ha a bíróság a bizonyítási eljárást lefolytatja, majd a távollévő védője és védence jelenlétében azt megismétli.

A kérdés vizsgálatakor a Be. 281. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezésekből kell kiindulni. A megidézett védő távollétében ugyanis a törvény feljogosítja a vádlottat arra, hogy más védőt hatalmazzon meg. Abban az esetben azonban, ha a védő tárgyalási részvétele kötelező, maga a törvény rendelkezik úgy, hogy a meg nem jelent védő helyett más védőt kell kirendelni. A törvény szóhasználatából pedig nem következik, hogy az kizárólag kirendelt védő esetére érvényes. Meghatalmazott védő távollétében is lehetőséget biztosít ezért a törvény védő kirendelésére.

Nyilvánvaló, hogy a tisztességes eljárás feltételeit a tárgyaláson védőikkel jelenlévő terheltek vonatkozásában is biztosítani kell. Amennyiben alappal lehet következtetni arra, hogy a védő távolléte neki felróható, illetve a többi vádlott vagy a bizonyítási eljárás érdekei ezt kívánják, a Be. 281. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezés alkalmazása nem mellőzhető. Nem kétséges, hogy az új védőnek megfelelő időt kell biztosítani ahhoz, hogy

a védelemre felkészüljön. Emellett azonban a más védő kirendelése törvényesnek fogadható el. A törvény rendelkezéséből nem következik az sem, hogy figyelemmel kellene lenni az ügyvédi törvény azon rendelkezésére, mely szerint, ha nem kötik ki a meghatalmazásban a helyettesítés tilalmát, a vádlott nem hivatkozhat arra, hogy van meghatalmazott védője.

Nyilvánvaló azonban az is, hogy amennyiben védő távolléte nem felróható magatartás következménye, a vádlott pedig ragaszkodik védőjéhez, a bíróság – a tisztességes eljárás elveit szem előtt tartva – megfontolja a tárgyalás elhalasztásának vagy elnapolásának lehetőségét, és a vádlott által választott védő jelenlétének biztosítását.

Ezen kérdés kapcsán nem hagyható figyelmen kívül, hogy a vádlott és védő között egyfajta bizalmi viszonyt kell feltételezni. A vádlottnak nem önmagában védőhöz, hanem olyan védőhöz van joga, akivel a védekezési jog gyakorlása kapcsán együttműködik. Ennek biztosítása is része a tisztességes tárgyalásnak, azonban nyilvánvalóan nem járhat egyéb alapelvek, illetve más terhelteket megillető jogok rosszhiszemű sérelmével.

2011. március hó 01-jétől hatályos a 2010. évi CLXXXIII. törvény 128. §-ával beiktatott Be. 47. § (5) bekezdése. E szerint, ha a tárgyaláson a védő részvétele kötelező és a meghatalmazott védő a helyettesítésről nem gondoskodik, a bíróság helyettes védőt jelöl ki. A jogalkotó tehát megteremtette az úgynevezett „kényszervédő” intézményét. Az ilyen védő kirendelése nyilvánvalóan eljárási szabálysértést nem valósít meg, azonban a tisztességes eljárás körében már alappal vizsgálható az az eset, amikor szabályszerű idézés ellenére sem a vádlott, sem a meghatalmazott védő nem jelenik meg. A bíróság ekkor törvényi kötelezettségét gyakorolva gondoskodik helyettes kirendelt védőről, akivel viszont a terhelt nem tud konzultálni, ezért védekezéshez való joga csorbul.

A módosító törvény miniszteri indokolása ugyan kihangsúlyozza, hogy a védők eljárást elhúzó magatartásának megakadályozását célozza a rendelkezés, amikor a védő kötelességévé teszi, hogy akadályoztatásuk esetén a helyettesítésükről gondoskodjanak. Ennek elmulasztása esetén pedig a bíróság dönt a védő kirendeléséről.

A fentiekből következően tehát alapvető kérdés lehet, hogy a védő távolléte esetén a tisztességes eljáráshoz, azon belül is a védelemhez való jogok biztosíthatók-e védő kirendelésével, vagy akár ezen belül jelenlévő védő helyettesként történő kirendelésével. Nyilvánvalóan még elvi probléma sem merül fel abban az esetben, ha a terhelt hozzájárul más védő eljárásához. Ilyen esetben – helyettesítés alkalmazásakor – kizárólag a védő kizárására vonatkozó szabályokat kell vizsgálni. A jogintézmény értelmezéséhez a 91/2011. Bk vélemény ad útmutatást. A jogértelmezés nyilvánvalóan nagyon szigorú módja annak megfogalmazása, hogy az ügyvédi meghatalmazásban esetleg előforduló olyan kikötés, amely szerint a terhelt ragaszkodik a meghatalmazott védő személyéhez, és annak helyettesítéséhez nem járul hozzá, sérti a törvény rendelkezéseit, ezért ilyen feltételt a bíróság nem vehet figyelembe, és a Be. 281. § (3) bekezdése szerint kell, hogy eljárjon. A döntés indokolása a Be. 6. § (1) bekezdésére hivatkozik, mely szerint a bíróságnak kötelessége, hogy a büntetőeljárás törvényben meghatározott feltételek alapján a büntetőeljárást lefolytassa. Nyilvánvalóan tennie kell ezt abban az esetben is, ha a felek felróható magatartása igyekszik ezt megakadályozni. A terhelt és az ügyvéd közötti eltérő megállapodás pedig a büntetőeljárás akadályát nem képezheti.

Ismételten hangsúlyozni kívánom azonban, hogy a tisztességes eljárás jelentős sérelmével jár az – az egyébként eljárási szabálysértést meg nem valósító eset –, amikor a bíróság a szabályszerűen megidézett terhelt távollétében gondoskodik helyettes kirendelt védőről, akinek személyéről a terhelt – esetlegesen – csak azon a tárgyaláson szerezhethet tudomást, ahol már ő is jelen van. Felmentő vagy megszüntető rendelkezés meghozatala esetén a terhelt érdekei nyilvánvalóan jelentősen nem sérülnek. Az előzőekben azonban igyekeztem kifejteni, hogy a tárgyaláson lefolytatott bizonyítás teljes megisméltése a terheltnek nem alanyi joga. Erre figyelemmel pedig az érdekei jelentősen sérülhetnek olyan helyettes kirendelt védő jelenlétében lefolytatott tárgyaláson, ahol a terhelt részint nincs jelen, részint pedig az ügy valamennyi körülményével, illetőleg a védekezés módjával a kirendelt védő nincs tisztában.

IV.7.3. Eljárási szabálysértések a bizonyítás körében

A Be. 281. §-ában foglalt szabályok megsértése nem kizárólag feltétlen a hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértés megállapításához vezethet, hanem eredményezheti relatív eljárási szabálysértés okából is az ítélet hatályon kívül helyezését.

Ennek megfelelően hatályon kívül helyezésre kerülhet sor, a vádlott távollétében lefolytatott – bizonyításra vonatkozó – eljárási szabálysértés miatt a Be. 375. § (1) bekezdése alapján.¹⁶⁹

Abban az esetben, amennyiben a bíróság marasztaló határozatot fog hozni, a terhelt jelenléte a következő tárgyaláson nem mellőzhető. Ebben az esetben a törvény kötelező előírása a bizonyítás egyszerűsített megisméltése, azaz a terhelt távollétében megtartott tárgyalás jegyzőkönyvének ismertetése. Ennek elmaradása a vádlott és a védő garanciális védekezéshez való jogát jelentős mértékben sérti, hiszen – ugyan a törvény engedélye alapján – a terhelt a meghallgatott tanúktól, illetőleg szakértőktől nem tudott kérdezni, és meghallgatásukat követően azokra észrevételt tenni. Az észrevétel lehetőségét azonban a jegyzőkönyv ismertetését követően kell biztosítani. A megjelölt eseti döntésben mutatott rá a bíróság arra, hogy önmagában a bizonyítás minél gyorsabb lefolytatása nem eredményezheti azt, hogy a vádlott védekezéshez való joga csorbuljon, hiszen a törvénytörő bizonyítás eredménye az ítéleti tényállás alapját nem képezheti.

A Be. 375. § (1) bekezdése alapján ezért hatályon kívül helyezésre kerülhet sor, ha olyan, a Be. 373. § (1) bekezdés II. pontjában fel nem sorolt szabálysértés történt, amely lényeges kihatással volt az eljárás lefolytatására, főként pedig az eljárásban résztvevő személyek törvényes jogaikat nem gyakorolhatták, vagy ezek gyakorlását korlátozták.¹⁷⁰

¹⁶⁹ BH2006.313. szám.

¹⁷⁰ A Fővárosi Bíróság, mint másodfokú bíróság általam vezetett tanácsa a 2008. április hó 24. napján meghozott 27.Bf. 8706/2007/9. számú határozatával azért helyezte hatályon kívül az egyik vádlottra vonatkozóan az elsőfokú bíróság ítéletét, mivel a megtartott öt tárgyalási napon az érintett vádlott csupán a harmadik és az ötödik tárgyaláson volt jelen. A harmadik tárgyalási napon a bíróság a terhelt jelenlétét „nem észlelte”, öt vádlottként nem hallgatta ki, és a korábbi tárgyalás jegyzőkönyvét nem tárta elé. Az utolsó – ítélethozatali – tárgyaláson sor került a terhelt kihallgatására, azonban kizárólag a negyedik tárgyalás

A fentiekkel szemben ugyanakkor feltétlen eljárási szabálysértés, ha az elsőfokú bíróság a terhelt távollétében tárgyalást tart és bizonyítást vesz fel annak ellenére, hogy a terhelt részvétele a tárgyaláson a törvény értelmében kötelező.¹⁷¹ Ezen feltétlen eljárási szabálysértés valósul meg a Be. 281. §-ában foglalt feltételek nem teljesítése esetén.

Ebben a körben a gyakorlatban nem ritkán fordul elő azon szabály megsértése, amikor több terhelt ellen folyik az eljárás és valamelyik terhelt távollétében csak az a bizonyítás folytatható le, amely őt nem érinti. Ennek a rendelkezésnek a figyelmen kívül hagyása szükségszerűen a határozat hatályon kívül helyezéséhez vezet annak mérlegelése nélkül, hogy a szabálysértés befolyásolta-e a meghozott ítéletet.

A terhelt távollétében megtartható érdemi tárgyalásnak ugyanis szigorú feltételrendszere van. A terhelt mulasztásának kiküszöböléséhez a törvény szigorú jogi eszközöket biztosít. Szabályszerű idézés ellenére a távol maradt terhelt elővezetése rendelhető el, ám elővezetése a Be. 69. § (1) bekezdésének a) pontja szerint csak akkor rendelhető el, ha a szabályszerűen idézett terhelt „mulasztását előzetesen, mielőtt az akadály tudomására jut haladéktalanul, vagy ha ez már nem lehetséges, az akadály megszűnése után nyomban alapos okkal nem igazolja”.

A Be. 281. §-ának (5) bekezdése szerint lehetőség van a terhelt távollétében a tárgyalás megtartására akkor, ha elővezetése „nem lehetséges”, ez azonban nem értelmezhető akként, hogy amennyiben a bíróság a terhelt mulasztásának elhárítása érdekében elsősorban előírt súlyos jogkövetkezmény (az elővezetés) törvényi feltételeinek hiányát megállapítja, a tárgyalás megtartható és a bizonyítási eljárást le lehet folytatni. A törvényi feltételek hiánya ugyanis nem azonos a törvényesen foganatosítható elővezetés valamely gyakorlati akadályával.

jegyzőkönyvét tárták elé, amelyen lényegében érdemi bizonyítási cselekmény nem folyt. A másodfokú tanács ezért kifejtette, hogy az elsőfokú bíróság eljárási szabálysértést követte el azáltal, hogy a tárgyalás anyagát nem a törvényi előírások szerint tárta a terhelt elé.

¹⁷¹ BH2005.100. szám.

A fenti példából következően ezért megállapítható, hogy a gyakorlatban a bizonyítással kapcsolatos relatív eljárási szabálysértések rendkívül gyakran jelentkeznek az általános feltételek negligálásával megvalósuló feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértésekkel együtt.¹⁷²

A Kúria a Bhar.II.1548/2013/11. számú, valamint a Bfv.III.1479/2014/5. számú határozataiban fejtette ki, hogy a törvényi feltételek hiányában a terhelt távollétében történt bizonyítás eredménye nem vehető figyelembe, és a terhelt távollétében tartott tárgyalás a tárgyalás folytonossága tekintetében sem számít tárgyalásnak. Ezt olyannak kell tekinteni, mintha meg sem történt volna. Az utóbbi határozat ugyanakkor arra is rámutat, hogy mivel a bíróság a terhelt jelenlétében a korábbi tárgyalást nem ismételte meg; az ítélete ez okból megalapozatlanná is vált. (Az a bizonyítás ugyanis, amelyet meg nem történtnek tekintendő tárgyaláson vesznek fel, nyilvánvalóan nem értékelhető).

A döntés ugyanakkor arra is rámutat, hogy ennek a megalapozatlanságnak, egyszersmind eljárási szabálysértésnek a kiküszöbölésére a másodfokú eljárásban lett volna törvényes lehetőség. Mivel azonban ez nem történt meg, felülvizsgálati eljárásban – kizárólag abszolút eljárási szabálysértés alapján – a jogerős határozatok hatályon kívül helyezésére került sor.

Végül hasonló helyzet áll elő abban az esetben, ha a bíróság a szabályszerűen meg nem jelent terhelt esetében a szükséges intézkedések megtételét követően a bizonyítási eljárást lefolytatja, utóbb azonban az derül ki, hogy a terhelt a tárgyalás idején fogvatartásban volt.

Ebben az esetben a Be. 281. § (5) bekezdéséből kell kiindulni, melynek értelmében a tárgyalásnak a vádlott távollétében való megtartása lényegi feltétele, hogy a terhelt szabadlábon legyen. Erre figyelemmel, ha utóbb derül ki az, hogy a szabályszerűen megidézett vádlott fogvatartásban volt, amikor a bíróság a tárgyalást a távollétében megtartotta, akkor a tárgyaláson felvett bizonyítás eredménye bizonyítékként nyilvánvalóan nem vehető figyelembe, hiszen a tárgyalásnak a terhelt távollétében való megtartása egyik

¹⁷² Hasonló okokból került sor hatályon kívül helyezésre – felülvizsgálati eljárásban – a Bfv.III. 613/2004/4. számú határozattal.

feltétele hiányzott. A Be. 78.§ (4) bekezdése alapján egyébként sem vehető figyelembe bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg. Erre figyelemmel pedig a bizonyítás megismétlésének elmaradása esetén eljárási szabálysértés valósul meg.

IV.7.4. A védői érdekellentét kérdése

A Be. 45. § (1) bekezdés c) pontja alapján nem lehet védő, aki a terhelt érdekével ellentétes magatartást tanúsított, vagy akinek az érdeke a terheltével ellentétes.

Az érdekellentét vizsgálata azonban rendkívül nehéz abban az esetben, ha a terhelt a tárgyaláson nincs jelen. A gyakorlatban a legtöbb probléma abban az esetben jelentkezik, amikor egy védő több terhelt védelmét látja el. Ilyen esetben az egyik terhelt távollétében nem minden esetben ellenőrizhető, hogy tárgyalási szakban a vallomásuk azonossága fennáll-e és ezért az érdekellentét kizárt, avagy sem. A kérdést tovább súlyosítja, ha nem összefüggő ok esetén is megállapítható egyfajta „érdekazonosság”. Sajnálatos tény azonban, hogy ez rendszerint a szabályszerűen lefolytatott bizonyítást követően derül ki. Ilyen eset lehet a vád utóbbi módosítása vagy kiterjesztése, amely már érdekellentétet is eredményezhet a terheltnek, és ezért értelemszerűen a terheltnek és a védők között is. Mindazonáltal akkor beszélhetünk erről az esetről, ha a lefolytatott bizonyítás alapján az derül ki, hogy a bíróság – a Be. 281. §-a alapján törvényesen eljárva – a vádlott és védő távollétében folytatta le a bizonyítást, azonban a távollévő terhelt cselekménye mégis csak összefügg a jelen lévő vádlott magatartásával. Védői érdekellentét esetében ez a kérdés akkor is fennáll, ha a védő egyébként a tárgyaláson jelen volt.

Nem lehet vitás, hogy amennyiben a bíróság ezen megváltozott helyzetre nem reagál, és ügydöntő határozatot hoz, a hatályon kívül helyezés nem mellőzhető. Ennek elkerülése érdekében a tárgyalás megismétlését kell alkalmazni. Jogalkalmazói kérdés azonban, hogy ilyenkor milyen mértékben alkalmazható a Be. 281. §-ának (8) bekezdésében foglalt

lehetőség. Ilyenkor ugyanis megállapítható, hogy a bíróság a bizonyítást nem a terhelt felróható magatartása miatt folytatta le. Véleményem szerint azonban a felhívott törvényhely értelmezésével – vádkiterjesztés esetén – a terhelt távollétében megtartott tárgyalás jegyzőkönyvének ismertetésével is megismételhető a tárgyalás. Abban az esetben viszont, ha akár a terhelt, akár a védő a korábban kihallgatott vádlottak, tanúk, szakértők ismételt meghallgatását kéri, akkor a bíróság attól már nem tekinthet el, legfeljebb megfontolhatja a Be. 85. §-ának (5) és (6) bekezdésére figyelemmel, hogy a tanúk részére írásban történő vallomástételt engedélyez.

A probléma összefoglalásaként egyetérthetünk Bárd Károly megállapításával, hogy: "az igazság megállapításának és az azt szolgáló közvetlenség elvének kikényszerítése érdekében a védelmi jogok nem csorbíthatók, az eljárási engedetlenség nem igazolhatja a védekezési jogok csorbítását".¹⁷³

Az EJEB mutatott rá arra, miszerint elsődleges jelentősége van annak az elvnek, hogy a terheltet az eljárás minden szakaszában megfelelően védjék. A vádlott nem veszíti el ezt a jogát akkor sem, ha ő maga idézés ellenére nem jelenik meg a bíróságon.¹⁷⁴

¹⁷³ Bárd Károly: i.m.. 203.: oldal.

¹⁷⁴ Van Geysseghem Belgium elleni ügyében 1999-ben hozott ítélet. Tóth Mihály: A Magyar Büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi Jogi ítélkezés tükrében. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 2001. 92. oldal; Case of Van Geysseghem v. Belgium (Application no. 26103/95) 21 January 1999, § 34. idézi: Reid, Karen: A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights, 4th edition, Sweet & Maxwell London, 2012, 192. oldal és Elberling, Björn: The Defendant in International Criminal Proceedings, Between Law and Historiography, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, 2012, 44. oldal; A Europe of Rights: The impact of the ECHR on National Legal Systems (Edited by Helen Keller, Alec Stone Sweet), Oxford University Press, Oxford, 2008, 263. oldal; Case of Campbell and Fell v. The United Kingdom (Application no. 7819/77, 7878/77) 28 June 1984 § 99. idézi: Reid, Karen: A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights, 4th edition, Sweet & Maxwell London, 2012, 257. oldal, Jayawickrama, Nihal: The Judicial Application of Human Rights Law: National, Regional and International Jurisprudence, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, 495. oldal; Case of Goddi v. Italy (Application no. 8966/80) 9 April 1984 § 31, idézi: Sluiter, Göran - Friman Håkan- Linton, Suzannah-Vasiliev, Sergey: International Criminal Procedure, Principles and Rules, Oxford, 2013, 1261. oldal és Harris, O'Boyle & Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights, Third Edition, Oxford University Press, 2009, 410. oldal. Case of Poitrimol v. France (Application no. 14032/88) 23 November 1993 § 34-35. Idézi: Summers, Sarah J.: Fair Trials: The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2007, 114. oldal; Settem, Ola Johan: Applications of the 'Fair Hearing' Norm in ECHR Article 6(1) to Civil Proceedings, Springer, 2016, 146. oldal; Reid, Karen: A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights, 4th edition, Sweet & Maxwell London, 2012, 191-192. oldal és Javier García Roca, Pablo Santolaya: Europe of rights: A Compendium on the European Convention on Human Rights Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2012, 270. oldal; Goss, Ryan: Criminal Fair Trial Rights: Article 6 of the European Convention on Human Rights, Hart

Az érdekellentét tehát elsősorban abban az esetben jelenik meg, ha a védelem kötelező, a szabályszerűen idézett terhelt távollétében folyik a bizonyítás, azonban a védő nem jelent meg. Vizsgálni kell, hogy ebben az esetben a védők milyen feltételek mellett és mikor helyettesíthetik egymást a több-vádlottas ügyben a több napra kitűzött tárgyaláson, amennyiben esetlegesen fennáll az érdekellentét veszélye.

A fenti problémát kiemelt jelentőségűnek kezelte a Kúria Büntető Kollégiuma Joggyakorlat-elemző Csoportja, amely 2014. évben vizsgálta a védői jogokat a bírósági eljárásban.¹⁷⁵ A vizsgálat során ezért alapvető kérdésként merült fel: miben áll az, ha a védő a terhelt érdekével ellentétes magatartást tanúsított vagy a védő érdeke a terheltével ellentétes.

A mindennapok során gyakorlati problémaként jelentkeznek, hogy több-vádlottas ügyben az egyik védő távolléte esetén a bíróság megelégszik a jelenlévő védők általi helyettesítéssel, majd – legrosszabb esetben – jogorvoslati eljárásban derül ki, hogy a védett terhelték közötti érdekellentétre figyelemmel a védő eljárása egyébként kizárt volt.

A Joggyakorlat-elemző Csoport egyébként is megállapította, hogy a kirendelés egyik legfőbb problémája, hogy a kirendelt védő személyének meghatározása ad hoc jellegű, lényegében a kirendelő szubjektív megítélésén alapul, néha önkényességhez is vezethet. Különösen így van ez a kizárási körülmények alapos vizsgálatának elmulasztása esetén.

A tárgyalt kérdést illetően elsősorban nem egy adott terhelt és védője közötti érdekellentétnek van jelentősége, hanem annak, ha a két terhelt egymásra nézve az eljárás

Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2014, 77. oldal; Jayawickrama, Nihal: The Judicial Application of Human Rights Law: National, Regional and International Jurisprudence, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, 564. oldal. Lásd még: Lala v. Netherlands (application no. 14861/89) 22 September 1994, § 27-35., idézi: Goss, Ryan: Criminal Fair Trial Rights: Article 6 of the European Convention on Human Rights, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2014, 26. oldal, Mensah, Barbara: European Human Rights Case Summaries, Cavendish Publishing, London, 2002, 541-542. oldal; A Europe of Rights: The impact of the ECHR on National Legal Systems (Edited by Helen Keller, Alec Stone Sweet), Oxford University Press, Oxford, 2008, 258. oldal; A Europe of Rights: The impact of the ECHR on National Legal Systems (Edited by Helen Keller, Alec Stone Sweet), Oxford University Press, Oxford, 2008, 288-289. oldal.

¹⁷⁵ Elérhetőség: www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/elfogadott-osszegzo-velemeney.

valamely szakaszában terhelő vallomást tesz, és ez önmagában megalapozza az érdekellentétet.

A Joggyakorlat-elemző Csoport rögzítette azt a sajnálatos tény, hogy a terheltek közötti érdekellentét esetén a bíróságok nem követnek egységes gyakorlatot abban a kérdésben, hogy a közös védő csak az érintett terheltek egyikének vagy mindegyikének a védelméből zárják-e ki. Gyakran a terheltek és a közös védő egyezhetnek meg abban, hogy a védő a továbbiakban melyik terhelt védelmét látja el. Kisebbségben maradtak azok az álláspontok, mely szerint a közös védőt valamennyi érintett terhelt védelméből ki kell zárni. Ezt támasztja alá egyébként az Ügyvédi Etikai Szabályzat 8/2. pontja, mely szerint az érdekellentétben lévő személyek védelmére szóló megbízást, illetve kirendelést az ügyvéd nem fogadhat el, illetve ha az érdekellentét utóbb merül fel, úgy az ügyvéd köteles az adott ügyben valamennyi megbízásról lemondani, illetve valamennyi kirendelés alól a felmentését kérni. Ennek megfelelően tehát az érdekellentétbe került több terhelt közös védője köteles az adott ügyben valamennyi megbízásról lemondani, illetve valamennyi kirendelés alól a felmentését kérni.

A bírói gyakorlat tehát ebben a kérdésben egységesnek nem tekinthető. Abban ugyanakkor nincs kétség, hogy több terhelt érdekében ugyanaz a védő nem járhat el, ha a terheltek érdekei egymással ellentétesek. A bíróságnak – ha a védő az érdekellentét ellenére eljár – hivatalból kell vizsgálnia a terheltek közötti érdekellentét meglétét és a védő kizárásáról is határoznia kell.¹⁷⁶

Nem valósul meg ugyanakkor eljárási szabálysértés, ha azoknak a terhelteknek a védelmét – akiknek az érdekei nem ellentétesek – ugyanaz a védő látja el. Az, hogy a terheltek érdekei ellentétesek-e, kizárólag a védekezésük, illetve a vallomásuk tartalma alapján dönthető el. Ha a terheltek egybehangzóan tagadják a bűncselekmény elkövetésében való részvételüket, vagy azonos az előadásuk, e cselekményről, érdekellentétükről nem lehet szó még akkor sem, ha az egyik vagy egyes terhelteknek az lenne a valóságos – kedvezőbb büntetőjogi megítéléshez vezető – érdeke, hogy a társaitól eltérő vallomást tegyen.¹⁷⁷

¹⁷⁶ BH2004.456. szám.

¹⁷⁷ BH2009.200. szám.

Érdekellentét tehát akkor áll fenn, ha a terheltek egyike a másakra terhelő vallomást tesz, ugyanakkor társa tagadja a bűncselekmény elkövetését. Az eljárás során következetesen azonos, tagadó vallomást előterjesztő terheltek esetében azonban ilyen érdekellentétről nem beszélhetünk.

A Kúria ugyanakkor rámutatott arra is, hogy kötelező védelem esetén az ügy tárgyalási szakaszában eljáró védő kizárásának – feltétlen eljárási szabálysértés alapjául szolgáló – utólagos, másodfokú szakaszban történő megállapításához nem elégséges annak pusztá feltételezése, hogy a korábbi védő eljárásából fakadó titoktartási kötelezettsége folytán a terhelt érdekével ellentétes magatartást tanúsíthatott. A terhelt és védője érdekellentétének megállapítására az adhat okot, ha az érdekellentétük az objektív körülmények alapján is megítélhető.¹⁷⁸

A Kúria döntésében rámutatott arra, hogy az érdekellentét elvi lehetősége még nem jelenti azt, hogy az ténylegesen fennáll. A törvény csak valóságos érdekellentét esetére zárja ki azonos védő eljárását. A védőkénti eljárás kizárását megalapozó feltételt, a terhelt érdekével ellentétes magatartást mindig az adott ügygel összefüggésben és nem csupán a terhelt és a védő személye közötti viszonyban kell vizsgálni: nem szükséges a terhelt érdekével ellentétes konkrét magatartás, elegendő az érdekellentét objektív körülményekből megítélhető fennállása.

Mindebből következhet az is, hogy érdekellentét nincs és ezért közös védő járhat el azoknak a terhelteknek az érdekében, akik a nyomozás során tett beismerésüket visszavonják, majd az eljárás bírósági szakaszában következetesen tagadják a bűncselekmény elkövetését, vallomásaik a lényeges részekben azonosak, mert egyik terhelt érdeke sem sérült, ha a bíróság a másik előadását fogadja el.¹⁷⁹

A probléma alapvetően akkor jelentkezik, ha a terheltek egyike a nyomozás során a tagadó vádlott-társára nézve terhelő vallomást terjeszt elő, majd a tárgyaláson ezen nyilatkozatát

¹⁷⁸ BH.2014.332. szám

¹⁷⁹ EBH2004.1114. szám.

visszavonja és maga is tagadja a bűnösségét. Ilyen esetben a bírói gyakorlat már nem látja megállapíthatónak az érdekellentétet. Ennek megfelelően érdekellentét miatt nem kizárt annak a védőnek a tárgyaláson való eljárása, aki a védencével érdekellentétben álló terhelt védelmét csak a nyomozati szakban látta el.¹⁸⁰

Ezzel hasonlóan mutatott rá a Kúria arra, hogyha a terheltnek a nyomozás során fennállott érdekellentéte a tárgyalási szakban – a cselekményre vonatkozó előadásai lényegi azonossága folytán – már megszűnt, ettől kezdve nincs akadálya annak, hogy védelmüket ugyanaz a védő lássa el. Nem valósul meg ezért feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértés azzal, ha az addig csak az egyik terhelt védelmét ellátó védő az érdekellentét megszűntét követően helyettes védőként egy tárgyalási napon a terhelt-társ védőjeként is eljár.¹⁸¹

Személyes véleményem szerint azonban a fenti álláspont kapcsán két jelentős probléma jelentkezik:

- 1) A távollévő terhelt esetében az érdekellentét vizsgálata mindig nehezebb. Különösen igaz ez azokban az esetekben, amikor a terhelt teljes egészében lemond a tárgyaláson való részvételről, illetve a Be. XXV. Fejezete szerint folyik távollétében az eljárás. A Be. 281. §-a szerinti eljárás esetében pedig kizárólag a terhelt meghallgatását követően lehet az érdekellentét kérdésében állást foglalni.
- 2) Ennél jelentősebb probléma azonban, hogy a Be. 78. § (1) bekezdése alapján a büntetőeljárásban szabadon felhasználható a törvényben meghatározott minden bizonyítási eszköz és szabadon alkalmazható minden bizonyítási eljárás. Ennek csupán egyetlen feltétele, hogy a bizonyítási eszköz rögzítésére törvényesen került sor.

¹⁸⁰ BH2013.329. szám.

¹⁸¹ BH2016.6. szám.

Erre figyelemmel pedig nem csak az érdekellentét valós megléte állapítható meg, hanem a tisztességes eljárás sérelme is abban az esetben, ha a tárgyalási szakban egy védő látja el több terhelt védelmét, akik ugyan a bíróság előtt már azonos vallomást terjesztettek elő, a nyomozás során azonban az egyik terhelt a tagadó társára terhelő vallomást tett. Ilyenkor ugyanis a bíróság – függetlenül a tárgyalási vallomásuktól – igen nagy valószínűséggel a nyomozati vallomást fogja elfogadni, azaz ténylegesen érdekellentétben álló terheltek által szolgáltatott bizonyítékot fog értékelni és a tényállás megállapításának alapjául venni úgy, hogy az érintett terheltek védelmét ugyanazon védő látja el. Nem szükséges ismételt hangsúlyozni, hogy a tisztességes eljárás milyen mérvű sérelmével jár mindez abban az esetben, ha a terhelt a tárgyaláson ráadásul nem is vesz részt.

Ez az eset pedig nem csak a védő, hanem a hatóság mulasztása is. Ennek érdekében az EJEB arra is rámutatott, hogy elvi jelentősége van annak a megállapításnak, hogy a védő jelentős mulasztása esetén az állam kötelessége hatékony intézkedések megtétele, ám az állam felelőssége nem korlátlan a védői mulasztásokért, azok ugyanis beavatkozást csak akkor indokolnak, ha a mulasztások súlyosak, vagy ha ezekre a hatóságok figyelmét az érintettek felhívták, tehát nyomban panaszolták.¹⁸²

Aligha lehet kétséges, hogy a tárgyalt példák esetében a bíróság döntési kötelezettsége, illetve ennek elmulasztása esetén felelőssége azonnal beáll.

IV.8. Összegezés

A szabályszerűen megidézett terhelt távollétében megtartható tárgyalás összegezése alapján megállapíthatjuk, hogy az Egyezmény 6. cikke nem követeli meg a vádlottól azt, hogy a hatóságokkal ténylegesen és aktívan együttműködjön. A hatóságot viszont terheli az eljárás kényszere, ezért elfogadható olyan álláspont, hogy sem alkotmányossági, sem a nemzetközi emberi jogi szempontok alapján a szabályszerűen megidézett terhelt távollétében lefolytatott eljárás nem sérti a fair trial-t, azaz törvényes. Mindez levezethető az

¹⁸²

Imbrioscia Svájc elleni ügyében 1993-ban hozott ítélet. Tóth Mihály: IM.: 94. oldal.

Alkotmánybíróság 20/2005. AB határozatában foglalt álláspontból is, mely szerint ugyan a védelemhez való jog természetesen az ellenérdekű fél előadásaira és indítványaira közvetlen reagálást a személyes jelenlétben megnyilvánuló meggyőző erőt biztosító tárgyalási részvétel útján gyakorolható a leghatékonyabban, azonban a kontradiktórium tárgyalási szakaszban ettől csak kivételesen indokolt eltekinteni, például: ha a terhelt kivonja magát az eljárásból.

A fentiekből látható volt, hogy a Be. 281. §-ában foglalt, az eljárás gyorsítását és egyszerűsítését eredményező rendelkezések részint számos jogértelmezési problémát rejtenek magukban, részint pedig hordozzák mind a relatív, mind az abszolút eljárási szabálysértések lehetőségét és rendkívül könnyen eredményezhetik az első fokon meghozott ügydöntő határozat hatályon kívül helyezését. A Be. hatályos rendelkezése nyilvánvalóan nem minősíthető sem törvénysértőnek, sem pedig alkotmányellenes jogintézménynek, ugyanakkor vélelmezhető, hogy mind a törvényesség, mind az alkotmányosság határán mozog az említett problémák miatt.

A fentiekben láttatni szerettem volna, hogy a részletszabályok megsértése, illetve téves értelmezése nem hogy gyorsítaná vagy egyszerűsítene a büntetőeljárást, hanem sokkal inkább megnehezíti és kényszerű ismétlésre kötelezi a bíróságot. Megfelelő alkalmazása és a jogalkotói célok hatályosulása a jogalkalmazó számára rendkívüli odafigyelést és a részletszabályok maradéktalan betartását igényli. Álláspontom szerint okszerű a kérdés, hogy az eljárás időszerűsége és a védelmi jogok korlátozása a szükségesség-arányosság kérdéskörében versenghetnek-e egymással. Nyilvánvaló, hogy az eljárás időszerűségének biztosítása érdekében a védelmi jogok kizárólag a törvényben foglalt szabályok maradéktalan betartásával korlátozhatóak és ezek betartása esetén a jogalkalmazónak nem kell eljárása során feltennie a kérdést, hogy a személyes részvételtől való tartózkodás vajon a tisztességes eljárás tartalmi elemét képezi-e.

Nem vitás ugyanakkor, hogy az államnak a büntető hatalom gyakorlásával felruházott szervei a büntetőigény érvényesítésére kötelesek. Ennek során nem maradhatnak

eszköztelenül a terheltek azon csoportjával szemben, akik engedetlenségükkel a büntetőeljárás sikerének megghiúsítására vagy ennek elhúzására törekszenek.¹⁸³

A vádlott büntetőjogi felelősségének eldöntésére kötelezett bíró oldaláról a szabályszerűen megidézett terhelt távollétében való bizonyítás kapcsán a közvetlenség elvének sérelmét is hangsúlyozni kell.¹⁸⁴ Tárgyalásról csak ott beszélhetünk, ahol van ténybeli vita.¹⁸⁵

Fentiekre figyelemmel pedig alappal merül fel a kérdés, hogy a tárgyalt rendelkezések csekély vagy nem is olyan csekély áldozat-e az eljárás egyszerűsítés-gyorsítás oltárán.¹⁸⁶

Másrésről pedig nem hagyható figyelmen kívül, hogy a hatóságoknak az eljárás gyorsítására kell törekedniük, ha a per obstrukció vagy a felek tétlensége folytán nyugszik.¹⁸⁷ Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy a Be. 281. §-ában foglalt rendelkezések elsősorban lehetőségként értelmezhetőek. A bíróságnak joga van arra, hogy ezektől eltérve a terhelt személyes jelenlétét biztosítva folytassa le az eljárást. Az igazságszolgáltatás ugyanis tudomásul veheti a terhelt lemondását, de erre nem köteles. Ez utóbbi jogok csoportjába tartozik a személyes részvételhez való jog és a terhelt ezért akarata ellenére is kényszeríthető arra, hogy a tárgyaláson jelen legyen.¹⁸⁸

¹⁸³ Alkotmánybíróság 10/2007. AB. Határozat.

¹⁸⁴ Az EJEB a Pitkänen v. Finland ügyben mutatott rá arra, hogy a közvetlenség - azaz a vádlott azon lehetősége, hogy konfrontálódjon a tanúval az ügy érdemében döntő bíró előtt- a tisztességes eljárás egyik fontos garanciája. Case of Pitkänen v. Finland (Application no. 30508/96) 09 June 2004. Idézi: Reid, Karen: A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights, 4th edition, Sweet & Maxwell London, 2012, 84. oldal; Case of P. K. v. Finland (dec.) (Application no. 37442/92) 9 July 2002, idézi: Harris, O'Boyle & Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights, Third Edition, Oxford University Press, 2009, 421. oldal; Settem, Ola Johan: Applications of the 'Fair Hearing' Norm in ECHR Article 6(1) to Civil Proceedings, Springer, 2016, 317. oldal. Summers, Sarah J.: Fair Trials: The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2007, 130. oldal.

¹⁸⁵ Belovics Ervin: A büntetőeljárás jelentősége. Békés Imre Ünnepi Kötet. Budapest, 2000. 79. oldal.

¹⁸⁶ Belovics Ervin: i.m.. 86.: oldal.

¹⁸⁷ Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(81/7.) számú Ajánlása – Emberi Jogi Füzetek. 1991/1. szám 26. oldal.

¹⁸⁸ Bárd Károly: i.m.: 199. oldal.

IV.9. A büntetőeljárás törvény kodifikációjának lehetséges megoldásai¹⁸⁹

A tervezet 422. §-ának (3) és (4) bekezdése lényegében a hatályos törvénnyel azonos módon szabályozza, hogy a tárgyalást a szabályszerű idézés ellenére meg nem jelent, szabadrúban lévő vádlott távollétében is meg lehet tartani. Ebben az esetben is kizárólag a terhelt felmentésére vagy a büntetőeljárás megszüntetésére kerülhet sor a vádlott távollétében.

A vádlott jelenlétének biztosításáról a 425. § rendelkezik. Ennek (1) bekezdése szerint a vádlott jelenléte a tárgyaláson kötelező, hisz szabályszerű idézés ellenére nem jelenik meg, a bíróság elővezetés, őrizet elrendelése vagy elfogatóparancs kibocsátása útján intézkedik a vádlott jelenlétének biztosítása iránt. A (2) bekezdés szerint, ha az elővezetés azonnali végrehajtása nem lehetséges, vagy az nem vezetett eredményre, a meg nem jelent vádlottnak a következő tárgyalási határrnapra történő elővezetését kell elrendelni. A (3) és (4) bekezdés pedig lényegében azonos módon rendelkezik az elfogatóparancs kibocsátásáról, illetőleg a terhelt távollétében lefolytatható külön eljárásra történő áttérésről.

Összességében tehát megállapítható, hogy a büntetőeljárás törvény kodifikációja kapcsán a jogalkotó nem kíván eltérni a hatályos szabályozásban foglalt rendelkezésektől. Ez pedig szükségszerűen vetíti előre annak a veszélyét, hogy a jelen fejezetben tárgyalt problémák és szabálysértések lehetősége az új Be. hatályba lépését követően is változatlanul jelentkezni fog.

¹⁸⁹ A kodifikációra vonatkozó alfejezetek kapcsán az Igazságügyi Minisztérium által 2016. május hó 31. napján készült tervezetet vettem figyelembe, mivel a dolgozat lezárásakor még ezen szöveg tervezete volt „hatályban”, illetve az OBH Új Be. Munkacsoport tagjaként ezen változat véleményezésében vettem részt.

V. Másodfokú eljárás a terhelt távollétében

A gyakorlati tapasztalatok szerint a fellebbviteli eljárásban a terhelt távollétében megtartott egyes eljárási cselekmények sajátos problémákat eredményeznek, és ugyanúgy magukban hordják a feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértés lehetőségét, mint az elsőfokú eljárásban. Kúriai fellebbviteli gyakorlatom során felülvizsgálati eljárásban történő hatályon kívül helyezésekre nem elsősorban a Be. XXV. Fejezete szerinti külön eljárás szabályainak megsértése miatt került és kerül sor folyamatosan, hanem sokkal inkább a rendes eljárásban elkövetett eljárási szabálysértések miatt. A legtöbb probléma lényegében abból ered, hogy a másodfokú bíróságok látszatra szabályszerű idézés esetében úgy tartják meg a másodfokú nyilvános ülést vagy tárgyalást, hogy annak időpontjában, a terhelt távollétében történő megtarthatósága feltételei már nem álltak fenn.

V.1. Általános feltételek

A Be. 361. § (3) bekezdése alapján a másodfokú bíróság nyilvános ülésére a vádlottat idézi. A fogva lévő vádlott előállítása iránt – idézésével egyidejűleg – intézkedik. Idézése azonban – lényegében – értesítés hatályú, mivel a Be. 362. §-ának (3) bekezdése alapján a nyilvános ülést a szabályszerűen megidézett vádlott távollétében is meg lehet tartani, és ha a nyilvános ülés eredményeként megállapítható, hogy a meghallgatása nem szükséges, a fellebbezés elbírálható. Ennek érdekében a felhívott törvényhely (4) bekezdése még az igazolás lehetőségét is kizárja.

Hasonló rendelkezéseket tartalmaz a Be. a másodfokú tárgyalásra vonatkozóan is. A 364. § (1) bekezdése alapján a vádlottat a tárgyalásra idézni kell, fogvatartása esetén pedig a másodfokú bíróság az előállítása iránt intézkedik. A Be. 365. § (1) bekezdése abban az esetben engedi meg a vádlott távollétében a másodfokú tárgyalás megtartását, ha a vádlott

előzetesen bejelentette, hogy azon nem kíván részt venni, illetőleg a vádlott terhére nem jelentettek be fellebbezést. A felhívott törvényhely (2) bekezdése tárgyalás esetében is kizárja az igazolás lehetőségét.

Tekintettel arra, hogy tárgyalásra – elsősorban – bizonyítás felvétele érdekében kerül sor, viszonylag ritka az az eset, amikor a fellebbviteli bíróság nem ragaszkodik a terhelt jelenlétéhez. A gyakorlati problémák ezért elsősorban az enyhébb szabályokat tartalmazó, és a terhelt távollétére több lehetőséget biztosító nyilvános ülések esetében jelentkeznek. Ilyenkor pedig elkerülhetetlen felülvizsgálati eljárásban a másodfokú bíróság határozatának hatályon kívül helyezése.

A Be. 416. § (1) bekezdés c) pontja szerint ugyanis a 373. § (1) bekezdés II/d) pontja alapján felülvizsgálati ok és – a 428. § (2) bekezdése szerint – feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértés, ha a tárgyalást olyan személy távollétében tartották meg, akinek részvétele a törvény értelmében kötelező. Ezen szabály a nyilvános ülésre is azonos módon alkalmazandó. A Be. 373. § (1) bekezdés II) pontjának d) alpontja ugyanis egyrészt kivétel nélküli kötelező jelenlétre vonatkozó, másrészt a kötelező jelenlét alóli kivétel feltételét meghatározó (és mérlegelést nem tűrő) törvényi rendelkezések megsértését jelenti.

Főszabály szerint a tárgyalás, illetve a nyilvános ülés a terhelt nélkül nem tartható meg. A törvény azonban – különböző feltételek mellett – kivételt enged a másodfokú eljárásban is. A másodfokú bíróság nyilvános ülésén ezért – a fentiekre is figyelemmel – nem kötelező a szabadlábon lévő terhelt részvétele, ha szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg, viszont a fellebbezés távollétében is elbírálnak (Be. 362. § (3) bekezdés), illetve előzetesen bejelentette, hogy nem kíván jelen lenni (Be. 364. § (1) bekezdés, 365. § (1) bekezdés, 1/2007. Bkv.).

Idézés alatt értendő a megjelenésre kötelezés, és a kötelezés közlésének – illetve törvény által azzal egyenértékűnek tekintett cselekménynek – megtörténte. Ehhez képest a szabályszerű idézés feltételezi az idézés törvénynek megfelelő tartalmát, az idézés

törvénynek megfelelő közlését, s amennyiben a közlés kézbesítés útján történt, a kézbesítés szabályszerűségét.

Ehhez képest – fő szabályként – a másodfokú bíróság szükséges és elégséges módon jár el, amikor a nyilvános ülés hatánapjára szóló idézésnek a terhelt nyilvántartott címére történő kézbesítéséről intézkedik.¹⁹⁰ Elsődlegessége tehát a kézbesítés szabályszerűségének van. Szabályszerű az idézés, s ezért – egyéb törvényi előfeltételek mellett – eljárási szabálysértés nélkül a vádlott távollétében megtartható a nyilvános ülés, ha a másodfokú nyilvános ülés hatánapjáról szóló idézést a kézbesítés helyszínén tartózkodó 14. életévét betöltött közvetlen hozzátartozó (helyettes átvevő) átvette.¹⁹¹

A Be. 70. §-ának (4) bekezdése alapján ugyanis a kézbesítés szabályszerű, ha a hivatalos iratot a címzett helyett a külön jogszabály szerint átvételre jogosult más személy átvette. A Postai Szolgáltatások nyújtásáról szóló 335/2012. (XII.4.) Korm. rendelet 9. §-ának (1) bekezdéséből kitűnően a postai küldemény – eltérő rendelkezés hiányában – a címzett mellett egyéb jogosult átvevő, köztük a helyettes átvevő részére is kézbesíthető. A Postai Szolgáltatások Általános Szerződési Feltételeinek 6.6. pontja 2) alpontja értelmében helyettes átvevő a kézbesítés helyén tartózkodó 14. életévét betöltött közvetlen hozzátartozó is.

Szabályszerű az idézés akkor is, ha a terhelt nem jelenti be a tartózkodási helyének megváltozását, a hatóság által ismert címére megküldött idézés pedig „nem kereste” jelzéssel érkezik vissza. A másodfokú nyilvános ülés ebben az esetben – amennyiben meghallgatása nem szükséges - a terhelt távollétében is megtartható.¹⁹² Ebben az esetben a kézbesítés mind a Be. 70. §-ának (7) bekezdése, mind pedig a hivatalos iratok kézbesítésére vonatkozó külön jogszabály – 335/2012. (XII.4.) Korm. rendelet szerint törvényes és szabályszerű.

¹⁹⁰ Legfelsőbb Bíróság Bfv.III. 141/2012/7. szám.

¹⁹¹ BH2016. 137. szám.

¹⁹² BH2014.364. szám.

Összefoglalva tehát a másodfokú bíróság nyilvános ülésén nem kötelező a szabadlábon lévő terhelt részvétele, ezért az törvénysértés nélkül megtartható, ha a szabadlábon lévő terhelt szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg. A terhelt és a védő fellebbezése pedig érdemben elbírálható, ha az ülés eredményeként az állapítható meg, hogy a terhelt meghallgatása nem szükséges. Az idézés akkor szabályszerű, ha a bíróság a terhelt által megadott elérhetőségi címre küldte meg, ám azt a terhelt nem vette át, s lakóhelyének, tartózkodási helyének megváltozását a büntetőeljárást vele szemben folytató bíróságnak nem jelentette be.¹⁹³ A másodfokú bíróság nyilvános ülésén tehát nem kötelező a szabadlábon lévő terhelt részvétele, ha szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg, meghallgatása nem szükséges, illetve előzetesen bejelentette, hogy a nyilvános ülésen nem kíván részt venni, illetve terhére fellebbezést nem jelentettek be.

Végül a teljesség kedvéért utalni kell arra is, hogy a másodfokú nyilvános ülés egyébként a fogvatartott és szabályszerűen megidézett vádlott távollétében is megtartható, ha a nyilvános ülésről tudomással bír, és a bíróság előállítása iránt intézkedik, azonban ő maga a fogvatartó bv-intézetétől az előállítás mellőzését kéri és ezt a bíróság felé továbbítja.¹⁹⁴

A döntés indokolása rámutat arra, hogy nyilvános ülés esetében – a tárgyalással ellentétben – a törvény nem rendelkezik arról, hogy az idézett vagy előállított terhelt előzetesen lemondhat-e jelenlétéről és a távollétében a nyilvános ülés megtartható-e. A Be. 364. § (1) bekezdésének és 365. § (1) bekezdésének összevetéséből ugyanakkor az következik, hogy a megidézett vagy előállítani rendelt fogva lévő terheltnek jogában áll előzetesen bejelenteni, hogy a tárgyaláson nem kíván jelen lenni és ez esetben távollétében a tárgyalás megtartható. Mindebből következően, amennyiben a terhelt kétséget kizáróan úgy nyilatkozik, hogy a másodfokú bíróság eljárási cselekményén nem kíván jelen lenni, úgy mindez azt jelenti, hogy birtokában volt az idézésben foglalt ismereteknek, illetve lemondott a kézbesítési vélelem megdöntése iránti kérelem jogáról. (Be. 70/A. §)

Mindebből következően a nyilvános ülés a fogva lévő terhelt távollétében csak akkor nem tartható meg, ha maga kéri a tárgyalásra történő előállítását.

¹⁹³ BH2016. 59. szám.

¹⁹⁴ BH2015. 31. szám.

A következőkben néhány példát szeretnék felsorakoztatni azon esetekre, amikor a fenti szabályok sérelme folytán nem lett volna törvényes lehetőség a másodfokú nyilvános ülés megtartására. A gyakorlati tapasztalatok arra utalnak, hogy feltétlen eljárási szabálysértés folytán felülvizsgálati eljárásban akkor is hatályon kívül helyezésre kerül sor, ha a másodfokú bíróság – önhibáján kívül – téves információk alapján jutott arra a következtetésre, hogy a terhelt idézése szabályszerű, ezért távollétében a nyilvános ülés megtartható.

V.2. A másodfokú nyilvános ülés megtartása büntetés-végrehajtási intézetben tartózkodó terhelt „távollétében”

A nyilvános üléseket illető legáltalánosabb probléma, amikor a másodfokú bíróság nyilvános ülését úgy tartja meg, hogy ennek időpontjában a terhelt a büntetés-végrehajtási intézetben tartózkodik, és erről a másodfokú bíróságnak nincs, vagy téves információja van. Sok esetben előfordul, hogy a terhelt – még szabadlábon – saját kezűleg veszi át a nyilvános ülésre szóló idézést, azonban időközben büntetés-végrehajtási intézetbe kerül, melyről a másodfokú bíróságot senki sem értesíti. Elmondható, hogy a felülvizsgálati eljárások során ez az eset eredményezi napjainkig a legtöbb hatályon kívül helyezést.

A probléma vizsgálatánál annak van alapvető jelentősége, hogy a fogva lévő terheltnek a lakcíméről történő idézése nem tekinthető szabályszerűnek, ezért távollétében a másodfokú nyilvános ülés nem tartható meg.¹⁹⁵

Töretlen a bírói gyakorlat ugyanis annak megítélésében, hogy amennyiben a szabályszerűen megidézett, addig szabadlábon lévő vádlott a kitűzött tárgyalás (nyilvános ülés) napját és időpontját közvetlenül megelőzően, olyan időpontban kerül más ügyben előzetes letartóztatásba, hogy a tárgyalásra (nyilvános ülésre) előállítását nincs lehetősége kérvényezni, illetőleg előállítása már nem lehetséges, a megtartott tárgyalás (nyilvános ülés) – kivéve, ha a távolmaradását arról a vádlott előzetesen bejelentette – szabályszerűnek

¹⁹⁵

BH2014. 207. szám.

nem tekinthető, annak megtartása feltétlen hatályon kívül helyezést eredményez, függetlenül attól, hogy a bíróság az előzetes letartóztatás foganatba vételének ismeretében volt-e.¹⁹⁶

A döntés indokolása elvi érveléssel mutat rá arra, hogy a nyilvános ülés másodfokú eljárásban való megtarthatóságának a terhelti jelenlét kapcsán mindössze annyi előzetes feltétele van, hogy a terhelt az eljárási cselekmény helyéről és idejéről tudjon. Ennek érdekében – fő szabályként – őt arra idézni kell, ám ha a terhelt máshonnan szerez tudomást a nyilvános ülésről és ez igazolható, a 3/2014. BK. vélemény értelmében az a szabadlábon lévő terhelt megjelenésétől függetlenül megtartható. A nyilvános ülés miatt igazolásnak nincs helye, így tehát, még ha utólag igazolható is lenne, miszerint a terhelt önhibáján kívül, de a bíróságnak sem felróható okból mulasztotta el a távollétében egyébként megtartható nyilvános ülést, az ott hozott határozat sem igazolással, sem - pusztán emiatt – más, rendkívüli jogorvoslattal nem lenne támadható. Mindez azonban nem terjedhet addig, hogy a terheltnek a nyilvános ülésen való megjelenését – a védekezés jogát ellehetetlenítve – maga a büntető igazságszolgáltatás akár neki fel nem róható okból akadályozza meg. Ilyen esetben ugyanis a nyilvános ülés időpontjában a terhelt tényszerűen – bírói döntés folytán – személyi szabadságától megfosztott helyzetben volt. Ezért a korábbi szabályszerű idézésének kézbesítésére vonatkozó a Be. 70. § (4) bekezdése szerinti rendelkezés közömbössé vált, hiszen az nem tette egyúttal lehetővé azt, hogy a terhelt – akarata szerint – a nyilvános ülésen részt vegyen. Ez, a terhelt akkor már fennálló fogvatartása folytán az előállítás iránti intézkedéssel valósult volna meg. A terhelt aktuális státusza az idézés szabályszerűségéhez már ezt kívánta volna meg, erre azonban objektív okból – a bíróságnak nem felróhatóan – nem került sor. Ennek eredményeként azonban a terhelt a nyilvános ülés időpontjában már nem volt szabályszerűen idézettnek tekinthető.

Hasonlóképpen fejtette ki a Kúria, hogy a terhelt távollétében és védő részvétele nélkül indult eljárásban sem tartható meg a másodfokú nyilvános ülés, ha arra a terhelt megidézése a lakcíméről történt, de az azt tartalmazó postai küldeményt azért nem tudta átvenni, mert büntetés-végrehajtási intézetben fogva volt. A nyilvános ülés megtartása ez esetben –

¹⁹⁶ BH2015. 217. szám.

rendes jogorvoslati eljárásban vagy felülvizsgálat során – akkor is a határozat feltétlen hatályon kívül helyezéséhez vezet, ha az idézés szabálytalansága a bíróságnak nem felróható.¹⁹⁷

A bírói gyakorlat tehát rendkívül szigorúan értelmezi azt az elengedhetetlen feltételt, hogy a terhelt idézése szabályszerű, azaz tud az ellene folyamatban lévő másodfokú eljárási cselekményről. Kizárólag ebben az esetben engedhető meg a nyilvános ülés távollétében történő megtartása. Amennyiben pedig időközben büntetés-végrehajtási intézetbe került, a másodfokú határozatot akkor is hatályon kívül kell helyezni, ha erről a tényről a másodfokú bíróságnak nem volt tudomása. A fenti döntés indokolása ugyanis azt is leszögezi, hogy nem tekinthető szabályszerűnek az az idézés, amely nem a megidézett tényleges tartózkodási helyéről történik, és ez által a megidézettnek nincs arra lehetősége, hogy a megidézéséről tudomást szerezzen.

A fentiekben leírtakra rendkívüli módon jellemző példa a Kúria Bfv.I.1040/2014/8. számú határozata.¹⁹⁸ Ezen végzéssel a Kúria azért helyezte hatályon kívül a másodfokú bíróság határozatát, mivel ügydöntő határozatának kihirdetésekor a terhelt más ügyben büntetés-végrehajtási intézetben tartózkodott, a büntetés-végrehajtási intézet nyilvántartójától azonban a fellebbviteli bíróság azt a téves értesítést kapta, hogy az országos nyilvántartás szerint a terhelt egyetlen büntetés-végrehajtási intézetben sem tartózkodik. Ennek megfelelően a másodfokú bíróság nyilvános ülésére a terheltet ismert lakcímeiről idézte; azaz a rendelkezésre álló másodfokú iratokban nem volt nyoma annak, hogy a fellebbviteli bíróság nyilvános ülésére szóló idézésének kézbesítése, annak megkísérlése, valamint a nyilvános ülés megtartásának időpontjában a terhelt büntetés-végrehajtási intézetben lett volna. A bíróság csak jóval a másodfokú nyilvános ülés megtartását követően kapott hivatalos értesítést a büntetés-végrehajtási intézettől, azonban már az elbírált ügyben kiszabott szabadságvesztés büntetés végrehajtásának megkezdéséről. A felülvizsgálati eljárásban ugyanakkor a Kúria megkeresésére a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának nyilvántartója már igazolta, hogy a másodfokú nyilvános ülés

¹⁹⁷ BH2015. 152. szám.

¹⁹⁸ A Kúria Bfv.I. jelzésű és példaként felhozott határozatainak minden esetben magam voltam az előadó bírója.

időpontjában a terhelt más ügyben előzetes fogvatartásban volt. A másodfokú bíróság viszont a fenti adatok ismeretének hiányában állapította meg, hogy a másodfokú nyilvános ülés megtartásának nem volt akadálya. A terhelt ezért fogvatartása miatt és a nyilvános ülésre szóló előállítás hiányában nem volt abban a helyzetben, hogy a másodfokú bíróság nyilvános üléséről tudomást szerezzen, és azon megjelenjen. A Be. 361. § (3) bekezdése alapján pedig a másodfokú bíróság a fogva lévő terhelt előállítása iránt – idézésével egyidejűleg – intézkedik. Ilyen esetben a fogva lévő terheltnek lakcíméről történő idézése nem tekinthető szabályszerűnek, távollétében a nyilvános ülés nem tartható meg.

A terhelt ugyanis egyrészt nem tud a nyilvános ülésről, másrészt nincs lehetősége nyilatkozni arról, hogy az eljárási cselekményre előállítását kéri-e avagy sem. Az előzőekben már utaltam arra, hogy a megidézett vagy előállítani rendelt fogva lévő terheltnek jogában áll előzetesen bejelenteni, hogy a tárgyaláson vagy a nyilvános ülésen nem kíván jelen lenni és ez esetben távollétében az eljárási cselekmény megtartható. A fenti rendelkezések rendszertani összevetéséből következően tehát – a Be. 362. § (1) bekezdésére figyelemmel – mind a nyilvános ülés, mind a tárgyalás esetében egyaránt vizsgálni kell a terhelt idézésének szabályszerűségét.

A terhelti nyilatkozatok kapcsán pedig arra kell utalni, hogy amennyiben a vádlott kétséget kizáróan úgy nyilatkozik, hogy a másodfokú bíróság eljárási cselekményén nem kíván jelen lenni, az azt jelenti, hogy birtokában volt az idézésben foglalt ismereteknek, illetve lemond a kézbesítési vélelem megdöntése iránti kérelem jogáról.

Fenti feltételek hiányában viszont a másodfokú bíróság nyilvános ülését olyan személy távollétében tartotta meg, akinek jelenléte kötelező lett volna – mindaddig, míg nem nyilatkozik úgy, hogy nem kéri előállítását –, ily módon a Be. 373. § (1) bekezdés II/b) pontjában foglalt feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértés megvalósult; ugyanis azon rendelkezés, mely szerint a nyilvános ülés a szabályszerűen megidézett terhelt távollétében megtartható, nem alkalmazható azon esetekben, amikor a lakcíméről olyan terhelt megidézésére kerül sor, aki a kézbesítés megkísérlése idején már fogvatartásban van.

Hasonló okokból került sor a másodfokú bíróság ítéletének hatályon kívül helyezésére – felülvizsgálati eljárásban – a Kúria Bfv.I.531/2013/4. számú határozatával.

A másodfokú bíróság ebben az esetben is abban a tudatban tartotta meg a nyilvános ülését, hogy a terhelt otthoni címére kézbesített idézése szabályszerű, noha a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának nyilvántartása szerint a terhelt a másodfokú bíróság eljárásának időpontjában büntetés-végrehajtási intézetben tartózkodott.

Az idézés szabályszerűségét a folyamatban volt ügyben az igazolta, hogy a terhelt idézését hozzátartozója – édesanyja – vette át. Sajnálatos és általános probléma ezen esetekben, hogy sem a büntetés-végrehajtási intézetben tartózkodó terhelt, sem pedig az erről a tényről tudomással bíró hozzátartozó a bíróság felé nem jelzi a fogvatartás tényét, ily módon a másodfokú bíróságok az idézést szabályszerűnek minősítve tartják meg a nyilvános ülést.

A jelen ügyben ugyanakkor az is megállapítható volt, hogy az idézést átvevő személy a fogvatartásban lévő terheltet sem értesítette a nyilvános ülésről. Ily módon az egyébként a tárgyalás tartását és az azon való személyes megjelenés lehetőségét korábban kérő terhelt – fogvatartása és a nyilvános ülésre szóló előállítás hiányában – nem volt abban a helyzetben, hogy a másodfokú bíróság nyilvános üléséről tudomást szerezzen, és azon megjelenjen.

A fenti határozatában a Kúria ugyanakkor megjegyezte a teljesség kedvéért, hogy a fenti eljárási szabálysértések hiányában a másodfokú bíróság nyilvános ülésének megtartása még a relatív eljárási szabálysértés, a tisztességes eljárás sérelmét is felvetheti. Ugyanakkor azonban a Be. 375. §-ának (1) bekezdése felülvizsgálat alapjául nem szolgálhat. A Be. 362. §-ának (3) bekezdésében foglalt azon rendelkezés, mely szerint a nyilvános ülés a szabályszerűen megidézett terhelt távollétében megtartható, nem alkalmazható azon esetekben, amikor a lakcíméről olyan terhelt megidézésére kerül sor, aki a kézbesítés idején már fogvatartásban van, azonban a hozzátartozó általi átvételre figyelemmel a hatóság a kézbesítést a Be. 70. §-ának (4) bekezdése alapján egyébként szabályszerűnek tarthatja. A

fogva lévő terhelt esetében ugyanis a nyilvános ülésre történő előállításról minden esetben intézkedni kell. A nyilvános ülés ilyenkor abban az esetben tartható meg a terhelt távollétében, ha az előállítás kapcsán maga nyilatkozik úgy, hogy a nyilvános ülésen nem kíván jelen lenni és az előállítását sem kéri.¹⁹⁹

A felülvizsgálati eljárások gyakorlata szerint a fentiekben megjelölt problémák tekinthetők általánosnak. Ezen esetek többségében ugyanakkor úgy került sor a másodfokú bíróságok határozatainak hatályon kívül helyezésére, hogy a Kúria szinte valamennyi esetben megállapította, hogy a bekövetkezett eljárási szabálysértésért a másodfokú bíróságot tényleges mulasztás nem terhelte. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy a hatályon kívül helyezést eredményező feltétlen eljárási szabálysértés bekövetkezése elkerülhető lett volna azon esetekben, ha a másodfokú bíróság nyilvános ülése előtt ellenőrzi azt a tényt, hogy a terhelt nem tartózkodik-e büntetés-végrehajtási intézetben. Példa volt ugyanakkor arra is, hogy a büntetés-végrehajtás rendszeréből érkezett téves tájékoztatás a fellebbviteli bírósághoz arra vonatkozóan, hogy a terhelt büntetés-végrehajtási intézetben nem tartózkodik.

V.3. A terhelt részvételi szándékának értelmezése

A jogalkalmazó bírói gyakorlat szigorúan értelmezi a nyilvános ülésre és a tárgyalásra vonatkozó azon kitélet, mely szerint a törvény az igazolási kérelem lehetőségét kizárja. Ennek megfelelően a terhelt akarata csak abban az esetben befolyásolja a nyilvános ülés megtarthatóságát, ha fogvatartásban van. Töretlen ugyanis a bírói gyakorlat annak megítélésében, hogy ha a fogva lévő vádlott a nyilvános ülésre történő előállítását kéri, a távollétében az nem tartható meg, mert a védekezéshez való joga sérülne.²⁰⁰

A Be. 361. § (2) bekezdésére figyelemmel tehát a vádlottat hivatalból elő kell állítani abban az esetben, ha a másodfokú bíróság a fogva lévő vádlottat a nyilvános ülésre idézi. Ez a

¹⁹⁹ Ugyanezen okokból helyezte hatályon kívül a Kúria a másodfokú bíróságok határozatait a Bfv.I. 127/2016/5. számú, a Bfv.I. 1548/2015/6. számú és a Bfv.I. 1158/2014/10. számú, valamint Bfv.I. 504/2015/6. és Bfv.I. 406/2016/5. számú végzéseivel.

²⁰⁰ BH2006.245. szám.

szabály ugyanakkor nem arról rendelkezik, hogy a fogva lévő, de a nyilvános ülésről csupán értesített vádlott előállítására nyilvános ülésre kötelező-e vagy sem.

Mindebből következően a nyilvános ülés megtartása a fogva lévő terhelt jelenlétére vonatkozó nyilatkozatának figyelmen kívül hagyásával feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértést valósít meg, mivel ez a terhelt védekezéshez való jogát csorbítja.

Ezért tehát, ha a vádlott úgy nyilatkozik, hogy az ügy másodfokú elbírálására kitűzött nyilvános ülésen személyesen részt kíván venni, a másodfokú bíróság a nyilatkozatához mindaddig kötve van, amíg a vádlott maga nem nyilatkozik annak az ellenkezőjéről, vagyis kifejezetten nem járul hozzá a nyilvános ülésnek a távollétében történő megtartásához.

Mindez azonban nem érvényesül, ha a terhelt szabadlábon van. Erre figyelemmel a Kúria a Bfv.I.1197/2015/6. számú végzésével a terhelt védője által benyújtott felülvizsgálati indítványt elbírálva a megtámadott másodfokú határozatot hatályában fenntartotta. Az indítványozó rendkívüli jogorvoslati kérelmét arra alapozta, hogy a terhelt egészségi állapota miatt nem tudott megjelenni a másodfokú nyilvános ülésen, ugyanakkor előzetesen bejelentette, hogy azon részt kíván venni. A másodfokú bíróság azonban ezt figyelmen kívül hagyta, a jelenlévő védőnek a nyilvános ülés elhalasztására irányuló indítványát elutasította, és az eljárási cselekményt megtartva ügydöntő határozatot hozott.

A felülvizsgálati eljárásban a Kúria kifejtette, hogy a Be. 362. § (1) bekezdése alapján a nyilvános ülés előkészítésére és megtartására a tárgyalásra (366. §) vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Ez azonban – szemben a felülvizsgálati indítványban foglalt érvekkel – nem azt jelenti, hogy a terhelt távollétében, illetve erre irányuló kérelme ellenére a nyilvános ülés ne lenne megtartható. A fenti törvényhely által külön is megjelölt 366. § ugyanis a másodfokú tárgyalás lefolytatására vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza, és nem hivatkozik a Be. 364. §-ára, amely a tárgyalásra idézendő, illetőleg értesítendő személyekre vonatkozik. Ezért pedig az idézésre, az értesítésre és a jelenlétére vonatkozóan a másodfokú nyilvános ülés nem azonos a másodfokú tárgyalással.

Fentieket támasztja alá a Be. 362. § (3) bekezdése, amely nem hagy kétséget afelől, hogy a nyilvános ülést a szabályszerűen megidézett vádlott távollétében is meg lehet tartani, és ha a nyilvános ülés eredményeként megállapítható, hogy a meghallgatása nem szükséges, a fellebbezés elbíráható.

A Kúria ezért elvi érveléssel mutatott rá arra, hogy a másodfokú bíróság döntési jogkörébe tartozik annak eldöntése, hogy a terhelt meghallgatása szükséges-e vagy sem. Ez utóbbi esetben a terhelt távollétében nincs akadálya a nyilvános ülés megtartásának. Mindez következik a felhívott törvényhely (4) bekezdéséből, mely szerint a nyilvános ülés elmulasztása miatt igazolásnak nincs helye. Ezért pedig annak sincs jelentősége, hogy a terhelt előzetesen igazolási kérelmet terjeszt elő, mivel annak sem a nyilvános ülés előtt, sem utólag helye nincs.

Mindebből pedig az is következik, hogy a terhelt távollétében a nyilvános ülés akkor is megtartható, ha a részvételi szándékát egyébként előzetesen bejelentette. Jelenlétének biztosítása, illetőleg e célból a nyilvános ülés elhalasztása vagy elnapolása kizárólag a bíróság döntésétől függ.

Kétségtelen ugyan, hogy az Alaptörvény XXVIII. Cikk (3) bekezdése szerint a büntetőeljárás alá vont személyeket az eljárás minden szakaszában megilleti a védelem joga. Ez azonban nem sérül abban az esetben, ha a másodfokú bíróság a Be. 362. § (3) bekezdése szerint jár el, és úgy tartja meg a terhelt távollétében a nyilvános ülést, hogy a terhelt egyébként bejelentette, hogy azon részt kíván venni.

A védelemhez való jog az ellenérdekű fél előadásaira és indítványaira közvetlen reagálást, a személyes jelenlétében megnyilvánuló meggyőző erőt biztosító tárgyalási részvétel útján való hatékony gyakorlást biztosítja. Ez elsődlegesen a tárgyalásra vonatkozik.

A védelemhez való jog, mint alapvető jog a büntetőügyek másodfokú bíróság által történő elbírálása során is érvényes. Ezen rendelkezések alól egyértelmű kivételt tartalmaz a Be.

idézett 362. § (3) bekezdése, melyre figyelemmel a másodfokú bíróság eldöntheti, hogy a szabályszerűen megidézett terhelt távollétében tartja meg az eljárási cselekményt. Miként az előzőekben már utaltam rá: kizárólag a fogva lévő terheltnek van lehetősége dönteni arról, hogy a nyilvános ülésre történő előállítását nem kéri. Amennyiben a terhelt szabadlábban védekezik, azonban szabályszerű idézésre, nyilvános ülésre nem jelenik meg, már nincs joga arra, hogy a nyilvános ülés elhalasztását vagy elnapolását kikényszerítse. Mindebből következően a szabályszerűen megidézett vádlott távollétében a másodfokú eljárásban a nyilvános ülés megtartható, szemben a másodfokú tárgyalásra és a harmadfokú nyilvános ülésre vonatkozó szigorúbb szabályozásokkal.²⁰¹

A fentiekben kifejtett álláspontot követendőnek tartom annak ellenére, hogy felvetheti a tisztességes eljárás sérelmét. A törvény rendelkezései azonban egyértelműek az igazolási kérelem kizárására vonatkozóan. Álláspontom szerint ezért a tisztességes eljárás szabályai – a védekezéshez való jog biztosítása kapcsán – a másodfokú eljárásban mégis érvényesülhetnek, mivel a törvény nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy az egyébként kizárt igazolási kérelem vagy erre irányuló indítvány alapján a bíróság a nyilvános ülés elhalasztásáról döntsön.

V.4. A másodfokú tanácsülés szabályszerűségének kérdései

A Be. 360. §-ának (4) bekezdése szabályozza az úgynevezett „érdemi tanácsülés” lehetőségét; amikor is a bíróság tanácsülésen dönthet a fellebbezés érdemi elbírálásáról a felhívott törvényhely (1) bekezdésében taxatív felsorolt eseteken kívül. Ennek azonban törvényi feltétele, hogy perorvoslattal kizárólag a vádlott javára éltek, a tényállást a másodfokú bíróság megalapozottnak tartja, illetve a tanács elnöke a vádlottat, a védőt, az ügyészt és azt, aki fellebbezett, tájékoztatta az ügyben eljáró tanács összetételéről, valamint arról, hogy nyolc napon belül nyilvános ülés vagy tárgyalás kitűzését kérhetik. Ezen

²⁰¹ Hasonló álláspontot fejtett ki a Kúria Bfv.II. 1015/2013/6. számú, valamint a Bfv.I. 531/2013/4. számú határozataiban is.

feltételek mellett a tanácsülés akkor tartható meg, ha a nyilvános ülés vagy tárgyalás kitűzését senki nem kérte.

Az elmúlt években – felülvizsgálati eljárások során – a Kúria kimunkálta, hogy a terhelt távollétével kapcsolatos eljárási szabálysértések tanácsülés esetén is előfordulhatnak és a másodfokú határozat hatályon kívül helyezését eredményezhetik.

A Kúria Bfv.I.178/2016/8. számú határozatával azért helyezte hatályon kívül a másodfokú bíróság határozatát, mivel a tanácsülés megtartására vonatkozó értesítést a terhelt felesége átvette, ezért azt a másodfokú bíróság szabályszerűnek tekintette, nem tudva arról, hogy a terhelt időközben előzetes fogvatartásba került. A másodfokú bíróság számára rendelkezésre álló adatokból tehát arra lehetett következtetni, hogy a tanácsülés megtartásának időpontjában a terhelt szabadlábon van. A postai szolgáltatással kapcsolatos 335/2012. (XII. 4.) Korm. rendelet 9. § (1) bekezdése alapján a postai küldeményt a címzett, vagy e rendelet eltérő rendelkezésének hiányában az egyéb jogosult átvevő részére kell kézbesíteni, és a 16. § (2) bekezdése szerint akkor, ha a kézbesítés megkísérlésének időpontjában sem a természetes személy címzett, és a helyettes átvevő nyilatkozata szerint a meghatalmazott nem tartózkodik a címen, a postai küldemény az ott-tartózkodó helyettes átvevőnek is kézbesíthető. A (3) bekezdés a) pontja szerint helyettes átvevőnek minősül a címzett 14. életévét betöltött, a Polgári Törvénykönyv szerinti hozzátartozója. A más általi idézés átvételét ugyanakkor a Be. 70. § (4) bekezdése is biztosítja.

Annak ellenére, hogy a másodfokú bíróság nyilvános ülést tartott, a Kúria úgy tekintette, hogy megvalósult a Be. 373. § (1) bekezdés II/d) pontja szerinti feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértés, azaz a bíróság a tárgyalást olyan személy távollétében tartotta, akinek jelenléte kötelező.

Kétségtelen tény, hogy az ügy másodfokon történő elbírálásának alapvető formája a nyilvános ülés. Ezt egyértelműsíti a Be. 361. § (1) bekezdése, amely szerint a másodfokú bíróság a fellebbezés elintézésére nyilvános ülést tart és ettől akkor tér el, ha az ügy tanácsüléssel intézhető el, vagy tárgyalást kell tartani.

A Be. 360. § (4) bekezdése szerint ugyanakkor lehetőség van a fellebbezés tanácsülésen történő elbírálására, amennyiben – az előzőekben felsorolt feltételek megvalósulása mellett – senki sem kéri egyéb eljárási forma kitűzését.

A Be. 358. § (2) bekezdése szerint a tanács elnöke az ügy érkezésétől számított hatvan napon belül tűzi ki a lehető legközelebbi határnapra a fellebbezés elbírálására a tanácsulást, a nyilvános ülést vagy a tárgyalást.

A Be. 360. § (4) bekezdésének helyes értelmezése alapján mindez azt jelenti, hogy a fogva lévő vádlottnak a büntetés-végrehajtási intézetbe kell – kézbesítési ívvel – a tanácsülésre vonatkozó, a kioktatást is tartalmazó értesítést kézbesíteni, és ezzel számára biztosítani azt, hogy a nyilvános ülés vagy tárgyalás kitűzése iránt indítványtételi jogával élhessen.

Amennyiben a Be. 360. § (4) bekezdése szerinti tájékoztatás alapján az erre jogosult – így a vádlott – az ügy tárgyaláson vagy nyilvános ülésen való elbírálását kéri, kérelme a nyilvános ülésen való elbíráláshoz alanyi jogosultságot teremt.

A tanács elnöke a kérelem alapján nyilvános ülést vagy tárgyalást tűz ki és a Be. 361. § (3) bekezdésére figyelemmel intézkedik – idézésével egyidejűleg – a fogvatartott vádlott előállítása iránt.

Miután az ügydöntő határozat meghozatalára az elbírált ügyben tanácsülésen került sor, így szükségszerűen a terhelt távollétében, akinek előállítása iránt, így a másodfokú bíróság nem is intézkedhetett, holott ez a törvény értelmében akkor, ha a terhelt nyilvános ülés kitűzését kéri, kötelező lett volna. Ezért pedig a Be. 360. § (4) bekezdésében foglalt feltételek hiányában olyan személy távollétében járt el, akinek jelenléte – jelen esetben nyilatkozata – kötelező lett volna.²⁰²

²⁰² Ugyanezen okokból helyezte hatályon kívül a Kúria a másodfokú határozatot a Bfv.I. 350/2015/6. számú, Bfv.I. 411/2015/6. számú, illetve a Bfv.I. 406/2016/5. számú végzéseivel.

Kétségtelen tény, hogy a fenti jogértelmezés akár kiterjesztőnek is minősülhet, azonban maradéktalanul biztosítja a tisztességes eljáráshoz való jogot, azaz a terhelt védekezéséhez fűződő jogának teljes körű érvényesítését, amikor is egyenlőséget tesz a tanácsülés és a nyilvános ülés megtarthatóságának feltételei között.

V.5. Összegezés

A fenti példákkal láttatni igyekeztem, hogy a terhelt távolléte nem elsősorban az elsőfokú eljárásban, hanem számos esetben a fellebbviteli eljárásban is problémát jelenthet. A felülvizsgálati eljárásokban kialakított legfelsőbb bírósági, illetve kúriai gyakorlat azonban rendkívül szigorú jogértelmezéssel igyekszik kiküszöbölni az eljárási szabálysértések lehetőségét. Sajnálatos tény azonban, hogy napjainkig tart az a folyamat, amelynek eredményeként a másodfokú bíróságok határozatainak hatályon kívül helyezésére kerül sor, a terhelt távollétében megtartott másodfokú eljárási cselekmények szabálytalansága miatt. Látható volt, hogy az eljárási szabálysértések nagy része a másodfokú bíróságnak nem felróható, mert információk hiányából, téves tájékoztatásból és nem ritkán a terhelt vagy az idézést átvevő hozzátartozó mulasztásából ered. Ennek ellenére azonban az alapelvek és mindenekelőtt a tisztességes eljárás előírásai megkövetelik, hogy a másodfokú bíróság vétlensége ellenére beálló szabálysértések is reparálásra kerüljenek, szem előtt tartva, hogy a törvények nem annyira önmaguknál fogva, mint inkább aszerint jók vagy rosszak, ahogy alkalmazásra kerülnek.²⁰³

V.6. Kodifikációs megoldások

Az új Büntetőeljárás Törvény tervezete alapvetően nem tér el a jelenlegi szabályozástól. Az úgynevezett érdemi tanácsülésre vonatkozóan a tervezet 584. §-ának (4) bekezdése teljesen azonos rendelkezést tartalmaz, azonban többletként szabályozná, hogy a nyolc napos határidő elmulasztása miatt igazolásnak nincs helye. Érdekes, hogy a tervezethez

²⁰³ Anatole France: A bíróról és az igazságszolgáltatásról. Büntetőeljárás-jogi Olvasókönyv. Szerk. Tóth Mihály. Osiris Kiadó. Budapest, 2003. 105. oldal.

fűzött indokolás szerint a javaslat többlet-garanciaként rögzíti, hogy a tanácsülésen történő elbírálásra csak akkor kerülhet sor, ha a tanács elnökének tájékoztatása ismeretében senki sem kéri nyilvános ülés vagy tárgyalás tartását. Ez az indokolás – álláspontom szerint – felesleges, mivel a hatályos Be. 360. §-ának (4) bekezdése is – tartalmában – ugyanígy rendelkezik.

A nyilvános ülésre vonatkozóan a tervezet 585. § (5) bekezdése szinte teljesen azonos rendelkezést tartalmaz a hatályos törvény 361. §-ának (3) bekezdésével. Az indokolás szerint a vádlott jelenléte nem kötelező, hiszen a terhelt a bírósági eljárásban való jelenlét jogáról akár az első-, akár a másodfokú eljárásban lemondhat. Tartalmazza az indokolás azt is, hogy könnyítő szabály, ha a vádlottat a másodfokú bíróság idézte, de szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg, úgy a másodfokú bíróság a nyilvános ülést megtarthatja. Szükséges megjegyezni, hogy ez a könnyítő szabály a hatályos törvényben is megtalálható, tehát érdemi változást a tervezet nem hoz.

Végül a tárgyalásra vonatkozó 586. § (3) bekezdése szerint a vádlott távollétében a tárgyalás megtartható, ha a vádlott terhére nem jelentettek be fellebbezést. Eltérés a tervezetben a hatályos törvénytől, hogy külön nem nevesíti azt az esetet, hogy a vádlott előzetesen bejelentette, hogy azon nem kíván részt venni.

Az indokolás ugyanakkor egyértelművé teszi, hogy akkor is megtartható a tárgyalás a vádlott távollétében, ha a terhére fellebbezést jelentettek be, azonban előzetesen bejelentette, hogy azon nem kíván részt venni. Ez azonban – nyilvánvalóan – az új törvény azon koncepciójából ered, hogy alanyi jognak tekinti a terhelt azon jogosultságát, hogy a tárgyalásról távol maradjon.

Összességében tehát megállapítható, hogy a tervezet a jelenlegi szabályozással nem kíván szakítani. Ebből következően viszont megállapítható, hogy a fejezetben tárgyalt eljárási szabálysértések lehetősége továbbra is fenn fog állni, illetve az ismertetett ítélkezési gyakorlatnak továbbra is érvényesülnie kell.

VI. A terhelt lemondása a tárgyalási jelenlétről

VI.1. A jogintézmény értelmezésének dilemmái

A jogalkotó a 2010. évi CLXXXIII. törvény 148. §-ának (1) bekezdésével 2011. március 01-i hatállyal teremtette meg annak a lehetőségét, hogy a terhelt maga is dönthessen afelől, részt kíván-e venni a tárgyaláson vagy sem. A magyar jogrendben lényegében ezzel került először deklarációra az a gondolat, hogy a tárgyaláson való terhelti jelenlét nem csak kötelezettségként, hanem jogként is felfogható.

Ennek megfelelően a Be. 279. § (3) bekezdés II. fordulata alapján az idézéssel egyidejűleg a bíróság a vádlottat tájékoztathatja arról, hogy a tárgyalás a távollétében megtartható és vele szemben az eljárás befejezhető, ha előzetesen bejelenti, hogy a tárgyaláson nem kíván részt venni. A módosító törvény miniszteri indokolása szerint a jogalkotó az eljárások gyorsítása érdekében kívánta lehetővé tenni, hogy a szabályszerűen megidézett vádlott távollétében is lefolytatható, illetve befejezhető legyen az eljárás, amennyiben előzetesen bejelenti, hogy a tárgyaláson nem kíván részt venni. Annak érdekében, hogy a terhelt nyilatkozattételére megfelelő idő álljon rendelkezésre, a törvény az idézés kézbesítésének határidejét is nyolc napra változtatta.

Az indokolás ugyanakkor nem hagy kétséget afelől, hogy ezt a lehetőséget a bíróság nem csak az első idézés kibocsátásakor alkalmazhatja, de megteheti azt követően is, hogy a vádlott az előző tárgyaláson szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg és a bíróság úgy ítélte meg, hogy a bizonyítási eljárás jelenléte nélkül is befejezhető. Ezt támasztja alá a Be. 281. §-ának (9) bekezdés II. fordulata, mely szerint a bíróság a szabályszerű idézés ellenére meg nem jelent vádlottal szemben – ha az előzetesen bejelentette, hogy a tárgyaláson nem kíván részt venni – az eljárást befejezheti és az ügydöntő határozatot a meg nem jelent

vádlottal kézbesítés útján, a tárgyaláson jelenlévő védővel pedig kihirdetés útján közli. Ezen szabályozásnak egyenes következménye, hogy a Be. 240-243. §-ai a tárgyaláson részt vevő személyek között kötelező jelleggel a terheltet nem említik meg.

Elmondható ugyanakkor, hogy a jogintézmény megfelel a terhelt jogait szabályozó rendelkezéseknek is. A Be. 43. § (2) bekezdés b) pontja szerint ugyanis a terhelt jogosult arra, hogy – ha e törvény másképp nem rendelkezik – az eljárási cselekményeknél jelen legyen.

A törvény tehát sem a nyomozás, sem a bírósági eljárás során nem szabályozza kötelezettségként a terhelt részvételét a büntetőeljárársban.

A jogintézmény feltételei az alábbiakban foglalhatók össze:

- 1) a terhelt tájékoztatása idézéssel és vádirattal;
- 2) a vádlott idézésének szabályszerűsége;
- 3) a vádlott előzetes bejelentése, hogy a tárgyaláson nem kíván részt venni;
- 4) a védő kötelező részvétele a tárgyaláson;²⁰⁴
- 5) a bíróság felhívására tett terhelti nyilatkozat, illetőleg – értelemszerűen – tájékoztatás nélkül tett terhelti nyilatkozat bíróság általi elfogadása esetén.

A fenti feltételek teljesülése esetén az alábbi következmények állnak be:

- a. A jogintézmény bármely ügyben alkalmazható;
- b. A teljes elsőfokú bírósági tárgyalás lefolytatható a terhelt távollétében;
- c. Bármilyen ügydöntő határozat hozható, így marasztaló ítélet is;
- d. A bíróság határozatát a vádlottal kézbesítés útján közli;
- e. Ezen a címen az ügydöntő határozattal szemben nincs helye fellebbezésnek (Be. 346. § (6) bekezdés);

²⁰⁴ A terhelt bejelentését követően amennyiben nincs védője, úgy a bíróság kötelessége védő kirendeléséről gondoskodni. [Be. 279. § (4) bekezdés]

f. A jogintézmény alkalmazása a fiatalkorú vádlott esetében kizárt.

A jogintézmény értékelése kapcsán a legfontosabb kérdés és a legsúlyosabb dilemma, hogy a terheltnek ténylegesen alanyi joga van-e arra, hogy a tárgyaláson való jelenlétről lemondjon, azaz, ez az ő kizárólagos döntése lehet, vagy ez kizárólag a bíróság engedélye, illetve hozzájárulása esetén alkalmazható. Az alapvető kérdés tehát, hogy a vádlott tárgyalási jelenlétét jogként vagy kötelességként kell kezelni. Ennek mérlegelése során továbbra is elsődleges szempont, hogy a terhelt részint az eljárás alanya, részint pedig bizonyítékok forrása. Elsődleges, kiemelkedő szerepe van a büntetőeljárásban, ezért a törvényi szabályozásnak lehetővé kell tennie, hogy ez a bírósági tárgyaláson változatlanul, maradéktalanul érvényesüljön.

Bárd Károly álláspontja szerint nincs ellentmondás abban, hogy a strasbourgi esetjog szerint a terhelt magáról a bírósági eljárásról lemondhat. A bírósági eljárásról lemondás természetesen csak akkor elfogadható, ha az önkéntesen történik.²⁰⁵

A fenti gondolatok egyértelműen arra utalnak, hogy az európai jogfelfogás és az Egyezmény gyakorlatát tükröző strasbourgi joggyakorlat elfogadja jogként a terhelt döntését a tárgyaláson való részvételt illetően. Az EJEB gyakorlatának értékelése körében azonban kiemelkedő jelentősége van annak, hogy ugyan a személyes részvétel feltétele annak, hogy a vádlott a fairness körébe tartozó személyes jogosítványait gyakorolhassa. Azonban a terhelt a személyes részvételéről lemondhat, de a távollétében való tárgyalást nem kényszerítheti ki, azaz a bíróság nem kötelezhető arra, hogy jelenlététől eltekintsen, amennyiben úgy látja: az igazság megállapításában segítene, ha képet kapna arról, kiről is ítélezik, azaz az igazságszolgáltatás tudomásul veheti lemondását, de erre nem köteles. Ez utóbbi jogok csoportjába tartozik a személyes részvételhez való jog is, a terhelt tehát akarata ellenére is kényszeríthető arra, hogy a tárgyaláson jelen legyen.²⁰⁶

²⁰⁵ Bárd Károly: i.m.: 149. oldal

²⁰⁶ Bárd Károly: i.m.: 199-200. oldal.

Fenti gondolatokat folytatva ugyancsak Bárd Károly mutatott rá arra, hogy pergazdaságossági szempontok is indokolhatják a vádlott kényszerítését a jelenlétre. Ha például a tény-, illetve a jogi helyzet a tárgyalás eredményeképpen változik, a bíróság köteles ennek következményeiről a vádlottat tájékoztatni. Ha a vádlott nincs jelen, gondoskodási kötelezettségének a bíróság csak a tárgyalás elnapolásával tehet eleget.²⁰⁷

Mindezek ellenére a hatályos törvényt illetően ismételtén utalni kell arra, hogy a törvényi szabályozásból eredően kizárólag értelmezéssel lehet egyértelműen eldönteni, hogy a vádlott nélküli tárgyalás a vádlott alanyi joga, vagy bírói döntés kérdése. A gyakorlat ezért inkább arra az álláspontra helyezkedik, hogy ha a vádlott nélkül lefolytatott bizonyítás megalapozatlanságot eredményezhet, akkor kevésbé él a felajánlás lehetőségével, mert a hatályon kívül helyezést kockáztatja, mivel ezen utóbbi szabályok az új jogintézményre tekintettel nem változtak.

Bárd Károly álláspontját elfogadva most már tudjuk, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog a jogintézmény kapcsán nem sérül. A kérdés azonban továbbra is az, hogy a jog köteles-e a terhelt döntését tiszteletben tartani? Vagyis sért-e valamely más emberi jogot, ha a terhelt akarata ellenére kényszeríti a bíróság előtti megjelenésre? Bárd Károly a választ egyértelműen nemlegesén adja meg.²⁰⁸

A fentiek alapján tehát a tisztességes eljárást szem előtt tartva a mérleg egyik serpenyőjében a terhelt távollétre vonatkozó nyilatkozási joga szerepel, míg a mérleg másik serpenyőjét a hatóság döntése hozza egyensúlyba, amellyel vagy elfogadja ezt a nyilatkozatot, vagy kényszeríti a terheltet a tárgyaláson való jelenlétre.

A fentiek alapján ugyanakkor láthatjuk, hogy a tisztességes eljárást egyik „serpenyőben foglalt jogintézmény” sem sérti.

²⁰⁷ Bárd Károly: i.m.: 200. oldal.

²⁰⁸ Bárd Károly: Tárgyalás a vádlott távollétében – Emberijog-dogmatikai analízis. Wiener A. Imre Ünnepi Kötet. Budapest, 2005. 217. oldal.

Szükséges azonban szólni arról is, hogy a fentiekkel – értelemszerűen – ellentétes lehet a terhelti és elsősorban a védői álláspont. Ez ugyanis sokkal közelebb áll a kizárólagos alanyi jog elfogadásához, vagyis ahhoz, hogy a terhelt távollétre vonatkozó nyilatkozata a bíróság számára is kötelező legyen, vagyis ne kényszeríthesse ki a terhelt tárgyaláson való jelenlétét. Az egyik álláspont szerint azt követően, hogy a vádlott megismerte a vádat, arról nyilatkozik, a személyi adatainak egyeztetése céljából a bíróság rendelkezésére áll, majd, miután megkapta a mindenre kiterjedő felvilágosítást, maga dönthesse el, hogy a tárgyalás további szakaszában – egészben vagy egyes részében – megjelenik-e vagy sem. Nyilvánvaló, hogy a vádlott ezen jogát akkor tudja gyakorolni, ha a tárgyalás kitűzését követően előre látható, hogy mikor, milyen bizonyítás zajlik.²⁰⁹

A jogintézmény dilemmáinak vizsgálata során aligha hagyható figyelmen kívül, hogy nagyon sok esetben állhat a vádlott érdekében, hogy a bíróságon ne jelenjen meg, őt sem a bíróság tagjai, sem pedig a tanúk ne lássák. Kétségtelenül kényelmes helyzet számára, ha elkerüli a tárgyaláson történő felismertetést, illetve szembesítést, továbbá lehetőséget kap arra, hogy a bizonyítási eljárás alakulásának ismeretében esetlegesen magát teljes egészében kivonja az igazságszolgáltatás alól.

Ugyancsak Bárd Károly mutatott rá arra, hogy különösen a laikusokból álló bíróságok tagjaiban kelthet könnyen elfogultságot, ha a fogvatartott vádlottat a fegyőrök a börtönből állítják elő. Ennek ellenére még a vádlott rendelkezési jogát széles körben respektáló amerikai joggyakorlat sem ismeri el, hogy a vádlókkal szembeni konfrontáció jogának kiegészítéseképpen a vádlottat megilleti a távolmaradás joga (holott – szemben a kontinentális megoldással – a bíróság meg sem kísérelheti a vádlott megszólaltatását, ha ő maga nem kíván a védelem tanújaként fellépni).²¹⁰

Magam – szemben az elsődleges védői állásponttal – a törvény, a miniszteri indokolás, valamint az alakuló joggyakorlat alapján csak azt az álláspontot tudom elfogadni, hogy a terheltnek ugyan joga van arra, hogy a tárgyaláson való jelenlétéről lemondjon, de a

²⁰⁹ Bánáti János: Gyorsítás Versus garanciák. Rendészettudományok a közbiztonságért. Tanulmányok a 60 éves Blaskó Béla Tiszteletére. Rendőrtiszti Főiskola. Budapest, 2010. 26. oldal.

²¹⁰ Bárd Károly: i.m.: 222. oldal.

jogintézmény csak abban az esetben érvényesülhet, ha ezen nyilatkozatát a bíróság elfogadja, vagyis a jogalkalmazónak mindig meg kell teremtenie a jogosultságot arra, hogy a terheltet a tárgyaláson való részvételre kötelezze.

Tóth Andrea Noémi és Háger Tamás mutattak rá arra, hogy nyelvtani értelmezéssel is megállapítható, hogy a bíróságot a törvény nem kötelezi, csupán lehetősége van a vádlottat a bejelenthető távollétével kapcsolatban tájékoztatni, tehát ez nem egy kógens, kivételt nem tűrő szabály, továbbá a feltételes mód arra is enged következtetni, hogy e jogával csak akkor élhet a vádlott, ha a bíróság kifejezetten felkínálja neki a távolmaradás lehetőségét.²¹¹

A fenti gondolatokat elfogadva kétségtelenül megállapítható, hogy elsődleges segítséget a probléma vizsgálata során a nyelvtani értelmezés nyújt. A Be. 279. § (3) bekezdése nem hagy kétséget afelől, hogy a bíróság a vádlottat csupán tájékoztathatja arról, hogy a tárgyalás a távollétében megtartható. A miniszteri indokolás pedig egyértelműsíti, hogy a távollétében való tárgyalásra akkor kerülhet sor, ha a bíróság úgy ítéli meg, hogy a bizonyítási eljárás a vádlott jelenléte nélkül is befejezhető, azaz a terheltnek ugyan a fenti nyilatkozathoz joga van, ez azonban csak akkor érvényesülhet, ha erre a bíróság is „áldását adja”.

Újvári Ákos mutatott rá arra, hogy ezen értelmezésből az is nyilvánvaló, hogy a bíróságnak a vádlott bejelenthető távolléte tekintetében nincs tájékoztatási kötelezettsége. A törvény a bíróság számára csupán a lehetőséget biztosító *tájékoztathatja* szófordulatot használja. Másfelől az is egyértelmű, hogy a vádlott számára akkor nyílik meg a bejelentett távollét lehetősége, ha a bíróság él a fenti tájékoztatás lehetőségével.

Mindebből egyértelműen következik, hogy a tanács elnöke akkor tájékoztatja a vádlottat a tárgyalásról való távolmaradás lehetőségéről, ha a bizonyítási eljárás során a jelenléte szükségtelen a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő megállapításához.²¹²

²¹¹ Tóth Andrea Noémi – Háger Tamás: A terhelt vallomása a büntetőeljárás bírósági szakaszában, egyes eljárási szabálysértések megítélése. Miskolci Jogi Szemle, 2013/2. Szám. 81. oldal.

²¹² Újvári Ákos: IM.: 531. oldal.

Fentiekből következően a bíróság dönti el, alkalmazza-e ezen jogintézményt, vagy sem. A vádlott tehát nem kényszerítheti ki ezt az eljárási módot, ugyanis az ügy bizonyítási igénye fogja meghatározni, hogy a bejelentett távollétre van-e lehetőség. Ha az elsőfokú bíró e körben rosszul mérlegel, helytelenül engedi a bejelentett távolmaradást a terheltnek és ez az ítélet megalapozatlanságát eredményezi, akkor ez másodfokon hatályon kívül helyezéshez vezet. Ennek oka, hogy az új jogintézményhez kapcsolódóan a másodfokú eljárás semmilyen speciális szabályt nem tartalmaz, így lényegtelen, hogy az elsőfokú ítélet megalapozatlansága a Be. 279. § (3) bekezdésének – a másodfokú bíróság szerinti, tévesen mérlegelt – alkalmazásából fakad.

Napjainkban a jogintézmény még viszonylag újnak tűnik, alkalmazása egyelőre nem kiforrott. Ennek ellenére a legfontosabb jogértelmezési kérdéseket a Legfelsőbb Bíróság a 92/2011. Bk. véleményében tisztázta. Ebben – az előzőekben ismertetett gondolatokkal egyezően – rögzítette, hogy amennyiben a bíróság az ügyben a felkészülés során azt állapítja meg, hogy a Be. 75. § (1) bekezdésében foglaltak előreláthatólag akkor is teljesíthetők, ha a vádlott a tárgyalásról távol marad, akkor az idézés kézbesítésével egyidejűleg tájékoztatja, hogy a Be. 279. § (3) bekezdésében biztosított lehetőséggel élhet.

A kollégiumi vélemény legfontosabb pontja annak egyértelmű kinyilatkoztatása, hogy a vádlottnak – a Be. 240. § (3) bekezdésére figyelemmel – nincs eljárási (alanyi) jogosultsága arra, hogy a tárgyaláson a személyes jelenlétéről lemondjon. Ennek lehetősége a tárgyaláson kötelező jelenlét fő szabályához (Be. 240. § (3) bekezdés) képest kivételes, melynek megengedését a törvény a bíróságra (tanács elnökére) bízta. Az általános szabálytól eltérés megengedése az ügy adatainak bírói mérlegelésén múlik.

Rögzíti továbbá a kollégiumi vélemény, hogy az idézéssel egyidejűleg történt tájékoztatásra a távolmaradást bejelentő vádlotti nyilatkozat a bíróságot pedig nem köti. A bizonyítási eljárás alakulása szükségessé teheti, hogy a bíróság a vádlottat kihallgassa. Ebben az esetben az újabb tárgyalási határnapra idézéssel egyidejűleg félreérthetetlenül tájékoztatni kell a vádlottat arról, hogy a továbbiakban a jelenléte kötelező és figyelmeztetni kell az idézéssel szembeni mulasztás következményeire is. A vádlott tehát a bíróság felhívásából –

a bíróság elhatározásából – keletkeztetett jogával élhet, a tárgyaláson való jelenlétéről lemondhat, de a távollétében történő tárgyalást nem kényszerítheti ki, az ügygel a bíróság rendelkezik, ő az ügy ura és őt terheli a tényállás megállapításának a megalapozott döntés meghozatalának kötelezettsége és felelőssége.

A kollégiumi vélemény helyes értelmezésével az alábbi következtetésekre juthatunk:

- A tárgyalás jogintézmény csak abban az esetben érvényesül, ha a szabályszerűen megidézett vádlottnak a tárgyalás lemondására vonatkozó nyilatkozata a bíróságra megérkezik és ezt a bíróság elfogadja,
- A terhelt nyilatkozata a bíróságot nem köti, a megalapozott tényállás megállapítása érdekében a bíróság részint elutasíthatja a terhelt indítványát, részint pedig bármikor kötelezheti őt a tárgyaláson való részvételre;
- Abban az esetben pedig, ha a terhelt nem teszi meg nyilatkozatát arra vonatkozóan, hogy a tárgyaláson nem kíván részt venni, viszont szabályszerű idézés ellenére a tárgyaláson nem jelenik meg, úgy a Be. 281. § (5) bekezdése szerinti eljárásnak, vagyis kizárólag a bizonyítás lefolytatásának lehet helye. Ilyen esetben a terhelt távollétében kizárólag felmentő vagy megszüntető határozat születhet.

Akkor tehát, ha a terhelt nyilatkozattételre felhívást nem kapott, a tárgyaláson meg kell jelennie, kivéve, ha anélkül, hogy erre felhívást kapott volna, ilyen tartalmú kérelmet terjesztett elő, és a bíróság a meg nem jelenéshez hozzájárul.

Emellett akkor, ha a bíróság úgy ítéli meg, hogy a vádlott jelenlétére a tárgyaláson mégis szükség van, annak ellenére kötelezheti a megjelenésre, hogy korábban engedélyezte távolmaradását.²¹³ Mindezek alapján tehát egyértelmű, hogy elsősorban a bíróság ez irányú tájékoztatása esetén nyílik meg a vádlott számára a lehetőség, hogy lemondjon a tárgyaláson való részvételről. Elsősorban ezért a bíróság megítélésétől függ, hogy a tárgyalást a vádlott távollétében lefolytathatónak tartja-e, és csak igenlő válasz esetén biztosítja a tájékoztatás folytán a lehetőséget a vádlottnak a távolmaradás bejelentésére.

²¹³ Kommentár: i.m.: 1260-1261. oldal.

Ha a vádlott jogszerű távolmaradása az elsőfokú ítélet megalapozatlanságát eredményezi, ezt a másodfokú bíróság hivatalból észleli, és alkalmazza a szükséges eljárásjogi következményeket.

A bíróság tájékoztatását követően azonban a bejelentésnek határideje nincs. A törvény szövegének szűk körű értelmezése alapján azt csak a tárgyalás előtt lehetne megtenni.

Kérdésként merül fel azonban, hogy a törvényi megfogalmazásból csak arra a következtetésre lehet-e jutni, hogy a bíróság tájékoztatása az előfeltétele annak, hogy a vádlott távolmaradási szándékát bejelenthesse.

Álláspontom szerint a törvény ilyen szűk körű értelmezése ellentétes lenne a jogalkalmazói akarattal. Kétségtelen tény, hogy a Be. 279. §-ának (3) bekezdése a tárgyalás előkészítése körében adja meg a lehetőséget arra, hogy a bíróság az idézéssel egyidejűleg tájékoztassa a vádlottat ezen jogosultságról. Azonban nem lehet kizártnak tartani azt sem, hogy az eljárás további szakaszában terjessze elő nyilatkozatát. Lényegében erre az álláspontra helyezkedett a 92/2011. Bk. vélemény is, mely II. pontjában rögzíti, hogy erre a tárgyalás folyamatában később is van lehetőség, még hozzá nem csak hivatalból, de indítványra is.

A kollégiumi vélemény V. pontja pedig tartalmazza, hogy ha a vádlott – a bíróság tájékoztatására tett – távolmaradást bejelentő nyilatkozata a tárgyalásnak a Be. 281. § (5) bekezdése szerinti megtartása alatt érkezik meg, vagy a tárgyalás elnapolása után, úgy a bíróság – a kötelező védelem biztosítása mellett – az ügyet érdemben befejezheti a vádlott távollétében. A bíróság oldaláról tehát megállapítható, hogy ilyen tartalmú nyilatkozattételre történő felhívásra sor kerülhet az idézéssel egyidejűleg, de sor kerülhet a későbbiekben a bizonyítási eljárás bármely szakaszában. Abban az esetben azonban, ha ilyen nyilatkozattételi felhívást a vádlott nem kapott, a tárgyaláson meg kell jelennie, kivéve, ha anélkül, hogy erre felhívást kapott volna, ilyen tartalmú kérelmet terjesztett elő és a bíróság meg nem jelenéséhez hozzájárult.²¹⁴

²¹⁴ Kommentár: i.m.: 1253. oldal.

Az alakuló bírói gyakorlat tükrében tehát elmondható, hogy ilyen nyilatkozat megtételére az elsőfokú tárgyalás bármely szakaszában lehetőség van.

A fentiek ugyanakkor elvezetnek minket a következő vizsgálandó kérdéshez: mi a teendő abban az esetben, ha a bíróság az első idézésében nem tájékoztatja a vádlottat arról, hogy kérelmére a tárgyalás a távollétében is megtartható, ennek ellenére azonban a terhelt írásban vagy más módon kéri a tárgyalás távollétében történő megtartását. Ilyen esetben a bíróság mérlegelheti-e, hogy elfogadja-e a vádlott kérelmét, és ha elfogadja, akkor a távollétében lefolytathatja-e a tárgyalást annak ellenére, hogy a vádlottnak a bíróság tájékoztatása nélkül nem alanyi joga ez a kérelem és joghatályosan – a törvény szerint – nem is tehetne ilyen nyilatkozatot.

A terhelt bejelentett távollétével kapcsolatos szabályozásnak tehát két értelmezése lehetséges:

- 1) Az egyik szerint a terhelt eljárási joga annak bejelentése, hogy a tárgyaláson nem kíván részt venni, ez a jogosítvány pedig független attól, hogy a bíróság erről őt tájékoztatja-e avagy sem. Nem a bíróság tájékoztatása keletkezteti ugyanis a vádlott jogát a távollét bejelentésére, hanem ez a joga már a törvény folytán adott, a bíróság tájékoztatása pedig legfeljebb e jog tudatosabb gyakorlását segítheti elő.
- 2) A másik értelmezés szerint pedig kizárólag a Be. 279. § (3) bekezdése szerinti tájékoztatás alapozza meg a vádlott jogát annak bejelentésére, hogy a tárgyaláson nem kíván részt venni. A bíróság megítélésétől függ, hogy a tárgyalást a vádlott távollétében lefolytathatónak tartja-e, vagy csak igenlő válasz esetén biztosítja a tájékoztatás folytán a lehetőséget a vádlottnak a távolmaradás bejelentésére.

Álláspontom szerint a törvény helyes értelmezésével az első álláspont fogadható el. A bíróság számára kétségtelenül törvényben biztosított lehetőség, hogy a terhelt részére a fenti tájékoztatást megadja. Ez azonban nem zárhatja el sem a terheltet, sem a védőjét attól,

hogy maguk is előterjesszenek nyilatkozatot arra vonatkozóan, hogy a terhelt a tárgyaláson nem kíván jelen lenni. A kérdés megítélésénél – véleményem szerint – elsősorban abból kell kiindulni, hogy a törvény egyértelmű tiltást ilyen nyilatkozat előterjesztésére nem tartalmaz. Jogszabályi rendelkezés tehát a terheltet nem zárja el attól, hogy a bíróság felhívásának hiányában is nyilatkozzék arról, hogy a tárgyaláson nem kíván részt venni. Az pedig a törvényi szabályozásból egyértelmű, hogy ebben az esetben a bíróság ugyanúgy mérlegelheti ennek elfogadását, vagyis a terhelt jelenlétének szükségességét, miként abban az esetben, ha a kérdés igenlő eldöntése esetén maga küldi meg a szükséges tájékoztatást a terhelt részére.

A tisztességes eljárás sérelmével járna, ha a bíróságnak nem lenne joga mérlegelni a terhelt felhívás nélkül előterjesztett nyilatkozatát.

A teljesség kedvéért szükséges a jogintézménnyel szembeni ellentétes vélemény ismertetése is. Erdei Árpád helyezkedett arra az álláspontra: ”a terhelti jogok iránti teljes tisztelet mellett is belátható, hogy a bűncselekmény elkövetésének legalább megalapozott gyanúja alatt álló vádlott számára a tárgyalási jelenlét a jog szellemében megállapított eljárási kötelezettség”.²¹⁵

Kétségtelen tény, hogy a bevezetőben kifejtett nézeteimhez ez az álláspont áll közelebb, azonban a tisztességes eljárásra vonatkozó európai gyakorlat ismeretében 2016-ban el kell ismernem gyakorló, fellebbviteli bíróként is annak lehetőségét, hogy a terhelt a tárgyalásról való jelenlét lemondásának jogával úgy élhessen, hogy annak elfogadása viszont a bíróság kizárólagos jogkörébe tartozzon. Nem lehet vitás ugyanis, hogy a jogalkotó a vádlott bejelentett távollétének kodifikálásával egyértelműen állást foglalt abban a kérdésben, hogy a vádlott tárgyaláshoz való joga kizárólag jogosultságként értelmezhető, és nem lehet azt a vádlott eljárási kötelezettségeinek sorába helyezni.²¹⁶

²¹⁵ Erdei Árpád: Tanok és tévtanok a büntetőeljárások tudományában. ELTE Eötvös Kiadó Kft. Budapest, 2011. 296. oldal.

²¹⁶ Fantoly Zsanett: A büntetőeljárás célja, avagy anyagi igazság-kontra elégedett ügyfelek. Úton a bírói meggyőződés felé a készülő büntetőeljárási törvény kodifikációja. Szerk. Elek Balázs-Miskolczi Barna. Printart-Press Kiadó. 2015. 111. oldal.

VI.2. A bizonyítási eljárás alakulása

A terhelti bejelentés elfogadásának egyértelmű következménye, hogy a tárgyaláson a bizonyítási eljárás a terhelt távollétében fog lefolyni. Ennek körében a törvény adós maradt annak meghatározásával, hogy a vádlott nyomozati vallomása a tárgyaláson ismertethető és felolvasható-e. A Be. 291. § (1) bekezdéséből azonban – álláspontom szerint – levezethető, hogy a terhelt korábbi vallomása egyrészt felhasználható, másrészt a bíróság nem is tekinthet el attól, hogy azt a tárgyalás anyagává tegye. A felhívott törvényhely szerint, ha a vádlott a tárgyaláson nem kíván vallomást tenni, illetve a Be. 281. § (5) bekezdése esetén, valamint, ha a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik, a nyomozás során tett vallomását a tanács elnöke hivatalból ismerteti, illetve az ügyész, a vádlott vagy a védő indítványára felolvashatja, vagy a jegyzőkönyvvezetővel felolvastathatja. A fenti rendelkezés a lemondás esetével nem foglalkozik, azonban a tárgyalás jogintézmény tekinthető úgy, hogy a terhelt a tárgyaláson való részvételről történő lemondásával lényegében deklarálja, hogy a tárgyaláson nem kíván vallomást tenni, ez pedig megteremti az ismertetés vagy a felolvasás lehetőségét.

Fontosnak tartom azonban annak kiemelését, hogy a törvényi rendelkezést itt megszorítva kell értelmezni. Ebben az esetben ugyanis nem elegendő a vallomás ismertetése, hanem annak teljes felolvasása mutatkozik célszerűnek. Mivel a terhelt személyesen nem tesz vallomást, ezért korábbi álláspontjának teljes körű bemutatása szolgálja megfelelően a bizonyítási célokat.

Sajátos problémát vet fel ugyanakkor a Be. 291. § (2) bekezdésének értelmezése. Ez lehetőséget biztosít arra, hogy ha a vádlottat a nyomozás során tanúként hallgatták ki, úgy tanúvallomása ismertethető, vagy felolvasható legyen, azonban csak akkor, ha ezt a vádlott indítványozza, vagy a tanú vallomásáról készült jegyzőkönyvből a 85. § (3) bekezdésében meghatározott figyelmeztetés és az erre adott válasz egyértelműen kitűnik.

Aligha lehet kétséges, hogy a tisztességes eljárásnak nem teljes mértékben megfelelő a törvényi szabályozás „vagy” kötőszava. Ebből következően ugyanis a vádlott

indítványának hiányában is ismertethető a korábbi tanúvallomásról készült jegyzőkönyv, amennyiben annak felvételére a törvényes figyelmeztetések megtételét követően került sor. Sok esetben azonban a tanú vallomása megtétele során nincs teljes mértékben tisztában azzal, hogy olyan körülményeket is elmondhat, amelyekre figyelemmel a későbbiekben ellene büntetőeljárás is indítható. Ezért tisztességesebb lenne olyan törvényi szabályozás, amely a vádlott indítványozása mellett konjunktív feltételként szabályozná a vallomás törvényességének vizsgálatát.

A terhelt távollétében lefolytatott tárgyalás alapján ugyanis az indítvány csak akkor állhat a bíróság rendelkezésére, ha legalább írásban megkeresi a terheltet ilyen nyilatkozat megtételére. A törvény szövegezéséből következően azonban ez kötelezettség nem lehet, mert a tanúvallomásról készült jegyzőkönyv törvényességének megállapítása esetén anélkül kerülhet sor a tanúvallomás felolvasására, hogy a távollévő terhelt ezzel tisztában lenne.

Kétségtelen tény azonban, hogy abban az esetben, ha a terhelt úgy dönt, hogy a tárgyaláson nem kíván részt venni, ezen következményekkel is számolnia kell.

A jogintézmény alkalmazása során nem lehet kétséges, hogy a közvetlenség elve sérül. A bíróság egyes büntetéskiszabási körülményeket személyesen nem tisztázhat a terhelttel, illetve – miként arra Újvári Ákos helyesen rámutatott – további jelentős probléma, hogy az írásbeli bejelentés, szemben a közvetlenség elve szerinti eljárási móddal – vagy viszonylag ritkán – teszi lehetővé a bíró számára, hogy képet kapjon arról, szükséges-e a vádlott elmeorvos szakértői vagy más orvosszakértői vizsgálata.²¹⁷

Ráadásul a törvényből következően a bíróságnak – folytatólagos tárgyalások esetén – az újabb tárgyalási határnapra a terheltet megidéznie már nem kell. Ennek megfelelően fogalmaz úgy a 92/2011. Bk. vélemény VII. pontja, hogy a tárgyalás egységes akkor is, ha eredendően több napra tűzték ki, vagy a bizonyítás kiegészítése miatt, illetve más okból elnapolták. A vádlott tárgyalásról távol maradást kérő nyilatkozata az egész elsőfokú bírósági tárgyalásra vonatkozik, ezért a távollét lehetőségére a tájékoztatásnak csak egy alkalommal kell megtörténnie akkor is, ha az egyes tárgyalási határnapok között viszonylag

²¹⁷ Újvári Ákos: i.m. 536. oldal

hosszabb idő telik el. A tájékoztatás pedig azt is tartalmazza, hogy a bíróság a tárgyalást nem csak megtarthatja a vádlott távollétében, de az eljárást be is fejezheti. A terhelt ennek tudomásul vételével döntött úgy önszántából, hogy a tárgyaláson nem kíván jelen lenni. A távolmaradást kérő vádlotti nyilatkozat ezért annak tudomásul vételét jelenti, hogy a tárgyalás minden eseményéről, történéséről távol kíván maradni, függetlenül azok eredményétől és kimenetelétől. Ezért indokolatlan – és a jogintézmény céljával, rendeltetésével ellentétes – minden olyan elvárás, amely szerint a vádlottnak a bizonyítási eljárás eredményéről, változásairól az eredetileg vádban indítványozott tanúkhöz képest további tanúk kihallgatásáról értesíteni kellene. Ennek ugyanis törvényi alapja nincs.

A kollégiumi vélemény egyértelművé teszi, hogy ez alól kizárólag az ügyészi vádmódosítás, illetőleg a vádtól eltérő minősítés lehetőségének bírósági megállapítása képez kivételt, mert erről a vádlottat értesíteni kell. Ilyen esetben követendő gyakorlat lehet, hogy a bíróság a tárgyalást elnapolja és a vádlott részére a szükséges tájékoztatást írásban adja meg.²¹⁸

Más a helyzet ugyanakkor, ha a megalapozott döntés és a bizonyítás igénye szükségessé teszi a terhelt jelenlétét. Ebben az esetben ugyanis nem lehet elvitatni a bíróság jogát arra, hogy a terheltet a részvételre kötelezze. Ezért is fogalmaz úgy a kollégiumi vélemény, hogy a vádlotti nyilatkozat a bíróságot nem köti. A bizonyítási eljárás alakulása szükségessé teheti, hogy a bíróság a vádlottat kihallgassa. Ebben az esetben az újabb tárgyalási határnapra idézéssel egyidejűleg félreérthetetlenül tájékoztatni kell a vádlottat arról, hogy a továbbiakban a jelenléte kötelező és figyelmeztetni is kell az idézéssel szembeni mulasztás következményeire.

Újvári Ákos veti fel a kérdést, hogy sérülhet a tisztességes eljárás követelménye az esetben, ha a bírói tájékoztatásra bejelentetten távollévő vádlott bizonyítási eljárásba történő bevonása válik szükségessé. A bírósági tájékoztatásra a tárgyalásról távol maradó vádlott

²¹⁸

Ezzel azonos álláspontot fejtett ki a BH2015.217. számú döntés I. pontja.

akár több év bírói engedéllyel folyó „békés távollétét” követően ugyanezen bírói döntésnek megfelelően előzetes fogvatartásba is kerülhet.²¹⁹

A magam részéről a terhelt tárgyaláson való jelenlétre kötelezése kapcsán nem érzem a tisztességes eljárás sérelmét. Az előzőekben igyekeztem kifejtetni, hogy ugyan a terhelt joga, hogy lemondjon a tárgyaláson való jelenlétről, ez azonban kizárólag a bíróság döntésének függvénye, amely – értelemszerűen – utóbb megváltoztatható, amennyiben a bizonyítás alapján a tárgyaláson való jelenléte válik szükségessé. Jelentősebb érdek fűződik ugyanis a megalapozott ítélet meghozatalához, sem mint a terhelt tárgyalási jogának korlátok nélküli biztosításához.

Elfogadható álláspont az is, mely szerint nem mellőzhető a vádlott részvétele, ha tagadja a bűncselekmény elkövetését és védekezésével szemben ellentétes tartalmú közvetlen, vagy közvetett bizonyítékok állnak rendelkezésre, mely eljárásjogi helyzetben nehezen képzelhető el megalapozott döntés a vádlotti részvétel biztosítása nélkül.²²⁰

Összefoglalva ezért – álláspontom szerint – a bizonyítási eljárás teljes lefolytatására és ügydöntő határozat hozatalára lehetőség van a terhelt távollétében, azonban bármikor kötelezhető a jelenlétre, ha a bizonyítás igényei ezt kívánják.

VI.3. Az ügydöntő határozat meghozatala

A jogintézmény bevezetése kapcsán azonnal jelentkezett a kérdés, hogy amennyiben a vádlott jogszerűen élt azzal a jogával, hogy távol maradjon a tárgyalásról, és az ügydöntő határozat kihirdetésekor sincs jelen, részére a bíróság indokolt ítéletet kézbesítsen, vagy pedig a terhelt úgy is gyakorolhatja fellebbezési jogát, hogy kizárólag rendelkező részt kap kézhez.

²¹⁹ Újvári Ákos: i.m.: 535-536. oldal.

²²⁰ Tóth Andrea Noémi-Háger Tamás: i.m.: 81. oldal.

Szükséges utalni arra, hogy a jogalkotói akarattal és a törvény szellemével ellentétes lenne olyan álláspont elfogadása, hogy a vádlott személyes megjelenési kötelezettség terhével történő idézésére kerüljön sor pusztán arra tekintettel, hogy személyesen tegyen jogorvoslati nyilatkozatot, és ez által nyíljon lehetőség úgynevezett „rövidített ítélet” készítésére abban az esetben, ha az ügyész vagy a védő a határozatot tudomásul veszi. A tisztességes eljárásnak megfelelő helyes álláspont ezért az lehet, hogy a jelen nem lévő terhelt részére a bíróságnak teljes indokolt ítéletet kell kézbesítenie. Arról nem is beszélve, hogy a törvény a rendelkező rész kézbesítését egyébként sem teszi lehetővé. A Be. 346. § (6) bekezdése pedig kizárólag arra a kérdésre korlátozza a fellebbezés lehetőségét, hogy a szabályszerűen megidézett vádlott a tárgyalásról való távolmaradásának bejelentését követően azon a címen nyújthasson be fellebbezést, hogy a bíróság távollétében hozta meg az ügyszöntő határozatát.

A felhívott törvényhely (2) bekezdése pedig nem hagy kétséget afelől, hogy az elsőfokú bíróság ítéletei elleni fellebbezés az ítélet bármely rendelkezése vagy kizárólag az indokolás ellen is irányulhat. Ezen perorvoslati jogát viszont a terhelt csak akkor gyakorolhatja, ha teljes, írásba foglalt ítéletet kap kézhez.

Sajnálatos tény, hogy a jogintézményt ezért a bírák nem szívesen alkalmazzák, tekintettel arra, hogy abban az esetben is indokolt ítéletet kell írniuk, ha az ügyész és a védő mellett a távollévő terhelt is tudomásul veszi az ügyszöntő határozatot. A terheltnek azonban a Be. 346. §-ban foglalt fellebbezési jogosultságát a törvény kizárólag az előzőekben ismertettek szerint korlátozza, az egyéb, úgynevezett általános fellebbezési jogosultságok tekintetében azonban nem.

Ennek megfelelően rögzíti a 92/2011. Bk. vélemény VIII. pontja, hogy ha a bíróság a tárgyalásról – felhívásra előzetesen távolmaradást kérő – vádlottal szemben hozza meg ügyszöntő határozatát, úgy a vádlottnak a teljes indokolást tartalmazó ítéletet kell kézbesíteni.

VI.4. Az esetleges eljárási szabálysértések

A terhelt távolléte nyilvánvalóan abban az esetben eredményezhet eljárási szabálysértést, ha a törvényi feltételek hiányában kerül sor a tárgyalás megtartására és ügydöntő határozat meghozatalára. Ilyennek kell tekinteni, ha a terhelt részéről nem érkezik egyértelmű nyilatkozat arra vonatkozóan, hogy a tárgyaláson való részvételéről lemond, és a bíróság a Be. 281. § (5) bekezdésében foglaltak figyelmen kívül hagyásával ügydöntő határozatot hoz, melyben a terheltet marasztalja.

Ugyancsak eljárási szabálysértésként kell értelmezni az idézés szabályszerűségének sérelmét.

Szükséges azonban utalni arra, hogy a jogintézmény abban az esetben is alkalmazható, ha a terhelt büntetés-végrehajtási intézetbe kerül. Ha a távolmaradására vonatkozó nyilatkozatát előzetesen megtette, nem valósul meg eljárási szabálysértés abban az esetben sem, ha időközben más ügyben előzetes letartóztatásba kerül.²²¹

Természetesen nem kizárt, hogy az egyéb szabályok sérülése esetén a Be. 375. §-a szerinti relatív eljárási szabálysértések vezethetnek az ügydöntő határozat hatályon kívül helyezéséhez.

Elfogadható álláspont ezért, hogy a terhelt tárgyalásról való távolmaradásának alkalmazhatóságáról szóló bírói döntés olyan súlyú relatív jellegű eljárási szabálysértéseket teremthet, amelyek érdemi kihatással lehetnek az ítéleti tényállás megalapozottságára is.²²²

Az eljárási szabálysértéseken túlmenően azonban – álláspontom szerint – elsősorban a megalapozatlanság lehetőségétől kell alappal tartani. Azt ugyanis a törvény nem zárja ki, hogy a terhelt lemondása esetén megtartott tárgyalásra vonatkozó valamennyi szabály maradéktalan megtartása mellett a másodfokú bíróság azért helyezze hatályon kívül az elsőfokú bíróság ítéletét, mert azt a terhelt távolléte miatt megalapozatlannak, elsősorban felderítetlennek tartja.

²²¹ BH2015.217. szám.

²²² Tóth Andrea Noémi-HágerTamás: i.m.: 81. oldal.

Mindebből következően a bíróságnak nem csak az eljárási szabályok maradéktalan betartására kell törekednie, hanem arra is figyelemmel kell lennie, hogy mindezek alapján megalapozott ügydöntő határozatot hozzon. Ennek érdekében pedig elkerülhetetlenné válhat a terhelt tárgyaláson való részvételre történő kötelezése.

VI.5. A kodifikáció lehetséges megoldásai

Az új Be.-vel kapcsolatban kiadott legutolsó tervezetről elmondható, hogy lényegében tovább viszi azt az alapgondolatot, mely szerint a terheltnek joga van eldönteni, hogy a tárgyaláson részt kíván-e venni, avagy sem. Ennek megfelelően a 421. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a vádlott jelenléte kötelező a tárgyaláson, ha a tárgyalásról való jelenlét jogáról nem mondott le, illetve a bíróság kötelezi a tárgyaláson való jelenlétre.

A hatályos törvény által kialakított jogértelmezést követi a tervezet, mikor is a felhívott törvényhely-tervezet (2) bekezdésében egyértelművé teszi, hogy a bíróság akkor kötelezheti a tárgyaláson való jelenlét jogáról lemondott vádlottat a tárgyaláson való jelenlétre, ha ez a bizonyítási cselekmény lefolytatása vagy szakértő meghallgatása érdekében feltétlenül szükséges. A (3) bekezdés szerint pedig a jogorvoslat is kizárt a bíróság ezen döntésével szemben.

A tervezet 423. §-a a vádemelést követően teszi lehetővé, hogy a terhelt a tárgyaláson való jelenlét jogáról bármikor lemondjon. Ennek feltétele, hogy védővel rendelkezik, és őt felhatalmazza arra, hogy a részére kézbesítendő ügyiratokat kézbesítési megbízottként átvegye.

A 92/2011. Büntető kollégiumi vélemény által kialakított gyakorlatot követi a törvény tervezete, amikor is megengedi, hogy a vádlott az (1) bekezdés szerinti nyilatkozatát a bíróság előtt szóban vagy a védője által ügyvédi ellenjegyzéssel ellátott okiratban tegye meg.

Eltérő szabályozás azonban a 423. § (4) bekezdése szerint, hogy amennyiben a vádlott a tárgyaláson való jelenlét jogáról lemond, a nyilatkozatának megtételétől, illetve a bírósághoz érkezésétől kezdve a bíróság az eljárási cselekményekről csupán értesíti és a neki szóló egyéb ügyiratokat – kivéve az értesítést, a tárgyaláson való jelenlétre kötelező végzést és az idézést – a kézbesítési megbízott részére kézbesíti, aki köteles a vádlottat haladéktalanul értesíteni a részére kézbesített ügyiratról.

A tervezet tehát a hatályos törvényhez képest pontosabban és részletesebben szabályozza a tárgyalási jogintézmény körülményeit.

A hatályos törvény sem zárja ki, hogy a terhelt az eljárás folyamán bármikor megváltoztassa döntését, és a tárgyaláson részt vegyen. A tervezet 424. §-a azonban egyértelművé is teszi, hogy a vádlott az ügydöntő határozat kihirdetéséig bejelentheti, hogy a tárgyaláson részt kíván venni. Ilyennek kell tekinteni, ha a tárgyaláson megjelenik vagy erre vonatkozó nyilatkozatot tesz.

A tisztességes eljárás jegyében a terhelt jogait terjeszti ki és biztosítja a 424. § (4) bekezdése, mely szerint, ha a vádlott bejelentette, hogy a tárgyaláson részt kíván venni, a bíróság indítványra ismerteti a vádlott távollétében tartott tárgyalásról készült jegyzőkönyv lényegét és indítványra elrendelheti a bizonyítást, vagy a bizonyítás egyes részének ismételt lefolytatását.

A tervezet indokolása egyértelművé teszi, hogy koncepcionális változást kíván a jogalkotó végrehajtani a jogintézmény tekintetében. A javaslat abból indul ki, hogy a tárgyaláson történő jelenlét elsősorban a vádlott joga és nem kötelessége. Erre figyelemmel pedig a bíróság külön felhívása nélkül a bírósági eljárás bármely szakaszában, illetve az elsőfokú bírósági tárgyalás során bármikor bejelentheti, hogy a tárgyaláson nem kíván jelen lenni. Ezért a további bírósági szakaszokban nem kell megismételni a bejelentést. Nyilatkozata mindaddig hatályos, amíg olyan ellentétes nyilatkozatot nem tesz, amely a korábbi visszavonását jelenti. A nyilatkozat hatályát veszti akkor is, ha olyan magatartást tanúsít,

illetve olyan nyilatkozatot tesz, melyből az a következtetés vonható le, hogy a vádlott jelen kíván lenni a tárgyaláson.

Továbbra is lehetősége lesz azonban a bíróságnak arra, hogy a vádlottat kötelezze a részvételre.

A tervezet kapcsán megállapítható, hogy a terhelt jelenléti jogának deklarálása mellett alapvetően olyan új rendelkezéseket iktat a törvénybe, amelyek ugyan a hatályos törvényben külön szabályozást nem nyertek, azonban a bírói gyakorlat mégis ennek megfelelően értelmezte a törvényi rendelkezéseket. A tervezet ezért ezekre figyelemmel szabályozza a terhelt tárgyaláson való jelenlétről történő lemondásának szabályait.

VI.6. Összegezés

A hatályos törvény vizsgálata kapcsán megállapítható, hogy a megalapozatlanság és az eljárási szabálysértések kockázata mellett a tárgyalási jogintézmény annak a veszélyét is magában rejti, hogy az Európai Emberi Jogi Bíróság az eljárásról megállapítja, hogy sérti a törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés rendelkezéseit, és mint ilyen felülvizsgálati okot képezhet és megnyílhat az út a rendkívüli jogorvoslat előtt.²²³

További kritikai észrevételként fogadható el, hogy a gyorsítást szolgáló szabályozás univerzális jelleggel a vád tárgyává tett bűncselekmények tárgyi súlyától függetlenül biztosítja a vádlott távollétében történő tárgyalás lehetőségét.²²⁴

A fentiekben túlmenően teljes mértékben egyetértek Újvári Ákos azon megállapításával is, mely szerint a Be. 279. § (3) bekezdésével beiktatott új jogintézmény egyes garanciális követelményeknek nem felel meg, mivel a bírói meggyőződést lehetővé tevő részletszabályokat a Be. nem tartalmaz. Itt kizárólag az alakuló joggyakorlat irányán múlik

²²³ Tóth Andrea Noémi-Háger Tamás:i.m.: 82. oldal.

²²⁴ Újvári Ákos: i.m.: 533. oldal.

majd, hogy a hiányos jogi szabályozás ellenére egyezmény-konform lesz-e az adott büntetőeljárás vagy sem.²²⁵

Amennyiben a kodifikáció alatt álló Be. tervezete a fentieknek megfelelően kerül elfogadásra, úgy ezen probléma nagy valószínűséggel kiküszöbölésre kerül. Az azonban változatlanul elmondható, hogy a jogintézmény alkalmazása során sérül a tisztességes eljárás alkotmányos és emberi jogi követelménye, ugyanakkor nagy kockázattal is jár.²²⁶

Álláspontom szerint a hatályos törvény kockázati tényezőinek kiküszöbölésére jelenleg azon jogértelmezés ad megoldást, mely szerint a bíróságnak ténylegesen joga van arra, hogy a terhelt nyilatkozatát részint figyelmen kívül hagyja, részint pedig kötelezze őt a tárgyaláson való részvételre. Az új törvény hatályba lépéséig azonban aligha vitatható, hogy a törvénnyel szemben elsődleges támpontot a jogértelmezés adhat. Jogalkalmazói gyakorlat hiányában pedig nehéz megmondani, hogy a célszerűségi megoldások, avagy a törvényességi megfontolások esnek nagyobb súllyal Iustitia mérlegébe.²²⁷

Végezetül nem hagyható figyelmen kívül, hogy a törvény csak valóság értelmezési lehetőség, keret, amelyet az alkalmazás tölt ki tartalommal.²²⁸ Sajó András előzőekben idézett gondolata feltételezi, hogy a jogalkalmazónak ezen tartalom létrehozásához megfelelő mozgásszabadsága van. A hatályos Be. szerint azonban a tárgyalóteremben a bizonyítást vezető bíró még aligha tud megfelelni ezen elvárásoknak, és rá nézve egyébként garanciálisan kötelező jogszabályok maradéktalan alkalmazása esetén is hozhat olyan ítéletet, amely a legnagyobb alappal támadható az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt.

²²⁵ Újvári Ákos: i.m.: 534. oldal.

²²⁶ Újvári Ákos: i.m.: 536. oldal.

²²⁷ Cséka Ervin: Bűnözési helyzet, eljárás-egyszerűsítés, nyomozás. Tények és Kilátások. Tanulmányok Király Tibor Tiszteletére. Szerk. Erdei Árpád. Budapest, 1995. 19. oldal.

²²⁸ Sajó András: Látszat és valóság a jogban. Budapest, 1986. 156. oldal.

VII. Eljárás az ismeretlen helyen tartózkodó terhelttel szemben

VII.1. A külön eljárás jogszabályi alapja

A terhelt távollétében lefolytatható eljárások közül az egyik leggyakoribb a Be. XXV. Fejezete szerint lefolytatható külön eljárás azon része, mikor is az in absentia eljárás lehetőségét a terhelt ismeretlen helyen tartózkodása teremti meg. A dolgozatban tárgyalt jogintézmények közül a mindennapi ítélkezési gyakorlatban ez tekinthető a leggyakoribb esetnek, amikor is a hatóságok a terhelt távollétében járnak el.

A jogintézményt az 1999. évi CX. törvény iktatta a büntetőeljárás jogba 2000. március hó 01-jei hatállyal. Az eljárás jogpolitikai indoka, hogy a terhelt távollétével ne akadályozza az eljárás lefolytatását, hanem távolléte esetén is döntés születhessen a büntetőjogi főkérdés vonatkozásában és bűnösség megállapítása esetén szankció is alkalmazható legyen vele szemben. Az már más kérdés, hogy előfordulhat, hogy a terhelt távolléte miatt a büntetés végrehajtására soha nem kerül sor.²²⁹

Fantoly Zsanett mutatott rá arra, hogy a további jogalkotói cél a jogintézmény bevezetése kapcsán nem csak az, hogy a terhelt ne vonhassa ki magát a büntetőeljárás hatálya alól, hanem az is, hogy ne kerülhessen arra sor, hogy elévülés miatt kizárttá válik a büntetőjogi felelősség megállapítása.²³⁰

Megállapítható ugyanakkor, hogy a Be. 281. §-ában foglalt rendelkezésekhez képest a Be. XXV. Fejezete jóval szélesebb körben engedi meg a terhelt távollétében történő eljárást.

²²⁹ Tarr Ágnes: A távollévő terhelttel szemben lefolytatott eljárás egyes kérdései. Colléga. 2005/2. Szám. 126. oldal.

²³⁰ Fantoly Zsanett: A büntetőeljárást gyorsító, de alkotmányos garanciákkal fedett jogintézmények gyakorlati alkalmazhatóságáról. Acta. Juridica Et Politica. II. évf. 1. szám. 2012. 78. oldal.

Ilyenkor ugyanis lehetőség van arra, hogy a nyomozás elrendelésétől kezdve az ügydöntő határozat jogerőre emelkedéséig a terhelt teljes távollétében folytassák le az eljárást. Az alkotmányos és alapvető jogok sérelme ebben az esetben nyilvánvalóan szélesebb körben vizsgálható – és nagyobb eséllyel fordulhat elő a tisztességes eljárás sérelme is –, különösen abban az esetben, ha már a megalapozott gyanú közlésére sem került sor a terhelttel szemben, ily módon előfordulhat olyan eset, amikor a büntetőügy terheltje – az eljárás adott szakaszában elítélte – a büntetés végrehajtásának foganatosításakor szerez tudomást arról, hogy vele szemben büntetőeljárást folytattak. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy nem önkényes, hanem törvényes eljárásról van szó, hiszen „a kontinentális modellben a vádlott távollétében tartott tárgyalás nem eleve elfogadhatatlan.”²³¹

Szemben az előző fejezetekben tárgyalt esetekkel, a terhelt teljes távollétében lefolytatott eljárás kapcsán aligha lehet vitatott a védekezéshez való jog és a közvetlenség elvének jelentősebb mértékű sérelme. Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a fegyverek egyenlőségének egyik feltétele a felek mindegyikének személyes jelenléte az eljárási cselekmények során, illetve egyes eljárási szereplők megtartása semleges pozícióban.²³²

A törvényalkotó azonban ebben az esetben sem tehet többet, mint hogy az eljárás időszerűségének biztosítása mellett szigorú feltételekhez köti az eljárás lefolytathatóságát, és megteremti azon lehetőségeket, amelyek biztosítani képesek a védekezéshez való jogot. Ezeknek pedig arányban kell állniuk mind az alkotmányos, mind a nemzetközi elvárásokkal. Bárd Károly mutat rá arra, hogy: „Éppen ezért kéri számon szigorúan a strasbourgi esetjog a nemzeti bíróságoktól, hogy biztosítsák a vádlott számára annak lehetőségét, hogy kérdéseket intézzon vagy intézhessen a vád tanúihoz. Ha a vádlottat vagy védőjét a jogától megfosztják, az ítélő bíróság sem használhatja ki teljességgel a közvetlenség elvében rejlő előnyöket”.²³³

A Be. XXV. Fejezetét illetően az Alkotmánybíróság rámutatott arra, hogy a terhelt távollétében lefolytatott eljárás a büntetőeljárás általános szabályaitól bizonyos elemeiben eltérő úgynevezett külön eljárás. Az eljárás alkotmányossági megítélése szempontjából

²³¹ Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó. Budapest, 2007. 188. oldal.

²³² 6/1998. AB. határozat.

²³³ Bárd Károly: i.m.: 178. oldal.

fontos sajátossága, hogy az eljárás egyes szakaszaiban vagy az egész eljárás folyamán hiányzik a tisztességes eljárás és a védelemhez való jog egyik lényeges részleme: a terhelt személyes joggyakorlásának és személyes védekezésének lehetősége. Nagy nyomatékkal utalt arra, miszerint ahhoz, hogy az eljárás tisztességes minősége megmaradjon, továbbá a védelem jogának szükségképpen – a büntetőigény érvényesítésének alkotmányos kötelezettsége által indokolt – korlátozása pedig arányos legyen, a terhelt távollétében történő eljárás szabályaiban a kivételesség és az átmenetiség követelményeinek kell érvényesülniük.²³⁴

Az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt távollétében lefolytatható eljárás jogalapját alapvetően a Be. 73. §-ának (1) bekezdése teremti meg. Ez ugyanis rögzíti, hogy az eljárásnak nem akadályozó az, hogy a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik. Ebben az esetben a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság a terhelt tartózkodási helyének felkutatása iránt intézkedik; ennek során el lehet rendelni a lakóhelyének, illetőleg a tartózkodási helyének a megállapítását, a körözését, és az e törvényben meghatározott esetben elfogatóparancsot lehet kibocsátani.

A Be. 73. §-ához fűzött miniszteri indokolás mutat rá arra, hogy a hatóságok kötelessége, hogy mindenekelőtt megállapítsák a terhelt ismeretlen helyen tartózkodásának tényét. Ennek érdekében határozza meg a törvény azokat a teendőket, amelyek elvégzése révén megalapozottan lehet arra a következtetésre jutni, hogy a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik.

Ezt a rendelkezést veszi át a külön eljárás körében a Be. 527. § (1) bekezdése, mely szerint a nyomozásnak nem akadályozó az, hogy a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik; ebben az esetben a tartózkodási helyének felkutatása iránt kell intézkedni. Ugyanakkor az általános szabályokhoz képest külön kötelezettségként írja elő, miszerint gondoskodni kell a bizonyítási eszközök felderítéséről és biztosításáról. A (2) bekezdés szerint szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt indult nyomozás során – ha a terhelt

²³⁴ 22/2014. (VII.15.) AB Határozat {51.}

tartózkodási helyének felkutatása iránt tett más intézkedés nem vezetett eredményre – elfogatóparancsot kell kibocsátani.

A hatóságok előtt tehát két kötelesség áll: a terhelt tartózkodási helyének – értelemszerűen ismeretlen helyen történő tartózkodása tényének – megállapítása, illetőleg a bizonyítási eszközök felderítése és biztosítása. A Be. XXV. Fejezetéhez fűzött miniszteri indokolás ugyanakkor rámutat arra, hogy a hatóságok kötelességeit és eszközeit úgy kell meghatározni, hogy a külön eljárás alapjául szolgáló helyzet a lehető legrövidebb ideig tartson. Fontos cél, hogy a külön eljárásról minél hamarabb vissza lehessen térni az általános eljárásra, és ez olyan rendelkezéseket kíván meg, amelyek biztosítják, hogy az eljáró hatóságok minden eszközt igénybe vegyenek a terhelt tartózkodási helyének felkutatása és az eljárásba történő személyes bevonása érdekében.

Fentiekből egyértelműen következik, hogy az eljárást gyorsító és egyszerűsítő intézménnyel állunk szemben. A törvény valamennyi garanciális szabályaival ellentétben ugyanakkor ezen jogintézmény kapcsán is alappal következtethetünk arra, hogy részint rendkívül könnyen valósulhat meg a tisztességes eljárás sérelme, másrésztől a kasszációhoz vezető eljárási szabálysértések lehetősége is végig vonul a jogintézmény egyes részletrendelkezéseinek gyakorlati alkalmazása során.

Végül szeretném bemutatni azon körülményeket, melyek esetében alappal vonható le a következtetés, hogy a szabályozás módjából eredően nem minden esetben érvényesül az egyszerűsítésre és gyorsításra vonatkozó jogalkotói cél.

A tisztességes eljárás keretei között történő vizsgálat elsődleges kiindulási alapja annak rögzítése, hogy míg a korábbi törvényi szabályozás csak rendkívül szűk körben engedte meg ennek a formának az alkalmazását, addig a többszöri módosításon átesett hatályos XXV. Fejezet alapján a jogintézmény általánossá, minden bűncselekmény, illetve bármely okból fel nem lehető terhelt esetében megengedhetővé vált. Miként az előzőekben utaltam rá, a jogintézmény ugyan az egyszerűsítő eljárások körébe tartozik, a törvényi szabályozás és annak gyakorlati alkalmazása ugyanakkor számos olyan problémát vet fel, melyek

kapcsán nem teljes mértékben, illetve nem minden esetben érvényesülnek a gyorsítást célzó elvárások. A törvény ugyanis - szükségszerűen - olyan garanciákat épít az eljárás menetébe, amelyeknek a terhelt érdekében történő alkalmazása nem feltétlenül eredményezi az eljárás mielőbbi befejezését. A bizonyítási eljárás egészének megismétlése az első-, illetve másodfokú bíróság ítéletének hatályon kívül helyezése és az elsőfokú bíróság új eljárásra utasítása, nemkülönben pedig a perújítási eljárás lefolytatása lényegesen hosszabb eljárást eredményez, mint az, melyet a terhelt jelenlétében folytatnak le az elejétől kezdve.²³⁵

Ugyanakkor annak törvényi lehetősége, hogy a bíróság a távollévő terhelttel szemben büntetést szabjon ki, értelemszerűen csorbítja a jelen nem lévő terhelt jogait, a közvetlenség elvét.²³⁶

A jogalkotói célok tekintetében a fentiekől eltérő koncepciót vázolt fel Bárd Károly, amikor rámutatott arra, hogy az eljárási jogok gyakran azzal kísérlik meg a szökésben lévő, rejtőzködő, vagy engedetlen terhelteket megjelenésre bírni, hogy távolmaradásuk esetére processzuális hátrányokat helyeznek kilátásba. Maga az in absentia eljárás is ilyen fenyegetés: a terhelt számolhat azzal, hogy elesik a személyes védekezés lehetőségétől. A fenyegetés fogalmához tartozik azonban, hogy – legalábbis időnként – beváltják. Ilyenkor pedig kiderülhet: a távolmaradás esetére kilátásba helyezett hátrány az Egyezmény 6. Cikkét sértő mértékben fosztotta meg a vádlottat a védekezés lehetőségétől.²³⁷

Az előzőekben kifejtett teljesen logikus okfejtést magam is osztom, ítélkezési gyakorlatom tapasztalatai alapján azonban azt is meg kell jegyezni, hogy az ismeretlen helyre távozó – és nagy eséllyel szökésben lévő – terheltek esetében ez a fajta törvényi fenyegetettség a magyar joggyakorlatban messze nem éri el célját. A terheltek többsége – tudatosan, avagy az eljárási cselekményről egyáltalán nem tudva – inkább vállalja annak a következményét, hogy elítélésére a távollétében is sor kerülhet. Mindezek ellenére már most ki kell jelenteni, hogy a jogintézmény léte aligha kérdőjelezhető meg. Az Európa Tanács Miniszteri

²³⁵ Bünteljárás jog Szerk. Tóth Mihály. HVG ORAC Kiadó. Budapest, 2009. 540-542. oldal.

²³⁶ Diósdai Mária: Néhány gondolat a távollévő vádlottal szembeni eljárásról. Tanulmányok Erdősi Emil professzor Tiszteletére. 2002. 131. oldal.

²³⁷ Bárd Károly: Tárgyalás a vádlott távollétében. – Emberijog-dogmatikai analízis. Wiener A. Imre Ünnepi Kötet. Budapest, 2005. 223. oldal.

Bizottsága arra mutatott rá, hogy a tagállamoknak meg kell fontolniuk az ítélő bíróságok részére annak engedélyezését, hogy a vádlott távollétében is lefolytathassák a tárgyalást és határozatot hozhassanak, legalább a csekélyebb súlyú bűncselekmények esetében, figyelemmel a kiszabható büntetésre, és feltéve, hogy a vádlottat megfelelően értesítették a tárgyalás időpontjáról, valamint annak jogáról, hogy jogi képviselője útján vagy más módon képviseltetheti magát.²³⁸

A magyar jogi szabályozás azonban a fenti kívánalomtól eltérő, szélesebb körben engedi meg a terhelt távollétében folytatható tárgyalást. Ennek ugyanis nem feltétele a bűncselekmény csekély súlya, sőt, még akár a legsúlyosabb joghátránnyal járó bűncselekmények esetében lehetőség van a külön eljárás lefolytatására.

A magyar jogi megoldás alapvetően arra az álláspontra helyezkedik, hogy a terhelt felrható távolléte esetén biztosítottak a jogai a kötelezően kibocsátott elfogatóparancs, a kötelezően eljáró védő és a – kérelem esetén – kötelezően elrendelendő perújítás okán. Álláspontom szerint azonban ezek az intézkedések nem minden esetben képesek a tisztességes eljárás követelményeit maradéktalanul biztosítani. A probléma lényegét legjobban talán Tóth Mihály ragadja meg amikor is úgy fogalmaz: „eljárhatunk viszont akár a legsúlyosabb büntetést kiszabva az olyan terhelt ellen, akit életében egyetlen hatóság egyetlen percre sem látott, ha papírunk van róla: megpróbáltuk őt előkeríteni, de sikertelenül”.²³⁹

A külön eljárás lefolytatásának legnagyobb problémáját – gyakorló bíróként – magam is a fentiekben látom. A továbbiakban ezért külön fejezetben szeretnék foglalkozni a vádemelés azon eseteivel, amikor a nyomozás során a terhelt kihallgatására nem került sor, azaz ténylegesen az ellene folyó eljárásról tudomással nem bír. A Be. 527. §-ának (3) bekezdés d) pontja ugyan előírja, hogy vádemelésre akkor kerülhet sor, ha azt a bűncselekmény súlya vagy az ügy megítélése indokolja. Tarr Ágnes mutatott rá ugyanakkor arra, hogy ezzel a jogalkotó megint nem egyértelműen fogalmaz, és bár figyelembe kell venni a

²³⁸ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(87) 18. számú Ajánlása. Emberi Jogi Füzetek. 1999/1. Szám 42. oldal.

²³⁹ Tóth Mihály: Erózió vagy kiteljesedés. Fundamentum. 2008/1. Szám. 112. oldal.

bűncselekmény súlyát, de továbbra is az ügyész mérlegelési körébe tartozik annak megítélése, hogy milyen súlyú bűncselekmény esetén tesz indítványt az eljárás lefolytatására.²⁴⁰

A terhelt távollétében lefolytatott nyomozást követő vádemelések esetén azonban a legcsekélyebb mértékben sem állapítható meg, hogy az ügyész milyen alapon mérlegelte a bűncselekmény tárgyi súlyát, avagy az ügy megítélésének kérdését. Az ügyészek javára legfeljebb az állapítható meg, hogy a rendkívül terjedelmes, nehezen bizonyítható, illetőleg a kiemelkedően nagy tárgyi súlyú ügyekben „általában” tartózkodnak a külön eljárás indítványozásától. Ennek ellenére azonban életfogytiglani szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény esetében is sor került már a terhelt távollétében történő elítélésére.

A külön eljárás kapcsán külön kell vizsgálni a felróhatóság kérdését is. A jogalkotói akaratból, valamint a törvényi szabályozásból kiindulva aligha tévedek nagyot, ha az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt távollétében lefolytatható eljárást „felróhatósági eljárásnak” minősítem. A törvényi feltételek maradéktalan érvényesülése esetén ugyanis kijelenthetjük – vagy legalábbis alappal vélelmezhetjük –, hogy a terhelt azért tartózkodik ismeretlen helyen, és azért nem teljesíti a Be. 43. § (5) bekezdésében foglalt, a lakóhely, illetőleg tartózkodási hely megváltozásának bejelentésére vonatkozó kötelezettségét, mert tudatosan igyekszik kivonni magát a büntetőeljárás alól. Akár úgy is fogalmazhatunk, hogy „ráutaló magatartással” mond le a tárgyaláson való részvétel jogáról. Az eljárásnak azonban szükségszerű feltétele annak megalapozott feltevése, hogy a gyanúsított megszökött, vagy a nyomozó hatóság, illetőleg az ügyész elől elrejtőzött. Az igazságszolgáltatás azonban nem köteles tudomásul venni a terhelt „felróható lemondását” sem. Alkotmánybírósági döntés alapján a bíróság ugyan dönthet a tárgyalás felfüggesztése mellett, annak megtartása esetén azonban a védekezéshez való jogok törvényben foglalt csorbítására a terhelt eljárási engedetlensége ad felhatalmazást. Ennek megfelelően amennyiben a Külön Eljárás törvényi feltételei fennállnak, nincs akadálya a nyomozást követő vádemelésnek, illetve a vádemelést követő bírósági eljárásnak sem, és ebben az esetben vélelmezhető, hogy

²⁴⁰ Tarr Ágnes: A „távollétes ügyek” egyes elméleti és gyakorlati kérdései a büntetőeljárásban. Debreceni Jogi Műhely. 2005/2. szám 7. oldal.

megvalósul a büntető igazságszolgáltatás megfelelő működésével kapcsolatos társadalmi elvárások és a terhelt alkotmányos jogainak védelme közötti összhang.²⁴¹

A törvény helyes értelmezése alapján ugyanakkor azt is szükséges rögzíteni, hogy az eljáró bíróság belátása szerint szabadon mérlegelheti azt, hogy az ismeretlen helyen tartózkodás ténye számára elegendő-e ahhoz, hogy önálló szakmai felelőssége alapján a távollévő terhelt bűnössége vagy „nem bűnössége” tárgyában a valóságnak megfelelő és ténybelileg megalapozott érdemi döntést hozhasson. A bíróság számára ezért fenn kell tartani azt a lehetőséget, hogy a büntetőigénnyel szabadon és akkor dönthessen, ha saját belátása szerint megalapozottan teheti meg.²⁴²

VII.1.1. A kodifikáció lehetőségei²⁴³

A tervezettel kapcsolatban megállapítható, hogy alapvető, koncepcionális változásokra nem törekszik. Az indokolás szerint változatlanul cél, hogy a távollévő terheltre vonatkozó különleges szabályok továbbra is a büntető igazságszolgáltatás működésével kapcsolatos társadalmi elvárások és a terhelt alkotmányos jogainak védelme közötti összhang megteremtését szolgálják. Nem kíván szakítani ezért azon szemlélettel, hogy a terhelt távollétében történő eljárás szabályaiban a kivételesség és az átmenetiség követelményeinek kell érvényesülniük. A szabályozás gerincének pilléreit az alábbiakban határozza meg:

- a) az eljárás jogszerűségének előfeltétele, hogy az illető tudatosan vonja ki magát az igazságszolgáltatás alól;
- b) a terhelt távollétében történő eljárásban a védő részvétele kötelező;

²⁴¹ A Büntetőjog Nagy Kézikönyve. Szerk. Varga Zoltán. Komplex Kiadó. Budapest, 2007. 1517. oldal.

²⁴² Büntetőeljárás-jog. Kommentár a gyakorlat számára. Szerk. Belegi József. HVG ORAC Kiadó. Budapest, 2015. 1830. oldal.

²⁴³ A tárgyalat külön eljárás terjedelmére figyelemmel az új Be. tervezetének egyes megoldásait – szemben a korábbi fejezetekkel – nem a teljes fejezet végén, hanem az egyes vonatkozó szabálycsoportokat követően kívánom bemutatni.

- c) a hatóságoknak pozitív kötelezettségük áll fenn arra nézve, hogy ajánlják fel a vádlottnak az ügy újbóli vizsgálatát teljes egészében és az ő jelenlétében.

Általánosságban ezért a tervezet átveszi a Be. rendszerét, abban kizárólag a joggyakorlatban kimunkált a jogértelmezést könnyítő módosításokat kíván csak végrehajtani.

VII.2. A terhelt távollétében folytatott nyomozás kérdései

Az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt távollétében lefolytatható külön eljárás egyik legfontosabb, ugyanakkor legproblémásabb szakaszának a nyomozást tekinthetjük. Ebben a szakaszban érvényesülnek legkevésbé a garanciális jogok, ugyanakkor elsősorban itt kerülhet sor a bizonyítási eszközök felderítésére és biztosítására. A jelenlegi szabályozás szerint ugyanakkor a nyomozás a vádemelésig lefolytatható anélkül, hogy a terhelt gyanúsítottként történő eljárásba bevonására sor kerülne, azaz a terhelt tudomással bírna arról, hogy vele szemben a nyomozó hatóság büntetőeljárást folytat. A hatályos Be.-hez fűzött miniszteri indokolás megelégszik annak kimondásával, hogy a törvény szerint az ismeretlen helyen tartózkodó terhelttel szemben történő nyomozásnak nincs akadálya, azt azonban kötelezően előírja, hogy ebben az esetben intézkedni kell a terhelt tartózkodási helyének felkutatásáról. Az indokolás a legfontosabb garanciális szabálynak a kötelezően kibocsátandó elfogatóparancsot tekinti. Ebből következően a terhelt távollétében lefolytatandó eljárás indítványozásához szükséges előfeltétel, hogy már a nyomozás során minden lépést megtegyenek a hatóságok aziránt, hogy a terhelt tartózkodási helyét felkutassák. Az elfogatóparancs mellett további garanciális feltételnek, a védő kötelező eljárását tekinti. A vádemelés feltételeként pedig csupán azt határozza meg, hogy a nyomozás iratainak ügyészhez történő megküldéséig az elfogatóparancs kibocsátása nem vezetett eredményre.

Mindez azt jelenti, hogy a nyomozás lefolytatásának nincs akadálya, a nyomozó hatóság előtt két kötelezettség áll:

- 1) a terhelt felkutatására tett intézkedések megtétele;
- 2) a bizonyítási eszközök felderítése és biztosítása.

Ezek megtartása során az eljáró hatóságot értelemszerűen nem köti a Be. 188. § (6) bekezdése, vagyis a terhelt személyét közvetlenül érintő nyomozási cselekmény is végezhető a távollétében.²⁴⁴

Mindebből az a következtetés is levonható, hogy terhelti jogokat olyan személy is gyakorolhat, akivel szemben a személyre szóló megalapozott gyanú megállapítható, azonban azt valamilyen okból – például ismeretlen helyen tartózkodása miatt – nem lehet közölni. Ebben az esetben vele szemben kényszerintézkedés alkalmazása sem kizárt. A terhelt helyzete ezért lehet problémás a nyomozás során.

Kétségtelen tény, hogy az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt esetében a terhelti jogok gyakorlását nem a törvény korlátozza elsősorban, hanem az a terhelt magatartásának eredménye. Az azonban kérdéses, hogy ezen személyek távollétükben vajon élhetnek-e – akár elektronikus úton – eljárási jogaikkal, így például dönthetnek-e védő meghatalmazásáról vagy gyakorolhatják-e jogorvoslati jogaikat. Kérdés tehát, hogy egyes terhelti jogok gyakorlására a törvény a gyanúsítottként még ki nem hallgatott olyan személyt is feljogosít-e, akinek tartózkodási helyéről a hatóságnak nincs tudomása.

A Be. 527. § (1) és (2) bekezdéséből ugyanakkor levezethető, hogy az eljáró hatóságoknak a terhelti jogok érvényesülése érdekében mindent el kell követniük annak érdekében, hogy a nyomozásról tudomást szerezzon, illetve a nyomozati eljárásban az általános szabályok szerinti jogait gyakorolhassa.²⁴⁵

Mindezek alapján az a kérdés, hogy mikor tekinthető a terhelt ismeretlen helyen tartózkodónak, lényegében akként válaszolható meg, hogy abban az esetben, ha a nyomozó

²⁴⁴ Kommentár: i.m.: 1824. oldal.

²⁴⁵ A Büntetőjog Nagy Kézikönyve. i.m.: 1517. oldal.

hatóság valamennyi jogszabályban biztosított intézkedést megtette a terhelt tartózkodási helyének felkutatása érdekében, és ezt a nyomozás irataiban kellően dokumentálta is.²⁴⁶

A törvényi előírások maradéktalan betartása mellett is változatlanul a legnagyobb problémának azt tartom, hogy a terhelt távollétében lefolytatott külön eljárások jelentős részében a terhelt nem bír tudomással magáról a büntetőeljárás tényéről. A tudomásszerzés esetleges kikényszerítése kapcsán azonban nem jutottunk más álláspontra, minthogy a törvény nem engedi meg, hogy a hatóság végleg lemondjon a terhelt jelenlétéről, ennek pedig egyik eszköze az elfogatóparancs kötelező alkalmazása.²⁴⁷

Kétségtelen tény, hogy az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt esetében a terhelti jogok gyakorlását nem a törvény korlátozza elsősorban, hanem az a terhelt magatartásának eredménye. Az azonban kérdéses, hogy ezen személyek távollétükben vajon élhetnek-e – akár elektronikus úton – eljárási jogaikkal, így például dönthetnek-e védő meghatalmazásáról vagy gyakorolhatják-e jogorvoslati jogaikat. Kérdés tehát, hogy egyes terhelti jogok gyakorlására a törvény a gyanúsítottként még ki nem hallgatott olyan személyt is feljogosít-e, akinek tartózkodási helyéről a hatóságnak nincs tudomása.

A Be. 527. § (1) és (2) bekezdéséből ugyanakkor levezethető, hogy az eljáró hatóságoknak a terhelti jogok érvényesülése érdekében mindent el kell követniük annak érdekében, hogy a nyomozásról tudomást szerezzен, illetve a nyomozati eljárásban az általános szabályok szerinti jogait gyakorolhassa.²⁴⁸

Mindezek alapján az a kérdés, hogy mikor tekinthető a terhelt ismeretlen helyen tartózkodónak, lényegében akként válaszolható meg, hogy abban az esetben, ha a nyomozó hatóság valamennyi jogszabályban biztosított intézkedést megtette a terhelt tartózkodási helyének felkutatása érdekében, és ezt a nyomozás irataiban kellően dokumentálta is.²⁴⁹

²⁴⁶ Nyíri Sándor: A terhelt távollétében történő eljárás. Belügyi Szemle. 2001/12. szám. 96. oldal.

²⁴⁷ Mészár Róza: Eljárás a távollévő terhelttel szemben. Bírák Lapja 2001/2. szám. 30. oldal

²⁴⁸ A Büntetőjog Nagy Kézikönyve. i.m.: 1517. oldal.

²⁴⁹ Nyíri Sándor: A terhelt távollétében történő eljárás. Belügyi Szemle. 2001/12. szám. 96. oldal.

Mindezek ellenére változatlanul kérdés, hogy az eljárás megfelelő garanciája-e az, hogy az eljárás bármely szakaszában a hatóságoknak törekedniük kell a terhelt tartózkodási helyének felderítésére. Ez pedig a hatóságok részéről mindvégig aktív magatartást követel.²⁵⁰

Nem csak a törvény, hanem a gyakorlat vizsgálata alapján is megállapíthatjuk, hogy az előzőekben megjelölt aktív magatartás a tartózkodási hely kutatását követően kimerül az elfogatóparancs kibocsátásában és annak folyamatos fenntartásában. Tekintettel arra, hogy a terhelt felkutatása érdekében ez tekinthető „a legsúlyosabb” eljárási intézkedésnek, az esetek túlnyomó többségében a hatóságok az elfogatóparancs fenntartása mellett semmilyen intézkedést nem tesznek a terhelt további kutatása érdekében. Erre tekintettel pedig kérdésként merül fel, hogy a védő kötelező jelenléte, valamint a kötelezően kibocsátott elfogatóparancs mennyiben képes a védekezéshez való jogot, illetve a vádlott személyes jelenlétének lehetőségét biztosítani. A gyakorlat számára ugyanis nem vitás, hogy a védő jelenléte nem minden esetben jelent garanciát a védekezés maradéktalan érvényesülése vonatkozásában. A közvetlenség elvének sérelme miatt ugyanis a védő sem lehet tisztában minden releváns – elsősorban a terhelt személyéhez köthető – ténnyel. Különös jelentősége van ennek abban az esetben, ha a védő kirendelésére a terhelt ismeretlen helyre történő távozását követően került sor, azaz a védő és a terhelt között az eljárás korábbi szakaszában semmilyen személyes kapcsolat nem volt, illetve az ügydöntő határozat jogerőre emelkedéséig nem is lesz. A törvény ezen eljárásra vonatkozó megoldásaiból levezethető, hogy a jogalkotó a legfontosabb garanciális szabálynak – egyebek mellett – a jogerő feloldását tekinti. Ez reparálhatja ugyanis a védekezéshez való jogok csorbulását, ugyanakkor viszont sértheti a méltányos határidőt és az eljárás gyorsítására vonatkozó jogalkotói szándékot. Nem lehet azonban vitás, hogy a terheltnek meg kell adni a lehetőséget, hogy előkerülése esetén védekezéshez való jogainak gyakorlása mellett hozzanak – ismételten – ügydöntő határozatot.

²⁵⁰

A Büntetőjog Nagy Kézikönyve. i.m.: 1518. oldal.

Azzal pedig külön nem is érdemes foglalkozni, hogy a jogalkotó a garanciális szabályok között kezeli a hirdetményi kézbesítést is. (Be. 530.§ (2) bekezdés)

Személyes tapasztalatom szerint a terhelt vagy azért tartózkodik ismeretlen helyen, mert ténylegesen szökésben van, vagy elrejtőzött, azaz kivonni igyekszik magát a büntetőeljárás hatálya alól, vagy azért, mert például hajléktalan mivolta miatt nincs reális lehetőség a felkutatására. Mindkét esetben rendkívül kicsi az esélye annak, hogy a hirdetményi kézbesítés eredményes lesz. Mészár Róza mutatott rá arra, hogy a hirdetményi kézbesítés az eljárás elhúzódásához vezet. Annak, hogy az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt a vádiratot, az idézést, a határozatot a bíróság, vagy az utolsó ismert lakóhelye szerinti önkormányzat hirdetőtáblájáról ismerje meg, egyértelműen minimális a realitása.²⁵¹

Összességében ezért megállapítható, hogy a nyomozás jelenlegi rendszerében maradéktalanul érvényesül az a törvényi előírás, mely szerint mindent megtesznek a bizonyítási eszközök felderítése és biztosítása érdekében, azonban emellett a terheltnek vajmi kevés esélye van arra, hogy a büntetőeljárásról tudomást szerezzen, és gyanúsított jogait már a nyomozás során gyakorolni tudja. A büntetőeljárásról történő tudomásszerzése nélkül azonban a nyomozás és az ezen alapuló vádemelés tisztességes volta megkérdőjelezhető.

VII.2.1. Kodifikációs lehetőségek

Miként az indokolás kapcsán az előzőekben már utaltam rá, a jogalkotó nem kíván változtatni a hatályos szabályozáson. A nyomozás feltételeit ezért a 735. és 736. §-aiban lényegében azonos módon szabályozza.

VII.3. A vádemelés, a felróhatóság igazolása a vádiratban

²⁵¹ Mészár Róza.i.m.: 31. oldal.

Az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt esetében a vádemelés feltételeit a Be. 527. § (3) bekezdése tartalmazza. Ennek megfelelően kizárólag szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt indult nyomozást követően van helye vádemelésnek, ha az elfogatóparancs kibocsátása a nyomozás iratainak az ügyészhez történő megküldéséig nem vezetett eredményre, a nyomozás adatai alapján a vádemelésnek nincs akadálya és ezt a bűncselekmény súlya vagy az ügy megítélése is indokolja. A törvény miniszteri indokolása a feltételek között a legfontosabbnak azt tekinti, hogy az ügyész csak akkor emelhet vádat, hogyha megalapozottan feltehető, hogy a terhelt megszökött vagy elrejtőzött. A továbbiakban arra is utal, hogy nem minden, az adott büntetőeljárás alapjául szolgáló cselekmény olyan tárgyi súlyú, hogy indokul szolgáljon a cselekmény elkövetőjének a távollétében történő büntetőeljárás lefolytatásához. Sajnálatos tény, hogy ennek részletesebb feltételeit a jogszabály nem teremti meg. Ezért előfordulhat, hogy kisebb tárgyi súlyú ügyben nem kerül sor a külön eljárás indítványozására, ugyanakkor akár életfogytiglannal fenyegetett bűncselekmény esetében is ügydöntő határozat hozatala történik. Ahogy a miniszteri indokolás fogalmaz, ezt az eset összes körülményére tekintettel az eljáró ügyész jogosult eldönteni. Ennek során a rendelkezésre álló adatokat, bizonyítékokat kell mérlegelni, vagy azt, hogy az ügy egyszerű megítélésű.

A fentiekben túlmenően az alapvető problémát abban látom, hogy a Be. 527. § (4) bekezdése az általános vádirati kellékeken túlmenően előírja a vádemelés feltételeire vonatkozó körülmények részletes leírását, vagyis azt, hogy az ügyész a vádiratban mintegy igazolja, hogy a terhelt felkutatása érdekében mindent megtettek, és megalapozottan lehet következtetni a terhelt szökésére, illetve elrejtőzésére. Ilyen tartalmú vádirattal azonban pályafutásom során nem találkoztam. A Be. 507. § (3) bekezdésében foglalt körülmények részletes leírása helyett a vádiratok többsége megelégszik az arra történő utalással, hogy a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik és a felkutatására tett intézkedések nem vezettek eredményre. A vádiratból tehát a gyakorlatban a megelőző eljárás külön eljárás alapjául szolgáló törvényessége nem ellenőrizhető.

A problémának abból a szempontból is jelentősége van, hogy a törvény megfogalmazása alapján vitathatatlan, hogy az ügyész mérlegelési jogkörébe tartozik annak eldöntése, hogy

tesz-e indítványt a külön eljárás lefolytatására. Természetesen nem vitatható megállapítás, hogy a tisztességes eljárás követelményének és a nemzetközi gyakorlat elvárásainak tesz eleget a jogalkotó, amikor megállapítja, hogy a terhelt önhibája is kell a külön eljárás lefolytatásához, vagyis az ügyész csak abban a meggyőződésben indítványozhatja az eljárást, ha a gyanúsított megszökött, illetőleg elrejtőzött. Ezen feltételek fennállta esetén minősíthető a vád törvényesnek.²⁵²

A problémát tehát abban látom, hogy a vád törvényesnek minősítése és befogadása szempontjából annak van jelentősége, hogy a bíróság a mérlegelése során támaszkodhat-e annak valószínűsítésére, hogy a terhelt ismeretlen helyen léte nem pusztán feltételezésen alapul, hanem igazolt ténynek minősíthető, továbbá a terhelt tudatos, önmaga eljárás alóli kivonásának következménye.²⁵³

Mindezek ellenére – illetve alapján – tapasztalatom szerint a bírói gyakorlat minden esetben törvényesnek fogadja el azt a vádiratot, amely nem mindenben felel meg a Be. 527. § (4) bekezdésében foglalt különleges feltételeknek.

VII.3.1. Kodifikációs lehetőségek

A tervezet 736. §-a a vádemelés feltételeit a hatályos törvénnyel egyezően határozza meg. A (2) bekezdésében a további vádirati kellékek meghatározásában sem találunk eltérést.

Ugyanakkor a (3) bekezdés nóvumként határozza meg, hogy az egyéb törvényi feltételek fennállta esetén a gyanúsítás közlésének elmaradása nem akadály a vádemelésnek. A tervezethez fűzött indokolás szerint a nyomozásnak azért nem akadály a terhelt ismeretlen helyen tartózkodása, mivel ennek egyik fő feladata az elkövető és a bizonyítási eszközök felderítése, felkutatása és biztosítása. A magam részéről rendkívül sajnálatosnak tartom,

²⁵² Tarr Ágnes: i.m.: 130. oldal.

²⁵³ Kommentár: i.m.: 1831. oldal.

hogy a feltételek felsorolása mellett az indokolás nem ad számot arról, hogy milyen értelmezést tart elfogadhatónak a 736. § (3) bekezdésére vonatkozóan.

A következő fejezetben tárgyaltak alapján ugyanis a magam részéről a tisztességes eljárás sérelmének tartom, ezért, nem tudom elfogadni a vádat törvényesnek abban az esetben, ha a nyomozás során a gyanúsítás közlése elmarad.

VII.4. A védelem problémája

Aligha lehet vitás, hogy a külön eljárás kapcsán a terhelt garanciális jogait biztosító intézkedések között a legfontosabb a védő kötelező eljárása. Az 527. § (2) bekezdés II. fordulata alapján, ha a terheltnek nincs meghatalmazott védője, a részére védőt kell kirendelni. A védő eljárása kapcsán a minőségi, illetve hatékony védelem biztosítása azonban rendkívül nehéz, szinte lehetetlen abban az esetben, ha a terhelt és a védő között semmilyen kapcsolat nincs, azaz a védő az ügyre vonatkozó információit kizárólag a rendelkezésre álló iratokból szerzi. A terhelttel való személyes kapcsolat hiányában azért nincs lehetősége a hatékony védelmi stratégia, illetve taktika kialakítására, illetve nem kerülhet birtokába olyan enyhítő körülmények ismeretének, amelyek az iratokban nem lelhetők fel – értelemszerűen –, ezeket nem is tudja a bíróság elé tárni. A külön eljárás kapcsán ezért kijelenthetjük, hogy valamennyi eljárási szabály maradéktalan betartása esetén is a terhelt számára csak a korlátozott védelem lehetősége biztosított. Ellenérvként természetesen hivatkozhatunk arra, hogy mindez a terhelt felróható magatartására vezethető vissza, vagyis amennyiben kivonja magát a büntetőeljárás alól, annak következményeit is vállalnia kell, hogy a hatóság ugyan védőt fog kirendelni a számára, azonban a vele való kapcsolattartás hiányában nem tudja a védőt a saját szempontjából helyes védekezés irányába „terelni”.

Az esetleges védői passzivitás, a védő formális közreműködése ezért a tárgyalt jogintézmény kapcsán nem elsősorban a védő etikai szabálysértéseként, hanem korlátozott lehetőségei kapcsán vizsgálható. A védő ugyan jelenléti kötelezettségét teljesíteni tudja, a

védekezési eszközöket kimerítő, a mentő és az enyhítő körülményeket teljes mértékben feltárási védői magatartás helyett – amennyiben a rendelkezésre álló iratok nem biztosítanak több lehetőséget –, lényegében meg kell elégednie „kegyelmes ítélet” kérésében megnyilvánuló perbeszéddel és védői taktikával. A törvényi szabályokból következően számos esetben megvalósuló elégtelen védelem következményei ezért sem a hatályos törvény, sem a tervezet kapcsán nem orvosolhatóak, illetve a hiányosságok reparálására kizárólag a terhelt előkerülése estén van lehetőség. A jelenlegi szabályok kapcsán azonban a hatékony védelem ellátásának lehetősége teljes körűen nem biztosítható és a hatóságok sem tudják garantálni, hogy a védelem ténylegesen és hatékonyan járjon el, legfeljebb a teljes bűnügyi iratanyagot tudják a védő rendelkezésére bocsátani.

A Kúria védői jogokat vizsgáló Joggyakorlat-elemző Csoportja ugyanakkor azt is megállapította, hogy a hatóságok részéről a hatékony védelem vizsgálata, vagy annak a jogalkotó részéről történő szabályozása annak a veszélyét is felvetheti, hogy az eljáró hatóságok a védelem alkotmányos jogába avatkoznak be, ezért a kérdés legfeljebb az érdekellentét vizsgálata vonatkozásában képzelhető el. Ez azonban ismeretlen helyen tartózkodó terhelt esetében rendkívül nehezen történhet.

Miként utaltam rá, a védő aktív közreműködését csak a teljes körű irat és a bizonyítékok megismerése biztosítja. A védővel való együttműködésre a terhelt csak akkor lesz képes, ha az eljárás érdemi – azaz a személyes – résztvevőjévé válik.

Álláspontom szerint a védő nem csak akkor tudja a terheltet az eljárás várható kimenetelét érintő érdemi és megalapozott jogi következtetésekről tájékoztatni, ha valamennyi irat birtokában áll és meggyőződhet a védelem terhére rótt bűncselekmények megalapozottságáról, hanem akkor is, ha vele a kapcsolatot ténylegesen tartani tudja.

Az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt távollétében lefolytatott eljárások kapcsán azonban csupán annak megállapítására szorítkozhatunk, hogy a védő jelenléte az eljárási cselekmények hitelességének és törvényességének egyik biztosítója. Ez abban az esetben is igaz, ha egyébként a terhelti jogokat a védő külön is gyakorolhatja, illetve a jogszabály

biztosítja a védő jogosultságait is. Ezek gyakorlása azonban az előzőekre figyelemmel jelentős részben korlátozott a tárgyaló külön eljárás vonatkozásában.

A védővel kapcsolatos terhelti rendelkezési jog azonban értelemszerűen nem gyakorolható, ezért marad a védő „szinte korlátlan” önállósága a külön eljárás során, az ismeretek hiányában megnyilvánuló korlátok mellett. A terhelt tehát nincs abban a helyzetben, hogy a védőtől a meghatalmazást visszavonja, vagy más védő kirendelését kérje.

Különösen érintheti a terhelt jogait az az eset, amikor más, erre jogosulttól származik a meghatalmazás, melyről az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt egyébként nem tud, ily módon – miként kirendelt védő esetében - sem tud meghatalmazott védőjével kapcsolatban nyilatkozatot tenni.

Csak a teljesség kedvéért szükséges utalni arra, hogy az elmúlt két évtizedben Magyarországon egyébként több vizsgálatot végeztek – úgy a Helsinki Bizottság, mint az alapvető jogok biztosa, stb. – amelyek végkövetkeztetése kritikai megállapításokat tartalmazott a kirendelt védők eljárásával kapcsolatban. Nyilvánvaló, hogy ezek fokozottabban jelentkeznek a terhelt távollétében folytatott eljárás esetében. A terhelt tárgyalóteremben való jelenlétének hiánya ugyanis aligha hat ösztönzően a védőre, annak érdekében, hogy a védelem ellátása során valamennyi lehetséges eszközt igénybe vegyen.

Tovább fokozza a problémát a gyakorlatban rendkívül gyakori helyettesítés esete is, mivel nem egyszer a helyettesek az ügy ismeretének hiányában járnak el és nyilvánvaló, hogy ezen tényről sincs tudomása a terheltnek. Ilyen körülmények között a kirendelt védő intézménye sértheti a terhelt védekezéshez való jogát, amennyiben a helyettesítés körülményei nem teszik lehetővé, hogy a védő feladatának ellátására érdemben felkészüljön.

Nem lehet vitás, hogy a védő joggyakorlásának kezdő időpontja a terhelti minőség kezdete. Ez azonban rendkívül érdekes kérdés, ha a nyomozás a terhelt távollétében folyik. A törvény ugyanis csupán a védő kötelező kirendelését írja elő, ennek időpontját nem

határozza meg, azaz a nyomozó hatóság maga dönt arról, hogy mely időpontban gondoskodik a védő kirendeléséről. Aligha lehet kérdéses, hogy ez bizonyos esetekben a terhelt jogainak csorbítását is eredményezheti, különös tekintettel igaz ez akkor, ha a hatóság a védő kirendelésével „megvárja” a számára legfontosabb és a bűnösség bizonyítására vonatkozó eljárási cselekmények befejezését.

További probléma, hogy a terhelt ismeretlen helyen tartózkodása esetén a védő meghatalmazásának hitelessége nem ellenőrizhető.

Sértheti ugyanakkor a nyomozás érdekeit, ha a védő az eljárás iratairól a gyanúsított felelősségre vonást megelőzően már tájékoztatást kap. Láthattuk azonban, hogy a gyanúsított felelősségre vonásra a külön eljárásban folytatott nyomozás során sokszor nem is kerül sor.

A védői tevékenység minőségével kapcsolatban az EJEB kifejtette, hogy az Egyezmény 6. Cikkének 3. pont c) alpontja a hatáskörrel rendelkező nemzeti hatóságokat a hivatalból kirendelt védő által elkövetett mulasztások esetén csak akkor kötelezi beavatkozásra, ha a védő hanyagsága nyilvánvaló vagy a hatóságokat a védő hanyagságáról bármilyen módon megfelelően tájékoztatták. Nem lehet az állam terhére értékelni a hivatalból kirendelt vagy meghatalmazott védő bármilyen mulasztását. Az államot nem terheli az a kötelezettség, hogy minden eljárási határozatában teljes részletességgel felsorolja a terheltet megillető jogokat, illetve a terhelt kötelezettségeit. A vádlott védőjének feladata az, hogy tájékoztassa a terheltet az eljárás lefolyásáról, valamint a jogai érvényesítése érdekében megteendő intézkedésekről.²⁵⁴

A fentiekből következően tehát a hatóságok akkor vehetik át a védelem érdemi gyakorlásának egyes elemeit, ha a védőt komoly mulasztás terheli. Ez azonban a távollétes

²⁵⁴ Hermi Olaszország elleni ügye Czine Ágnes-Szabó Sándor-Villányi József: Strasbourg-i ítéletek a magyar büntetőeljárásban. HVG ORAC Kiadó. Budapest, 2008. 241-242. oldal, valamint: Case of Hermi v. Italy (Application no. 18114/02) 18 October 2006. § 90-94. Idézi: Reid, Karen: A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights, 4th edition, Sweet & Maxwell London, 2012, 212. oldal Lásd továbbá: Vitkauskas, Dovydas- Dikov, Grigory: Protecting the Right to a fair trial under the European Convention on Human Rights 2012, 53. oldal; Leach, Philip: Taking a Case to the European Court of Human Rights, Third edition, Oxford University Press, Oxford, 2011, 285. oldal.

eljárásban rendkívül nehezen értelmezhető. Ezekben az esetekben megállapítható, hogy a védelemhez való jog lényegében csak formálisan kerül biztosításra. Hatékony érvényesülése elé – részben – maga a törvény állít korlátokat. A személyes védekezéshez való jog mellőzése esetén nem csak a vádlott egyéni érdekei, hanem az igazságszolgáltatás általánosabb érdekei is sérülhetnek.

A bíróság ugyanis a vádlott és a per egyéb szereplői között folyó állandó interakció közvetlen észlelése alapján teljesebb képet kaphat a tények valóságának és a vádlott személyiségének a megítéléséhez.²⁵⁵

Ennek megfelelően a védelemhez való jog az ellenérdekű fél előadásaira és indítványaira a közvetlen reagálás személyes jelenlétben megnyilvánuló meggyőző erőt biztosító tárgyalási részvétel útján gyakorolható a leghatékonyabban.²⁵⁶

A terhelt távolléte esetén azonban tudomásul kell venni, hogy a fentiekben leírt kívánalmak nem érvényesülnek, illetve legfeljebb bízni lehet abban, hogy a rendelkezésre álló iratok megfelelő információt szolgáltatnak a védelem hatékony ellátásához.

A megfelelő jogi képviselőt ugyanis a tisztességes eljárás meghatározó része, annak szem előtt tartásával, hogy a vádlott ezt a jogát akkor sem veszítheti el, ha kivonja magát a büntetőeljárás alól.²⁵⁷ A távollétes eljárásban is jelentősége lehet azonban annak, hogy megfelelő információk esetén a hatóságok akár leválthatják az ügyvédet, akár feladatainak teljesítésére vehetik rá, akár más intézkedéseket tehetnek, mint például a per elhalasztása azért, hogy a védő számára lehetővé tegyék feladatának hatékony ellátását.²⁵⁸

A fentiekre figyelemmel a tisztességes eljárás tükrében történő vizsgálódás kapcsán megállapíthatjuk, hogy az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt távollétében folytatott

²⁵⁵ 14/2004.(V.7.) AB. határozat.

²⁵⁶ 20/2005.(V.26.) AB. határozat.

²⁵⁷ Balla Lajos-Kardos Sándor: A tisztességes eljárásról a strasbourgi bíróság gyakorlatában. *Bírák Lapja*. 2005/2. szám 44-45. oldal.

²⁵⁸ Andrew Grotrian: az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. Cikke a tisztességes eljáráshoz való jog. *Emberi Jogi Dosszié* 13. szám. *Emberi Jogi Füzetek*. 1997/3. szám. 20. oldal.

eljárás esetében a minőségi, hatékony védelem biztosítása rendkívül nehéz és számos esetben – a védő hibáján kívül – nem biztosítható.

VII.5. „Egy elvetélt kísérlet” a tisztességes eljárás érdekében

A korábbiakban már utaltam arra, hogy még az eljárási szabálysértések fokozott vizsgálatára kötelezett fellebbviteli bíróként sem kívánom kétsége vonni azon jogalkotói akaratot, amely megteremtette a terhelt távollétében lefolytatható eljárások lehetőségét. Elfogadom, hogy ezen jogalkotói célok maradéktalanul csak abban az esetben tudnak érvényesülni, ha a hatóságoknak lehetőségük van arra, hogy mind a nyomozást, mind a tárgyalást lefolytathassák a terhelt távollétében.

Ennek ellenére – vitán felül állóan – a tisztességes eljárás jelentős sérelmének tartom, ha – az egyéb feltételek fennállta mellett – úgy kerül sor vádemelésre távollévő terhelttel szemben, hogy a nyomozás során nem került sor gyanúsított kihallgatására. Ebből ugyanis az következik, hogy nagy valószínűséggel nincs tudomása az ellene folyamatban lévő büntetőeljárásról, és ezért nincs lehetősége arra, hogy a törvényben biztosított terhelti jogait gyakorolja. Meggyőződésem, hogy ebben az esetben még az sem jelenthető ki kétséget kizáróan, hogy tudatosan vonja ki magát a büntetőeljárás hatálya alól, és erre figyelemmel vele szemben helye lenne a „felróhatósági” eljárásnak.

Lényegében ezzel egyező álláspontot képvisel Verena Murschetz, aki szerint a tisztességes eljáráshoz való joggal akkor egyeztethető össze (a tárgyalási jogintézmény), ha a terhelt a tárgyaláshoz való jogáról félreérthetetlenül lemondott, vagy – egyértelmű – konkrét adatok állnak rendelkezésre a terhelt azon szándéka vonatkozásában, hogy a büntetőeljárás alól szökéssel kivonja magát; mindazonáltal egy érvényes tárgyaláshoz való jogról történő lemondás feltételezi a terheltnek az ellene folytatott büntetőeljárásról – valamint,

amennyiben lehetséges, a bírósági tárgyalás hatánapjáról – történő bíróság általi értesítését.²⁵⁹

A következőkben arra is utalni kívánok majd, hogy nem csak a büntetőeljárásról való tudomásszerzés hiánya jelenthet problémát, hanem még az is előfordulhat, hogy a terhelt azzal sincs tisztában, hogy valójában bűncselekményt követett el, ezért vele szemben helye lehet büntetőeljárásnak. A probléma felvetése mellett az alábbi kérdéseket szükséges vizsgálni:

VII.5.1. A fegyveregyenlőség érvényesülése

Aligha lehet kétséges, hogy az Egyezmény 6. Cikkelyében foglalt tisztességes tárgyaláshoz való jog (fair trial) egyik legfontosabb pillére a fegyveregyenlőség elve.²⁶⁰ Ez pedig azt az igényt testesíti meg, hogy egyrészt a vádló, másrészt a vádlott (és a védője) az eljárásban azonos jogokat élvezzenek, azonos feltételek mellett, azonos lehetőségek keretei között, azonos perbeli eszközök igénybevételével fejthessék ki álláspontjukat.²⁶¹ Az elv

²⁵⁹ Verena Murschetz: Auslieferungsbegehren nach einem Abwesenheitsurteil. Juristische Blätter. 2014.7, 5.

²⁶⁰ European Court of Human Rights: Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights - Right to a Fair Trial (criminal limb), 2014, 21. oldal http://echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf (2016.09.10.), továbbá: The EU Charter of Fundamental Rights, A Commentary (Edited by Steve Peers, Tamara Hervey, Jeff Kenner, Angela Ward) Hart Publishing, Oxford, 2014, 1260. oldal. Többek között megerősítette ezt az EJEB a Belzjuk v. Poland 25 March 1998 § 37-ben is. Idézi: Sluiter, Göran - Friman Håkan- Linton, Suzannah- Vasiliev, Sergey: International Criminal Procedure, Principles and Rules, Oxford, 2013, 457. oldal; Goss, Ryan: Criminal Fair Trial Rights: Article 6 of the European Convention on Human Rights, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2014, 20. oldal; Summers, Sarah J.: Fair Trials: The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2007, 116. oldal. Case of Klimentyev v. Russia (Application no. 46503/99) 16 November 2006 § 95.

²⁶¹ Case of Bobek v. Poland (Application no. 68761/01) 17 July 2007, final 10 December 2007 § 56. lásd még: Jaspers v. Belgium, no. 8403/78, Commission decision of 15 October 1980, Decisions and Reports (DR) 27, p. 61, lásd még: Jayawickrama, Nihal: The Judicial Application of Human Rights Law: National, Regional and International Jurisprudence, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, 501. oldal; Case of Foucher v. France, 18 March 1997 § 34; Case of Bulut v. Austria, (Application no.17358/90) 22 February 1996 § 47. Idézi Reid, Karen: A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights, 4th edition, Sweet & Maxwell London, 2012, 145. oldal, A Europe of Rights: The impact of the ECHR on National Legal Systems (Edited by Helen Keller, Alec Stone Sweet), Oxford University Press, Oxford, 2008, 346. oldal; Case of Öcalan v. Turkey (Application no. 46221/99) 12 May 2005. § 140-147.; Brandstetter v. Austria, judgment of 28 August 1991, Series A no. 211, pp. 27-28, §§ 66-67.; Lobo Machado v. Portugal (Application no. 15764/89) Judgment 20 February 1996 § 31. Idézi: Settem, Ola Johan: Applications of the

értelemszerűen korlátozottan érvényesül a nyomozási szakban, ahol a felelősségre vont személy inkább az eljárás tárgya, mint alanya. Ennek bizonyos fokú ellensúlyozásaként a tárgyalási szakban a védelem kedvezményezett helyzetbe kerülhet (favor defensionis elve).²⁶²

Nem vitatom, hogy a fegyveregyenlőség elvébe tartozó normákat bizonyos esetben – de csak részben – felülírhatja az a célszerűségi szempont, amely megengedi a távollétes eljárás alkalmazását, ha tartani lehet attól, hogy az idő múlásával a bizonyítékok elenyésznek vagy bizonyító erejük gyengül.²⁶³ Ettől függetlenül azonban törekedni kell arra, hogy az eljárásban részt vevő mindegyik félnek megfelelő lehetősége legyen arra, hogy az ügyében olyan feltételek között járjon el, amelyek nem hozzák őt az ellenfelével szemben hátrányos helyzetbe.²⁶⁴ Mindez – Bárd Károly szerint – úgy is megfogalmazható, hogy az eljárásban minden résztvevőnek azonos lehetőséget kell kapnia arra, hogy a többiekét saját igazságszolgáltatásának helytállóságáról meggyőzze és így hozzájárulhasson a konszenzus kialakításához. Ez pedig olyan pert feltételez, amelyben a tisztességes eljárásnak a megismerést és a részvételt biztosító elemeit a védelem számára csaknem korlátlan mértékben garantálják.²⁶⁵

Ugyancsak Bárd Károly mutat rá arra, hogy az Egyesült Államok szövetségi büntetőeljárás szabályai szerint a tárgyalás akkor tartható meg az idézés ellenére távol maradó vádlott nélkül, ha már nyilatkozott a vádról, és jelen volt a tárgyalás korábbi szakaszában, tudja tehát, hogy a továbbiakban rendelkezésre kell állnia. Mindennek pedig azért van

'Fair Hearing' Norm in ECHR Article 6(1) to Civil Proceedings, Springer, 2016, 226. oldal és Reid, Karen: A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights, 4th edition, Sweet & Maxwell London, 2012, 143. oldal; International Criminal Justice: A Critical Analysis of Institutions and Procedures (edited by Michael Bohlander), Cameron May, London, 2007, 21. oldal; Jayawickrama, Nihal: The Judicial Application of Human Rights Law: National, Regional and International Jurisprudence, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, 503. oldal; Summers, Sarah J.: Fair Trials: The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2007, 122. oldal.

²⁶² Büntetőeljárás-jog. Szerk. Tóth Mihály. HVG ORAC Kiadó. Budapest, 2009.

²⁶³ Tarr Ágnes: Collega. 2005/2. szám 128. oldal.

²⁶⁴ 17/2005. AB. Határozat.

²⁶⁵ Bárd Károly: Emberi Jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó. Budapest, 2007. 76. oldal.

jelentősége, mert ebben az esetben a terhelt már joggal számolhat azzal, hogy szökése esetén is folytatni fogják az eljárást.²⁶⁶

Meggyőződésem ezért, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog nem csak abban az esetben sérül, ha a hatóságok nem tesznek meg mindent a terhelt tartózkodási helyének megállapítása érdekében, hanem akkor is, ha az a személy, akinek büntetőjogi felelőssége megállapítására irányul az eljárás, nem bír tudomással ennek tényéről. Az Alkotmánybíróság érvei szerint a tisztességes eljáráshoz és azon belül a személyes védekezéshez való jogot megengedhetetlen mértékben korlátozza az olyan szabályozás, amely a külön eljárás folytatását engedélyezi anélkül, hogy a hatóságokat kötelezné arra: tényekkel támasszák alá a terhelt „önhibáját”, arra irányuló tudatos törekvését, hogy kivonja magát a büntetőeljárás alól.²⁶⁷

Bárd Károly veti fel, hogy ez az érv csak abban az esetben lenne meggyőző, ha az Alkotmánybíróság igazolná: az ügy teljes körű újratárgyalása, a perújítás nem kompenzálja a tisztességes eljárás és a személyes védekezéshez való jog ideiglenes sérelmét.²⁶⁸

Az előzőekben bemutatott felvetést a magam részéről teljes mértékben nem tudom osztani. Ítélezési tapasztalatom alapján nem tudom kategorikusan kijelenteni, hogy az ügy teljes körű újratárgyalása, illetőleg a perújítás ténylegesen kompenzálná a tisztességes eljárás és a személyes védekezéshez való jog sérelmét. A Be. 281. §-ára vonatkozó fejezetben már utaltam arra a – jelen eljárásban is érvényesülő – gyakorlati álláspontra, mely szerint a tárgyalás az ügy egyszerűsített megismétlésével is „újra tárgyalható”, azaz a terheltnek – a bíróság döntése folytán – meg kell elégednie a távollétében lefolytatott bizonyítás anyagának ismertetésével. Nincs tehát alanyi joga arra, hogy a korábban meghallgatott tanúk, illetve szakértők ismételt megidézését és meghallgatását kikényszerítse. Az ügy teljes körű újratárgyalására tehát nagy valószínűséggel egyetlen „távollétes” eljárás esetében sem kerül sor.

²⁶⁶ Bárd Károly: i.m.: 186-187. oldal.

²⁶⁷ 14/2004.(V.7.) AB. határozat.

²⁶⁸ Bárd Károly: i.m.: 207. oldal.

A perújítások túlnyomó többsége pedig kizárólag azon a tényen alapul, hogy a terhelttel szemben a távollétében hozták meg a jogerős ügydöntő határozatot. A terhelt legtöbbször nem hivatkozik a javára szolgáló új bizonyítékra, ezért a perújításban ugyancsak formálisan az iratok ismertetésével történő megisméltésre kerül sor. Lényegében az egyetlen érdemi bizonyítási cselekmény a terhelt kihallgatása. Az alanyi büntetéskiszabási körülményekre figyelemmel a büntetés mértéke esetleg a terhelt javára változhat, arra azonban vajmi kevés esélye van, hogy a bűnösség megállapítása, a minősítés, illetőleg a tényállás változni fog a perújítási eljárásban. Erre figyelemmel pedig a tisztességes eljárás kompenzációja csupán formális, névleges ezen eljárások tekintetében. A probléma lényegét helyesen ragadja meg Nagy Anita, amikor is úgy fogalmaz, hogy: "Ha ugyanis a vádlott távol van, nem gyakorolhatja az őt megillető processzuális jogokat, és ha büntetést szabnak ki rá, az nem lesz végrehajtható és ennyiben az eljárás céltalannak látszik".²⁶⁹

Mindezekre tekintettel pedig kijelenthető, hogy a fegyveregyenlőség a terheltet megillető része nem érvényesülhet abban az esetben, ha nem tud az eljárásról, illetve nem jelenthető ki, hogy a jog gyakorlásának hiánya saját felróható magatartására vezethető vissza.

VII.5.2. A terheltté válás kérdései

A büntetőeljárás törvény egyszerű dogmatikai értelmezése alapján megállapíthatjuk, hogy a terhelt teljes körűen az őt megillető jogosultságokat gyanúsított ki hallgatását követően tudja gyakorolni, azaz ezen eljárási cselekménytől tekinthetjük őt ténylegesen a büntetőeljárás terheltjének, függetlenül attól, hogy a hatályos törvényünk, az úgynevezett terheltté nyilvánítás jogintézményét már nem ismeri. Nem lehet kétséges, hogy a törvényben felsorolt széles körű jogosítványok gyakorlására csak abban az esetben van lehetősége a terheltnek, ha a hatóság hivatalosan is közli vele, hogy a folyamatban lévő büntetőeljárásnak terheltként ő az alanya.

Mindezekre tekintettel pedig jogos a kérdés, hogy a nyomozást, illetve az egész büntetőeljárást végig lehet-e vinni anélkül, hogy a gyanúsítottat a nyomozó hatóság

²⁶⁹ Nagy Anita: Eljárás a távollévő terhelttel szemben. *Sectio Juridica Et Politica*. Miskolc, Tomus XIV. 2006. 117. oldal

kihallgatta volna. A nyomozás megindulása ugyan nem esik egybe az alapos gyanú terhelttel való közlésével, a terhelti jogállás azonban ezen pillanattól kezdve jön létre. Kétséges ezért, ha a terheltet olyan büntetőeljárásban vonják felelősségre, amelyről tudomása sem volt. A jogintézmény bevezetését megelőző jogszabály-tervezetből ugyanakkor kikerült az a feltétel, mely szerint az eljárás lefolytatására csak a terhelt gyanúsítottként történt kihallgatását követően kerülhet sor.²⁷⁰

Hudvágner András ugyan a fenti tanulmányában a külön eljárás sine qua nonjaként határozza meg az elfogatóparancs kibocsátását, ez azonban véleményem szerint – szemben a jogintézmény kapcsán kialakult hivatalos jogalkalmazói állásponttal – nem képes kompenzálni a terheltet megillető alapvető jogok csorbulását.

Farkas Ákos és Róth Erika mutatott rá arra, hogy a nyomozás célja alapvetően kettős: a bűncselekmény és az elkövető felderítése.²⁷¹

A külön eljárás alkalmazásához azonban nem lehet elegendő az elkövető személyének tényleges felderítése, a megalapozott és törvényes vádemelésnek elengedhetetlen feltétele kell, hogy legyen a terhelt nyomozás során történő kihallgatása is. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a gyanúsítás megfogalmazása egyben az ügy tárgyának első ízben történő meghatározását is jelenti, amelynek az esetek túlnyomó többségében a vádemelésre és ily módon a vád tényállására is jelentős kihatása van. A gyanúsítás lényegét tehát annak a tényállásnak a lényege alkotja, amelynek feltételezett elkövetése miatt a nyomozó hatóság vagy az ügyész valakit gyanúba fog. Azon bűncselekmény törvényi tényállása, amely miatt az eljárás megindult, ad arról információt, eligazítást, hogy mi tekintendő a gyanúsítás lényegéhez tartozónak.²⁷²

²⁷⁰ Hudvágner András: Eljárás a távollévő terhelttel szemben. Tanulmánykötet Erdősy Emil professzor 80. Születésnapja Tiszteletére. Pécs, 2005. 208-209. oldal.

²⁷¹ Farkas Ákos-Róth Erika: 2. A büntetőeljárás. Komplex Kiadó. Budapest, 2012. 229. oldal.

²⁷² Háger Tamás: A terhelti vallomás mint személyi bizonyítéka a nyomozásban. Belügyi Szemle. 2014/11. szám 30. oldal

Ugyancsak Háger Tamás mutat rá arra, hogy a fentiek miatt rendkívül nagy a nyomozó szervek felelőssége, mert sok esetben rövid időn belül kell széles körű és alapos bizonyítást végezniük, amely a vádemelés és később a bíróság ítéletének alapja lehet.

A magyar büntetőeljárás jellegéből fakadóan a nyomozás releváns bizonyítékai behatárolják a bíróság bizonyítási mozgásterét, és közvetlenül hatnak érdemben az ítéleti tényállás megállapítására is.²⁷³ Nem vitatható tehát az alapos gyanúval megfogalmazott tényállás jelentősége az eljárás további menetére. Ebből következően viszont a tisztességes eljárás és azon belül a fegyverek egyenlőségének sérelmével járhat, ha mindennek meghatározásából, megfogalmazásából, közléséből a terheltet kirekesztjük. Mindez pedig akkor is igaz, ha a terhelt távollétében történő eljárásnak az elméleti alapja az, hogy a terhelt makacsnak mutatkozott, amikor elrejtőzött a hatóságok elől, s ily módon lemondott az általa igénybe vehető jogi eszközökről.²⁷⁴

Álláspontom szerint ugyanakkor a terhelt makacsságára és az általa igénybe veendő jogi eszközökről történő lemondására csak akkor vonható le „megalapozott gyanú”, ha korábban már tudomással bírt az eljárásról.

Vitatnom kell ezért Nyíri Sándor azon következtetését, miszerint elméletileg megalapozott lehet a vád abban az esetben is, ha a terhelttel az alapos gyanút nem közölték. A terhelt távollétében való eljárás törvényi szabálya abból a feltevésből indul ki, hogy a terheltnek felróható legyen az, hogy vele a gyanúsítást nem lehetett közölni. Erre figyelemmel ugyanakkor feltétlenül helyes álláspont, hogy a terhelt távollétében történő vádemelésnél a vád törvényesség és megalapozottsága mellett vizsgálni kell, hogy a terhelt valamilyen körülményből, a hatóság intézkedéséből, tudomást szerezhetett-e arról, hogy ellene büntetőeljárás indul. A szerző ezért arra is rámutat, hogy elméletileg és gyakorlatilag lehetségesek olyan esetek, amikor a vádemelés valamennyi előfeltétele a terhelt távollétében is megállapítható, de lehetséges ennek ellenkezője is. Maradéktalanul osztom ugyanakkor azon felvetését, miszerint megfontolandó az intézmény alkalmazása azokban

²⁷³ Háger Tamás: i.m.: 38. oldal

²⁷⁴ Nyíri Sándor: A terhelt távollétében történő eljárás. Belügyi Szemle. 2001/12. 98. oldal.

az ügyekben, amelyekben a terhelt semmilyen hatósági jelzésből, intézkedésből nem szerezhette tudomást az ellene indult eljárásról.

Ilyen esetekben a terhelt makacssága ugyanis nem valószínűsíthető.²⁷⁵ Gondolkodásomnak tehát a fent megfogalmazott álláspont az elvi alapja; ne kerülhessen sor vádemelésre abban az esetben, ha nem állnak rendelkezésre olyan adatok, amelyek alátámasztják a terhelt makacsságát, ennek pedig a legfontosabb bizonyítéka az lehet, ha a terhelt tud az eljárásról.

A fentiekén túlmenően az időszerűséggel kapcsolatban mutat rá Pápai-Tarr Ágnes arra, hogy a vádlott számára az eljárás elhúzódása akkortól lehet sérelmes, amikortól ténylegesen az ő helyzetét érinti, vagyis a mikor tudomást szerez az ellene folyó eljárásról.²⁷⁶

Egyet lehet érteni ezért azzal az állásponttal is, mely szerint nem csak a terhelti jogok kiteljesedése, hanem az eljárás terhelt oldaláról történő számon kérhetősége is csak onnantól érvényesül, mikortól vele szemben az alapos gyanút közölték és az eljárás tényét a tudomására hozták. Fentiekre figyelemmel ezért alappal fogalmazódik meg a kérdés, mikortól terhelt a terhelt? A büntetőeljárásra vonatkozó elméletek szerint ugyanis a büntetőeljárás jogviszonyok egyik alapvető jellemzője, hogy keletkezésükhöz, módosulásukhoz és megszűnésükhöz minden esetben van valamilyen hatósági aktus szükséges. Ebből következően ahhoz, hogy valamely magánszemély az adott büntetőeljárás alanyává váljon, a hatóság részéről – a törvényben meghatározott – eljárási cselekmény szükséges.²⁷⁷

Rendkívül fontos a szerzők azon megállapítása is, miszerint a nyomozás során beszerzett és meghatározott személyre utaló adatok alapján az alapos gyanú megállapítása körültekintő, széles körű elemző tevékenységet igényel a nyomozó hatóság részéről.²⁷⁸ Az alapos gyanú tökéletes megfogalmazása természetesen elképzelhető a terhelt távollétében, amennyiben erre vonatkozó megfelelő bizonyítékok állnak rendelkezésre. Megalapozott tényállásra

²⁷⁵ Nyíri Sándor: i.m.: 99. oldal

²⁷⁶ Pápai-Tarr Ágnes: A büntetőeljárás gyorsításáról. Gondolat Kiadó. Budapest, 2012. 52. oldal.

²⁷⁷ Fülöp Edit-Sléder Judit: Gondolatok a terheltté válásról. Belügyi Szemle. 1998/4. szám. 92. oldal.

²⁷⁸ Fülöp Edit-Sléder Judit: i.m.: 93. oldal.

következtetni azonban nem minden esetben lehet, úgy, hogy a terhelt kihallgatására sem kerül sor.

Az alapos gyanú közlésével kapcsolatban tehát két fontos tényezőnek kell érvényesülnie:

- 1) az eljárás tárgyának meghatározása;
- 2) az eljárás tényének közlése a terhelttel és ezáltal részére az eljárási jogosultságok biztosítása.

A bűncselekmény elkövetésével alaposan gyanúsítható személy ezen utóbbi mozzanattal válik az eljárás egyik fő személyévé. A terheltet megillető összes jogot ettől kezdve gyakorolhatja és minden terhelti kötelezettségnek ettől az időponttól köteles eleget tenni. A meghatározott személlyel szemben ezért csak indokolt esetben lehet büntetőeljárást indítani és az eljárás alá vont személynek tudnia kell, hogy miért, milyen cselekmény miatt indul ellene eljárás.²⁷⁹

A terheltté válás ténye, illetőleg ennek közlése nem csak a magyar joggyakorlatban jelent problémát. Az EJEB ítélkezési gyakorlata alapján kialakult felfogás szerint a határidők szükségszerűen attól a naptól kezdődnek, hogy az adott személy terheltté válik. Ez pedig általánosságban a kompetens hatóság részéről történő hivatalos közlése bűncselekmény elkövetésének, de bizonyos esetekben megnyilvánulhat hasonló közléssel és a gyanúsított helyzetére nézve súlyosabb következményekkel járó más intézkedésekben is.²⁸⁰

A fentiekből következően tehát nem feltétlenül szükséges a gyanúsított ki hallgatás, illetőleg a megalapozott gyanú közlése, a terhelti jogok és kötelezettségek érvényesülése onnantól kezdve is értelmezhető, ha a hatóság bármilyen aktust alkalmaz, amellyel kapcsolatban a terhelt tudomást szerez a büntetőeljárás folyamatban létéről. A felróhatóság értelmezését ezért magam is elfogadhatónak tartom minden olyan esetben, amikor a terhelt számára büntetőügyekben eljáró hatóságok valamely eljárási aktusa folytán válik

²⁷⁹ Fülöp Edit-Sléder Judit: i.m.: 93. oldal.

²⁸⁰ Marc-André Eissen: Emberi Jogi Dossziék. 16. Kötet. Európa Tanács Strasbourg. 1996. Emberi Jogi Füzetek. 1997/3. szám. 32. oldal.

nyilvánvalóvá, hogy megindult a büntetőeljárás. Ennek azonban a törvényben szabályozott legtöbb garanciát magában hordozó eleme a gyanúsított kihallgatás.

A magyar Alkotmánybíróság is felvetette a kérdést, hogy a terhelt távollétében történő eljárás sajátos szabályainak alkalmazhatóságához szükséges-e a megalapozott gyanú alakilag kötött és személyes közlése. Az eltérő jogértelmezések kiindulópontja a terhelt fogalma; a kifejezés értelmezésével lehetséges eltérő magyarázatok ugyanis eltérő következtetéseket engednek meg. A terhelt egyrészről az a személy, aki a rendelkezésre álló adatok alapján a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható, büntetőeljárást csak ilyen személlyel szemben lehet folytatni. Másrészről a terhelt szerepe eljárási jogokkal és kötelezettséggel jellemzett eljárási jogi státusz, amelyet adott személy ténylegesen csak akkortól kezdve tud betölteni, amikor a gyanúsítás lényegének közlése megtörténik.²⁸¹ Az Alkotmánybíróság a határozatában arra is rámutatott, hogy a gyanúsított kihallgatására és a terhelt vallomására előírt törvényi rendelkezések adják az eljárási keretét annak, hogy az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság teljesítse a tisztességes eljáráshoz és a védekezéshez való jog alapvető feltételeit. A gyanúsított kihallgatásakor történik meg a terhelt tájékoztatása a büntetőigény addig feltárt ténybeli alapjairól a vonatkozó jogszabályok megjelölésével, valamint a figyelmeztetés a védő igénybevételének lehetőségére, illetve kötelezettségére. A nyomozás irányának és a lehetséges vádemelés keretének ez a közlése nem csupán egyszeri aktus, hanem folyamatos: ha az ismertetett gyanú az eljárás későbbi szakaszában beszerzett bizonyítékokra figyelemmel megváltozik, azt újabb kihallgatás keretében – jogainak gyakorlása érdekében – ismételten közölni kell a terhelttel.

A jelen fejezetben tárgyalt felvetés lényegét az Alkotmánybíróság fent ismertetett álláspontja ragadja meg és támasztja alá a legjobban. Mind a jogszabályi lehetőségekkel, mind az az alapján kialakult bírói gyakorlat értelmezésével szemben ezért ismételten szükségesnek tartom megfogalmazni, hogy nem lehet tisztességes az az eljárás, melyben olyan körülmények között kerül sor vádemelésre, amikor a terhelt az eljárásról nem tud, őt abba ténylegesen nem vonták be. Ezen álláspont kapcsán aligha hagyható figyelmen kívül,

²⁸¹ 14/2004.(V.7.) AB. határozat.

hogy a 2012/13/EU. Irányelv 3. Cikke értelmében a gyanúsított személyeket vagy vádlottakat azonnal tájékoztatni kell a hallgatáshoz való jogukról. Ennek az információnak ki kell terjednie a hallgatáshoz való jog tartalmára, a jogról való lemondás és a jogra történő hivatkozás következményeire. A tájékoztatásnak akár szóban, akár írásban, egyszerű, közérthető módon kell megtörténnie. A tájékoztatásnak ugyanakkor ki kell terjednie az ügyvéd igénybevételenek jogára, a térítésmentes jogi tanácsadáshoz való jogra és annak feltételeire, a vádra vonatkozó tájékoztatáshoz való jogra, a tolmácsoláshoz és a fordításhoz való jogra és a hallgatáshoz való jogra. Mindezek tehát aligha képzelhetők el a terhelt eljárásra vonatkozó ismeretének hiányában.

Mindezekre figyelemmel ezért nem csak a tisztességes eljárásnak, hanem az uniós elvárásoknak is akkor felel meg a büntetőeljárás törvény, ha az nem csupán a formális gyanúsított kihallgatástól, hanem minden olyan eljárási cselekménytől (például előállítástól) is függ, amely keretein belül az érintett tudomására hozzák, hogy milyen bűncselekménnyel gyanúsítják. Ennek megtörténte után pedig aligha beszélhetünk a tisztességes eljárás sérelméről, viszont alappal feltételezhetjük – szökés, elrejtőzés esetén – a terhelt tényleges felróható magatartását.

VII.5.3. Az alapgondolat megfogalmazása a gyakorlatban

Az előzőekben kifejtett gondolatok jegyében a Fővárosi Bíróság Büntető Kollégiumában a 2000-es évek első felében kidolgoztuk annak a gyakorlatát, hogy a vád befogadására csak abban az esetben kerülhessen sor, ha a terhelt valamilyen módon – elsősorban gyanúsított kihallgatás útján – tudomással bír az ellene folyamatban lévő büntetőeljárásról. Ennek megfelelően a kerületi bíróságok az iratokat visszaküldték az ügyészhez és az akkor még hatályban volt pótnyomozást rendelték el a terhelt kihallgatása érdekében. Az ügyészi fellebbezések alapján a Fővárosi Bíróság másodfokú tanácsai pedig ezen végzéseket helybenhagyták. A Fővárosi Bíróságon kialakult álláspont az alábbiakban foglalható össze:

Abban az esetben, ha a nyomozás során nem történt meg a terhelt gyanúsított kihallgatása, vagyis a nyomozó hatóság nem közölte az alapos gyanút az eljárás alá vont személlyel és pusztán az elkövető személyi adatai alapján (feljelentés, esetleges tárgyi bizonyítékok, stb...) kerülne sor a vádemelésre, azzal az ügyészi indítvánnyal, hogy a tárgyalás megtartására a vádlott távollétében kerüljön sor, a törvény egész rendszerét érintő aggályok merülnek fel. Az eljárási törvénynek ugyanis a XXV. Fejezetében részletezett külön eljárási formája az ismeretlen helyen tartózkodó és a hatóság által el nem érhető terhelt esetében ad felhatalmazást az ügyésznek az egyszerűsített eljárási forma indítványozására. Mindebből következően felmerül annak a lehetősége, hogy alapvető rendelkezést sért az ügyészség, ha úgy emel vádat és úgy indítványozza a vádlott távollétében történő tárgyalás megtartását, hogy hiányzik az alapos gyanú közlése. A külön eljárás ugyanis végig terheltől beszél. Terhelti jogokat pedig az a személy gyakorolhat a büntetőeljárás keretében, akivel szemben az alapos gyanút közölték. A Fővárosi Bíróság a fenti vélemény kialakításánál figyelembe vette az akkori Alkotmányban és az Európai Emberi Jogi Egyezmény 6. Cikkében megfogalmazott tisztességes eljárás alapkövetelményeit is. Mindezekből az alábbi következtetések vonhatók le:

Amennyiben az alapos gyanú közlését és a gyanúsított kihallgatását követően tűnik el a terhelt, úgy nincs akadálya – a bizonyítékok rendelkezésre állása mellett – a vádemelésnek és a külön eljárás lefolytatásának.

Nem hagyható ugyanakkor figyelmen kívül, hogy a bírósági határozat meghozatalánál nincsenek meg azok a közvetlen tapasztalatok, amelyek a bűnösségi körülmények alanyi oldalán jelentkezve befolyásolhatják a büntetés kiszabását. Hiányozhatnak tehát olyan adatok is, amelyek a személyi körülmények körében feltárhatók, és amelyeket a bíróság figyelembe is vehet. A külön eljárás alkalmazása során pedig ettől a formától el lehet szakadni, hiszen a büntetés kiszabása során elsődlegesen vagy kizárólagosan a tárgyi oldalon jelentkező körülmények fogják befolyásolni a büntetés kiszabását.

A fenti eljárási forma bevezetéséből nem olvasható ki olyan törvényalkotói akarat, hogy ha kevesebbet tudunk az elkövető személyéről, akkor ezt valamiképpen a „javára értékeljük” és minden egyéb tényleges bűnösséget és büntetést befolyásoló ok nélkül az enyhébb joghátrány irányába mozdulunk el. A terhelt ugyanis – a törvény helyes értelmezése alapján – a gyanúsított közlést követően van tudatában annak, hogy bűncselekmény elkövetésével

gyanúsítják. Ennek során őt jogaira kioktatják, tehát számolnia kell az eljárás folytatásával, és ha ez alól kivonja magát, ő maga döntötte el a hatóságok további eljárását, tehát ha úgy tetszik, ő maga választott a teljes körű garanciával támogatott általános eljárási forma és a külön eljárás között. Ez utóbbinál pedig nem a tárgyaláson, hanem a rendes és rendkívüli perorvoslatok révén érvényesülnek a terhelti jogosultságok a törvényesen megvádolt személy esetében.

A fenti aggályokat csak részben oldotta meg azon jogszabályi módosítás, amely az Alkotmánybíróság 14/2004. (V.7.) AB. határozatát követően került elfogadásra. Az Alkotmánybíróság ezen határozatában rámutatott arra, hogy a bíróság részéről kötelezően kibocsátandó elfogatóparancs kifejezésre juttatja a törvényalkotó azon felfogását, hogy a terhelt távollétében történő eljárás elengedhetetlen feltétele a terhelt kézre kerítésére irányuló legsúlyosabb intézkedés alkalmazása. Az eljáró hatóságoknak mindvégig törekedniük kell a terhelt személyes jelenlétének és közreműködési lehetőségének, az általános szabályok szerinti eljárás feltételeinek megteremtésére.²⁸²

Függetlenül attól, hogy a fenti álláspont egyik értelmi szerzője voltam, az előzőekben leírtakat változatlanul fenntartom, és csak ezek teljesülése esetén tudom a terhelt távollétében lefolytatott eljárást tisztességesnek minősíteni. Kétségtelen tény, hogy ma már a bíróságnak nincs lehetősége pótnyomozás elrendelésére, azonban a törvényes vád jelenleg még érvényesülő keretei között a fenti kérdés alappal vizsgálható. Álláspontom szerint a jogalkalmazónak vizsgálnia és lehetőségeihez képest megoldania kell ezt a problémát, mivel már a régieknek is az volt a véleménye, hogy a Judicatura feladata a törvény netáni hézagait pótolni és állandó egyöntetű eljárást létesíteni ott, ahol a Bünvádi Perrendtartás világosan nem intézkedik.²⁸³

A teljesség kedvéért szükséges utalni arra is, hogy a gyanúsított kihallgatás jelentőségének értelmezése nem új keletű. Már a háború előtt is kifejezésre juttatták, hogy az eljárási jog a terheltnek az első lehetőséget a kihallgatásával adja meg arra, hogy az ellene indított

²⁸² Büntetőeljárás-jog. Szerk. Tóth Mihály. HVG ORAC Kiadó. Budapest, 2009. 545-547. oldal.

²⁸³ Waldapfel Leó: Adalékok az új Bünvádi Perrendtartás magyarázatához. Jogtudományi Közlöny. 1898. Évi 40. szám. 282. oldal.

bűnvádi per során ügyfélként felléphessen, jogaival éljen, a per menetét befolyásolhassa. A kihallgatás ezért úgy alaki, mind érdemi szempontból fontos, elengedhetetlen mozzanata már az előkészítő eljárásnak is. A kihallgatással módot kell adni mindazokhoz az előterjesztésekhez, amelyek a terhelt megítélése szerint a vád megdöntésének, hiányossága feltárásának eszközei. Meg kell adni a lehetőséget, hogy a terhelt a vád alaposságát elismerve megszerezze magának az eljárási könnyítéseket, valamint a beismerésének kisebb alanyi bűnösségre és megbánásra utaló természetéből kifolyóan az enyhébb büntetésre való érdemességét is.²⁸⁴

A fenti gondolatok arra a következtetésre is vezetnek, hogy nem csupán az eljárási érdekeket kell szem előtt tartani, hanem magának a terheltnek is elemi érdeke, hogy a büntetőeljárásról tudomást szerezzen és ezáltal akár maga szolgáltassa annak jogszabályi alapját, hogy az eljárás egyszerűsített formában folyjon a továbbiakban; például a tárgyalásról lemondás vagy a beismeréshez fűzött egyéb eljárások folytán. Nem lehet vitás, hogy akiket távollétükben úgy ítélnek el, hogy nem tájékoztatják őket a velük szemben folytatott eljárásról, ezen lehetőséggel élni nem tudnak. Nincs lehetőségük tehát, hogy egyértelműen nyilatkozzanak azon jogukról, hogy a tárgyaláson jelen legyenek, illetőleg arról lemondjanak.

Farkas Ákos fogalmazza meg, hogy a szabályozás sehol sem teszi lehetővé, hogy a terhelttel macska-egér játékot játsszanak, bizonytalanságban hagyva őt a büntetőeljárás tárgyáról.²⁸⁵

A fenti gondolatokra figyelemmel azt már végig sem merem gondolni, hogy milyen nyomozás-taktikai szempontok motiválhatják adott esetben az alapos gyanú közlésének, illetőleg a terhelt meghallgatásának elmaradását; különös tekintettel arra, miként a korábbiakban már utaltam rá, hogy a vádemelések többségében nem ellenőrizhető le egyértelműen, hogy a nyomozó hatóságok mindent megtettek a terhelt felkutatása

²⁸⁴ Auer György: A terheltnek kihallgatása és vallomása. Büntetőjogi Tanulmányok Angyal Pál születése 60. és jogtanári működése 35. Évfordulójának Emlékére. Budapest, 1933. 249. oldal.

²⁸⁵ Farkas Ákos: A falra akasztott nádpálca avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai. Osiris Kiadó. 2002. 87. oldal.

érdekében, illetve egyértelműen kijelenthető, hogy ismeretlen helyen tartózkodása neki felróható.

A másik oldalról viszont a vádlottnak védekezése előkészítéséhez ismernie kell nem csupán azon tényeket, amelyekben a vád alapult, hanem ezen tények pontos minősítését is. Valamely súlyosító körülmény alkalmazása súlyosabb büntetés kiszabásához vezethet, ezért a terheltet formálisan is tájékoztatni kell annak lehetőségéről, hogy vele szemben azt alkalmazni lehet.²⁸⁶

Aligha lehet vitás, hogy a vádról történő megfelelő tájékoztatás a védekezés előfeltétele, hiszen ekkor tudja meg a vádlott, hogy mi ellen kell védekeznie. A tájékoztatás pedig akkor megfelelő, ha a védekezés előkészítését, gyakorlását lehetővé teszi. A tájékoztatásnak pedig ténylegesen meg kell történnie, nem elég vélelmezni, hogy a vádról szóló információ eljutott a terheltre.²⁸⁷

Meggyőződésem, hogy a fenti gondolatok nem csak a vádról történő tájékoztatás vonatkozásában értelmezhetők, hanem már a nyomozás során az alapos gyanú közlése esetén is jelentőséggel bírnak, a védekezés jogának gyakorlásán túlmenően az esetleges elterelést szolgáló jogintézmények és erre figyelemmel az eljárás gyorsításának érdekében is.

Az Egyezmény a 6. Cikk 3.a, pontja ugyanis előírja, hogy minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van arra, hogy a legrövidebb időn belül tájékoztassák olyan nyelven, amelyet megért és a legrészletesebb módon az ellene felhozott vád természetéről és indokairól. A bűncselekménnyel gyanúsított személynek tehát joga van nem csak a terhére rótt tényekről tájékozódni („a vád indokairól”), hanem a tények jogi minősítéséről is (a vád „természete”). A megkívánt részletesség mértéke természetesen a körülmények szerint változik. Kielégítőnek kell lennie a rendelkezésre bocsátott részleteknek ahhoz, hogy a bűncselekménnyel gyanúsított személy ennek alapján védelme előkészítésére

²⁸⁶ Az EJEK Salvador Torres Spanyolország elleni ügyében 1996. Október 24-én meghozott ítélete. BH.1997/6. szám 477. oldal. Idézi: Reid, Karen: A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights, 4th edition, Sweet & Maxwell London, 2012,173. oldal

²⁸⁷ Balla Lajos-Kardos Sándor: A tisztességes eljárásról a strasbourgi bíróság gyakorlatában. Bírák Lapja. 2005/2. szám 40. oldal.

felkészülhessen, de nem nélkülözhetetlen, hogy azokat a bizonyítékokat, amelyekre a vádat alapították, ismertessék.²⁸⁸

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2013-ban fejtette ki véleményét az Európai Parlament és Tanácsi Irányelvre a büntetőeljárás során az ártatlanság véelme joga egyes vonatkozásainak és a saját tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítése vonatkozásában. Ennek 1.6. pontjában kifejtették, hogy a vádlott távollétében lefolytatott eljárás kapcsán, amellyel az ártatlanság véelméről szóló irányelv javaslat 8. Cikke foglalkozik, a bizottság megállapítja, hogy a rendelkezés értelmében egy büntetőeljárást csak akkor lehet a vádlott távollétében lefolytatni, ha egyértelműen megállapítást nyert, hogy a vádlott tudomást szerzett a kitűzött tárgyalásról.²⁸⁹

Rendkívüli megnyugvással kell megállapítanom, hogy a fentiekre figyelemmel az Európai Közösségben is kialakult az a felfogás, amely elengedhetetlennek tartja a terhelt távollétében lefolytatott eljáráshoz az érintett tudomásszerzését. Kijelenthetjük ezért, hogy az alapos gyanú közlése tényének és módjának garanciális jelentősége egyszerűen elvitathatatlan.²⁹⁰

Maga az EJEB is kifejtette, miszerint kiemelt figyelmet kell fordítani a bűncselekménnyel vádolt személynek a „vádról” történő tájékoztatására. A vádirat kulcsfontosságú a büntetőeljárásban, mivel ennek kézbesítése jelenti azt az időpontot, amelytől a vádlott formálisan értesül az ellene felhozott vád jogi és ténybeli alapjáról. A fenti rendelkezés célját különösen és kifejezetten az Egyezmény 6. Cikkének első szakasza által biztosított tisztességes tárgyaláshoz való általánosság jobb fényében kell értelmezni. Büntetőügyekben a vád egészének és részleteinek, valamint a bíróság lehetséges jogi minősítésének

²⁸⁸ Andrew Grotrian: i.m.: 18. oldal.

²⁸⁹ Európai Gazdasági és Szociális Bizottság COM(2013) 821. Final-2013/0407(COD)-SOC 498 Eljárási Csomag. Brüsszel. 2014. március hó 25. Elérhetőség:<http://www.eesc.europa.eu>.

²⁹⁰ Fülöp Edit-Sléter Judit: i.m.: 94. oldal.

ismertetése a bűncselekménnyel vádolt személlyel, a tisztességes eljárás biztosításának egyik alapvető feltétele.²⁹¹

Az EJEB ugyan vádról beszél, azonban – álláspontom szerint – a fent leírtak kivétel nélkül irányadóak a nyomozás során a megalapozott gyanú közlése vonatkozásában is.

Megkockáztatom a kijelentést, hogy bizonyos esetekben a terhelt személyes jelenléte mellett folytatott nyomozás még az eljárás érdekeit is megfelelően szolgálhatja. A nyomozás feladata ugyanis az összes adekvát, releváns „nyom” torzításmentes, fontossági fokozatok nélküli törvényes módú felkutatása, rögzítése, vizsgálata, értékelése.²⁹² Aligha lehet vitás, hogy a megalapozott felderítéshez a terhelt személyének megállapításán túlmenően az általa szolgáltatható bizonyítékok megvizsgálása, illetve legalább ennek megkísérlése is hozzátartozik.

Ugyancsak Fenyvesi Csaba mutat rá a iustis mord lehetőségére. A jogállamban az is megengedhetetlen és törekedni kell az elkerülésére, megelőzésére, hogy bárkivel szemben tévesen folytassanak büntetőeljárást.²⁹³ A felvetett iustis mord lehetősége pedig értelemszerűen megnövekedik abban az esetben, ha olyan ismeretlen helyen tartózkodó személlyel szemben kerül sor vádemelésre – majd annak alapján elítélésére –, aki semmilyen tudomással nem bír az eljárásról.

Összességében tehát a törvény értelmezése alapján az a megállapítás nem vitatható, hogy lehetőség van az alapos gyanú közlése és a gyanúsítottként történő kihallgatás nélkül is a külön eljárási szabályok szerinti tárgyalás megtartására, mert ezt a törvény nem tiltja. A bizonyítás végén ugyanis nem zárható ki annak a lehetősége, hogy a bizonyítékok zárt logikai láncot alkotnak, és kétséget kizáróan bizonyítják annak a terheltnek a bűnösségét,

²⁹¹ Case of Sejdivic v. Italy (Application no. 56582/10) 10 November 2004 § 89-90., továbbá Vitkauskas, Dovydas- Dikov, Grigory: Protecting the right to a fair trial under the European Convention on Human Rights 2012 10. oldal.

²⁹² Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika tendenciái. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2014. 146. oldal.

²⁹³ Fenyvesi Csaba: i.m.: 170-171. oldal.

akit soha senki még eddig nem hallgatott ki.²⁹⁴ Kétségtelen, hogy a törvény értelmezése alapján a fentieket el kell fogadni. Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül, hogy a terhelt kihallgatásának fő célja nem csak a bizonyíték megszerzése, hanem a terhelt felvilágosítása az ellene folyamatban lévő eljárásról, annak tárgyáról, valamint lehetőség nyújtása arra, hogy az ellene felmerülő gyanúval szemben a védelmet széleskörűen igénybe vehesse.²⁹⁵

A fentiekben kifejtett álláspont tehát elsősorban azon alapul, hogy egy eljárás a belső törvényeknek megfelelő, szabályszerű volta még nem biztos, hogy mindenben megfelel az elveknek,²⁹⁶ illetve – álláspontom szerint – a tisztességes eljárás sérelmével járhat.

VII.5.4. Az „ellenreakció”

Előjáróban szükséges utalni arra, hogy az akkori Fővárosi Bíróság Büntető Kollégiumának fent kifejtett álláspontja és kérész-életű gyakorlata nem minősíthető elszigetelt jelenségnek. Az ország más bíróságain is voltak olyan bírák, akik hasonló álláspontra helyezkedtek és az iratokat visszaküldték az ügyésznek. Mészár Róza például kategorikusan kijelentette, hogy ezen külön szabályok szerinti eljárásra az alapos gyanú közlése és a gyanúsított meghallgatása nélkül nem kerülhet sor.²⁹⁷

Fentiekén túlmenően a BH-ban megjelent döntések kapcsán is megállapítható, hogy további bíróságok is azonos véleményre jutottak.

Sajnálatos tény azonban, hogy álláspontunk a gyakorlatban nem gyökeresedett meg, és olyan eseti döntések jelentek meg, amelyek egyértelműen – a törvény szigorú dogmatikai értelmezése alapján – kizárták annak a lehetőségét, hogy a bíróságok a tárgyalás

²⁹⁴ Diósi Mária: Néhány gondolat a távollévő vádlottal szembeni eljárásról. Tanulmányok Erdősy Emil professzor Tiszteletére. Pécs, 2002. 133. oldal.

²⁹⁵ Bárány Boglárka: A büntetőeljárás kihallgatás és meghallgatás összehasonlítása. Belügyi Szemle. 2015/2. 96. oldal.

²⁹⁶ Vitkauskas, Dovydas- Dikov, Grigory: Protecting the right to a fair trial under the European Convention on Human Rights 2012, 55. oldal

²⁹⁷ Mészár Róza: Eljárás a távollévő terhelttel szemben. Bírák Lapja. 2001/2. szám. 29. oldal.

előkészítése során az iratokat az ügyészhez visszaküldjék. Az ellentétes és hivatalos álláspont lényege, hogy a terhelt távollétében lefolytatható külön eljárásnak nem feltétele az, hogy a terheltet a nyomozati szakban gyanúsítottként kihallgassák, eljárásjogi értelemben ugyanis a terhelt pozíciója nem függ az alapos gyanú közlésétől.²⁹⁸

A döntés indokolása szerint a terhelt az a személy, akivel szemben a büntetőeljárást folytatják. A terhelt pedig az lehet, akit bűncselekmény alapos gyanúja terhel. Eljárásjogi értelemben tehát valakinek a terhelti pozíciója nem függ az alapos gyanúnak a büntetőeljárás törvény szerinti közlésétől. Miután távollévő terhelttel szembeni eljárásra – a vonatkozó fejezetben szabályozott eltérésekkel – az általános eljárási rendelkezések vonatkoznak, a külön eljárási szabályok nem zárják ki a vádemelést és a bíróság eljárásának indítványozását, ha az alapos gyanúnak a terhelttel való közlését éppen az akadályozta meg, hogy ismeretlen tartózkodási helyének a felkutatására tett nyomozati intézkedések nem vezettek eredményre.

A Legfelsőbb Bíróság kifejtette továbbá, hogy az ezzel ellentétes jogértelmezés téves, minthogy a gyakorlatban meghiúsítaná a távollévő terhelttel szembeni eljárás lefolytatását és kifejezetten akadályozná a törvényhozói akaratnak az érvényesülését, amely az ügyek időszerű érdemi befejezésére irányul. Külön is rámutatott arra, hogy a jogintézmény szabályainak kialakításánál a jogalkotó figyelembe vette az Európai Emberi Jogi Bíróság ítéletében megállapított követelményeket, valamint az Európa Tanács 1975. évi 11. számú Határozatában megfogalmazott Ajánlásokat. Az eljárás keretében pedig olyan garanciális feltételek vannak, amelyek módot és lehetőséget biztosítanak a terhelt számára, hogy az akaratától függően az ellene folyamatban lévő lefolytatott, avagy jogerősen befejezett ügyben részt vegyen, és érdemi védekezést terjesszen elő, illetve a határozat jogerőre emelkedését követően perújítási kérelmet terjesszen elő, mely esetben kötelező a perújítás elrendelése.²⁹⁹

²⁹⁸ BH2003.183. szám.

²⁹⁹ BH2002.391.szám és BH2003.148. szám.

A törvény szigorú értelmezésével tehát a fenti álláspont nem vitatható. Az egyik határozatban ugyan történik utalás az Alkotmánybíróság, az EJEB, valamint az Európa Tanács álláspontjára, azonban az idézett határozatok a tisztességes eljárás elvével és ezen belül a fegyveregyenlőség gondolatával külön nem foglalkoztak.

A ma hatályos bírói értelmezés szerint a XXV. Fejezet szerinti külön eljárás kapcsán az elfogatóparancs révén kerül a büntetőigény érvényesítése abba a helyzetbe, ami biztosítja a legalitás elvének megtartását. Az elfogatóparancs kötelező kibocsátásának előírása ezen külön eljáráshoz kapcsolódó speciális rendelkezés.

Abból kell kiindulni, hogy ezen külön eljárást a büntetőigény érdemi érvényesítése, és a terheltnek a minimális közreműködésétől (a jelenléttől) való elzárkózása között feszülő helyzet hívta életre. A külön eljárás célja, hogy ezt a helyzetet ne pusztán eljárásjogi megoldással (az eljárás felfüggesztésével) oldja fel, hanem tegye lehetővé az érdemi elbírálást. Ugyanakkor a külön eljárás célja nem lehet a terheltet megillető eljárásjogi helyzet kiüresítése. Nyilvánvaló, hogy a terhelt akkor tud élni az őt megillető eljárási intézményekkel, ha részt vesz (jelen van) az eljárásban. Ezért a XXV. Fejezet rendelkezései biztosítják számára, hogy jelenléte esetén vele szemben az általános szabályok szerint folytatódjon, illetve lefolyhasson az eljárás. Ezen külön eljárás „legitimációs” előfeltétele az elfogatóparancs kötelező kibocsátása, jelezve azt, miszerint a törvény nem engedi meg, hogy a hatóság végleg lemondhasson a terhelt jelenlétében való tárgyalás lehetőségéről.³⁰⁰

Nem lehet ezért vitás, hogy a törvényben kifejezett jogalkotói akarat érvényesüléséhez szükséges a vádemelés abban az esetben is, ha a terhelt gyanúsított kihallgatására nem került sor.

Nyomatékosan szeretném azonban hangsúlyozni, hogy a fentiekben ismertetett álláspont nem a büntetőeljárás törvényben ma már nem létező terheltté nyilvánítás gondolatán alapszik. Pusztán azt a körülményt igyekeztünk hangsúlyozni, hogy a tisztességes eljáráshoz és a terhelti jogok teljes körű gyakorlásához szükséges az, hogy a nyomozás

³⁰⁰ Kommentár: i.m.: 1826. oldal.

során a gyanúsítható személy valamilyen módon tudomással bírjon az eljárásról. Annak van tehát jelentősége, hogy a terhelt eljárásbeli joghelyzetét a megalapozott gyanú közlésével, a terheltté nyilvánítással nyeri el, ettől az időponttól kezdve illetik meg a terhelti (ügy-megismerési és ügy előbbre-viteli) jogosultságok és eljárási kötelezettségek.³⁰¹

A szerző az idézett műben ugyan a terheltté nyilvánítás kifejezést használja, azonban a hatályos törvény rendelkezései alapján nyilvánvalóan a gyanúsított kihallgatást és a megalapozott gyanú közlését kell tekinteni olyannak, mint amely a terheltté válás lehetőségét garanciális alapokon megteremti.

Kétségtelen tény, hogy a jogban több ezer éves alapelv, hogy a törvények nem tudása nem mentesít a felelősség vállalása alól, de – ennek ellenére – a fenti alapelv érvényesülését kizárólag az eljárás tényének ismerete alapozhatja meg.

Nem kívánok természetesen a józan ésszel és a bizonyos esetekben kétségtelen gyakorlattal szemben érveket felsorakoztatni. Nyilvánvalóan teljes mértékben egyértelmű tényként kell elfogadni, ha a terhelt például élet, vagy testi épség elleni, szándékos bűncselekményt követ el, majd ezt követően megszökik, elrejtőzik, úgy alappal számolnia kell azzal, hogy ezen cselekmény miatt jogerős elítélésére kerülhet sor. A büntetőjogi felelősségre vonás lehetőségével tehát abban az esetben is tisztában kell lennie, ha vele szemben az alapos gyanút nem közölték.

Számos esetben azonban nem ilyen egyértelmű a kérdés eldöntése. Gondatlan bűncselekmények vagy gazdasági bűncselekmények esetén egyáltalán nem lehet kategorikusan kijelenteni, hogy a terheltnek tisztában kell lennie azzal, hogy bűncselekményt követett el és vele szemben büntetőeljárás lefolytatására kerülhet sor. Nagyon sok esetben a terhelt csak a megalapozott gyanú közlésekor szembesül azzal, hogy általa sem vitatott magatartásával valójában bűncselekményt valósított meg. Nem egyszerű nyomozás-taktikai kérdés, hanem a fentiek tisztázását szolgálhatja az is, hogy sok esetben a későbbi terhelt kihallgatására először tanúként került sor. Majd meghallgatását követően

³⁰¹ Fantoly Zsanett: A büntetőeljárás célja avagy anyagi igazság-kontra elégedett ügyfelek. Úton a bírói meggyőződés felé. Szerk. Elek Balázs-Miskolczi Barna. Printart-Press Kiadó. 2015. 102. oldal.

kerül a nyomozó hatóság abba a helyzetbe, hogy a megalapozott gyanú megléte vonatkozásában megfelelő álláspontot alakítson ki.

Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy akinek a tartózkodási helye nem deríthető fel, az nem feltétlenül szökést vagy elrejtőzést kísérelt meg. Ha valaki azért nem jelenti be a lakcímének a változását – akár a közigazgatási hatóságok felé –, mert ezt egyéb büntetőeljáráson kívüli okok indokolják (például bontóper, vagy egyszerű hanyagság), úgy részint rendkívül nehéz a felróhatóságot megállapítani, részint pedig semmiképpen nem állapítható meg, hogy a terhelt megszegné a Be. 43. § (5) bekezdésében foglalt kötelezettségét. A büntető hatóságok felé ugyanis a terhelt lakóhelyének, tartózkodási helyének megváltozását csak akkor tudja bejelenteni, ha tisztában van a büntetőeljárással.

A teljesség igénye nélkül szeretnék utalni egy-két olyan bűncselekményre, amelyek elkövetését követően nem valószínűsíthető, hogy a terhelt minden esetben tisztában van a jogsértő magatartással. A Btk. 241. § és 242. §-aiban szabályozott környezetkárosítás és természetkárosítás is ide tartozhat. Magam is tárgyaltam olyan terhelt ügyét, aki egyszerű munkásként végrehajtotta a számára kiadott utasítást és jelentős mértékben ritkított meg elburjázott bozótot. Ezt követően az ellene megindult büntetőeljárás során szembesült azzal a ténnyel, hogy részint jogszabály által védett növényhez nyúlt, részint pedig annak kiirtásával veszélyeztette a talaj alatt található barlang ökológiai rendjét.

Hasonló cselekmény lehet a minősített adattal visszaélés a Btk. 265. § (1) bekezdés b) pontja szerint, amikor is jogosulatlan személy részére teszik hozzáférhetővé a minősített adatot. Ebben az esetben sem biztos, hogy az elkövető minden esetben tisztában van azzal, hogy aki adatot megismeri, az ténylegesen jogosulatlan személynek minősül, noha a kezelőnek ezzel a körülménnyel egyébként tisztában kellene lennie.

Hasonló problémákat vethet fel a Btk. 327. §-ában szabályozott nemzetközi gazdasági tilalom megszegése is. Vajon mindenkitől elvárható, hogy az Európai Unió működéséről szóló szerződés 75. Cikkét, valamint az Európai Uniót létrehozó szerződés 29. Cikkét pontosan ismerje? A felhívott törvényhely (5) bekezdése ráadásul további európai

jogforrásokra is hivatkozik, amelyek ismerete szükséges lehet a bűncselekmény megállapításához. Nem biztos, hogy minden elkövető ezzel teljes mértékben tisztában van, azaz tudja, hogy bűncselekményt valósított meg.

Jelentős problémák mutatkozhatnak azon bűncselekmények vonatkozásában is, amelyeket keret-jogszabállyal együtt kell értelmezni. Ilyen lehet a Btk. 357. §-a szerinti műemlék vagy védett kulturális javak megrongálása, illetőleg a 358. §-ban írt védett kulturális javakkal visszaélés bűncselekménye. Az előző szerint, aki a tulajdonában álló műemléket, védett kulturális javak körébe tartozó tárgyat, vagy a tulajdonában álló ingatlanon lévő régészeti lelőhelyet megrongálja, büntettet követ el. Az elkövetőnek tehát azzal kell tisztában lenni, hogy a tulajdonában álló tárgy sem rendelkezhet teljes körűen. Ez pedig nem biztos, hogy az alapos gyanú közlését megelőzően mindenki tudatában törvényesen megjelenik. Ugyanez a védett kulturális javak elidegenítése esetében is hasonlóképpen értelmezhető.

Végül a Btk. XLI. Fejezetében foglaltakat, a gazdálkodás rendjét sérthető bűncselekményeket jelölhetjük meg példaként. Gazdasági tevékenység folytatásához nem minden esetben szükségeltetik egyetemi diploma. Ugyanakkor az egyszerű vállalkozói engedéllyel rendelkező személynek is tisztában kell lennie a bűncselekmények mögött meghúzódó jogi szabályozással és azzal, hogy adott esetben bűncselekményt valósíthatnak meg. Aligha feltételezhető azonban, hogy egy egyszerű ember a számlák kezelése során tisztában lesz azzal, hogy nem megfelelő könyvelési tevékenységgel éppen bűncselekményt valósít meg.

A fentiekén túlmenően még sorolhatnánk a példákat, amikor rendkívüli fontossága lehet a terhelt oldaláról a megalapozott gyanú közlésének.

Külön kell említeni a már megvizsgált, jogerős ítélet dilemmáit is. Tisztességes-e az eljárás abban az esetben, ha a terhelt rendőri igazoltatása során értesül arról, hogy vele szemben büntetés-végrehajtási bíró bocsátott ki elfogatóparancsot azért, mert őt jogerősen elítélték, és ezért azonnal a büntetés-végrehajtási intézetbe történő előállítására és a büntetés

fogantba vételére kerül sor. Élhet ugyan a perújítás indítványozásának jogával, ez azonban nem akadály a végrehajtás azonnali megkezdésének. Nem is kell feltétlenül végrehajtható szabadságvesztésre gondolnunk, ugyanezt eredményezheti egy kisebb súlyú pénzbüntetés szabadságvesztésre történő átváltoztatása is. Élet elleni bűncselekményt elkövető terheltek esetében lelkiismeretünkre nyilvánvalóan kisebb nyomás fog nehezedni. Az előzőekben felsorolt bűncselekményi példák esetében azonban a fair trial érvényesülése megkérdőjelezhető.

Hasonló helyzet állhat elő abban az esetben is, ha – például – szabadságvesztés kiszabására nem kerül sor, a terhelt viszont közigazgatási eljárás során szembesül a ténnyel, hogy büntetett előéletűvé vált, és nem kaphat „tisztá” erkölcsi bizonyítványt.

A kérdés vizsgálata kapcsán Iustitia mérlegének egyik serpenyőjébe azt a megoldást helyezhetjük, amikor is a gyanúsítottként ki nem hallgatható terhelt távollétében folytatott nyomozás végén az eljárást felfüggesztik, és a tisztességes eljárás érvényesülése érdekében esetleg azt hagyják elévülni. A másik serpenyőbe viszont a jogalkotói akarat mindenáron való érvényesítése, az eljárás gyorsítása és egyszerűsítése kerülhet. Az előzőekben kifejtett álláspontom szerint a mérleg első serpenyője fog „lefelé mozdulni”.

VII.5.5. A kodifikációs lehetőségek

A vizsgált kérdésben jelentős változás az új Be. tervezetétől sem várható. A 69. §-ának (1) és (2) bekezdésében ugyan előírja, hogy a hatóságok – e törvény eltérő rendelkezésének hiányában – a büntetőeljárásban részt vevő személyt az őt érintő eljárási cselekményt megelőzően a jogairól tájékoztatják és kötelezettségeire figyelmeztetik. Ennek során törekedni kell arra, hogy a büntetőeljárásban részt vevő személy a vele közölteket megértse és magát megérttesse.³⁰²

³⁰² Ez utóbbi feltétel érvényesülése rendkívüli módon érdekes lehet hirdetményi kézbesítés esetén. Különös tekintettel arra, hogy a felhívott törvényhely (3) bekezdés b) pontja alapján figyelembe kell venni a büntetőeljárásban részt vevő személy állapotát és személyes jellemzőit. Nyilvánvaló, hogy ezen kötelezettség teljesítésére nincsen lehetőség a tárgyalt esetben, miként a c) pont alapján arról sem lehet meggyőződni, hogy az érintett személy a közölteket megértette-e. Ezek a problémák ugyanakkor a hatályos törvény módosítása kapcsán már most is fennállnak.

VII.6. Összegezés

Tisztában vagyok vele, hogy 2016-ban már teljességgel elképzelhetetlen, mégis megoldást jelenthetne a tárgyalta problémára a terheltté nyilvánítás újbóli bevezetése. Másrészt a probléma akkor is megoldható lenne, ha fogalmi szinten a törvény terminológiájában különbséget lehetne tenni azon személyek között, akikkel a hatóság közölni tudja az alapos gyanút – és ily módon jogviszonyba kerül velük –, valamint azon személyek között, akik gyanúsíthatók ugyan a bűncselekmény elkövetésével, de a gyanú alaposságának hiánya, vagy éppen a személy távolléte miatt a hatóság nem tudja őket terheltként bevonni az eljárásba.³⁰³ Ez utóbbi esetben viszont nem kerülhetne sor a vádemelésre.

Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a tényállás teljes körű és helyes felderítése érdekében bizonyos kérdésekre a válaszadást nem lehet megkerülni a nyomozási szakban, nem kerülhet át az alapfeladat és a felelősség a bíróságra, mivel annak ehhez nincsenek már meg az eszközei, módszertana, apparátusa, stb...³⁰⁴ Ennek megfelelően a teljes körű felderítés érdekében vagy sikerül a terhelt gyanúsított kihallgatása, vagy erre a nyomozó hatóságnak nincsen lehetősége, de ilyenkor ne kerülhessen sor a bírósági eljárás lefolytatására, illetve a közvetlenség elvének ilyen jellegű sérülésével a bíróság arra kényszerítésére, hogy a büntetőjogi felelősség tárgyában olyan terhelttel szemben hozzon határozatot, akinek tudomása az eljárásról nem volt.

A távollévő terhelttel szembeni eljárás esetében az eljárás tisztességessége nem csak akkor biztosított, ha az érintett alapjog garanciarendszerének valamennyi eleme maximálisan érvényesül. Az eljárás megőrzi tisztességes jellegét akkor is, ha ezen elemek arányos érvényesítésével kialakítható egy olyan garanciarendszer, amely által az eljárás korábbi szakaszában szükségszerűen a terhelt távolléte okán fennállt hiányosságok, az annak

³⁰³ Fülöp Edit-Sléder Judit: IM.: 98. oldal.

³⁰⁴ Fenyvesi Csaba: i.m.: 144. oldal.

következtében előállt hátrányok ellensúlyozhatóak.³⁰⁵ Ezen feltételek megteremtéséhez azonban – az előzőekben kifejtett álláspontom szerint – az eljárás megismétlése, illetőleg a perújítás elegendő alapot nem tud szolgáltatni.

VII.7. A tárgyalás megtarthatóságának kérdései a terhelt távollétében

Amennyiben az előzőekben taglalt feltételek teljesülnek, úgy a bíróságnak lehetősége van arra, hogy a terhelt távollétében az érdemi tárgyalást megtartsa, figyelemmel mindazon eltérő rendelkezésre, melyet a Be. XXV. Fejezete ebben a körben tartalmaz. Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy az eljárás megválasztásának joga – miként a legtöbb külön eljárás esetében – az ügyészt illeti. Ennek megfelelően rendelkezik úgy a Be. 528. § (1) bekezdése, hogy a bíróság az ismeretlen helyen tartózkodó vádlottal szemben az erre irányuló ügyészi indítványra jár el.

Természetesen előfordulhat, hogy a vádemelést követően a terhelt tartózkodási helye ismertté válik. Ebben az esetben a leggyakrabban előforduló és tárgyalandó problémák természetesen nem érvényesülnek és a bíróság a Be. 528. §-ának (2) és (3) bekezdésében foglaltak szerint a rendes tárgyalásra tér át és a Be. XII.-XIII. Fejezet rendelkezéseinek alkalmazásával kezdi meg a tárgyalást. Nem kétséges, hogy amikor a jogalkotó az ügyészi indítványhoz kötötte ezen külön eljárás lehetőségét, a Be. hagyományos rendszeréből indult ki. A bíróság eljárási rendjének megválasztását rendszerint maga a törvény teszi meg, illetőleg az ügyész indítványozza. Ennek megfelelően az ügyész a gyakorlati szempontok figyelembevételével dönthet arról, hogy a külön eljárás lefolytatására indítványt tesz-e vagy sem. A törvény ugyanakkor nem biztosítja kizárólagos bírósági jogként azt, hogy ebben a kérdésben az általa jónak látott eljárási rendben döntsön és tárgyalja az ügyet. Amennyiben a bíróság dönthetne az eljárás módjának megválasztásáról – bár kétségtelenül nagyobb mozgásteret jelentene ez a bíróság számára –, mindez azt jelentené, hogy a bíróság átvénné

³⁰⁵ 22/2014.(VII.15.) AB. Határozat {76. pontja}

a büntetőígény érvényesítésének olyan feladatát, amely alapvetően az ügyészi feladatkör része.³⁰⁶

A gyakorlatban a probléma elsősorban abban az esetben jelentkezik, ha a vádlott tartózkodási helye a vádemelést követően válik ismeretlenné. A Be. 529. §-ának (1) bekezdése alapján ilyen esetben, ha megalapozottan feltehető, hogy a vádlott megszökött vagy elrejtőzött, a bíróság a szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt indult eljárásban az eljárás felfüggesztése nélkül elfogatóparancsot bocsát ki. A felhívott törvényhely (2) bekezdése szerint, ha ez 15 napon belül nem vezetett eredményre, a bíróság erről az ügyészt tájékoztatja. Egyéb kötelezettséget a bíróságra a törvény nem ró ezzel kapcsolatban. Ezen rendelkezés biztosítja az ügyész jogát arra, hogy döntsön a külön eljárás megválasztásáról. Amennyiben ugyanis indokoltnak tartja, hogy a tárgyalást a vádlott távollétében tartsák meg, illetőleg folytassák, a bíróság tájékoztatásától számított 15 napon belül erre indítványt tesz. Minderre figyelemmel a gyakorlati kérdés tehát az, hogy ilyen esetben a bíróság köteles-e a külön eljárás szabályai szerint a terhelt távollétében lefolytatni a tárgyalást, vagy jogosult arra, hogy döntsön az eljárás felfüggesztéséről.

VII.7.1. Az eljárás felfüggesztésének lehetősége

A törvényhez fűzött miniszteri indokolás szerint a jogalkotó szándéka egyértelműen az volt, hogy a bíróság a terhelt eltűnése esetén ne függesse fel az eljárást, hanem előbb bocsássa ki az elfogatóparancsot. Amennyiben az elfogatóparancs alapján a vádlott tartózkodási helyét nem sikerül felkutatni, úgy a bíróság az ügyészt köteles tájékoztatni. Az előzőek szerint a „várakozási idő” mindösszesen 15 nap, azaz ennyi áll rendelkezésre, hogy a bíróság megállapítsa, hogy az elfogatóparancs nem vezetett eredményre. Nyilvánvaló, hogy a probléma eldöntése nem egyszerű, hiszen az elfogatóparancs kibocsátásától számított 15 napon belül rendkívül kicsi az esélye annak, hogy a rendőrhatalóság a terheltet kézre kerítse. Ezen rövid határidőből sokkal inkább arra a tényre kell következtetni, hogy a

³⁰⁶

Kommentár: i.m.: 1828. oldal.

hatóságoknak nincs más feladatuk, mint hogy a bíróság az elfogatóparancsot kibocsássa, majd ennek tényéről az ügyészt tájékoztassa – azaz a törvény tartalma alapján – mintegy ráutaló magatartással felhívja arra, hogy tegye meg nyilatkozatát a külön eljárás indítványozására vonatkozóan. Személyes álláspontom és tapasztalatom, hogy az előzőekre figyelemmel valójában nem az elfogatóparancs eredménytelensége, hanem önmagában a terhelt ismeretlen helyen tartózkodásának a ténye fogja az ügyészt feljogosítani a nyilatkozat megtételére. A rendkívül rövid időtartamra figyelemmel elmondható, hogy lényegében „azonnal” sor kerülhet a tárgyalás terhelt távollétében történő megtartására, illetőleg folytatására.

A bírói gyakorlat a kérdéstről először a 4/2007. Bk véleményben fejtette ki álláspontját. Ez alapján, ha az ügyész indítványt tesz arra, hogy a tárgyalást a vádlott távollétében tartsák meg, illetőleg folytassák, a bíróság e szerint jár el. Ez azonban nem akadályozza annak, hogy ha ennek törvényi feltételei fennállnak, az eljárást felfüggeszse. De nem függesztheti fel az eljárást abból az okból, hogy a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik. Ugyanis a törvény az ügyészt jogosítja fel annak elbírálására, indokolt-e az ismeretlen helyen vagy külföldön tartózkodó terhelttel szemben az eljárás.

Mindebből egyértelműen levezethető, hogy a fenti álláspont alapján az eljárás felfüggesztésére – a terhelt ismeretlen helyen tartózkodására figyelemmel – csak akkor kerülhet sor, ha az ügyész a külön eljárásra vonatkozóan nem tesz indítványt. Ellenkező esetben a bíróság csak a törvényben felsorolt egyéb okok fennállta esetén dönthet az eljárás felfüggesztéséről.

A probléma akár úgy is megfogalmazható, hogy ha az ügyész úgy tartja jónak, a bíróság köteles a tárgyalást a terhelt távollétében lefolytatni és ezzel kapcsolatban a döntés teljes felelősségét vállalni.

A jogalkotó a törvény módosítása során törekedett arra, hogy megfeleljen a 14/2004. (V. 7.) AB. határozatban foglaltaknak. Ennek ellenére az Alkotmánybíróság döntése – álláspontom szerint – úgy is értelmezhető, hogy a bíróságnak a törvényi rendelkezések ellenére is biztosítani kell a lehetőséget arra, hogy mérlegelhesse az eljárás felfüggesztésének

lehetőségét. Az Alkotmánybíróság törvénysértőnek tartotta és megsemmisítette a Be. 529. § (1) bekezdésének korábbi rendelkezését, mely szerint, ha a vádlott tartózkodási helye a vádemelést követően ismeretlenné vált, és távollétében tárgyalásnak lehet helye, a tanács elnöke az eljárás felfüggesztése nélkül felhívhatja az ügyészt, hogy kíván-e indítványt tenni a tárgyalásnak a vádlott távollétében történő lefolytatására, és ezzel egyidejűleg elfogatóparancsot bocsát ki. Indokolásában pedig kifejtette, hogy vádemelésre csak abban az esetben kerülhet sor, ha a terhelt felkutatása érdekében a törvényben biztosított eszközöket teljes mértékben kimerítették és a kutatás eredménytelenségéről a vádemelés kérdésében döntésre jogosult ügyész – az intézkedések sikertelenségének megállapításához kellő várakozási idő után – megbizonyosodott. Ugyanakkor a külön eljárásra irányuló ügyészi indítvánnyal szemben a bíróságnak nincs lehetősége az eljárás felfüggesztésére, a terhelt ismeretlen helyen tartózkodása miatt sem a tárgyalás előkészítésének szakaszában, sem az elsőfokú tárgyalás folyamatában, sem pedig a másodfokú eljárásban. Fentiek rögzítése mellett az indokolás ugyanakkor azt is megállapította, hogy a bíróság ügyészi indítványon alapuló kötelezettsége a távollévő terhelt elleni eljárásra és a büntetőigény érdemi elbírálására nem jelenti a bírói függetlenség sérelmét. Viszont ellentétesnek találta a jogállamisággal és a tisztességes eljárás követelményeivel azt, hogy az ügyészi indítvány esetén a bíróság köteles a terhelt távollétében a büntetőjogi felelősség kérdésében érdemi döntést hozni és nincs lehetősége az eljárás felfüggesztésére. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint nem egyeztethető össze a büntető igazságszolgáltatás funkciójával, a jogerős büntető bírósági határozat alkotmányos jelentőségével az a törvényi szabályozás, amely a bíróságot más alkotmányos jogok vagy értékek védelme által nem indokoltan arra kényszeríti, hogy tudatosan megalapozatlan döntést hozzon akár a terhelt felmentése, akár pedig elítélése tárgyában, mivel ez az igazságszolgáltatás tekintélyének sérelmével járhat.³⁰⁷

Összességében tehát – álláspontom szerint – az Alkotmánybíróság döntésének helyes értelmezése alapján nem kizárt a lehetősége annak, hogy a bíróság akár a terhelt ismeretlen helyen tartózkodása esetében is arra az álláspontra helyezkedjen, hogy ügyészi indítvány

³⁰⁷

14/2004.(V.7.) AB. határozat.

ellenére sem indokolt tárgyalás a terhelt távollétében történő lefolytatása és ezért az eljárás felfüggesztéséről döntsön.

Az előzőekben idézett büntető kollégiumi vélemény azonban nem hagy kétséget afelől, hogy nincs helye az eljárás felfüggesztésének abból az okból, hogy a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik. Lényegében ezt a gondolatot fejlesztette tovább az 1/2013. Büntető jogegységi határozat is. A döntés megerősíti azon törvényből levezethető egyetlen helyes értelmezést, mely szerint a külön eljárás szabályainak alkalmazásával a tárgyalás csak akkor folytatható, ha erre az ügyész indítványt tesz. A bíróság pedig akkor köteles az eljárást felfüggeszteni, ha az ügyész a számára meghatározott 15 napos határidőben akként nyilatkozik, hogy nem indítványozza az eljárásnak a vádlott távollétében történő folytatását, vagy a határidőt elmulasztva nem nyilatkozik. A felfüggesztés oka pedig ilyen esetben az, hogy az ismeretlen helyen tartózkodó terhelttel szemben távollétében az eljárás ügyészi indítvány hiányában nem folytatható.

A jogegységi határozat indokolása szerint a bíróság az erre vonatkozó indítvány alapján köteles a külön eljárást lefolytatni, ennek hiányában azonban nem járhat el az ismeretlen helyen tartózkodó vádlott távollétében. Az ügyészt tehát csak akkor kötelezi a törvény indítványtételre, ha az az eljárásnak a vádlott távollétében történő folytatására irányul, így az eljárást fel kell függeszteni akkor is, ha az ügyész arra tesz indítványt, hogy a bíróság ne alkalmazza a külön eljárás szabályait a terhelttel szemben, illetve akkor is, ha az ügyész a számára meghatározott 15 napos határidőn belül nem nyilatkozik. Abban az esetben, ha a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik, akkor van helye az eljárás felfüggesztésének, ha az eljárás a távollétében nem folytatható. A jogegységi határozat szerint tehát a felfüggesztésnek azon túl, hogy a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik, további feltétele, hogy az eljárás a távollétében ne legyen folytatható, így akkor, ha az eljárás a terhelt távollétében történő folytatásához a külön eljárási szabályok szerinti feltételek adottak, az eljárást a terhelt távollétében is le kell folytatni.

Mindezek alapján kijelenthető, hogy az Alkotmánybíróság döntéséből levezethető állásponttal szemben a bírói jogértelmezés nem hagy kétséget afelől, hogy a külön eljárásra

vonatkozó indítvány esetében a bíróság nem jogosult az eljárást felfüggeszteni arra figyelemmel, hogy a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik, hanem ezt kizárólag csak akkor teheti meg, ha további felfüggesztési okot lát megállapíthatónak.

A jogegységi döntés ugyanakkor a korábban kifejtett álláspontját tovább is fejleszti, amikor is kimondja, hogy nincs akadálya annak, hogy a felfüggesztést követően az ügyész utóbb indítványt tegyen az eljárás folytatására, a vádlott távollétében történő külön eljárás szabályainak alkalmazásával. Miután az eljárás folytatásának az akadálya – az ügyész erre vonatkozó indítványának hiánya – így elhárul, az eljárás felfüggesztésének egyik feltétele és ezzel a felfüggesztés oka megszűnik, ezért a bíróságnak – az ügyészi indítvány alapján – az eljárást folytatnia kell.³⁰⁸

Mindezek alapján tehát, ha az eljárás felfüggesztésének folyamatában tesz az ügyész indítványt a vádlott távollétében történő eljárás megtartására, úgy a bíróságnak kötelezettsége, hogy erre figyelemmel az eljárást folytassa. A határozat indokolása afelől sem hagy kétséget, hogy amennyiben ügyészi indítvány hiányában sor került az eljárás felfüggesztésére arra figyelemmel, hogy a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik; az ügyész utólagos indítványa megteremti az eljárás folytatásának hiányzó törvényi feltételét. Ezen megfogalmazással magam is teljes mértékben egyetértek, csupán – az előzőekben kifejtettekre figyelemmel – azt tartom kétségesnek, hogy ez önmagában megteremti a felfüggesztés okának megszűnését és annak kötelezettségét, hogy a bíróság az eljárást folytassa. A bíróság mozgástere – a jogegységi határozat indokolása szerint – csak annyiban áll fenn, hogy a törvényben felsorolt egyéb okokból függesztheti fel az eljárást.

A fentiekből látható tehát, hogy a bírói gyakorlat álláspontja teljes mértékben kizárja annak a lehetőségét, hogy ügyészi indítvány ellenére a bíróság azért függesztesse fel az eljárást, mert a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik, azaz – lényegében – olyan álláspontot nyilvánítson ki, mely szerint indokolatlannak tartja a külön eljárás alkalmazását és nem kíván ügydöntő határozatot hozni a terhelt távollétében.

³⁰⁸ 1/2013. Büntető Jogegységi Határozat.

Fentiekkel szemben magam inkább azt az álláspontot tartom elfogadhatónak, mely szerint az eljárás menetében ismeretlen helyre távozó vádlottal szemben nem minden esetben kötelező az eljárás távollétében való lefolytatása. Amennyiben ugyanis a nyomozás során felvett bizonyítás a vádlott meghallgatása nélkül nem teljes, vagy olyan ellentmondások vannak egyes bizonyítékok között, melynek feloldásához a vádlott meghallgatása elengedhetetlen, a bíróságot nem szabad elzárni az eljárás felfüggesztésének lehetősége elől. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy ilyen meggyőződés nem csak a bíróban alakulhat ki, erre a felismerésre juthat az ügyész is, aki ilyen esetben nem tesz indítványt a távollétes eljárásra, ennek hiánya pedig a bíróság részéről az eljárás felfüggesztését eredményezi.³⁰⁹

A fentiekén túlmenően még olyan álláspont is ismeretes, mely szerint akkor is lehetőség van az eljárás felfüggesztésére, ha a törvényben biztosított 15 napos határidőn túl nyújtja be az ügyész a külön eljárás lefolytatására vonatkozó indítványt.

Ilyenkor indokolt lehet az eljárás felfüggesztése és az elkésett indítvány megfellebbezhető végzésben történő elutasítása.³¹⁰

Ilyen esetben a büntetőigény érvényesítésének természetes kockázata lesz az elévülés esetleges bekövetkezése. Amennyiben ugyanis – felfüggesztést követően – az elévülési időn belül a vádlott felkutatására tett intézkedések nem vezetnek eredményre, a bíróságnak eljárást megszüntető végzést kell hoznia.

A fenti problémát összefoglalva tehát határozott álláspontom, hogy arra a kérdésre, mely szerint amennyiben az ügyész indítványozza, hogy a bíróság a vádlott távollétében tartson tárgyalást, van-e lehetőség arra, hogy a bíróság ennek ellenére ezt ne tartsa meg, igenlő válasz adható az Alkotmánybíróság határozatának értelmezésével.

³⁰⁹ A Büntetőjog Nagy Kézikönyve. Szerk. Varga Zoltán. Komplex Kiadó. Budapest, 2007. 1518-1519. oldal.

³¹⁰ Diósdí Mária: Néhány gondolat a távollévő vádlottal szembeni eljárásról. Tanulmányok Erdőssy Emil professzor Tiszteletére. Pécs. 2007. 132. oldal.

A bíróság döntési felelősségét sokkal jobban fejezné ki az a törvényi szabályozás, mely egyértelművé tenné, hogy az ügyész indítványa a bíróságot nem köti. Nem lehet vitás, hogy a terhelt személyes közreműködése nélküli eljárás fokozott kockázatot jelent az igazság megállapítása, a hiánytalan és a teljes tényállás feltárása és bizonyítása tekintetében. A bíróság számára jogot kellene biztosítani annak mérlegelésére, hogy a terhelt személyes jelenléte, joggyakorlásának lehetősége, illetve esetleges vallomása nélkül megalapozottan tud-e érdemi döntést hozni a büntetőjogi felelősség kérdésében.

Fentiekkel ellentétben ugyanakkor elengedhetetlennek tartom azt az egyébként helyes törvényi szabályozást, hogy a külön eljárás lefolytatására – a további feltételek fennállta mellett – ügyészi indítványra kerülhessen csak sor. Amennyiben ugyanis az ügyész nem tesz indítványt a tárgyalásnak a vádlott távollétében történő megtartására, vagy folytatására, a bíróságnak nem lehet lehetősége arra, hogy a tárgyalást a terhelt távollétében megtartsa. Ebben az esetben feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértés következne be.

A helyes álláspont tehát csak az lehet, hogy az eljáró bíróság belátása szerint szabadon mérlegelhet abban, hogy az ismeretlen helyen tartózkodás ténye számára elegendő-e ahhoz, hogy önálló szakmai felelőssége alapján a távollévő terhelt bűnössége vagy „nem bűnössége” tárgyában a valóságnak megfelelő és ténybelileg megalapozott érdemi döntést hozhasson. Az Alkotmánybíróság által megsemmisített rendelkezés a büntetőigény érvényesítésének ügyészre szabott kockázatát tovább vitte a bíróságra, arra kötelezve utóbbit, hogy a büntetőigényről érdemben döntsön. Ugyanakkor a bíróság számára fenn kell tartani azt a lehetőséget, hogy a büntetőigényről szabadon és akkor döntsön, ha azt saját belátása szerint megalapozottan teheti meg.³¹¹

VII.7.2. A bizonyítás nehézségei

³¹¹ Kommentár: i.m.: 1830. oldal.

Az előzőekben részletezett problémák szükségszerűen vezetnek át a bizonyítással kapcsolatos nehézségek felvetéséhez. Amennyiben a bíróság köteles – erre irányuló ügyészi indítvány alapján – a terhelt távollétében a tárgyalást lefolytatni, úgy a közvetlenség sérelme folytán nyilvánvalóan lényegesen nehezebb megalapozott tényállást megállapítania. Nem hagyható ugyanis figyelmen kívül, hogy a terhelt távolléte, illetve a külön eljárás szabályainak maradéktalan betartása sem ad felmentést a megalapozott tényállás megállapításának kötelezettsége alól. A másodfokú bíróság ezért – adott esetben – attól függetlenül fog hatályon kívül helyező döntést hozni megalapozatlanság okából, hogy az elsőfokú bíróságnak ténylegesen nem volt lehetősége arra, hogy a bizonyítást a terhelt jelenlétében folytassa. Nem csupán alkotmányossági problémák jelentkeznek az eljárás kapcsán. Kétségtelen tény – az Alkotmánybíróság álláspontja alapján –, hogy a terhelt távollétében lefolytatott eljárás a büntetőeljárás általános szabályaitól bizonyos elemeiben eltérő úgynevezett külön eljárás, azaz az eljárás alkotmányossági megítélése szempontjából fontos sajátossága, hogy az eljárás egyes szakaszaiban vagy az eljárás folytán hiányzik a tisztességes eljárás és a védelemhez való jog egyik lényeges részeleme: a terhelt személyes joggyakorlásának és személyes védekezésének lehetősége.³¹²

Fellebbviteli bíróként határozottan kijelenthetem, hogy az alapelvi problémák mellett a tényállás megalapozatlanságának esetleges lehetősége ugyanolyan súllyal jelentkezik az in absentia eljárások esetében. A külön eljárás szabályai szerint az nem lehet kétséges, hogy a vádlott távollétében történő tárgyalás megtartására sor kerülhet akkor, ha a nyomozás során kihallgatták, melynek során akár beismerte bűnösségét, akár tagadott. Nem akadály a tárgyalásnak az sem, ha a terhelt a nyomozás során élt a vallomás megtagadásának lehetőségével, illetve nem is került sor a kihallgatására.³¹³

Ebben az esetben a bíróságnak nincs lehetősége arra, hogy az egyébként az általános szabályok szerint lefolytatandó tárgyaláson a terhelt vallomását felolvassa. A Be. 291. §-ának (1) bekezdéséből lényegében az a következtetés is levonható, hogy ez a bíróság számára kötelező, tekintettel arra, hogy a törvényi megfogalmazás szerint, ha a vádlott

³¹² 14/2004.(V.7.) AB. határozat.

³¹³ Diósdai Mária: i.m.: 133. oldal.

ismeretlen helyen tartózkodik, a nyomozás során tett vallomását a tanács elnöke hivatalból ismerteti. Annak teljes felolvasása azonban már csak indítványra történhet. Természetesen nem kizárt, hogy az ismertetés helyett a tanács elnöke is a felolvasás mellett döntsön. Álláspontom szerint – a tisztességes eljárás követelményeire figyelemmel – a terhelt távollétében tartott tárgyaláson nem is kerülhető el a nyomozati vallomásának teljes körű ismertetése, azaz lényegében hiánytalan felolvasása. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy amennyiben a terhelt a nyomozás során élt a vallomás megtagadásának lehetőségével, vagy meghallgatására sem került sor, a közvetlenség még az előbbieken írt „közvetett” módon sem érvényesülhet, és kizárólag az egyéb, rendelkezésre álló bizonyítékok alapján dönthető el a tényállás és a terhelt büntetőjogi felelőssége.

Lényegében – kisebb mértékben – könnyebb a helyzet, ha korábban a bíróság a vádlott jelenlétében már tartott tárgyalást és ezt követően távozik a vádlott ismeretlen helyre. Ebben az esetben ugyanis a tárgyalást nem kell újra kezdeni a Be. 529. § (3) bekezdése biztosítja ilyenkor annak a lehetőségét, hogy a tárgyalást a korábbi tárgyalás anyagának ismertetésével lehessen folytatni. Ez azonban lényegesen kisebb probléma a tényállás megállapítása és megalapozottsága szempontjából, mint az előzőekben írt eset.

Végül a teljesség kedvéért szükséges utalni arra is, amikor több vádlottal szemben kerül sor vádemelésre és közülük egy vagy több tartózkodik ismeretlen helyen és kerül sor esetükben a külön eljárás alkalmazására. Kérdés tehát az ismeretlen helyen tartózkodó vádlott-társ vallomásának felhasználhatósága a többi vádlottal szemben folytatott eljárásban. Nyilvánvaló, hogy amennyiben nem kerül sor elkülönítésre, az egyébként ismeretlen helyen tartózkodó vádlott-társ vallomása felhasználható a tényállás megállapítása során. Az ezzel ellentétes álláspont nyilvánvalóan a jogalkotói akarattal szemben lévőknek látszik.

A probléma elsősorban akkor merül fel, ha az ismeretlen helyen tartózkodó vádlott-társ esetében az ügyész nem indítványozza a távollétes eljárást, és ezért annak felfüggesztésére kerül sor. Ebben az esetben akár úgy is fogalmazhatunk, hogy ha az egyik vádlottra nézve felfüggesztésre kerül az eljárás, akkor ő „kiesik az ügyből”. Amennyiben tehát az eljárás felfüggesztésre kerül, kérdés, hogy van-e lehetőség a korábbi gyanúsított, vádlotti

vallomás felolvasására, vagy erre csak akkor van lehetőség, amíg az eljárás nincs felfüggesztve. Ennek a kérdésnek a vizsgálata során nem hagyható figyelmen kívül, hogy a bírói gyakorlat álláspontja szerint felfüggesztés esetén egyébként is csak tanúként lehetne kihallgatni az ezen intézkedéssel érintett terheltet.

A tisztességes eljárás elveiből ezért az az álláspont is levezethető, hogy felfüggesztés esetén a további vádlottak ellen folyó eljárásban nem használható fel a felfüggesztéssel érintett vádlott-társ vallomása, azonban, ha később előkerül, az ellene folyó eljárásban már a korábbi vallomás felhasználásának nem lehet akadálya.

Sajnálatos tény, hogy ez a gondolat ösztönzőleg hathat abba az irányba, hogy a bíróság a vallomás felhasználhatósága és a megalapozott tényállás megállapítása érdekében inkább eltekintsen a felfüggesztéstől és a terhelt távollétében folytassa az eljárást a teljes körű bizonyítás lefolytathatósága érdekében. Magam a kommentárban kifejtett állásponttal értek egyet, mely szerint nincs törvényi akadálya annak, hogy több vádlottas ügyben a bíróság – természetesen az ügyész indítványa alapján – a távollévő vádlott ügyét elkülönítés nélkül, azaz a többi vádlottal együtt elbírálja. Ebben az esetben a távollévő terhelttel szemben a XXV. Fejezet rendelkezéseit kell alkalmazni és a jelenlévő vádlottat, illetőleg a vádlottakat a távollévő vádlott cselekményeire nézve is (vádlottként és nem tanúként) kell kihallgatni. Az azonban semmiképpen nem lehet vitás, hogy több vádlott ellen folyó eljárásban, amennyiben csak egyeseket érint a Be. XXV. Fejezetében szabályozott külön eljárás, tekintetükben a Be. 291. §-ában írt kötelezettség nem mellőzhető, ennek következtében pedig a nyomozás során esetlegesen tett vallomásuk mind saját büntetőjogi felelősségük, mind a többi terhelt vonatkozásában felhasználható.

VII.7.3. A terhelt előkerülése esetén előálló problémák

A Be. 531. §-a egyértelmű szabályokat ad azon esetekre, melyekben a vádlott felkutatására tett intézkedések eredményre vezettek, azaz a terhelt előkerült. A törvény indokolása nem hagy kétséget afelől, hogy a vádlott előkerülése esetén már nem a terhelt távollétében

történő külön eljárás folyik, hanem az általános szabályok szerinti. Ennek megfelelően pedig a bíróság a vádlott előkerülése esetén köteles az általános szabályok szerinti tárgyalás megtartásához szükséges minden intézkedést megtenni. A vádlott számára a legszélesebb körű lehetőségeket a törvény az elsőfokú eljárásban biztosítja. Amennyiben ugyanis a terhelt előkerülésére még az elsőfokú ügydöntő határozat meghozatala előtt került sor, a bíróság a tárgyalást a korábbi tárgyalás anyagának ismertetésével folytatja, a bizonyítási eljárást pedig szükség szerint nyitja meg újra.

Fentiekől eltérő eset, ha a terhelt az ügydöntő határozat meghozatala után kerül kézre. Ilyen esetben a Be. 531. §-ának (2) bekezdése helyes értelmezésével háromféle nyilatkozat megtételére jogosult: az ügydöntő határozatot tudomásul veheti, fellebbezést jelenthet be, vagy ehelyett indítványozhatja a tárgyalás megismétlését. Ilyen esetben a tárgyalás megkezdése után a bíróság a tanú újabb kihallgatása, illetőleg a szakértő újabb meghallgatása helyett a tanú bíróság előtt korábban tett vallomásáról és a korábban előterjesztett szakvéleményről készült jegyzőkönyvet felolvashatja. A megismételt tárgyalás eredményétől függően pedig a vádlott távollétében tartott tárgyalás alapján hozott határozatát hatályában tartja, vagy hatályon kívül helyezi, és új határozatot hoz. A tárgyalás megismétlése esetén tehát lehetőség van a tanúvallomások, szakértői vélemények felolvasására, de természetesen a vádlott kérheti a bizonyítás megismétlését, a tanú vagy szakértő ismételt meghallgatását.³¹⁴

Miként a korábbi fejezetekben említetteknél a Be. XXV. Fejezete szerinti külön eljárásban is problémaként merült fel, hogy a terheltnek alanyi joga van-e arra, hogy a bíróság a távollétében kihallgatott tanúkat, illetőleg szakértőket visszaidézzék és a terhelt jelenlétében ismételten őket kihallgassa. A jelenleg uralkodó álláspont szerint nem szükséges automatikusan megidézni a tanúkat és a szakértőket, hanem kizárólag indokolt esetben. Nem vitás, hogy a megismételt tárgyalásra vonatkozó bizonyítási szabályokat a Be. 531. §-ának (3) bekezdésében foglalt speciális rendelkezések határozzák meg. A törvény tehát nem írja kötelezően elő a tanúk és a szakértők ismételt, személyes meghallgatását, viszont lehetőséget biztosít a tárgyalás úgynevezett egyszerűsített megismétlésére. A felhívott

³¹⁴ A Büntetőjog Nagy Kézikönyve: i.m.: 1519. oldal

törvényhely alapján a tárgyalásra egyébként a Be. XIII. Fejezetének rendelkezéseit kell alkalmazni a tárgyalás teljes megisméltése nem kötelező. Nyomatékosan szükséges utalni azonban arra, hogy az 531. § (3) bekezdésében foglalt speciális szabályozás csupán lehetőség. A törvény szóhasználata szerint a korábban készült jegyzőkönyvet fel lehet olvasni. Abban az esetben, ha a bíróság akár a védekezés joga – és ily módon a tisztességes eljárás – biztosítása érdekében vagy a bizonyítási eljárás igénye folytán szükségesnek tartja, törvényes lehetősége van a XIII. Fejezet maradéktalan kimerítésére, azaz a tanúk, szakértők ismételt meghallgatására. Az első esetben figyelemmel kell lenni arra, hogy a Be. XIII. Fejezete szerint az egyszerűsített megisméltésre általában akkor kerülhet sor, amikor az érintett terhelt a korábban lefolytatott bizonyítási eljárás során jelen volt (például a tárgyalás hat hónap utáni megisméltése).

A Be. XXV. Fejezete szerint folytatott eljárásban azonban lehetséges, hogy a terhelt a nyomozás kezdete óta nem vett részt az eljárásban, ily módon a védekezéshez való jogait sértheti olyan vallomások, nyilatkozatok felolvasása, amelyeknek a tartalmát korábban nem ismerte, azokat nem hallhatta. Ebben az esetben pedig előfordulhat a tisztességes eljárás sérelme. Ezt pedig nem zárja ki, hogy a jogalkotó nem kívánja meg törvényi szabályozottság szintjén a közvetlenség elvének érvényesülését.

A bizonyítás tényleges megisméltése mellett szóló érv a megalapozottság igénye is. Előfordulhat ugyanis, hogy a terhelt érdemi nyilatkozata alapján szükségessé válik a tanúk ismételt megidézése, a szakértő ismételt meghallgatása. Ennek hiányában előfordulhat, hogy a Be. 531. § (3) bekezdésében foglalt lehetőség kimerítését követően – miként az előzőekben már utaltam rá – a fellebbviteli bíróság a határozatot megalapozatlannak minősíti és annak hatályon kívül helyezésére is sor kerülhet. A megalapozott döntés érdekében ezekben az esetekben elkerülhetetlen, hogy az elsőfokú bíróság – akár a vádlott indítványa nélkül is – a tárgyalás tényleges megisméltéséről döntsön.

Nem kívánom vitatni ugyanakkor azon eseteket, mikor egyáltalán nem szükséges sem a tanú, sem a szakértő ismételt meghallgatása. Ilyen lehet, ha a vádlottnak nincs észrevétele, kérdése a tanúhoz, vagy egyébként sem vitatja bűnösségét.

Jelenleg azonban a bíróság nem mentesülhet a Be. 75. §-ának (1) bekezdésében írt tényállás felderítési kötelezettsége alól. Abban az esetben, ha a vallomások egyezők, illetve a vádlott megtagadja a vallomást és ily módon hozzá kérdések nem intézhetők és szembesítésre sincs lehetőség, úgy nyilvánvalóan felesleges a tanúk ismételt megidézése.

Nem kizárt az az eset sem, amikor a tárgyalás megismétléséhez elegendő a tanúk számára írásbeli vallomás megtételének engedélyezése. Az ügy összes körülményeinek vizsgálata alapján egyes személyes jelenlétet vagy szembesítést nem igénylő részletkérdések tisztázása érdekében ezen eljárási mód törvényesen alkalmazható, és megalapozott tényállás megállapításához vezethet.

Mindebből következően tehát amennyiben a vádlott indítványozza a tanú ismételt megidézését, illetőleg a szakértők ismételt meghallgatását, úgy a bíróságnak a fenti körülményeket mérlegelve törvényes lehetősége van ezen bizonyítási indítvány elutasítására. A tisztességes eljárás rendelkezéseit ebben az esetben a vádlott járulékos fellebbezési joga biztosítja, mivel ilyenkor az ügydöntő határozat elleni fellebbezésben sérelmezheti a bizonyítási indítványa elutasítását. Erre vonatkozó speciális vagy kivételt megállapító rendelkezést a törvény a külön eljárásban egyébként nem tartalmaz.

A másodfokú eljárás rendelkezéseit figyelembe véve pedig megállapítható, hogy a törvényben meghatározott abszolút hatályon kívül helyezési ok nem található abban az esetben, ha az elsőfokú bíróság a vádlott fenti bizonyítási indítványát elutasítja.

Ugyancsak az előzőekben írtakra figyelemmel nem kizárt azonban, hogy a másodfokú bíróság relatív eljárási szabálysértésként értékelje a bizonyítási indítvány elutasítását, amennyiben úgy találja, hogy az a védekezéshez való jog, illetve a tisztességes eljárás sérelmével jár. Értelemszerű, hogy nem csak eljárási szabálysértésként, hanem megalapozatlansági hibaként is észlelheti a másodfokú bíróság a bizonyítási indítvány indokolatlan elutasítását.

Összefoglalva tehát a Be. 531. §-ának (3) bekezdésében foglalt egyszerűsített megismétlés törvényesen alkalmazható mindazon esetekben, amikor sem az alapelvek, sem a megalapozottság igénye nem kívánja meg a tanúk, szakértők ismételt meghallgatását.³¹⁵

A Kúria egyébként eseti döntésében elvi érveléssel fejtette ki a Bk 97. számú véleményre utalással, hogy a tárgyalás megismétlése és előlről kezdése egymás szinonimái, és a megismétlés, valamint az előlről kezdés a tárgyalás ismertetésével is megtörténhet, azaz az eljárás a tárgyalásról készült jegyzőkönyv ismertetésével – és nem felolvasásával – is megismételhető. Nincs ugyanis olyan szabály a büntetőeljárás törvényében, amire tekintettel a tárgyalást úgy kellene előlről kezdeni (megismételni), hogy az a már lefolytatott bizonyítás újrafelvételével járjon. A tárgyalás anyagának ismertetése egyenértékű a megismételt bizonyítással; ez a kiemelt és nem kiemelt jelentőségű ügyekre egyaránt vonatkozik. Nem írja tehát elő a törvény azt, hogy a bíróságnak ismételt meg kell idéznie és ki kell hallgatnia a tanúkat, vagy a szakértőket, ahogy az sem, hogy szó szerint kell felolvasnia – és nem csupán ismertetnie – a korábban tett vallomások, előterjesztett szakvéleményeket.

Ezért a tárgyalási szak megismétlésére az eljárási szabályok megtartásával kerülhet sor a fentiek esetében. Emellett a megismételt tárgyaláson az ügyésznek, a vádlottnak és a védőnek módjában áll az ismertetésre észrevételt tenni, további ismertetést kérni.³¹⁶

A fentiekre figyelemmel csupán egy dolog nem lehet kétséges, nevezetesen, hogy a Be. XXV. Fejezete alapján a távollévő terhelttel szemben lefolytatott eljárásban, amennyiben a vádlott tartózkodási helye ismertté válik, az elsőfokú ítélet meghozatala előtt vagy a fellebbezésre nyitva álló határidőn belül, és tárgyalás megismétlését kéri, úgy azt kötelezően meg kell ismételni. Az 531. § egyértelmű rendelkezéseket ír elő ugyanis arra az esetre, ha az eljárás különböző szakaszaiban a vádlott előkerül. Amennyiben a terhelt az elsőfokú bíróságnál –a törvényes határidőben– indítványozza az eljárás megismétlését – az alapelveket és a tisztességes eljárás szempontjait is figyelembe véve – nem következik,

³¹⁵ Megállapítható tehát, hogy a Be. XXV. Fejezetében foglalt külön eljárás esetében a tárgyalás megismétlésére azonos szabályok vonatkoznak, mint a terhelt távollétében lefolytatható, az előzőekben már ismertetett egyéb eljárások esetében.

³¹⁶ Kúria. Bhar. I. 1320/2015/47. számú végzés.

hogy indítványa elutasítható lenne. A törvény egyértelműen rendelkezik a tárgyalás megismétléséről. A tárgyalás megtartása iránti indítvány ugyanis ugyanolyan törvényes joggyakorlásnak minősül, mint a fellebbezés bejelentése vagy a határozat tudomásul vétele. Ezért a vádlott nyilatkozatától függően kell a további eljárási cselekményeket megtenni, azaz a tárgyalást a fentieknek megfelelően megismételni.

A bírói gyakorlat ugyanakkor kimunkálta, hogy a terhelt nyilatkozattételi joga lényegében „egyszerű”. Ha ugyanis az elsőfokú bíróság ítéletének meghozatalát követően kézre került terhelt kellő kioktatás után az ítélet ellen fellebbezéssel él, és a távollétében lefolytatott elsőfokú tárgyalás megismétlését nem indítványozza, utóbb ugyan a fellebbezését visszavonhatja, de az elsőfokú tárgyalás megismétlését már nem kérheti, vagyis kizárólag a bejelentett fellebbezés visszavonására van lehetősége, ezért amennyiben nem kéri a távollétében lefolytatott tárgyalás megismétlését, utóbb joghatályosan ezen nyilatkozatát nem változtathatja meg.³¹⁷

A fentiekre figyelemmel ezért, amennyiben a vádlott tartózkodási helye az eljárás során ismertté válik, a törvény megteremti a lehetőséget az eljárási jogainak gyakorlására.

Szükséges azonban hangsúlyozni, hogy a Be. a tárgyalás megismétlésére vonatkozó indítványozás jogát kifejezetten a terheltnek biztosítja, így azzal sem az ügyész, sem pedig saját jogán a védő nem élhet. Nyomatékosan szükséges utalni arra is, hogy ha a terhelt tárgyalás-tartási kérelme folytán az elsőfokú bírósági tárgyalás kötelező megismétlésére kerül sor, az ügyészi, illetve a védő által bejelentett fellebbezéseknek a megismételt tárgyalás szempontjából nincs jelentősége, hiszen azok értelemszerűen a másodfokú bírósági eljárásban lennének csak elbírálhatók.³¹⁸

A terhelt nyilatkozata tehát negligálja az ügyész és a védő fellebbezését. Ugyanakkor – álláspontom szerint – a törvényi szabályozásból értelemszerű, hogy az ilyen esetben

³¹⁷ BH2010.36. szám.

³¹⁸ Kommentár: i.m.: 1841. oldal.

megismételt tárgyalást követően mind az ügyésznek, mind a védőnek – a terhelt mellett – ismételten megnyílik a fellebbezési jogosultsága.

A tisztességes eljárás szempontjából – noha a törvény külön nem szabályozza – kiemelkedő jelentősége van annak a kérdésnek, hogy a terhelt előkerülése esetén részére a vádiratot kézbesíteni kell-e vagy sem, illetve joghatályos kézbesítésnek tekintendő-e a hirdetményi kézbesítés.

Nem lehet vitás, hogy a tisztességes eljárásnak kizárólag az felel meg, ha az előkerült terhelt számára a vádirat kézbesítése ismételten megtörténik és számára az általános szabályok szerinti felkészülési időt a bíróság biztosítja, mivel ennek betartásával érhető el, hogy a terhelttel szemben a távollétében lefolytatott eljárásból az általános eljárásba való visszatérés a terheltet megillető jogok maradéktalan biztosításával történhessen meg.³¹⁹

A teljesség kedvéért szükséges utalni a törvényi szabályozás azon hiányosságára, amely több vádlott ellen folyó eljárásban jelentkezik. A gyakorlat tapasztalatai alapján Diósi Mária mutatott rá arra, hogy több-vádlottas eljárásban nincs akadálya, viszont problémát jelenthet az, ha a bíróság ugyanabban az ügyben egyes vádlottakkal szemben az általános szabályok szerint és jelenlétükben, más vádlottakkal szemben a külön szabályok alkalmazásával és a távollétükben jár el. Ilyenkor előfordulhat, hogy a távollévő vádlottak tartózkodási helye ismertté válik az elsőfokú ügydöntő határozat kihirdetése után, de a határozat jogerőre emelkedése vagy az ügynek – fellebbezés miatt – a másodfokú bírósághoz történő felterjesztése előtt. Előfordulhat ugyanis, hogy egyes vádlottak fellebbeznek az érdemi határozat ellen, mások pedig az eljárás megismétlését kérik, míg a jelenlevők esetleg ezt tudomásul veszik.

Ebben az esetben megoldhatatlan feladat elé kerül az elsőfokú bíróság, mivel az iratokat, melyekből egyébként csak egy példánnyal rendelkezik, nem tudja egyszerre felterjeszteni a másodfokú bíróságra, ugyanakkor az eljárást megismételni az ezt indítványozó terheltek esetében. Mind a fellebbezéssel élő, mind az eljárás megismétlését kérő terheltek jogait biztosítani kell, de elkülönítés nélkül a bíróság a fenti problémát nem tudja megoldani. Miközben az elsődleges jogalkotói szándék az eljárás gyorsítása és egyszerűsítése, a

³¹⁹ Kommentár: i.m.: 1841. oldal.

bíróság előtt nincs más lehetőség, mint hogy soron kívül megkísérelje az eljárás megismétlését és ezt követően immár egységesen az iratokat a fellebbviteli bírósághoz felterjeszteni.³²⁰

Aligha lehet vitás, hogy az ilyen jellegű gyorsítás a legkevésbé sem szolgálhatja a megalapozott tényállást.

Némileg egyszerűbb a törvényi szabályozás abban az esetben, ha a vádlott a másodfokú bíróság eljárása során kerül kézre. Ebben az esetben a Be. 531. §-ának (5) bekezdése úgy kívánja a terhelti jogokat biztosítani, hogy kötelezi a másodfokú bíróságot tárgyalás kitűzésére és ezen a vádlott kihallgatására. Ezen túlmenően azonban – akár hivatalból, akár a vádlott vagy védője indítványára –, már csak lehetőség a további bizonyítás felvétele. A terhelt meghallgatásától vagy az esetlegesen felvett további bizonyítás eredményétől függően dönthet úgy a másodfokú bíróság, hogy a megtámadott határozatot helybenhagyja, megváltoztatja, vagy hatályon kívül helyezi.

A terhelt kötelező meghallgatásának elsődleges indoka, hogy vallomásának tartalma ebben az esetben mindig bizonyítási eszköz (szükségképpen tartalmaz új tényeket, legalábbis az ismeretlen helyre távozásának okaival és az azóta folytatott életvitelének körülményeivel kapcsolatban), aminek eljárási jelentősége lehet, illetve kihatással bírhat a kiszabott joghátrány esetleges megváltoztatására. Ebből következően akkor sem mellőzhető a vádlott kihallgatása a másodfokú tárgyaláson, ha egyébként az elsőfokú eljárás a jelenlétében folyt, a bíróság őt vádlottként kihallgatta és ezután távozott ismeretlen helyre.³²¹

Mindebből következően a másodfokú eljárásban a terheltnek már nincs lehetősége arra, hogy az elsőfokú tárgyalás megismétlését és ezért szükségszerűen az ítélet hatályon kívül helyezését indítványozza, tekintettel arra, hogy meghallgatásának és további bizonyítás felvételének a lehetősége a fellebbviteli eljárásban biztosított. Ettől függetlenül azonban a

³²⁰ Diósdí Mária: i.m.: 135. oldal.

³²¹ 4/2007. Bk. vélemény.

másodfokú bíróság azokat a határozatokat hozhatja meg, amelyekre a másodfokú eljárásban egyébként jogosultsága van.

Amennyiben az eljárás gyorsítása és egyszerűsítése meghatározó jogalkotói szempont, úgy problémás a törvényi szabályozás abban az esetben, ha a terhelt a harmadfokú eljárásban kerül kézre. A Be. 531. §-ának (6) bekezdése alapján ugyanis, ha a vádlott felkutatására tett intézkedések a harmadfokú bírósági eljárásban vezettek eredményre, a harmadfokú bíróság az első- és a másodfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja. A törvényi szabályozásból tehát egyértelműen következik, hogy mérlegelést nem tűrő kötelezettsége a másodfokú bíróságnak a kasszáció gyakorlása pusztán azon az alapon, hogy az eljárás a terhelt távollétében folyt. Első ránézésre ez a szabály mindenben megfelel a harmadfokú eljárásra vonatkozó rendelkezéseknek, hiszen a 388. § (2) bekezdése alapján a harmadfokú bírósági eljárásban nincs helye bizonyításnak. Nem kerülhet sor ezért a vádlott kihallgatására, sem pedig további bizonyítás szükségességének megfontolására. A törvényi szabályozás indoka úgy is megfogalmazható, hogy a terhelt távollétében hozott – eltérő tartalmú első- és másodfokú döntés esetén – a harmadfokú eljárás törvényi lehetőségei már nem elégségesek ahhoz, hogy érdemben – a terhelt jelenlétében – a megtámadott határozatokat felül lehessen bírálni.

Megfontolást igényel azonban az a kérdés, hogy ez minden esetben szolgálja-e a terhelt érdekeit és megfelel-e a tisztességes eljárás követelményeinek – különösen abban akkor –, ha a terheltnek is az eljárás mielőbbi befejezése áll érdekében. Kérdésként merülhet fel, hogy feltétlenül indokolt-e mind az első-, mind a másodfokú bíróság határozatának hatályon kívül helyezése abban az esetben, ha a terhelt például az elsőfokú eljárás során végig jelen volt, és kizárólag a másodfokú eljárásban tértek át a külön eljárás alkalmazására. Ilyenkor ugyanis elégséges lehet kizárólag a másodfokú határozat tekintetében alkalmazni a kasszációs jogkört. Elképzelhető megoldásnak tartanám azt is, ha a jogalkotó a terhelt nyilatkozatához kötné a fentiek alkalmazását. Abban az esetben ugyanis, ha a terhelt számára a megváltoztató másodfokú határozat megfelelő, úgy sokkal indokoltabb lehet – az eljárás gyorsítását és egyben a tisztességes eljárást is megfelelőbben

szolgálná –, ha a hatályon kívül helyezés elkerülése mellett a harmadfokú eljárás lefolytatására kerülne sor.

VII.7.4. A terhelt távollétében meghozott ítélet tartalma

A Be. 259. §-ának (1) bekezdése lehetőséget biztosít arra, hogy ha a kihirdetés útján közölt ügydöntő határozat ellen sem az ügyész, sem a vádlott, sem a védő nem jelentett be fellebbezést, a határozat indokolása csupán a tényállásból és az alkalmazott jogszabályok megjelöléséből álljon (rövidített indokolás).

Kérdés, hogy ez a rendelkezés a terhelt távollétében folytatott eljárás során alkalmazható-e abban az esetben, ha a tárgyaláson jelenlévő ügyész és védő a határozatot tudomásul veszi, illetve van-e lehetőség arra, hogy a bíróság hirdetményi úton, a vádlott részére csak az ítélet rendelkező részét kézbesítse.

A tisztességes eljárás kívánalmaiból kiindulva a válasz egyértelműen csak nem lehet. A törvény ugyanis egyrészt nem teszi lehetővé, hogy a bíróság bárki részére kizárólag az ítélet rendelkező részét kézbesítse, másrészt pedig a rövidített indokolás megfogalmazása a terhelt fellebbezési jogát korlátozza. Nem lehet vitás, hogy amennyiben a bíróság csak a rendelkező részt kézbesítené hirdetményi úton, akkor a vádlott előkerülése estén, a jogerőre emelkedés előtt nem tudná azt sem eldönteni, hogy az indokolás alapján elfogadja-e az ítéletet vagy sem.

Az sem lehet vitás, hogy ha az ítélet jogerőre emelkedne és a bíróság csak rövidített indokolással ellátott ítéletet készítené, akkor még a perújítási eljárásban sem lehet megalapozottan állást foglalni abban a kérdésben, hogy az első fokon eljáró bíróság megalapozott döntést hozott-e, vagyis a perújítás alaptalan-e avagy sem.

Mindebből következően a helyes álláspont csak az lehet, ha a bíróság abban az esetben is teljes indokolással ellátott ítéletet szerkeszt, ha a tárgyaláson jelen lévő ügyész és védő

egyébként a határozatot tudomásul vette. Ez pedig egyaránt érvényes mind a bűnösséget megállapító, mind a felmentő ítéletre.

A bírói gyakorlat ezért egyértelműen állást foglalt abban a kérdésben, hogy távollévő terhelttel szembeni eljárásban nincs törvényes lehetőség rövidített indokolással írásba foglalt határozat hirdetményi kézbesítéssel történő közlésére. Ennek ugyanis nem az a lényegi feltétele, hogy az ügyész és a védő a határozat ellen ne fellebbezzon, hanem az, hogy a határozat, amelyet tudomásul vettek, valamennyiükkel kihirdetés útján legyen közölve.

Ebből következően pedig az indokolási kötelezettség megsértése miatt hatályon kívül helyezést eredményező abszolút eljárási szabálysértés és felülvizsgálati ok valósul meg, ha a bíróság a távollévő terhelttel szembeni eljárásban rövidített indokolással foglal írásba ügydöntő határozatot.³²²

A határozat indokolása kifejtette: az indokolás rendeltetése, hogy egyrészt rögzíti a döntést, tehát a rendelkezés, jogkövetkeztetés ténybeli alapját, másrészt számot ad a döntéshozatali tevékenységről. A terhelt távollétében lefolytatott eljárás esetében ezért az eljárási jogosultságok gyakorlása szempontjából az ilyen ítélet nem csak felülbíráhatatlan, hanem a terhelt számára is értelmezhetetlen, illetve nem ad elegendő információt a jogorvoslati jogosultság gyakorlásához. Az ilyen döntés ezért – az indokolási kötelezettség megszegése folytán – a felülbírálatra alkalmatlan.

Ilyen esetben a Kúria töretlen gyakorlata a jogerős ügydöntő határozat hatályon kívül helyezése és az elsőfokú bíróság új eljárás lefolytatására történő utasítása.

A Kúria eseti döntésében kifejtette, hogy a Be. fő szabálya szerint a határozat – ha a Be. másképp nem rendelkezik – bevezető részből, rendelkező részből, indokolásból (ami egyrészt rögzíti a döntést, tehát a rendelkezés, jogkövetkeztetés ténybeli alapját, másrészt számot ad a döntéshozatali tevékenységről) és keltezésből áll. Az indokolási kötelezettség

³²²

EBH2015.B.23. szám

teljesítése, illetve megsértése függvénye a kötelezettség terjedelmének, ezért eljárásjogi sérelmet jelent, ha az indokolás nem, vagy nem az elégséges és szükséges mértékben tartalmazza, hogy a bíróság mit vett számba, mit mérlegelt, illetve értékelt ténymegállapítása, jogkövetkeztetése során.

A törvényi szabályozás pedig nem hagy kétséget afelől, hogy rövidített indokolásra csak abban az esetben van lehetőség, ha a határozat közlésekor az ügyész, a védő és a terhelt jelen volt és mindnyájan lemondtak fellebbezési jogukról.

Következésképpen a távollévő terhelttel szembeni eljárásban eleve nincs lehetőség rövidített indokolásra írásba foglalt határozat hirdetményi kézbesítéssel való közlésére.³²³

A tisztességes eljárás szabályai azonban nem kizárólag akkor érvényesülnek, ha a bíróság teljes indokolással ellátott ítéletet szerkeszt, hanem abban az esetben is, ha határozatában megfelelő figyelmeztetést ad a terhelt számára rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőségekről. Ennek megfelelően a terhelt távollétében tartott tárgyalás alapján hozott ügydöntő határozat rendelkező részében – tekintettel arra, hogy annak kézbesítése hirdetményi úton történik – indokolt feltüntetni a terheltet megillető jogorvoslati lehetőségek kapcsán mind a fellebbezés, mind annak alternatíváját képező tárgyalás megismétlésére vonatkozó indítványozás jogát, illetve határidejét.³²⁴

Minderre figyelemmel a terheltet célszerű – és a tisztességes eljárás szabályaira figyelemmel kötelező – figyelmeztetni arra, hogy a kézbesítéstől számított nyolc napon belül fellebbezés bejelentése helyett az elsőfokú bíróságnál indítványozhatja a tárgyalás megismétlését, míg az ítélet jogerőre emelkedése esetén perújítási indítványt terjeszthet elő.

A terhelt fellebbezési joga tehát – a tárgyalás megismétlése iránti kérelem előterjesztése mellett – az általános szabályok szerint biztosított. Tekintettel azonban arra, hogy az ügydöntő határozat kihirdetésekor nincs jelen, a törvényes figyelmeztetés erre vonatkozóan nem mellőzhető.

³²³ Kúria:Bfv.I. 1872/2015/4. számú határozat.

³²⁴ Kommentár: i.m.: 1832. oldal.

VII.7.5. A kodifikáció lehetséges megoldásai

A tervezet 482. §-ának (1) bekezdés a) pontja alapján továbbra is az eljárás felfüggesztésére biztosít lehetőséget, ha a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik.

A külön eljárásra vonatkozóan azonban arra az esetre, ha a terhelt a vádemelést követően távozik ismeretlen helyre, a tervezet eltérő szabályokat nem állapít meg. A tervezet indokolása pedig a jelenleg kialakult gyakorlatnak megfelelően tartalmazza, hogy ha a terhelt távollétében folytatható eljárás feltételei fennállnak, a vádlott felkutatására tett intézkedéseket követően felfüggesztett eljárást folytatni kell, ha az ügyész az eljárás felfüggesztése után indítványozza a tárgyalás vádlott távollétében való lefolytatását. Ezt egyébként a 738. § (3) bekezdése tételesen rögzíti is. Nincs ugyanakkor eltérés a tárgyalás folytatására és a tárgyalás anyagának megisméltésére vonatkozó szabályok tekintetében.

Elgondolkodtató azonban a 738. § (5) bekezdése, amely az (1) és (4) bekezdésben foglalt általános rendelkezések alkalmazását írja elő mind a másodfokú, mind a harmadfokú bírósági eljárásban. A másodfokú eljárásban ez nyilvánvalóan nem jelenthet problémát, azonban a tervezet 606. §-ának (2) bekezdése szerint abban sincs változás, hogy a harmadfokú eljárásban nincs helye bizonyításnak, ily módon pedig, tekintettel arra, hogy a 740. § (2) bekezdése a harmadfokú eljárásra vonatkozóan ugyanúgy az első-, és a másodfokú határozat kötelező hatályon kívül helyezését írja elő, meglehetősen feleslegesnek és alkalmazhatatlannak tűnik.

A tervezet nem hoz változást az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt korábbi vallomásának felolvasása, illetőleg ismertetése tekintetében sem. Az 519. § (1) bekezdése alapvetően megegyezik a hatályos törvényi rendelkezésekkel. Könnyítésre annyiban ad lehetőséget, hogy nem szükséges magának a vallomásnak, elégséges csupán lényegének ismertetése, szükség esetében azonban a vallomást az egyesbíró vagy a tanács elnöke hivatalból, illetőleg az ügyész, a vádlott vagy a védő indítványára felolvashatja, vagy a jegyzőkönyvvezetővel felolvastathatja.

Mind a szabályozás hasonlóságával, mind az egyszerűsítéssel kapcsolatban változatlanul fenntartom azon álláspontomat, hogy a terhelt távollétében lefolytatott tárgyalás esetében, amennyiben az eljárás korábbi szakaszában (nyomozás) tett vallomást, annak teljes felolvasása nem mellőzhető.

Jelentős változás azonban – amely kétségtelenül a gyorsítást és az egyszerűsítést szolgálja – a tervezet 739. §-ának (1) és (2) bekezdése. Ebben az esetben ugyanis kizárólag akkor kerülhet sor az eljárás megismétlésére, ha a terhelt az ügydöntő határozat meghozatala előtt kerül kézre. Ilyen esetben a bíróság a tárgyalást a korábbi tárgyalás anyagának ismertetésével folytatja, a bizonyítást pedig szükség esetén nyitja meg újra. Alapvető változás – az indokolás szerint –, hogy ha az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatának meghozatala után – de még a fellebbezésre nyitva álló határidő letelte előtt – válik ismertté a vádlott tartózkodási helye, úgy fellebbezést jelenthet be, de az elsőfokú bíróságnál már nem kérheti a tárgyalásnak a jelenlétében való megtartását. Ennek kétséget kizáróan logikus és elfogadható indoka, hogy fellebbezés folytán a terhelt számára a másodfokú bíróság biztosíthatja a vallomás megtételének lehetőségét, az ügy teljes felülvizsgálatát és szükség esetén további bizonyítás felvételével a tényállás tisztázását.

Mindebből következően azt is szükséges rögzíteni, hogy amennyiben a terhelt a másodfokú, illetőleg a harmadfokú eljárásban kerül elő, úgy a tervezet a hatályostól eltérő szabályokat nem alkot.

VII.8. A fellebbviteli eljárások megítélése és a lehetséges eljárási szabálysértések

Az első-, és a másodfokú eljárások gyakorlati problémáival az előzőekben már foglalkoztam, szükséges azonban vizsgálni, hogy a fellebbviteli eljárások minden tekintetben megfelelnek-e a tisztességes eljárás követelményeinek, illetve azok folyamán milyen eljárási szabálysértések észlelése vezethet esetlegesen a terhelt távollétében hozott elsőfokú határozat megsemmisítéséhez.

Jelentőséggel bírhat továbbá a terhelt személyes jelenlétének kérdése a fellebbviteli eljárások során. Míg a kivételes szabályoktól eltérően általánosságban elmondható, hogy a terhelt személyes jelenléte alapvető fontosságú az elsőfokú eljárásban, ugyanaz másként alakul a jogorvoslati fórumok előtt. Tarr Ágnes megállapítása, hogy nem sérti feltétlenül a nemzetközi egyezményeket a terhelt jelenlétének kizárása a fellebbviteli eljárásról. A jogorvoslati eljárások során a tagállamok széles mérlegelési körrel rendelkeznek, mivel itt a terhelt személyes jelenlétéhez már nem fűződik olyan fontos garanciális érdek, mint az elsőfokú eljárásban. Amennyiben a terhelt védője jelen lehet a fellebbviteli tárgyaláson, úgy ezzel az adott állam eleget tesz a tisztességes eljárás követelményének. Ha viszont azért nem képviselheti végül a terheltet, mert annak jogellenes távollétét az adott ország joga ezzel szankcionálja, ez viszont megint sérti a tisztességes eljárás elvét.³²⁵

Önmagában tehát a terhelt távollétében lefolytatott fellebbviteli eljárások nem minden esetben valósítják meg az Egyezmény sérelmét, illetve a belső jog alapján nem eredményeznek – akár rendkívüli jogorvoslati eljárásban – hatályon kívül helyezést.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a jogalkotó által választott megoldás kellően átgondolt és megalapozott. A Be. által a másodfokú bíróságra ruházott jogosítványok ugyanis mind jogkérdésben, mind ténykérdésben lehetővé teszik az első fokon lefolytatott teljes eljárásnak, valamint az elsőfokú bíróság döntésének a felülvizsgálatát. A tárgyalás eljárási forma előírása pedig megteremti azokat a kereteket, feltételeket, amelyek között a felülvizsgálat alaposágát biztosító eszközök (így különösen a terhelt nyilatkozatása, a terhelt indítványa alapján további bizonyítás felvétele) alkalmazható. Mindez összességében azt eredményezi, hogy a támadott szabály alkalmas a tisztességes eljárás garanciarendszerének az eljárás azon szakaszában keletkezett hiányosságai ellensúlyozására, amelyet a terhelt tartózkodási helyének eredményes felkutatását megelőzően folytattak le. Az érintett alapjog korlátozása kapcsán érvényesül továbbá az átmenetiség követelménye is, mivel az eljárásba történő csatlakozását követően a terhelt

³²⁵ Tarr Ágnes: A „távollétes ügyek” egyes elméleti és gyakorlati kérdései a büntetőeljárásban. Debreceni Jogi Műhely. 2005/2. szám. 3. oldal.

élhet jogorvoslati lehetőségeivel: a másodfokú ítélet ellen fellebbezést vagy perújítást terjeszthet elő. Ezek a jogorvoslati fórumok a fentiek szerint hatékony jogorvoslatot jelentenek a bizonyítékok mérlegelésével és a tényállás megállapításával összefüggésben esetlegesen elkövetett jogalkalmazói hibák orvoslására.³²⁶

A büntetőeljárás törvény tételesen felsorolja azon eseteket, melyek fennálltakor a másodfokú és a harmadfokú eljárási cselekmények a terhelt távollétében lefolytathatóak. A bírói gyakorlat ugyanakkor egyértelműen állást foglal abban a kérdésben, hogy ha az idézett vádlott ismeretlen helyen tartózkodik, akkor (értelemszerűen) a fentiekén kívüli esetekben a XXV. Fejezet szerinti külön eljárásra való áttérés lehetősége szintén fennáll.³²⁷

A másodfokú eljárásban előkerült vádlott tárgyaláson történő meghallgatásának ugyanis – az előzőekben kifejtettek szerint – garanciális jelentősége van. A törvény ugyanakkor csupán a lehetőségét teremti meg annak, hogy a terhelt az eljárási jogait közvetlenül gyakorolhassa. Ha ezzel nem kíván élni, jelenlétéről lemond, akkor az – hasonlóan a vallomástétel megtagadásának jogához – nem kikényszeríthető. Ebből következően a másodfokú bíróság a terhelt távollétében részint megtarthatja a tárgyalást, részint pedig jogosult a Be. XXV. Fejezete szerinti külön eljárásra történő áttérésre.

Amennyiben azonban ez utóbbira nem kerül sor, a terhelt távollétében hozott határozat már nem tekinthető a XXV. Fejezet szerinti külön eljárás alapján tartott tárgyaláson hozott határozatnak, így azzal szemben perújításnak sincs ezen okból helye.³²⁸

Az általános szabályok kötelező alkalmazása miatt pedig – természetesen – nem kizárt a harmadfokú eljárás lehetősége sem. A másodfokú bíróság ugyanis a törvényben biztosított keretek között kerülhet olyan helyzetbe, amikor is nem teljes körűen érvényesül a „tényálláshoz kötöttség és felülmérlegelés tilalmának” elve. Bizonyítás felvétele, eltérő tényállás megállapítása, és a bizonyításra tekintettel a szabad bizonyítás elvének a másodfokú eljárásban történő érvényesülése ugyanis lehetőségként mindig fennáll.

³²⁶ 22/2014.(VII.15.) AB. határozat. {4. és 107. pontja.}

³²⁷ Kommentár: i.m.: 1837. oldal.

³²⁸ Kommentár: i.m.: 1843. oldal.

Erre figyelemmel mutatott rá Bárd Károly: a nemzeti jogorvoslati rendszerek többsége által is elfogadott tétel: a „felsőbb” bírói fórumok rendszerint kötelesek tiszteletben tartani azt a tényállást, amelyet a közvetlenség elvének előnyeit élvező „alsó bíróságok” állapítottak meg. Ezt kívánja a szabad bizonyítás elve is: a tényállást a bizonyítékok mérlegelésével állapítják meg, márpedig az elsőfokú bíróság mérlegelési szabadsága mit sem ér, ha a bizonyítékok hitelt érdemlőségét illetően hozott ítéletét a fellebbviteli bíróság félre teheti. Erre csak abban az esetben kerülhet sor, ha maga a fellebbviteli bíróság folytat bizonyítást, ennek terjedelmét viszont az eljárási törvények szűk korlátok közé szorítják és pedig azért, mert maga a jogorvoslati jog fogalmánál fogva azt kívánja, hogy az „alsó” és a „felső bíróságok” eljárás módja és az általuk vizsgált kérdések terjedelme eltérő legyen. Ha ugyanis a két fórum jogköre egyezik, úgy a fellebbviteli bíróság döntése ellen legalábbis akkor, ha az az első fokon hozott ítélettől eltér, mindenképpen újabb orvoslási lehetőséget kell biztosítani – feltéve, hogy a jogorvoslatihoz való jogot komolyan veszik. A fellebbviteli eredményeképpen hozott ítélet ugyanis tartalmilag elsőfokú döntést jelent. Mindez pedig azt eredményezi, hogy a jogerős döntés sohasem születik.³²⁹

A hatályos törvény tehát a fenti elvárásoknak alapvetően megfelel, és a tisztességes eljárásnak megfelelően képes biztosítani a terhelt hatékony jogorvoslati jogosultságát függetlenül attól, hogy ezzel ténylegesen kíván-e élni, avagy sem. Mindez pedig nem jár a nemzetközi normák sérelmével sem, azaz nem ütközik az Egyezmény 6. Cikke rendelkezéseibe, ha a terhelt nem vehet ugyan részt személyesen a semmisségi eljárásban a tárgyaláson, jogi képviselője azonban igen, és minden feltétel adott, hogy ő megfelelően képviselje érdekeit. Probléma csupán akkor lehet, ha az egyébként nyilvános érdemi fellebbviteli tárgyaláson a terhelt nem kap lehetőséget személyes részvételre. Itt ugyanis az előbbi eljárással ellentétben a tényállásbeli kérdések vizsgálata is beletartozik a bíróság hatáskörébe. Ilyen esetben pedig – figyelembe véve azt is, hogy a kérelmező oldalán igen sok forog kockán – indokolt lehet ragaszkodása a személyes részvételhez és amennyiben az érintett állam ezt nem biztosítja, ez a 6. Cikk sérelméhez vezethet. Ilyen esetben kijelenthető, hogy a terhelt személyes részvételi lehetősége az ellene folyó – fellebbviteli –

³²⁹ Bárd Károly: Emberi Jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó, Budapest, 2007. 67. oldal.

eljárásban fontos alapelv.³³⁰ A fenti szabályok és alapelvek – értelemszerűen – érvényesek a harmadfokú bíróság eljárására is. Miként az előzőekben már utaltam rá, az első-, és másodfokú bíróság ítéletének kötelező hatályon kívül helyezése abban az esetben, ha a terhelt a harmadfokú eljárás során kerül elő, ugyan problémaként értelmezhető, és ellentétben állónak látszik az eljárás gyorsításának és egyszerűsítésének igényével, bizonyos esetekben mégis a terhelt érdekeit szolgálja. Ennek pedig egyszerűen az az oka, hogy a harmadfokú eljárás törvényi lehetőségei már nem elégségesek ahhoz, hogy érdemben – a terhelt jelenlétében – a megtámadott határozatokat felül lehessen bírálni.³³¹

Mindezekről függetlenül megállapítható, hogy a másodfokú és a harmadfokú bíróság eljárása során – az általános és a különös rendelkezésekre figyelemmel – részint biztosítottak a terhelt garanciális jogai előkerülése esetére, részint pedig, a fellebbviteli bíróságoknak a törvény arra is lehetőséget biztosít, hogy a külön eljárás szabályainak alkalmazásával a terhelt távollétében is eljárhassanak. A törvényi rendelkezések ezért megfelelnek az Egyezmény 6. Cikkében foglaltaknak. Ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy az érintettnek alanyi joga van a jogorvoslat igénybevételére. Ezen felül arra is szükség van, hogy az eljáró szervnek legyen jogköre a vizsgált határozat érdemi felülbírálatára, vagyis annak megváltoztatására vagy hatályon kívül helyezésére. A jogorvoslat akkor minősül továbbá hatékonynak, ha a felülvizsgálatot végző szerv mind a jogkérdések, mind a megalapozottság tekintetében jogosult a döntésre.³³²

Annak ellenére, hogy a törvény biztosítja a terhelt távollétében lefolytatható tárgyalás lehetőségét, a fellebbviteli bíróságok gyakran kénytelenek észlelni, hogy a külön eljárás szabályainak megsértése miatt az elsőfokú ítélet feltétlen hatályon kívül helyezését eredményező „kasszációs helyzet” állt elő. A hatályon kívül helyezési okok – gyakorlati tapasztalatom alapján – két csoportba sorolhatók:

³³⁰ Grád András: Kézikönyv a Strasbourgi Emberi Jogi Ítélezésről. HVG ORAC. Kiadó. Budapest, 2000. 252-253. oldal

³³¹ Kommentár: i.m.: 1844. oldal.

³³² Grád András: i.m.: 388. oldal.

- 1) A külön eljárás szabályainak maradéktalan betartása esetén sor kerülhet a hatályon kívül helyezésre az ítélet megalapozatlansága okán;
- 2) A külön eljárás részletszabályainak megsértése esetén pedig abszolút eljárási szabálysértések következhetnek be. Ezek elsősorban a terhelt felkutatására tett intézkedések elmaradásával, vagy nem teljes körű kimerítésével, a védő személyével kapcsolatos hiányosságokkal, továbbá a hirdetményi idézéssel, valamint az elfogatóparancs kibocsátásával kapcsolatban jelentkeznek. Ezen esetekben pedig bekövetkezik a Be. 373. § (1) bekezdés II/d. pontjában foglalt hatályon kívül helyezést eredményező feltétel, azaz meg kell állapítani, hogy a tárgyalást olyan személy távollétében tartották meg, akinek részvétele a törvény értelmében kötelező. Ez pedig olyan súlyú hiba, hogy a Be. 416. § (1) bekezdés c) pontja alapján rendkívüli jogorvoslati eljárás, a felülvizsgálat lefolytatását is lehetővé teszi.

Legjellemzőbb hibának a terhelt felkutatásával kapcsolatos intézkedések elmulasztása tekinthető. Hatályon kívül helyezésre kerülhet ezért sor, ha a bíróság úgy alkalmazza a külön eljárás szabályait, hogy nem győződik meg arról – illetve nem rendelkezik kellő információval –, hogy a terhelt nem ismeretlen helyen, hanem büntetés-végrehajtási intézetben tartózkodik ítélete meghozatalakor.

Erre figyelemmel helyezte hatályon kívül egy ügyben a Kúria az első-, és másodfokú bíróság ügydöntő határozatát annak ellenére, hogy az elsőfokú tárgyaláson a terhelt elővezetésének sikertelenségét követően az ügyész indítványozta, hogy a bíróság – az elfogatóparancs kibocsátását követően – a tárgyalást a terhelt távollétében tartsa meg. A bíróság ezt követően a XXV. Fejezet rendelkezéseit „maradéktalanul” betartva, gondoskodott védő eljárásáról, valamint a hirdetményi kézbesítésről. Mindezek alapján meghozta ügydöntő határozatát, melyet a bejelentett fellebbezések alapján a másodfokú bíróság érdemben felülbírált és megváltoztató döntést hozott.

A terhelt felülvizsgálati indítványában sérelmezte, hogy az elsőfokú tárgyaláson azért nem tudott jelen lenni, mivel időközben jogerős szabadságvesztés büntetés letöltése érdekében

büntetés-végrehajtási intézetbe került. A távollétében lefolytatott tárgyaláson pedig megfosztották a törvényben előírt jogától és a védekezés lehetőségétől. A Kúria ugyanakkor a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága nyilvántartójának tájékoztatása alapján megállapította, hogy a terhelt az elsőfokú tárgyaláson azért nem tudott megjelenni, mivel más bíróság jogerős ítéletével kiszabott börtönbüntetését töltötte. Ugyanakkor az elsőfokú bíróság az elfogatóparancs kibocsátását követően – ügydöntő határozatának meghozataláig – már nem ellenőrizte, hogy a terhelt időközben fogvatartásba került-e.

A Kúria határozatával megállapította: annak ellenére, hogy az elsőfokú bíróságnak a tárgyalás megtartásakor és ügydöntő határozatának meghozatalakor nem volt tudomása arról, hogy a terhelt jogerős szabadságvesztés büntetését tölti büntetés-végrehajtási intézetben, törvénysértően állapította meg a tárgyalási jegyzőkönyvben, hogy a távollétes eljárás feltételei fennállanak; azaz a rendes eljárásból törvénysértően tért át a külön eljárásra. A Be. 281. § (7) bekezdése alapján, ha a kitűzött új tárgyalási határnapra a vádlottat azért nem lehetett elővezetni, mert lakóhelyéről ismeretlen helyre távozott, illetőleg, ha az újabb tárgyalási határnapig az elfogatóparancs alapján a vádlottat nem sikerült a bíróság elé állítani, a bíróság megállapítja, hogy a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik, és a továbbiakban a Be. XXV. Fejezete szerint jár el. Mindebből következően a tárgyalás a terhelt távollétében megtartható, illetve a Be. XXV. Fejezete szerinti eljárásra a vádemelést követően is át lehet térni. A Be. 528. § (1) bekezdése, valamint 529. § (1) és (2) bekezdése összevetéséből egyértelműen következik, hogy a terhelt távollétében a tárgyalást lefolytatni és ügydöntő határozatot hozni csak abban az esetben lehetséges, ha a terhelt tartózkodási helye a vádemelést követően vált ismeretlenné.

Nincs helye tehát a terhelt távollétében lefolytatandó tárgyalásnak, ha a terhelt fogva van, azaz büntetés-végrehajtási intézetben tartózkodik. Ilyen esetben a fogva lévő terhelt előállításáról kell intézkedni.

A Kúria ezért megállapította, hogy a felülvizsgálati indítvánnyal élő terhelt tekintetében a távollétes eljárás törvényi feltételei nem álltak fenn, azaz az elsőfokú bíróság a tárgyalást

olyan személy távollétében tartotta meg, akinek jelenléte kötelező lett volna; ezért az ügydöntő határozatok hatályon kívül helyezésétől nem tekinthetett el.³³³

Egy további esetben a Kúria a hirdetményi kézbesítés szabályainak megsértése miatt helyezte hatályon kívül az első-, és másodfokú bíróság ítéletét felülvizsgálati eljárásban – függetlenül attól, hogy egyébként elsősorban anyagi jogszabálysértésre hivatkozással nyújtották be a felülvizsgálati indítványt, a Legfőbb Ügyészség pedig a megtámadott határozatok hatályában fenntartására tett indítványt.

A Kúria azonban észlelte, hogy az elsőfokú bíróság az ismeretlen helyen tartózkodó terhelttel szemben ugyan az elfogatóparancsot kibocsátotta és egyes tárgyalási napokra intézkedett a hirdetményi kézbesítés felől; ugyanakkor ügyészi indítványra áttért a Be. XXV. Fejezete szerinti, a távollévő terhelttel szemben folytatandó külön eljárásra. A folytatólagos tárgyalások többségére a terheltet hirdetményi úton idézte; majd a tárgyalást határozathirdetésre napolta el.

Ezen legutolsó tárgyalási napra azonban a terhelt hirdetményi idézése nem történt meg. A Kúria megállapította, hogy az ismeretlen helyen tartózkodó terhelttel szemben csak a külön eljárás szabályai szerint folytatható a büntetőeljárás, és az ismeretlen helyen tartózkodó vádlott részére a hivatalos iratot hirdetményi úton kell kézbesíteni. Ez alól nem kivétel a határozat kihirdetésére elnapolt tárgyalásra szóló idézés sem. A távollévő terhelttel szembeni eljárás ugyanis arra nem ad felhatalmazást, hogy a bíróság mellőzze a vádlott idézését a tárgyalásra.

Miután a tárgyalás a XXV. Fejezet szerinti folyó eljárásban is csak a szabályszerűen – azaz hirdetményi úton – idézett vádlott távollétében tartható meg és az eljárás csak ekkor fejezhető be, az, ha a nem szabályszerűen idézett vádlott nem jelenik meg a tárgyaláson, olyan eljárási szabálysértés, ami a Be. 373. § (1) bekezdés II/d pontja szerint feltétlen hatályon kívül helyezési és egyben felülvizsgálati ok. Ennek észlelését és a kasszációs jogkör kötelező gyakorlását azonban a másodfokú bíróság elmulasztotta. A Kúria ezért mind az első-, mind a másodfokú bíróság ügydöntő határozatát hatályon kívül helyezte és az elsőfokú bíróságot új eljárás lefolytatására utasította.³³⁴

³³³ Kúria: Bfv.I. 495/2015/7. számú határozat.

³³⁴ Kúria: Bfv.I. 201/2016/10. szám.

A Fővárosi Bíróság másodfokon eljáró tanácsa eseti döntésével ugyancsak a külön eljárás szabályainak megsértése miatt helyezte hatályon kívül az elsőfokú bíróság ítéletét.³³⁵

A felülbírált ügyben az elsőfokú bíróság a terhelt távollétében eljárva hozta meg ügydöntő határozatát és ennek során gondoskodott az elfogatóparancs kibocsátásáról, valamint a hirdetményi kézbesítésről. Az eljárás lefolytatásához az ügyészi indítvány is rendelkezésre állt. A másodfokú bíróság a felülbírálat során azonban megállapította, hogy az elsőfokú eljárásban – a bíróság hibáján kívül – olyan eljárási szabálysértés történt, ami miatt az érdemi felülbírálat kizárt.

A terhelt ugyanis időközben – más bíróság által kiszabott jogerős szabadságvesztés büntetés végrehajtása érdekében – büntetés-végrehajtási intézetbe került és – az iratokból megállapíthatóan – már ott tartózkodott az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatának meghozatalakor is.

A másodfokú bíróság tárgyalást vett fel, melyen a fenti kérdéseket tisztázta, és a terhelt erre vonatkozó állításait a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága is megerősítette.

Az elsőfokú bíróság ezért olyan személy távollétében tárgyalta, akinek a jelenléte kötelező. A másodfokú bíróság rámutatott arra, hogy a Be. XXV. Fejezete szerinti külön eljárás csak abban az esetben alkalmazható, ha a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik. Megállapította ugyanakkor azt is, hogy az elsőfokú bíróságot lényegében felelősség az eljárási szabálysértés miatt nem terheli. A terhelttel szemben az elfogatóparancs kibocsátására ugyanis azt megelőzően került sor, hogy büntetés-végrehajtási intézetbe került volna. A másodfokú bíróság álláspontja ezért az volt, hogy amennyiben a bíróság a legerősebb eljárási intézkedést, azaz az elfogatóparancsot alkalmazza, úgy nem várható el, hogy ennek hatálya alatt folyamatosan ellenőrizze azt, hogy a vádlott esetleg fogva tartásba került-e vagy nem. Ráadásul az iratokból az is megállapítható volt, hogy a terhelt először előzetes letartóztatásba került. A büntetés jogerős végrehajtásának megkezdésére az előzetes letartóztatást követően pedig akkor került sor, amikor a felülbírált ügyben az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatát már kihirdette. Ezen tényekből pedig nem lehet egyértelműen

³³⁵

A határozatot egyébként a Fővárosi Bíróság általam vezetett tanácsa hozta.

következtetni arra, hogy az ítélet hirdetésekor a terhelt előzetes letartóztatásban volt. Megállapította a másodfokú bíróság azt is, hogy a rendőrség az elfogatóparancs kapcsán nem értesítette az azt kibocsátó elsőfokú bíróságot arról, hogy az intézkedés a továbbiakban nem indokolt.

A fentiek ellenére azonban a másodfokú bíróságnak hivatalból észlelnie kellett az eljárási szabálysértést és nem tekinthetett el az elsőfokú bíróság ítéletének hatályon kívül helyezésétől.³³⁶

Végül ugyancsak hatályon kívül helyezéshez vezethet a védővel kapcsolatos szabályok megsértése. Ha ugyanis az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt távollétében hozott ítélet meghozatala után a terhelt az elfogatóparancs útján kézre kerül, és a tárgyalás megismétlését kéri, a vádindítvány kézbesítésének elmaradása és a megismételt tárgyaláson a védő távolléte olyan súlyos eljárási szabálysértésnek minősül, amely a megismételt eljárás során a határozat hatályon kívül helyezését eredményezi.³³⁷

Az eseti döntésben közölt eljárás során a bíróság ügydöntő határozatát a terhelt távollétében megtartott tárgyaláson hozta. Ennek során ügyészi indítványra járt el és gondoskodott védő kirendeléséről is. Ügydöntő határozatának meghozatalát követően a jogorvoslatra nyitva álló határidőn belül az elfogatóparancs alapján a terhelt kézre került. Meghallgatásán az ítélet kézbesítését követően a tárgyalás megismétlését kérte. A tárgyalásra a bíróság azonban a védőt nem idézte, és a megismételt tárgyalást úgy tartotta meg, hogy azon a védő nem volt jelen. A Be. 47. § f) pontja rendelkezik arról, hogy a védő részvétele a büntetőeljárásban kötelező a törvényben meghatározott esetekben. A vádlott távollétében tartott tárgyaláson pedig a védő részvétele a Be. 530. § (1) bekezdése alapján kötelező. A fenti eljárási szabálysértést követően a másodfokú bíróság azt is megállapította, hogy az ítélet kézbesítésén túlmenően az elsőfokú bíróság a vádlott részére a vádiratot nem kézbesítette annak ellenére, hogy az elfogását követően erre lehetőség lett volna. Megállapította továbbá, hogy a terhelt távollétében lefolytatott eljárás során a bíróság nem gondoskodott a hirdetményi kézbesítésről, ezért nem lehetett azt vélelmezni, hogy a

³³⁶ Fővárosi Bíróság 27.Bf .XXI.7466/2010/8. szám.

³³⁷ BH2003.352. szám.

vádindítvány tartalma a vádlott tudomására jutott. Nyomatékosan mutatott rá arra a másodfokú bíróság, hogy még abban az esetben is, ha a vádirat kézbesítése hirdetményi úton megtörtént, az előkerült vádlott részére a vádiratot kézbesíteni kell és biztosítani kell számára az általános szabályok szerinti felkészülés lehetőségét.

Jelentősége azonban elsősorban annak van – a másodfokú bíróság álláspontja szerint –, hogy a folyamatban volt ügyben nem szűnt meg a védő jelenlétének törvényi kötelezettsége, azaz nem érvényesül az az általános szabály, hogy amennyiben a vádlott jelenléte biztosítottá válik, akkor megszűnik a vádlott távollétében való tárgyalás megtartásának ezen előfeltétele.

Az általánoshoz képest speciális rendelkezésekre figyelemmel ezért a védő kirendelése azért sem szűnt meg, mert az eljárást a bíróság még jogerősen nem fejezte be. A megismételt tárgyalást megelőző – a vádlott távollétében lefolytatott – tárgyaláson a védő részvétele kötelező volt, így arról is gondoskodni kellett volna, hogy a védő a megismételt tárgyaláson is jelen legyen. Ezért őt meg kellett volna idézni.

Mindezekre tekintettel a feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértés valósult meg a védő távollétében lefolytatott tárgyalásra figyelemmel és az ügy érdemére kihatással bíró relatív eljárási szabálysértés a vádirat kézbesítésének elmulasztása miatt. Ezekre figyelemmel ezen ügyben is hatályon kívül helyezésre került sor.

A fentiekén túlmenően a fellebbviteli bíróságok gyakorlatában további eljárási szabálysértések is előfordulnak, azonban jellemzően a fenti rövid példákban bemutatott esetek eredményezik – akár rendkívüli jogorvoslati eljárásban is – az első- és a másodfokú határozatok hatályon kívül helyezését.

Összességében és elsősorban a Kúria felülvizsgálati eljárások során kialakított gyakorlatára figyelemmel megállapítható, hogy mind a rendes, mind a rendkívüli jogorvoslati eljárásokban érvényesül az az Alkotmánybíróság által is megfogalmazott elvárás, miszerint

a jogorvoslati jog nyújtotta jogvédelem hatékonyságához szükséges, hogy ténylegesen érvényesüljön és képes legyen a döntés által okozott sérelem orvoslására.³³⁸

VII.9. A perújítás megítélése

Mind az alkotmánybírósági döntések, mind pedig a tisztességes eljárás követelmény-rendszere szempontjából megállapítható, hogy a hatályos törvény perújításra vonatkozó rendelkezései – a jogerő feloldása mellett – biztosítják a hatékony jogorvoslat lehetőségét és – elvileg – lehetővé teszik a terhelt számára jelenlétében az ügy újratárgyalását és akár eltérő határozat meghozatalát is. Mindezt a törvény rendkívül szigorú szabályozással biztosítja. A Be. 531. § (7) bekezdése alapján, ha a terhelt tartózkodási helye a jogerős határozat meghozatala után válik ismertté, a javára perújítási indítványt lehet előterjeszteni. A külön eljárás szabályai között tehát a törvény lehetőségként biztosítja a perújítási indítvány előterjesztését azzal, hogy mindez a terhelt javára gyakorolható. A perújítási eljárásra vonatkozó XVII. Fejezetben ugyancsak perújítási okként tünteti fel, ha az alapügyben az ítéletet a XXV. Fejezet alapján a terhelt távollétében tartott tárgyaláson hozták. A 409. § (3) bekezdése pedig előírja, hogy ebben az esetben a perújítás lefolytatása kötelező.

A perújítás megengedhetősége tárgyában ezért a bíróságnak nincs mérlegelési jogköre, ha a perújítás oka pusztán az, hogy a jogerős ügydöntő határozatot a terhelt távollétében lefolytatott külön eljáráson hozták.

Az alábbiakban szeretném megvizsgálni, hogy a perújítás valóban hatékony jogorvoslatnak tekinthető-e, tényleges változtatást eredményez-e, illetve milyen gyakorlati problémák jelentkeznek a kötelező elrendelés kapcsán.

A perújítás tehát rendkívüli perorvoslat, amely olyan esetekben ad lehetőséget a jogerő feltörésére, amikor is elsősorban a tények megállapítása hibás.³³⁹

³³⁸ 22/2014.(VII.15.) AB. határozat. {82. Pontja}

A rendkívüli jogorvoslat lényege ezért, hogy lehetőséget ad a jogerő feltörésére, így kizárólag rendkívüli fontossággal bíró feltételek fennállta esetén vehető igénybe. A hatékony jogorvoslathoz való jogot ilyennek tekintette a jogalkotó a távollétes eljárás esetében annak ellenére, hogy a perújítás rendeltetése az alapügy befejezése után megállapítható hibák orvoslása, amelyek az alaphatározatra lényegesen kihatottak. Ez a rendkívüli perorvoslat a ténybeli hibák korrigálására szolgál, amelyet követően lehetőséget teremt a helyes jogkövetkeztetések levonására és a megfelelő jogkövetkezmények alkalmazására. Perújítási indítvány a jogerőre képes és jogerős határozattal szemben nyújtható be. A perújítás elrendelése és a perújítási eljárásban felvett bizonyítás alapján a bíróság az alapügyben hozott határozatot részben vagy egészben hatályon kívül helyezi és új határozatot hoz.³⁴⁰

Jelen esetben azonban az általánostól eltérő perújítási okkal állunk szemben. Elek Balázs emelte ki, hogy ez egy olyan perújítási ok, amelynek kapcsán a terhelt terhére vagy javára való perújrafelvétel-fogalom nem is értelmezhető. A megengedhetőség kapcsán nem is vizsgálható, hogy utóbb felmentő, eljárást megszüntető határozatot kell-e hozni, avagy esetleg enyhébb büntetés kiszabásának lehet majd helye.³⁴¹

Bárd Károly mutatott rá – a korábbiakban már említettek szerint –, hogy az *in absentia* tárgyalással szembeni engedékenységet a kontinentális jog azzal ellensúlyozza, hogy kevésbé zárkózik el a jogerő feloldásától. Nincs akadálya ezért az ügy újratárgyalásának, ha az elítéltet utóbb kézre kerítik.³⁴²

³³⁹ Elek Balázs: A jogerő a büntetőeljárásban. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőeljárás-jogi Tanszéke. Debrecen. 2012. 259. oldal

³⁴⁰ 22/2014.(VII.15.) AB. határozat. {99. pont}

³⁴¹ Elek Balázs: i.m.: 261-262. oldal

³⁴² Bárd Károly: i.m.: 188. oldal. Az EJEB is erre az álláspontra helyezkedett: *Case of Öcalan v. Turkey* (Application no. 46221/99) 12 May 2005. § 148-149. Harris, O'Boyle & Warbrick: *Law of the European Convention on Human Rights*, Third Edition, Oxford University Press, 2009, 29. oldal; Christoffersen, Jonas: *Fair Balance: Proportionality, Subsidiarity and Primarity in the European Convention on Human Rights*, Martinof Nijhoff Publishers, Leiden-Boston, 2009, 476. oldal

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint pedig az eljárási jogokban biztosított rendkívüli jogorvoslati lehetőségek a jogerő áttörésének kivételes esetei.

Önmagában az anyagi igazság érvényre juttatása, vagyis az anyagi és eljárási jogszabályoknak mindenben megfelelő igazságos döntés általában még nem szolgál elégséges alkotmányos igazolásaként a bírói döntések jogerejének áttöréséhez. A rendkívüli jogorvoslati lehetőségek garantálása és eljárások lefolytatása, különösen azokban az esetekben indokolt, amikor a jogerős döntés olyan jogi hibában, vagy ténybeli tévedésben szenvedhet, amely feltétlenül szükségessé teszi az érintett jogainak vagy jogos érdekeinek megóvását, így a kiküszöbölésükhöz fűződő érdek felülmúlja a döntés jogerejének tiszteletéhez, illetve ezen keresztül a jogállam stabilitását adó jogbiztonság érvényesüléséhez kapcsoló érdekeket. Másként fogalmazva az ilyen kivételes esetekben inkább a bírói döntés jogerejének feloldása szolgálja a bírói döntésekbe vetett közbizalom megőrzését és erősítését, mintsem a jogi hibában vagy tévedésben szenvedő döntés jogerejének tisztelete.³⁴³

A perújítás tehát ellensúlyként működik, amely biztosítja a terhelt javára annak lehetőségét, hogy új eljárást kezdeményezzen; mivel a terhelt eljárásba történő belépését követően indokolt és alkotmányosan is igazolható követelmény, hogy őt az eljáró hatóságok olyan helyzetbe próbálják hozni, mint ha az eljárás korábbi szakaszaiban is részt vett volna.³⁴⁴

Az Alkotmánybíróság által kifejtettekhez hasonló módon mutatott rá az EJEB arra, hogy azon jog biztosítása, hogy a bűncselekménnyel vádolt személy jelen lehessen ügyének tárgyalása során a tárgyalóteremben, akár az elsőfokú, akár a fellebbviteli eljárások során tartott tárgyalásokon, a 6. Cikk legfontosabb követelményei egyikének minősül. Ennek megfelelően egy olyan eljárás megisméltésének a megtagadása, amelyre a vádlott távollétében anélkül került sor, hogy a vádlott a tárgyaláson való jelenlétéről lemondott volna, az „igazságszolgáltatás kirívó megcsorbításának” tekintendő, és ebből kifolyólag az

³⁴³ 25/2013. AB. határozat. {36. pont.}

³⁴⁴ 22/2014. (VII.15.) AB. határozat. {75. pont}

ilyen eljárás a 6. Cikk rendelkezéseiben foglalt alapelvekkel nyilvánvalóan ellentétesnek minősül.³⁴⁵

A fentiek alapján tehát nem lehet vitás, hogy a jogalkotó köteles megteremteni még a jogerő feloldása mellett is annak lehetőségét, hogy a korábbi eljárásban – akár önhibájából – részt nem vevő terhelt lehetőséget kapjon a tárgyalás jelenlétében történő megismétlésére.³⁴⁶ Bárd Károly azonban arra is rámutat, hogy az általános eljárásra való mihamarabbi visszatérés mellett és a perújítás „ellensúly” szerepével szemben alkotmányos argumentumként szóba jöhetne a jogbiztonság elemét képező jogerő tisztelete. Érvelhetnénk úgy, hogy az „alapeljárás” tökéletlensége a perújítás engedélyezésével ugyan orvosolható, a törvényhozónak mégis tartózkodnia kell a jogerő áttörésétől, ha ugyanaz az eredmény a jogerő feloldása nélkül is elérhető.³⁴⁷

Mindezek előrebocsátása mellett az alábbiakban vizsgáljuk meg, hogy a hatékony jogorvoslat tényének vitathatatlan megállapítása mellett a perújítás valóban alkalmas-e a fenti célok érvényesítéséhez.

Verena Murschetz szerint a garancia akkor lenne megfelelő, ha a jogorvoslatról szóló tájékoztatást megküldik, valamint az érintett számára rendelkezésre áll egy egyszerűen igénybe vehető jogorvoslati eszköz, amely nem igényel különösebb ismertetést, illetve bizonyítási terhet, és az eljárás megismétléséhez vezet.³⁴⁸

VII.9.1. A perújítás hatékonysága

³⁴⁵ Case of Sejdivic v. Italy (Application no. 56582/10) 10 November 2004 § 84. Idézi: The EU Charter of Fundamental Rights, A Commentary (Edited by Steve Peers, Tamara Hervey, Jeff Kenner, Angela Ward) Hart Publishing, Oxford, 2014, 1590. oldal.

³⁴⁶ Bizonyos feltételek teljesülése esetén az EJEB előtt is teljesítheti a tisztességes eljárás követelményeit az in absentia eljárás, azonban a hatóságoknak mindent meg kell tenniük, hogy informálják a terheltet, később pedig az eljárás megismétlésére kell lehetőséget teremteni. Klerks, Anne: Trials in absentia in international (criminal) law, Tilburg University Master Thesis, June 2008, 13.

³⁴⁷ Bárd Károly:i.m.: 207-208. oldal.

³⁴⁸ Verena Murschetz: Auslieferungsbegehren nach einem Abwesenheitsurteil. Juristische Blatter. 2014.7. 1.

A terhelt távollétében hozott ítélet elleni perújítási eljárás kötelező lefolytatását a törvény tehát egyértelműen a terhelt érdekében írja elő. A célja az, hogy a terhelt garanciális jogai érvényesülhessenek, a tárgyaláson jelen lehessen, személyesen védekezhessen és a bizonyítás anyagát közvetlenül megismerhesse.³⁴⁹

A fentiek ellenére azonban a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a terhelt távollétében lefolytatott eljárás esetében a perújítás kötelező elrendelése csupán látszatgaranciaként jelentkezik. Az esetek többségében ugyanis nem eredményez változtatást, csupán a törvényi előírásnak megfelelő kötelező, „mechanikus” elrendelésére kerül sor. Ítélezési gyakorlatom során egyetlen egy esetben sem találkoztam azzal, hogy ezen perújítási okra alapított elrendelést követően a bíróságok a büntetés végrehajtása vagy félbeszakítása felől döntöttek volna.

Rendkívül ritka, hogy a perújítási ok pusztán megjelölésén túlmenően a terhelt olyan további bizonyítékokra hivatkozna, amelyek a jogerős határozat megváltoztatását eredményeznék. A terhelt tárgyaláson történő kihallgatását követően pedig a perújítás kimerül a tárgyalás egyszerűsített megismétlésében. A perújítás kötelező elrendelésére figyelemmel az a körülmény sem vizsgálható, hogy a terhelt esetlegesen nem az eljárás egészében volt távol, különösen igaz ez arra az esetre, ha a XXV. Fejezet szerinti eljárásra csupán a másodfokú eljárásban tértek át és a fellebbviteli bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét egyébként helyben hagyta. Ennek ellenére a perújítási eljárás lefolytatása kötelező, érdemi változtatásra igen nagy valószínűséggel nem kerül sor; azaz alapvetően megkérdőjeleződik az eljárás egyszerűsítő-gyorsító jellege.

A perújítás kapcsán megismételt tárgyaláson a terheltet az általános szabályok szerint illeti meg a vallomás megtagadásának joga. Amennyiben pedig ezzel ténylegesen él is – esetleges nyomozati vallomásának bíróság általi újbóli ismertetésén túlmenően –, semmilyen formában nem járul hozzá a bizonyításhoz, lényegében saját álláspontja kifejtéséhez; és a perújítás valóban pusztán formalitássá válik.

³⁴⁹

3/2008. BJE. Határozat.

Ennek ellenére a magyar jogi szabályozásban nem kérdés, hogy a terhelt jogosult-e ügyének újratárgyalását követelni, ha felróható magatartásával egyébként igyekezett az eljárást meghiúsítani. A rendkívüli perorvoslati eljárásban szankciót egyedül a terhelt felróható távolmaradása von maga után, amennyiben a perújítás elrendelése után ismeretlen helyre távozik, a perújítási eljárást meg kell szüntetni.

A terheltet a védekezéshez való alkotmányos és alapelvi jogok, tehát felróható magatartása esetén is megilletik az alapeljárásban, függetlenül annak eredményétől. A törvényi szabályozásra figyelemmel elvi szinten marad Bárd Károly kérdésfeltevése: „Vajon jogosult-e a terhelt újratárgyalást követelni, ha igazolt, hogy jelenléti jogáról kifejezetten lemondott, vagy tudva a vele szemben folytatott eljárásról, felelősségre vonását szökésével igyekezett meghiúsítani”.³⁵⁰

A rendkívüli perorvoslat joga tehát alanyi jogon illeti meg a terheltet, amennyiben az ügydöntő határozat meghozatalára a Be. XXV. Fejezete alapján lefolytatott eljárásban került sor. Mindezek ellenére fel kell tenni a kérdést, hogy a perújítás során megismételt eljárás milyen mértékben képes reparálni az alapeljárásban sérült terhelti jogokat. A kérdés úgy is feltehető, hogy milyen mértékben szükséges a bizonyítást megismételni.

A vádlott kihallgatásán túlmenően köteles-e a bíróság - a védekezéshez való jog biztosítása érdekében – valamennyi tanút és szakértőt a terhelt jelenlétében ismételten meghallgatni, vagy elegendő a korábbi bizonyítás anyagának ismertetése.

A törvényi szabályozás alapján nem vitás, hogy a perújítási eljárás kötelező lefolytatását követően bármilyen határozat hozható. Lehetőség van az ügydöntő határozat egészben vagy részben történő hatályon kívül helyezésére és új határozat hozatalára, azonban helye lehet az egyébként indokolatlan perújítási indítvány elutasításának is. Ilyen esetben a bíróság megállapítja, hogy az alapügyben hozott határozat minden részletében törvényes. A terhelt távollétében lefolytatott külön eljárást követő perújítási eljárások során egyébként ezen utóbbi határozatnak van a legnagyobb esélye a gyakorlati tapasztalatok alapján.

³⁵⁰ Bárd Károly: i.m.: 205. oldal.

Nyilvánvaló, hogy a Be. 408. § (1) bekezdés e) pontjában meghatározott perújítási ok csupán abban különbözik a többi perújítási októl, hogy fennforgása esetén a perújítási indítvány alapossága nem vonható kétségbe, a rendkívüli jogorvoslati eljárást el kell rendelni. Más különbség azonban nincs, a perújítási eljárást a Be. XI. és XIII. Fejezete alapján kell lefolytatni, éppen úgy, mint bármely más okra alapított, és egyébként alapos perújítási indítvány esetében. Ezért a perújítás alaptalansága annak elutasítását eredményezi a rendkívüli jogorvoslati eljárás egyébként kötelező elrendelése ellenére is. Mindezek alapján nem tudok egyetérteni Diósi Mária 2002-ben tett felvetésével. E szerint ugyanis a bírói gyakorlatra vár annak eldöntése, hogy mindig új határozatot kell-e hozni vagy amennyiben a tárgyalás eredményeként a bíróság csak a korábbival azonos tényállást állapít meg, a perújítás alaptalanságára figyelemmel azt el kell-e utasítani. Álláspontja szerint ilyen esetben a bíróság gyakorlatilag megismétli az eljárást, ami inkább indokolja, hogy hozzon új határozatot az elutasítás helyett.³⁵¹

A kérdést – szerencsére – a bírói gyakorlat a 3/2008. számú Büntető jogegységi határozat útján rendezte. Meggyőződésem, hogy a hatékony jogorvoslat jogának biztosításán túlmenően a jogerő tiszteletének indokolatlan megsértését eredményezné, ha a bíróság akkor is hatályon kívül helyezné a jogerős ügydöntő határozatot, ha azzal kizárólag azonos tartalmú határozat lenne hozható. A perújítás eredménytelenségének megállapítására való jogot minden esetben fenn kell tartani.

VII.9.2. A perújítás kötelező elrendelésének dilemmái

A törvényi rendelkezés nem hagy kétséget afelől, hogy amennyiben az ügydöntő határozatot a Be. XXV. Fejezete szerinti eljárásban hozták és a terhelt indítványozza, javára a perújítás elrendelése kötelező.

³⁵¹

Diósi Mária: IM.: 136. oldal.

A fentiekben már utalt gyakorlati tapasztalatok alapján meggyőződésem, hogy nem jár a tisztességes eljárás sérelmével, ha a terheltnek csupán arra biztosítunk jogot, hogy indítványozza ügyének újratárgyalását. A bíróság számára azonban indokolt lenne biztosítani, hogy ezt érdeemben megvizsgálva döntsön arról, hogy a perújítás elrendelése indokolt-e avagy sem. A kötelező elrendelés és az esetek többségében feleslegesen lefolytatott perújítási eljárás során hozott elutasító végzés ugyanis részint felesleges munkaterhet jelent a hatóságok számára, részint pedig a fentiekben említettek szerint csupán a látszat-garanciát biztosítja. Messzemenően egyetértek az Alkotmánybíróság álláspontjával, mely szerint lerontaná a garanciarendszer részét képező ésszerű időn belüli eljárás követelményének az érvényesülését, ha a jogalkotó valamennyi ilyen típusú eljárásban kötelezővé tenné az elsőfokú eljárás megismétlését attól függetlenül, hogy a terhelt eljárási jogosítványainak érvényesítéséhez az azzal összefüggésben távolléte következtében beállt kérelmek orvoslásához valamennyi feltétel biztosított. Ilyen esetben nem csupán a büntető felelősségre vonás gyorsításához és egyszerűsítéséhez fűződő igény, hanem a terhelt bizonytalan jogi helyzetének mielőbbi rendezéséhez fűződő terhelti igény is sérelmet szenvedne.³⁵²

Az Alkotmánybíróság a fenti gondolatait ugyan a másodfokú eljárással kapcsolatban fejtette ki, azonban ezeket értelmezhetőnek tartom a perújítási eljárás vonatkozásában is.

Nem kívánom vitatni az EJEB álláspontját, mely szerint amennyiben valakivel szemben távollétében folytatták le a büntetőeljárást, akkor biztosítani kell számára a lehetőséget, hogy tudomást szerezvén az ellene folyó eljárásról, elérhesse azt, hogy az őt meghallgató bíróság újra tárgyalja az ügyet.³⁵³

³⁵² 22/2014. (VII.15.) AB. Határozat. {77. pontja}

³⁵³ Case of Colozza v. Italy (Application no. 9024/80) 12 February 1985 § 28, idézi: Reid, Karen: A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights, 4th edition, Sweet & Maxwell London, 2012, 85. oldal; Emmerson, Ben-Ashworth, Andrew-Macdonald, Alison- L T Choo, Andrew- Summers Mark: Human Rights and Criminal Justice, Third Edition, Sweet & Maxwell, London, 2012, 581., lásd még: Dutertre, Gilles: Key case-law extracts European Court of Human Rights, Council of Europe, Strasbourg, 2003, 227.; Klerks, Anne: Trials in absentia in international (criminal) law, Tilburg University Master Thesis, June 2008. Herath, Elizabeth: Trials in Absentia: Jurisprudence and Commentary on the Judgement in Chief Prosecutor v. Abul Kalam Azad in the Bangladesh International Crimes Tribunal, Harvard International Law Journal June 2014, 5. oldal; Trials in absentia, Factsheet, Prisoners Abroad, London <http://www.prisonersabroad.org.uk/wp-content/uploads/2015/07/trials-in-absentia.pdf> (2016. 09. 16.) 3. oldal;

Az EJEB következetes ítélkezési gyakorlata szerint tehát a tárgyalásról távol maradó terheltet megilleti az a jog, hogy később kérhesse a bíróságtól, hogy a vádlott kihallgatását követően újra határozzon a vele szemben felhozott vád megalapozottságáról, hacsak nem bizonyított, hogy lemondott személyes megjelenéséhez és a személyéhez személyesen történő védekezéshez való jogáról.³⁵⁴

Megállapítható, hogy nem csak a büntetőeljárás törvény hatályos rendelkezése, de a bírói gyakorlat is megfelel a fenti elvárásoknak. Természetesen a bírói gyakorlat annyiban szigorúan értelmezi a törvényi rendelkezéseket, hogy a kötelező perújítás elrendelésére csak akkor van lehetőség, ha az ítéletet a XXV. Fejezet alapján tartott tárgyaláson hozták a terhelt távollétében. Minden más esetben akár az első-, akár a másodfokú eljárásban a terhelt távollétében megtartott tárgyaláson, nyilvános ülésen vagy tanácsülésen hozott határozat e körbe nem vonható, az perújítási okot nem valósít meg.³⁵⁵

Ha azonban az alapügyben az ítéletet a terhelt távollétében a Be. XXV. Fejezete alapján tartott tárgyaláson hozták meg és a terhelt tartózkodási helye az ítélet jogerőre emelkedését követően ismertté válik, akkor a terhelt indítványára a perújítást el kell rendelni. A perújítás megengedhetősége kérdésében történő döntéskor – ebben az esetben – nem vizsgálható, hogy a megismételt eljárástól várható-e olyan új bizonyíték, amely valószínűvé teszi, hogy a terheltet fel kell menteni, lényegesen enyhébb büntetést kell kiszabni, vagy büntetés helyett intézkedést kell alkalmazni, illetve a büntetőeljárást meg kell szüntetni.³⁵⁶

A határozat indokolása rámutat, hogy ezen perújítási ok célja kizárólag annak biztosítása, hogy az ítélet jogerőre emelkedését követően az előkerült terhelt jelenlétében is lefolytatásra kerüljön az eljárás. A perújítás megengedhetősége szempontjából annak sincs jelentősége, hogy a terhelt a tárgyalás korábbi szakában a tanú, illetőleg a szakértő

Leach, Philip: Taking a Case to the European Court of Human Rights, Third edition, Oxford University Press, Oxford, 2011, 285. oldal

³⁵⁴ Czine Ágnes-Szabó Sándor-Villányi József: Strasbourgi ítéletek a magyar büntetőeljárásban. HVG ORAC Kiadó. 2008. 327. oldal.

³⁵⁵ BH2007.289. szám és EBH2006.1396. szám.

³⁵⁶ BH2005.388. szám.

meghallgatásakor jelen volt, mivel a jogerős ítélet meghozatalára a távollétében került sor. A döntés lényege szerint tehát mindegy, hogy mikor tért át a bíróság a külön eljárásra, amennyiben az ügydöntő határozat meghozatalára ennek hatálya alatt került sor, a perújítás elrendelése kötelező.

Megengedő értelmezést egyedül a Legfelsőbb Bíróság 3/2008. számú Büntető jogegységi határozata tesz lehetővé. Ez ugyanis kimondja, hogy az alapügyben távollévő terhelttel szemben folytatott perújítási eljárás eredményeként a bíróság a perújítást elutasítja, ha arra a meggyőződésre jut, hogy az alapügyben hozott határozat minden részletében törvényes. A jogegységi határozat lényege szerint tehát ugyan a perújítás elrendelése kötelező, azonban a törvény már nem állít kötelezettséget a bíróság elé abban a tekintetben, hogy a megismételt eljárásban a jogerő feloldása mellett új határozatot hozzon. Az általános szabályoktól eltérően azonban elutasító határozat a perújítás megengedhetősége kérdésében nem hozható. Tekintettel arra, hogy a Be. 408. § (1) bekezdés e) pontja esetében a perújítási indítvány alapossága nem vonható kétségbe, a perújítást el kell rendelni. A jogegységi határozat szerint azonban más különbség a perújítási eljárás egyéb okaitól nincs, miként abban sincs, hogy a perújítási eljárást a Be. XI. és XIII. Fejezetének rendelkezései alapján kell lefolytatni.

Rámutat a határozat arra is, hogy a terhelt távollétében hozott ítélet elleni perújítási eljárás kötelező lefolytatását a törvény egyértelműen a terhelt érdekében írja elő. A célja az, hogy a terhelt garanciális jogai érvényesülhessenek, a tárgyaláson jelen lehessenek, személyesen védekezhessen és a bizonyítás anyagát közvetlenül megismerhesse. Ebből az következik, hogy a perújítás nem eredményezheti olyan határozat meghozatalát, amely bármely szempontból sérelmes a terheltre. Ugyanakkor azonban nem jelenthető ki egyértelműen, hogy az alapügyben hozott azonos tartalmú határozat meghozatala, illetve a perújítási indítvány elutasítása a terheltre minden esetben indokolatlan hátrányt jelentene.

Nem vitás tehát, hogy a Be. fenti rendelkezése alapvetően ellentétes a perújítás általános szabályaival, illetve feltételrendszerének értelmezésével. Töretlen a bírói gyakorlat annak megítélésében, hogy perújítás esetében nem a bizonyítási eszköznek, hanem a

bizonyítéknak kell újnak lennie, ehhez képest ugyanaz a bizonyíték, de más forrásból, más bizonyítási eszköz révén nem új bizonyíték.³⁵⁷ A perújítás tehát alapvetően ténybeli kifogás, melynek – az általános szabályok szerint – akkor van helye, ha új bizonyítékot hoznak fel, amely akkor minősül újnak, amennyiben az alapügyben nem merül fel vagy felmerült, de az eljárás bírósága nem értékelt; az ekként újnak tekintendő bizonyíték a Be. 75. § (1) bekezdése értelmében vett bizonyítandó tényre vonatkozik és alkalmas ilyen tény jogerős határozattól eltérő vagy abból hiányzó megállapítására és végül az újnak tekintendő bizonyíték az eltérő, illetve új tény megállapítására alkalmassága folytán perdöntő jellegű, azaz valószínűsíti, hogy lényegesen meg kell változtatni a jogerős határozatot. Az általános szabályok szerint a fenti feltételek konjunktívák, ha valamelyik nem állapítható meg, akkor a továbbiak vizsgálata már szükségtelen, azaz csak együttes fennállásuk esetén rendelhető el a perújítás.

A távollétes eljárásban azonban ilyen tényekről nem beszélhetünk, alapvetően csupán a terhelt távollétében lefolytatott eljárás, mint „jogi tény” alapozza meg a rendkívüli perorvoslatot.

A probléma úgy is megfogalmazható, hogy amennyiben a terhelt kihallgatására akár a nyomozás, akár a tárgyalás során már sor került, és ezt követően tértek át a hatóságok a Be. XXV. Fejezete szerinti külön eljárásra, lényegében még a terhelt esetleges nyilatkozata sem tekinthető új bizonyítéknak, legfeljebb új bizonyítási eszköznek, azaz a perújítás jelen esetében semmiképpen nem érvényesül a fentiekben említett azon általános szabály, miszerint a perújítás megengedéséhez az alapügyben felmerült vagy fel nem merült tényre vonatkozóan nem a bizonyítási eszköznek, hanem a bizonyítéknak kell újnak lennie.³⁵⁸

Az esetek többségében tehát a terhelt a perújítási indítványában új bizonyítéokra nem hivatkozik. A törvényben biztosított lehetőség ugyanakkor áttöri azt a gyakorlati alapelvet, mely szerint az alapeljárásban értékelt bizonyítéokra vonatkozó új bizonyítási eszközre való hivatkozás nem perújítási ok.³⁵⁹

³⁵⁷ BH2011.305. szám.

³⁵⁸ BH2015.123. szám.

³⁵⁹ BH2012.188. szám.

A törvény, valamint a 3/2008. BJE helyes értelmezésével ezért megállapítható, hogy az egyébként kötelezően megkívánt új bizonyíték hiányában a terheltnek a felhasznált és már értékelt bizonyítékok vitatására nyílik meg lehetősége abban az esetben, ha ő maga nem kíván új bizonyítékot felajánlani a perújítási eljárásban.

A Legfelsőbb Bíróság egy korábbi eseti döntésében azt is kifejtette, hogy az elítélt személyi körülményeit érintő olyan új bizonyíték, amely az alapügyben hozott jogerős ügydöntő határozatot követően bekövetkezett tényre vonatkozik, perújítási okot nem képez.³⁶⁰

Mind a törvény, mind a gyakorlat adós maradt azonban annak a kérdésnek a megválaszolásával, hogy a tárgyalt perújítási ok kapcsán a terhelt mire hivatkozhat. Lényegében ennek korlátját a törvény nem állapítja meg. Nyilvánvaló, hogy szembe menne a perújítás jellegével és általános szabályaival, ha megengednénk olyan tények vitatását is a rendkívüli jogorvoslati eljárásban, amelyek a jogerős ügydöntő határozat meghozatalát követően merültek fel.

Ebben az esetben is követendőnek tartom a fenti eseti döntésben megjelölt szabályt, azaz a hatékony jogorvoslati jog biztosítása csupán arra terjed ki, hogy a terhelt – kivételesen az általános szabályoktól eltérően – vitathassa az alapügyben felmerült bizonyítékokat is, tekintettel arra, hogy azok érdemi megvizsgálásánál nem vagy nem teljes egészében volt jelen.

Mindezek ellenére a gyakorlati tapasztalatok alapján vitatható megoldásnak tartom azt a törvényi megoldást, amely érdemi vizsgálat nélkül kötelezővé teszi a perújítás elrendelését. Az előzőekben kifejtett gyakorlati problémákra figyelemmel ugyanis nem vonható le következtetés arra, hogy a pusztán jogorvoslati jog biztosításán túlmenően érdemi változást eredményezne a megismételt eljárás lefolytatása. A tisztességes eljárás feltételeit – álláspontom szerint – megfelelően biztosítaná a jogorvoslati jog indítványozásának a lehetősége. A bíróságnak azonban a megengedhetőség vizsgálata körében meg kellene adni a jogot arra, hogy érdemben döntsön afelől, hogy a megtámadott jogerős határozat

³⁶⁰

BH2009.353. szám.

megváltoztatásának a lehetősége ténylegesen fennáll-e avagy sem. Különösen elfogadhatónak tartom ezt abban az esetben, ha a Be. XXV. Fejezete szerinti eljárást is egyfajta felróhatósági eljárásnak tekintjük. A terheltnek jogokat kell biztosítani, ugyanakkor indokolatlan eljárásra kényszeríteni a hatóságot olyan esetben, amikor nyilvánvalóan előrelátható, hogy érdemi megváltoztató határozat a megismételt eljárásban nem várható.

Elfogadhatónak tartom azonban a perújítás kötelező elrendelését, ha a jogerős határozat meghozataláig egyetlen egyszer sem került sor a terhelt meghallgatására, azaz gyanúsítottként őt a nyomozó hatóság nem hallgatta meg és már a vádemelésre, illetve az első-, másod-, vagy harmadfokú eljárás lefolytatására is teljes mértékben a távollétében került sor. Ilyen esetben meghallgatása esetlegesen olyan körülménynek vélelmezhető, amelyből következtetni lehet a határozat esetleges megváltoztatására is. Olyan esetben azonban, amikor érdemi kihallgatására megtörtént, azaz maga is tisztába került a lehetséges bizonyítékokkal, a perújítás megengedhetősége körében a törvénynek lehetőséget kellene biztosítani az elutasító határozat meghozatalára.

Természetesen tisztában vagyok vele, hogy ebben az esetben a terhelt számára fontos és - rendkívüli perorvoslati jellege ellenére – valójában „rendes” és első jogorvoslati lehetőség nyílik meg. Ennek biztosítása elengedhetetlen.

Ezen speciálisnak mondható jogorvoslat azonban, dogmatikai értelemben „idegen test” a perújítás rendszerében. Nem a nóvumon, az utóbb felmerült új bizonyíték lehetőségén alapul; pusztán a külön eljárás tényén, függetlenül attól, hogy a büntetőeljárás teljes egészében, vagy csak részben folyt a terhelt távollétében. Indokolatlanul írja elő az elsőfokú tárgyalás megismétlését olyankor is, amikor csak a fellebbviteli eljárások során tartózkodott a terhelt ismeretlen helyen. Elfogadhatónak tartok ezért olyan megoldást is, amely nem a perújítás szabályai között helyezné el a terhelt lehetőségeit az eljárás megismétlésének elérésére vonatkozóan.

A Be. XXV. Fejezetében – a „helyén” – lehetne folytatni a szabályozást, és az eljárás megismétlését bevezetni, ha az ügydöntő határozat jogerőre emelkedése után kerül elő a terhelt, és ezt indítványozza.

Indokoltnak tartom azonban az eljárás megismétlését is feltételekhez kötni. Ezt elsősorban az határozná meg, hogy a terhelt részt vett-e az eljárás valamely szakaszában. Amennyiben a teljes eljárás a távollétében folyt – különösen, ha vádemelésre is úgy került sor, hogy nem volt tudomása az eljárásról – a megismétlés kötelező elrendelésétől nem lehet eltekinteni.

Ha a nyomozás során jelen volt, gyanúsított kihallgatására is sor került, majd ezt követően távozott ismeretlen helyre, mérlegelhető kérdésnek tartom az elsőfokú tárgyalás megismétlésének engedélyezését. Ilyenkor, ugyanis már értelmezhető a terhelt felróható magatartása.

Abban az esetben, ha csak a másod- vagy harmadfokú eljárás folyt a távollétében, csak ezek megismétlését tartom elfogadhatónak. Különösen igaz ez olyankor, amikor a terhelt maga jelentette be fellebbezését az elsőfokú ítélet ellen, a másodfokú bíróság pedig tárgyalást sem tart – vagyis nem folytat érdemi bizonyítást a terhelt távollétében -, hanem nyilvános ülésen dönt, például a vádlott javára.

Úgy vélem ez a megoldás alkalmas lehet a perújítással kapcsolatban felvetett problémák részbeni kiküszöbölésére.

VII.9.3. Alanyi jog-e a bizonyítás megismétlése

A távollétes eljárásra vonatkozó előző fejezetben kifejtettek fenntartása mellett ismételten utalni szeretnék arra, hogy a bírói gyakorlat egységes álláspontja szerint a perújítás kötelező lefolytatása ellenére sincs alanyi joga a terheltnek arra vonatkozóan, hogy a bizonyítás teljes megismétlését követelje.

A kérdés tehát megfogalmazható úgy is, hogy a tisztességes eljárásnak megfelel-e az a jogértelmezés, hogy a terhelt csupán indítványozhatja a bizonyítás teljes körű megismétlését, azonban a bíróság jogosult annak elutasítására, és csupán az egyszerűsített megismétlést, azaz az iratok ismertetését alkalmazni a perújítási eljárásban.

Az előzőekben már utaltam rá, hogy a távollétes eljárásra alapítottan a perújítás elrendelése kötelező, azonban a törvény semmilyen kötelezettséget nem ró a bíróságra abban a tekintetben, hogy a megismételt eljárásban a jogerős határozatot megváltoztassa. A bizonyítási eljárás lefolytatására vonatkozóan azonban – mivel a törvény egyértelműen visszautal a Be. XI. és XIII. Fejezetére – a perújítás során megismételt tárgyaláson is irányadó a Be. 286. § (1) bekezdése, mely szerint a bizonyítási eljárás a vádlott kihallgatásával kezdődik, ugyanakkor perújítási eljárásban ez az egyetlen ténylegesen lefolytatandó bizonyítási eljárás. Minden más esetben az egyszerűsített megisméltés alkalmazható. A speciális perújítási eljárás jellegéből következően nyilvánvaló, hogy a vádlott kihallgatása a megismételt eljárásban nem mellőzhető. A perújítás ebben az esetben a vádlott kötelezően alkalmazandó jogorvoslati jogosultsága. Abban az esetben, ha a vádlott tárgyalási meghallgatására már sor került, lehetőség van arra, hogy a vádlott korábbi nyilatkozatát fenntartsa. Erre azonban kizárólag a Be. 288-290. §-aiban foglalt rendelkezések megtartásával kerülhet sor. A vádlott érdemi nyilatkoztatása – amennyiben nem kíván élni a vallomás megtagadási jogával -, aligha mellőzhető viszont abban az esetben, ha a tárgyaláson kihallgatására nem került sor, vagy akár a teljes nyomozati szak a távollétében folyt.

A Be. 414. § (3) bekezdése ugyanakkor akként fogalmaz, hogy az elsőfokú tárgyalásra vonatkozó rendelkezéseket a perújítás jellegéből folyó eltérésekkel kell alkalmazni. Ezen törvényi rendelkezés értelmezése kapcsán nem hagyható figyelmen kívül, hogy a perújítás egyetlen oka az, hogy az alapügyben az ítéletet a terhelt távollétében tartott tárgyaláson hozták. A perújítás okaként tehát nem arról van szó, hogy valamely, az alapügyben akár felmerült vagy fel nem merült tényre vonatkozó új bizonyítékot kell megvizsgálni. A perújítással ebben az esetben a törvényhozó a terhelt védekezéshez való alapvető jogát biztosítja a tárgyalás megisméltése útján. Nem hagyható figyelmen kívül azonban az sem, hogy a vádlottat önmagában nem illeti meg több jogosultság attól függően, hogy az eljárás mely szakaszában kerül sor a tárgyalás megisméltésére. Akár a Be. 281. §-ának (8) bekezdése, akár 531. §-ának (3) bekezdése alapján, a törvény lehetőséget biztosít a tanúk, szakértők megidézésére és a korábbi tárgyalási jegyzőkönyvek felolvasására. Ebből

következően pedig nem lehet eltérően értelmezni perújítási eljárásban történő tárgyalás megismétlését sem.

A bíróságnak ebben az esetben azt is mérlegelnie kell, hogy a bizonyítás, azaz a megalapozottság igényli-e a tanúk, szakértők ismételt meghallgatását vagy elegendő a korábbi jegyzőkönyvek ismertetése. A bíróságnak azt sem lehet figyelmen kívül hagynia, hogy a korábban kihallgatott személyek ismételt megidézésével és meghallgatásával hatékonyabban biztosítható a védekezéshez való jog, és ily módon a tisztességes eljárás. Abban az esetben, ha a bíróság erre figyelemmel szükségesnek ítéli a tanúk, szakértők ismételt megidézését, úgy a törvény nem zárja ki ennek alkalmazását. Hasonlóan kell eljárni abban az esetben, ha a vádlott indítványozza a tanúk, szakértők ismételt meghallgatását, illetve a vádlott érdemi meghallgatása folytán a bíróság maga tartja szükségesnek ügyfelderítési kötelezettségének teljesítése körében a tényleges megismétlést. Amennyiben azonban ez nem szükséges, a Be. 296. §-ának (1) bekezdés c) pontjára, valamint a 299. §-ának (3) bekezdésére figyelemmel lehetőség van a bíróság által az alapeljárásban kihallgatott tanú vallomásának, illetve a meghallgatott szakértő véleményének felolvasására.

Fentiekén túlmenően, amennyiben a terhelt felróható magatartásából indulunk ki, arra a következtetésre is juthatunk, hogy kizárólag a tárgyalás anyagának ismertetése az elengedhetetlen kötelezettség az elsőfokú bíróság számára. A tanúk és a szakértők terhelt jelenlétében történő ismételt meghallgatása tehát csupán lehetőség, melyet a vádlott védekezéshez való jogából eredő kérelme, illetve a közvetlenség elvéből következően a bizonyítás igénye eredményezhet.

Nem vitás, hogy a jogalkalmazó számára jelentős dilemmát okoz a megismételt eljárásban a terhelti jogok biztosítása mellett a méltányos határidő betartása. Éppen ezért a már kihallgatott tanúk ismételt meghallgatásának elrendelése csak szükség esetén alkalmazandó. A Be. XXV. Fejezete is egyfajta egyszerűsítő külön eljárás. Erre figyelemmel pedig kivételesen indokolt esetben lehet csak a tanúkat, szakértőket ismételt meghallgatni, azaz lehetőleg el kell kerülni azt, mivel másként az egyszerűsítést megengedő

rendelkezés értelmét veszi. Ebből követően a tanú írásban történő vallomástételre való felhívás is csak akkor alkalmazandó, ha a bizonyítás eredményességét nem pótolja a már elhangzott vallomásának ismertetése.

Összefoglalva megállapítható, hogy a törvényben biztosított lehetőségeket úgy kell alkalmazni, hogy a terhelt minden esetben kapjon lehetőséget az eljárás megismétlésére, amikor tudomást szerez ez ellene indított eljárásról, azonban törvényben biztosított jogai nem terjedhetnek addig, hogy a bizonyítás teljes körű és felesleges megismétlésével kényszerítse ki az eljárás újabb elhúzódását. Az időmúlásra figyelemmel egyébként is fennáll annak a veszélye, hogy a perújítás a terhelt „javára” lesz eredménytelen.

Az EJEB gyakorlata alapján egyébként sem jelent jogsértést, ha a tanú nem jelenik meg személyesen a tárgyaláson és a tanúvallomását ott bizonyítékként olvassák fel. A felolvasott tanúvallomást azonban csak akkor lehet bizonyítékként figyelembe venni, ha a vádlottnak, illetve képviselőinek az eljárás korábbi szakaszában megfelelő lehetősége volt a tanú kikérdezésére.³⁶¹

A fentieket támasztja alá végül a 3/2008. Büntető jogegységi határozat is.

A bírói gyakorlat tehát teljesen egyöntetű annak a kérdésnek a megítélésében, hogy a perújítási eljárás során a terheltnek nincs alanyi joga a bizonyítás teljes körű megismétlésére. Ez az álláspont viszont – határozott véleményem szerint – annak alátámasztására is szolgál, miszerint teljesen felesleges a perújítást mérlegelés nélkül kötelezően elrendelni, ha az az esetek túlnyomó többségében csupán a vádlott kihallgatásában merül ki és érdemi bizonyítás felvétele helyett csupán az ügynevezett egyszerűsített megismétlésre, azaz az iratok ismertetésére kerül sor.

VII.9.4. Az új büntetőeljárási törvény lehetséges megoldásai

³⁶¹ Balla Lajos-Kardos Sándor: A tisztességes eljárásról a strasbourgi bíróság gyakorlatában. *Bírák Lapja*. 2005/2. szám. 49. oldal.

A jelen dolgozat megírásakor „hatályban lévő” tervezet kapcsán elmondható, hogy a fenti felvetéseimmel lényegében nyitott kapukat döngetek. A tervezet 740. §-ának (3) bekezdése biztosítja, hogy ha a terhelt tartózkodási helye a jogerős ügydöntő határozat meghozatala után válik ismertté, a javára perújítási indítványt lehet előterjeszteni. A külön eljárás tehát ebben a kérdésben nem tér el a hatályos törvénytől.

Lényegesen fontosabbak azonban a perújításra vonatkozó szabályok. E szerint ugyanis a perújítás elrendelése már nem kötelező. A tervezet a távollétes eljárást önmagában nem nevesíti perújítási okként, hanem az általános perújítási okok között kezeli, mint új bizonyítékot. A 622. § (2) bekezdés b) pontja szerint új bizonyítéknak kell tekinteni a terhelt vallomását, ha az alapügyet a XCIX. Fejezet szerint fejezték be. A felhívott törvényhely (5) bekezdése pedig egyértelművé teszi, hogy a perújítás kizárólag az eljárás kegyelemből történő megszüntetése esetén kötelező. A távollétes eljárás esetében – remélhetőleg – már nem. A tervezet indokolása is egyébként akként fogalmaz, hogy ha a terhelt tartózkodási helye a jogerős határozat hozatala után válik ismertté, a javára perújítási indítványt *lehet* előterjeszteni. Az indokolás ugyanakkor azt is tartalmazza, hogy a perújítás okai körében a Be-hez képest változás, hogy a Javaslat a terhelt tárgyaláshoz való joga és a terhelt felróható magatartása között az eljárások időszerűségét is figyelembe vevő méltányos, illetve tisztességes összhang megteremtése érdekében a terhelt távollétében befejezett büntetőeljárás újbóli lefolytatását új bizonyíték felmerüléséhez köti, amely azonban ebben az esetben az időközben előkerült és idézhető terhelt vallomása is lehet. A javaslat ugyanakkor az új bizonyítékokra alapított indítványok elbírálása körében rögzíti, hogy a perújítás csak akkor rendelhető el, ha megalapozottan feltehető, hogy ez a perújítási okok között felsorolt tartalmú döntéshez vezet. Ezek körében pedig nem képez kivételt a terhelt távollétében lefolytatott külön eljárás sem.

Őszintén remélem, hogy a bírói gyakorlat elvárásainak megfelelően a tervezet ezen tartalommal változatlanul fog hatályba lépni.

VII.10. Összegezés

A terhelt távollétében lefolytatható külön eljárás kapcsán is megállapítható, hogy a feltárt problémák mellett egy, a gyakorlatban több-kevesebb problémával működő jogintézményről van szó, ami a felmerülő kérdések ellenére is működik.³⁶²

Látható volt, hogy a törvényi szabályozás és annak gyakorlati alkalmazása számos olyan problémát vet fel, melyek kapcsán nem teljes mértékben, illetve nem minden esetben érvényesülnek az eljárás gyorsítását célzó elvárások. A törvény ugyanis – szükségszerűen – olyan garanciákat épít az eljárás menetébe, amelyeknek a terhelt érdekében történő alkalmazása nem feltétlenül eredményezi az eljárás mielőbbi befejezését. A bizonyítási eljárás egészének megismétlése, az első-, illetve másodfokú bíróság ítéletének hatályon kívül helyezése harmadfokon és az elsőfokú bíróság új eljárásra utasítása, nem különben pedig a perújítási eljárás lefolytatása lényegesen hosszabb eljárást eredményez, mint az, amelyet a terhelt jelenlétében folytatnak le az elejétől kezdve.

Nem vitás, hogy különféle szerteágazó érdekek fűződhetnek ahhoz, hogy a tárgyalásra, ítélethozatalra, büntetés kiszabására sor kerülhessen akkor is, ha a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik, azaz fizikailag nem vonható be az eljárásba.

A fenti gondolatokon túlmenően is messzemenően egyetértek Cséka Ervinnel, amikor rámutat arra, hogy vitatható a helyessége annak, ami pedig éppen az új szabályozás „vívmányának” látszik, hogy az a nagyfokú eljárás - egyszerűsítés a törvényi feltételek megléte esetén – bármely ügyre vonatkozik. Álláspontja szerint talán indokoltabb lenne ma is, mint régebben, csak bizonyos típusú és súlyú bűncselekmény kategóriákra fenntartani ezen eljárást. Ugyancsak egyet kell értenem azon megállapításával, miszerint nem csekély feladat ilyen ügyekben a bíróság részére a büntetőjog egyik legfontosabb vezéreszméjét, az individualizációt érvényesíteni a láthatatlan, hallhatatlan vádlottal szemben. Egyébként pedig az ügyek fajtáitól függ, hogy a vádlott jelenléte vagy távolléte könnyíti-e vagy nehezíti a tárgyalás folytatását, főleg a bizonyítás felvételét, illetőleg később az esetleges

³⁶² Tarr Ágnes: A „távollétes ügyek” egyes elméleti és gyakorlati kérdései a büntetőeljárásban. Debreceni Jogi Műhely 2005/2. szám. 9. oldal.

perújítás megengedhetősége kérdésében való döntést. Álláspontja szerint kétségtelen, hogy a széles körű törvényi lehetőség a vádlott távollétében a tárgyalás tartására egy cseppet sem emeli a büntetőeljárás intézményének jelentőségét.³⁶³

Összességében ezért megállapítható, hogy ezen törvényi rendelkezések kapcsán gyakorlatilag megkettőződik a büntetőeljárás, amely távollról sem a gyorsítás irányába ható jelenség.³⁶⁴

³⁶³ Cséka Ervin: A büntető tárgyalás jelentősége a múlt és a jelen. Békés Imre Ünnepi Kötet. Szerk. Gellért Balázs. Budapest, 2000. 85. oldal.

³⁶⁴ Fantoly Zsanett: A büntetőeljárást gyorsító, de alkotmányos garanciákkal fedett jogintézmények gyakorlati alkalmazhatóságáról. Acta Juridica Et Politica. 2012/1. szám 79. oldal.

VIII. Lehet-e a bizonyítási eljárást lefolytatni a terhelt nélkül

VIII.1. Az anyagi igazság jelentősége

A fenti kérdés lényegében költői. Mind a hatályos, mind a kodifikáció alatt álló büntetőeljárás törvény várható rendelkezései szerint – természetesen – jogerős ügydöntő határozatot hozhatunk annak az embernek a büntetőjogi felelősségéről, akit a nyomozás, illetőleg a tárgyalás során még csak nem is látunk.

A terhelt távollétében lefolytatható tárgyalások vizsgálatánál el kell ismerni, hogy a jogalkotó – a tárgyalási jogintézmények megalkotása során – végül is nem tett mást, mint reagált azon élethelyzetekre, amelyek során a terheltnek egy része igyekszik kivonni magát a büntetőeljárás alól, ezért annak érdekében, hogy a büntetőjogi felelősség kérdésében időszerűen dönteni lehessen, nem vitásan szükség van annak elismerésére, hogy ezekben az esetekben indokolt lehet a büntetőeljárás folytatása a terhelt távollétében. A korábbiakban már utaltam arra, hogy az a kérdés, miszerint a terhelt a tárgyaláson való jelenléte jog vagy kötelezettség, nem csak az alkotmányos és büntetőeljárás-jogi alapjogok, illetve a nemzetközi dokumentumokban rögzített alapelvek oldaláról vizsgálható. Ezek taglalása csak a probléma egyik részét képezi. Szükségesnek tartom azonban feltenni azt a kérdést is, hogy az anyagi igazság megállapítására a törvény erejénél fogva törekedni köteles igazságszolgáltatás képes-e a terhelti jogokat maradéktalanul biztosítani, illetve megalapozott tényállást megállapítani és így dönteni a terhelt büntetőjogi felelősségéről abban az esetben, ha a bizonyítási eljárásban ő maga nem vesz részt.

A vádlottnak a tárgyaláson való jelenléti joga az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk (1) és (3) bekezdésének védelmi körébe tartozik. Ez a jog a tisztességes eljáráshoz való jog alapelemét jelenti, és mint olyan, mindenképp előtt a jogszerű meghallgatáshoz való

jognak, valamint azon jognak képezi az alkotó elemét, amellyel a vádlott magát megvédheti és a terhelő tanúkhöz kérdéseket intézhet.³⁶⁵

Természetesen tisztában vagyok azzal, hogy a terhelt tárgyalási jelenlétének fontosságát hangsúlyozó állásponttal szembeni legfontosabb ellenérv a terhelt vallomás-megtagadásra vonatkozó jogának gyakorlása. Egyik oldalról kijelenthető, hogy a bizonyítási eljárás lefolytatása szempontjából mit sem ér a terhelt tárgyalási jelenléte abban az esetben, ha a vallomástételt megtagadja, azaz nem működik közre a bizonyítási eljárás során. Ez azonban csupán a mérleg egyik serpenyőjébe helyezhető érv. A másikban nem kisebb jelentőséggel vizsgálhatjuk, hogy még a vallomást megtagadó vádlott jelenléte esetében is megkönnyítheti a bizonyítást például a kihallgatott tanúk esetében a felismerés megerősítésével, illetőleg szakértői bizonyítás elrendelésével. A Be. 106. §-a szabályozza a szakértő eljárása során teljesítendő közreműködési kötelezettséget, amely a terheltre is vonatkozik. Ez pedig független attól, hogy él-e a vallomás megtagadás jogával, avagy sem.

A fentiekén túlmenően a tárgyaláson jelen lévő, de a vallomástételt megtagadó terhelt a védőjével közreműködve részt vehet a védekezési taktika kidolgozásában, illetve akár védője, akár a bíróság tudomására hozhat olyan, a büntetés kiszabásánál irányadó körülményeket, amelyek a javára szolgálhatnak, azonban az eljárás addigi folyamán arról a hatóságok tudomást nem szereztek.

Számos olyan körülményt sorolhatunk fel, amelyek a terhelt jelenlétével részint a megalapozott tényállás megállapítását, részint pedig a terhelt javára szolgáló körülmények feltárását is elősegíthetik abban az esetben, ha az eljárás nem a távollétében folyik.

Elsődlegesen azonban annak van jelentősége, hogy a büntető igazságszolgáltatás egyetlen feladata, kizárólagos funkciója valamely „történeti tényállás” megállapítása, és annak jog szerinti megítélése.³⁶⁶

³⁶⁵ Verena Murschetz: Auslieferungsbegehren nach einem Abwesenheitsurteil. Juristische Blätter. 2014.7, 9.

³⁶⁶ Bárd Károly: A büntetőeljárás törvény tervezete az európai fejlődésben. Jogtudományi Közlöny. 1998/4. Szám. 122. oldal.

A gyakorlat az elsőfokú bíróságot az úgynevezett „ténymegállapító bíróságnak” nevezi. Elsődleges kötelezettsége a törvényes vád alapján eljárva – azt kimerítve – és az abban rögzített tények vizsgálatával megállapítani az ítéleti tényállást és ez alapján eldönteni a terhelt büntetőjogi felelősségét. Az előzőekre tekintettel pedig nem lehet vitás, hogy ez lényegesen könnyebb abban az esetben, ha mindez annak a személynek a jelenlétével folyik, akinek a büntetőjogi felelősségéről ügydöntő határozatot kell hozni. Vagyis – ahogy arra már utaltam – a kontinentális jogban a vádlott jelenlétét (és megnyilatkozását) az igazság megállapításának érdekében is kívánatosnak tartják, annak ellenére, hogy azon módszerek is megalkotásra kerültek, amelyek nem feltétlenül igénylik a vádlott személyes részvételét.³⁶⁷

Az eljárás egyszerűsítését és gyorsítását szolgáló jogalkotói megoldások mellett ezért – ítélkező bíróként – a tárgyalt jogintézmények indokoltságának elfogadása mellett – amennyiben lehetséges, a tényállás megalapozott rögzítését csak a terhelt jelenlétében lefolytatott bizonyítási eljárás alapján tudom elképzelni. Ezért párhuzamosan vizsgálható a tényállás megállapításának kötelezettsége és a terhelti jogok biztosítása. Nyilvánvaló, hogy az emberi jogok megkövetelik, hogy a büntetőeljárásban a terhelt ne csupán mint az eljárás tárgya, hanem, mint az eljárási jogok alanya jelenhessen meg, amelynek révén az eljárás mikénti alakulására, az eljárás során a döntésekre hatást gyakorolhat.³⁶⁸

A hatályos Be. 43. §-a sorolja fel a terhelt jogait és kötelezettségeit. Ezeket megvizsgálva pedig nem lehet vitás, hogy ezek gyakorlása részben lehetetlen a terhelt távollétében, részint pedig rendkívüli módon elnehezül azon védő útján, aki ugyan az eljárási cselekményeknél jelen van, jogait és kötelezettségeit gyakorolja, azonban a terhelttel való kapcsolattartás hiányában csupán a rendelkezésre álló bizonyítási anyagra utalva kénytelen feladatát teljesíteni.

³⁶⁷ Bárd Károly: Tárgyalás a vádlott távollétében – emberi jog – dogmatikai analízis. Wiener A. Imre. Ünnepi Kötet. Budapest, 2005. 215. oldal.

³⁶⁸ Farkas Ákos: A falra akasztott nádpálca avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai. Osiris Kiadó. 2002. 86. oldal.

A terhelt tehát a büntetőeljárás középpontjában álló alany. Az eljárás legfőbb feladata a büntetőjogi főkérdések tisztázása, melynek pusztán fogalmilag is összetevője a terhelt személye. Ez mindig meghatározó és ennek következtében a terhelt eljárásjogi helyzetének szabályozottsága alapvető az eljárási rend egészére. Ezért pedig a terheltnek joga van arra, hogy folyamatosan figyelemmel kísérhesse a vele szemben folyó eljárás tárgyának alakulását.³⁶⁹

Mindezeket mérlegelve – természetesen – a törvény jogosultságát arra is biztosítja, hogy a tárgyaláson személyes jelenlétéről lemondjon. Hangsúlyozni szeretném azonban, hogy ez nem csupán a terhelt felelőssége, hanem a bizonyítási eljárás lefolytatása során a bíróságra is különös terhet és felelősséget róó következmény a megalapozott tényállás megállapításának kötelezettsége körében; arról nem is beszélve, hogy abban az esetben, ha a törvényben foglalt kivételek alkalmazása nélkül, vagy az arra vonatkozó szabályok megsértésével járt el a bíróság a terhelt távollétében, úgy feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértés valósul meg. A tárgyalás kockázata tehát kettős: nem csak megalapozatlan tényállás megállapítását, hanem az ítélet megsemmisítését is eredményezhetik azok az eljárások, melyek a terhelt távollétében kerültek lefolytatásra. Ezért lehet a bírói gyakorlat álláspontja, hogy olyan helyzetben, amikor a jelenléthez fűződő valamely eljárási jog jogosultjának jelenléte nem kizárt, hanem éppenséggel (ismeretlen vagy elérhetetlen helyen tartózkodása folytán) lehetetlen, akkor az adott eljárási jogosultsággal való élés biztosítását megelőzik a jelenlét biztosítása iránti intézkedések, illetve utóbbiak sikertelensége esetén az adott eljárási jogosultsággal való élés biztosítása is okafogyott lehet.³⁷⁰

A helyes álláspont ezért csak az lehet, hogy a hatóságoknak a lehetőséghez képest mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a terhelt jogait a tárgyaláson való jelenlétében biztosítsák – értelemszerűen azt az esetet kivéve, amikor is a törvény magát a terheltet jogosítja fel arra, hogy a jelenlét jogáról lemondjon. Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy a Be. a terhelti jogok közül például nem a felvilágosítás kérése, hanem a

³⁶⁹ Kommentár: i.m.: 217-218. oldal.

³⁷⁰ Kommentár: i.m.: 222. oldal.

felvilágosítás megkapásának jogáról rendelkezik, ami a hatóságok számára egyértelműbb előírást jelent. Félreérthetetlenül magában foglalja mind a terhelt kérésére történő, mind pedig a hivatalból való felvilágosítás hatóságokat terhelő kötelezettségének teljesítését.³⁷¹

Mindezekből pedig nyilvánvaló, hogy a bíróságok ezeket szem előtt tartva elsősorban arra fognak törekedni, hogy a bizonyítási eljárást – a lehetőséghez képest – a terhelt jelenlétében folytassák le. A vizsgált gondolatkör legfontosabb kérdése és az érem két oldala tehát a terhelti jogok és a megalapozottság – ezen belül az anyagi igazság – biztosítása.

Ezen kettősségre figyelemmel pedig egyet kell értenem Elek Balázs megállapításával, mely szerint a hatályos büntetőeljárásról szóló törvény is nevezhető középutas megoldásnak. Kötelezettségként írja elő a valós tényállás megállapítására irányuló törekvést, amivel egyben elismeri, hogy ez nem mindig lehetséges. Kötelező a megalapozott tényállást megállapítani, ami azonban korántsem jelenti minden esetben azt, hogy a tényállás a valós tényeket tartalmazza.³⁷²

A fenti gondolatokból nyilvánvaló, hogy miközben törekedni kell az anyagi igazság megállapítására, és a megalapozott tényállás rögzítésére maga a törvény teremt meg azokat a lehetőségeket, amikor is a büntető hatalom erről – legalábbis részben – lemond. Ezek között vitán felül az egyik eset, amikor a bíróság kényszerűségből vagy a terhelt akaratából távollétében jár el. Az Alkotmánybíróság már 1992-ben kinyilvánította, hogy az anyagi igazság érvényülésére éppúgy nem biztosít, nem biztosíthat alanyi jogot az Alkotmány, mint ahogy arra sem, hogy egyetlen bírósági ítélet se legyen törvénytől.³⁷³

A kivételek elfogadása azonban nem jelenti azt, hogy a bíróságoknak ne kellene törekedniük arra, hogy – a lehetőséghez képest – mégis csak a lehető legteljesebb mértékben megalapozott tényállást állapítsák meg és ennek érdekében mindent

³⁷¹ Kommentár: i.m.: 225. oldal.

³⁷² Elek Balázs: Az igazság feltárása a büntetőeljárásban. Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja Tiszteletére. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőeljárás-jogi Tanszéke. Szerk. Elek-Balázs-Héger Tamás-Tóth Andrea Noémi. Debrecen. 2014. 72. oldal

³⁷³ 9/1992. (I.30.) AB. határozat.

megtegyenek a terhelt jelenlétének biztosítása érdekében is.³⁷⁴ Nem vitás ugyanakkor, hogy az anyagi igazság megállapítása kategorikus kötelezettséggént aligha írható elő, különösen abban az esetben, ha a tényállás nem állapítható meg, vagy egyébként megállapítható lenne, de nem sikerült feltárni a szükséges bizonyítási eszközöket. Ennek ellenére a bíróságot a hatályos Be. alapján akkor is terheli az ügy felderítésére és a tényállás megállapítására vonatkozó kötelezettség, ha azt hiánytalanul nem képes megállapítani. Az előzőekre figyelemmel pedig nem lehet vitás, hogy ez a törvényi kötelezettség kényszeríteni fogja a bíróságokat arra, hogy az összes lehetséges bizonyíték – így a terhelt vallomása – mérlegelésével döntsenek a tényállás megállapítása felől.

Ez a felvetés természetesen nem új keletű, mindig is része volt a jogi gondolkodásnak. Finkey Ferenc mutatott rá arra, hogy: bármennyire igyekezzünk a büntetőeljárásban az anyagi, a tárgyi igazságra, be kell ismernünk, hogy az emberi gyarlóság, a tévedés, elfogultság folytán feltétlen, un. mathematicai bizonyosságot alig lehet elérnünk. A bírói meggyőződés is sokszor csak subjective (a bíróság tagjainak felfogása szerint) igaz, tényleg, valósággal azonban nem igaz. A bírói tévedések meggátlása, s a valódi igazság minél valószínűbb megállapítása végett kell tehát biztosítékokat keresni aziránt, hogy a bírói meggyőződés alaposabb legyen és a tévedések, az igazságtalan ítéletek inkább lehetetlenné tétessenek.³⁷⁵

A fentieket szem előtt tartva fellebbviteli bíróként pedig csak arra az álláspontra helyezkedhetek, hogy a bírói meggyőződés minél alaposabb megállapításához elengedhetetlen a terhelt jelenlétében lefolytatott bizonyítás. A döntéshez tehát a bíróságnak a tényállást hiánytalanul fel kell derítenie úgy, hogy akár új bizonyítási eszközöket szerezhet be.

³⁷⁴ E követelményt tartalmazza az EJEB esetjoga is, mely szerint a hatóságoknak mindent meg kell tenni, hogy infomálják a terheltet. Klerks, Anne: Trials in absentia in international (criminal) law, Tilburg University Master Thesis, June 2008, 13. a Colozza v. Italy ügyben a 6. cikk 3. pontjára alapította az EJEB a terhelt tárgyaláson történő részvételének jogát. Lásd: Case of Colozza v. Italy (Application no. 9024/80) 12 February 1985 § 27., idézi: Settem, Ola Johan: Applications of the 'Fair Hearing' Norm in ECHR Article 6(1) to Civil Proceedings, Springer, 2016, 180. oldal, Elberling, Björn: The Defendant in International Criminal Proceedings, Between Law and Historiography, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, 2012, 43. oldal. Summers, Sarah J.: Fair Trials: The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2007, 115. oldal.

³⁷⁵ Finkey Ferenc: A magyar büntetőeljárás tankönyve. Budapest, 1903. 139. oldal.

Ezen kötelezettség vizsgálata során nem lehet eltekinteni a Be. 75. § (1) bekezdés II. fordulatának vizsgálatától. Hiába ugyanis a törvény bizonyítást könnyítő rendelkezése, az ügyész által nem indítványozott terhelő bizonyíték beszerzésének elmulasztása magában hordozza az ítélet megalapozatlanságának megállapítását és esetleges hatályon kívül helyezését. Emiatt a bizonyítás valódi terhe a bíróságon van. Nem lehet vitás az sem, hogy a bíróságnak a jogszerűen beszerezhető bizonyítási anyag értékelését követően kialakított meggyőződése a jogorvoslat során támadható. Ennek a lehetőségét pedig – az alapvető jogosultságok bizonyításán túlmenően – az is megteremti, hogy a tényállás-megállapítás folyamatában a bizonyítási eszközök megvizsgálása során és a logikai következtetésekkel a bíróság lényegében a vádat alátámasztó bizonyítási tevékenységet kénytelen végezni. Teszi ezt annak ellenére, hogy az ártatlanság vélelmének megdöntése a vádló kötelezettsége. A valós tényállást pedig úgy kell felderíteni, hogy annak kereteit a vádirati tényállás határolja be. A bíróság – az esetek túlnyomó többségében – csak szűkösen, vagy egyáltalán nincs birtokában a tényállás felderítését lehetővé tevő eljárási eszközöknek. Különösen igaz ez abban az esetben, ha a vádlott távollétében kell a bizonyítást lefolytatnia.

Érdekes kérdés lehet, hogy ha egy új büntetőeljárás törvény megalkotására törekvő kodifikációs gondolkodás a bíróság bizonyítási kötelezettségét esetlegesen korlátozni igyekszik, és nagyobb teret kíván biztosítani a vád és a védelem képviselőinek, úgy a távollévő terhelt ezen jogok gyakorlására hogyan lehet képes, még a tárgyaláson jelenlévő védője útján is, aki – miként az előzőekben már többször utaltam arra – részben hiányos információk alapján kénytelen kötelezettségeinek eleget tenni.

Jelenleg azonban a bíróság kötelezettsége a tényállás felderítése, valamint az, hogy indokolnia kell az általa megállapított tényállás valóságát.

Jelenleg azonban a tárgyalás túlzott mértékben alapoz a nyomozásra. Kétségtelen tény, hogy a nyomozások túlnyomó többsége alapos, és megfelelően szolgálja a büntetőjogi felelősség eldöntéséhez a tényállás megállapítását. Kétségek jelentkeznek azonban abban az esetben, ha a legalaposabb nyomozás a terhelt távollétében került lefolytatásra, és a

bíróságnak a terhelti álláspont ismeretének hiányában kell a nyomozó hatóság által összegyűjtött és az ügyész által rendelkezésre bocsátott bizonyítékokat mérlegelnie.

Végül nem szabad elfeledkezni arról, hogy az anyagi igazságot nem csupán társadalmi igényként foghatjuk fel, hanem értelmezhető a terhelt alanyi jogai körében is, vagyis a terheltnek arra is joga van, hogy ne ítéljék el azért, amit nem követett el, vagy csak azért ítéljék el, amit valóban elkövetett. Vajon a kérdés elintézhető annyival, hogy a terhelt a valósnál nagyobb büntetőjogi felelősséget kell, hogy elviseljen pusztán azon az alapon, hogy önként lemond a tárgyaláson való jelenlétről? Az előző felvetésre figyelemmel pedig aligha lehet vitás, hogy miért szolgálhatja a vádlott javát a tárgyaláson való jelenlét. Bírói szemmel vizsgálva pedig nem tudom kategorikusan kijelenteni, hogy ennek eldöntését minden esetben a terheltre kell bízni. Ilyen álláspontot legfeljebb abban az esetben tudok elfogadni, ha a törvény egyértelműen kizárja a bírót a tényállás megállapításának kötelezettségéből.

Ennek elfogadása viszont egyértelműen az anyagi igazságtól való lényegesebb eltávolodást jelentené. Egyetlen jogalkotó sem merne vállalkozni arra, hogy az anyagi igazság kiderítését ellehetetlenítő szabályokat alkosson. A jogalkotónak ezért az anyagi igazság érdekében megfelelő és eljárási garanciákat nyújtó intézményeket kell létrehoznia. Ezek között pedig legfontosabbnak annak a lehetőségét tartom, hogy a bíróságnak joga legyen biztosítani a terhelt tárgyalási jelenlétét, ha a megalapozott tényállás érdekében ezt szükségesnek tartja. Természetesen abban az esetben, ha a lemondás a vádlott jogán alapul, és nem pedig azon az objektív helyzeten, hogy a terhelt tartózkodási helye ismeretlenné válik. Ilyen esetben azonban megfontolást igényel – akár ügyészi indítvány ellenére is – a felfüggesztés lehetőségének biztosítása.

VIII.2. Az ítélező bíró döntési kötelezettsége és felelőssége

A fenti kérdésfeltevések szükségszerűen vezetnek el annak ismételt hangsúlyozásához, hogy a tényállás megállapítása és a büntetőjogi felelősség eldöntése – jelenleg – a bíró

kötelezettsége, melynek során ügydöntő határozatát indokolnia kell, és ezért a felelősséget is viseli. A hatályos Be. – még – ismeri a törvényes vád jogintézményét, mint az eljárási törvény vitathatatlanul egyik legfontosabb alapelvét. A Be. 2. § (4) bekezdése rögzíti, hogy a bíróság köteles a vádat kimeríteni. Függetlenül attól, hogy a terhelt jelen van a tárgyaláson vagy nincs, valamennyi bizonyíték megvizsgálásával kell a tényállást rögzítenie, és a terhelt büntetőjogi felelősségét eldönteni.

Bárd Károly találóan állapítja, hogy: a büntetőper „lelke” a bizonyítás. Ennek során a vádlottaknak ugyan arra nincs joguk, hogy ügyükben a bíróságok a tényállást a valósággal egyezően állapítsák meg, de a tisztességes eljárás és annak részjogosítványai segíthetik a bíróságokat abban, hogy ítéleteiket helyesen megállapított tényekre alapozzák, noha többségük egy korábban elvégzett értékelés eredményére vetítve járulnak hozzá a bírói tévedés kiküszöböléséhez: arra szolgálnak, hogy az ártatlanok elítélését meggátolják. Az Egyezmény 6. Cikk számos rendelkezése azt biztosítja, hogy a vádlott az ellene folytatott eljárást alakíthassa. E jogával pedig – miként mutat rá Bárd Károly – akkor élhet, ha a bizonyítékokat a jelenlétében vizsgálják meg, biztosítani kell számára azt is, hogy a bizonyítási eszközökkel kapcsolatban álláspontját kifejtthesse. Ennek előfeltétele, hogy a bizonyítási eljárás megfeleljen a közvetlenség követelményének: a bíróság döntését csak a tárgyaláson megvizsgált bizonyítási eszközökre alapítsa. Így van módja a terheltnek arra, hogy a bizonyítási eszközök hitelt érdemlőségéről érveit előadhassa, és a bíróság állásfoglalását befolyásolhassa.³⁷⁶

A büntetőeljárásban tehát a bíróság számára a leglényegesebb kérdés az eljárás alapját képező tényállás, amely nyilvánvalóan alapjaiban határozza meg a bizonyítási eljárás lefolytatását. A vizsgálat tárgya konkrét személy konkrét magatartása, azaz egy történeti esemény, büntetőjogilag releváns tények, melyek alapján el kell dönteni, hogy a terhelt bűnös-e avagy nem; vagyis megállapítható-e a büntetőjogi felelőssége vagy ez valamilyen okból kizárt. Tényállás nélkül nem lehet helye jogi következtetéseknek, vagy következmények megállapításának, nem kerülhet sor az anyagi jogi rendelkezések alkalmazására.

³⁷⁶ Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó. Budapest, 2007. 209-210. oldal.

Ismételten hangsúlyozni kell, hogy míg az alapelvekből akár az is megállapítható, hogy a bíróság feladata az ügy megismerése, és nem pedig a tényállás felderítése, a valóság ezzel szemben mégis az utóbbi felé billenti a mérleget. Az semmiképpen nem lehet vitás, hogy a bíróság feladata a bizonyítékok megállapítása, a bizonyítékok értékelése és ennek igazolása az ítélet indokolásában. Ugyanakkor a hatályos törvény és a gyakorlat rendelkezései alapján a bíróság aktívan közreműködik a tényállás felderítésében is, hiszen nem kívánja felvállalni a megalapozatlanság okából történő hatályon kívül helyezés veszélyét. Hiába nem terheli aktív bizonyítás és tényállás-felderítési kötelezettség, a bíró nem csupán az elébe tárt bizonyítási eszközöket vizsgálja meg és nyeri ki abból a bizonyítékokat, hanem – adott esetben, amennyiben a tényállás ezt szükségessé teszi – maga is elrendeli további bizonyítási eljárás lefolytatását, azaz a bizonyítás aktív résztvevője. Tényállást kell megállapítania – adott esetben felderítenie –, ami természetesen a vádtól lényegesen nem térhet el. A bizonyítékokat egyenként és összességében azonban csak akkor tudja értékelni, ha valamennyi releváns bizonyíték – így értelemszerűen a vádlott vallomása – is rendelkezésre áll.

Ezen kötelezettségek és az erre vonatkozó jogszabályok gyakorlati értelmezése eredményezi elsősorban a korábbiakban kifejtett álláspontomat a terhelt jelenlétének fontosságával kapcsolatban a bizonyítási eljárás során. Erre figyelemmel pedig aligha lehet vitás, hogy a terhelt távollétében lefolytatott eljárás részint az alapvető jogosultságok sérelmével járhat, másrészt pedig a büntetőjogi felelősség eldöntésére kötelezett bíró nem tudja ellenőrizni a vádlotti állítások hitelességét és azokat nem tudja összehasonlítani az egyéb bizonyítékokkal, abban az esetben, ha a terhelt nem vesz részt a bizonyítási eljárásban, illetve korábban még kihallgatására sem került sor, ezért semmilyen bizonyítási eszköz részéről a bíróság számára nem áll rendelkezésre.³⁷⁷

Farkas Ákos szerint a terhelt személyét nem lehet tetszés szerinti módon és időben az eljárás, illetve megismerés tárgyává tenni, ami garanciális jelentőséggel bír.³⁷⁸

³⁷⁷ Büntetőeljárás-jog. Szerk. Tóth Mihály. HVG ORAC Kiadó. Budapest, 2009. 541. oldal.

³⁷⁸ Farkas Ákos: i.m.: 66. oldal.

Ezen állásponttal csak részben értek egyet. Mindaddig, amíg a törvény a bizonyítási eszközök között megjelöli a terhelt vallomását, és nem csupán jogokkal és kötelezettségekkel bíró eljárási alanyként szabályozza „létezését”, a bíróságok számára biztosítani kell a jogot arra, hogy a terhelti vallomással – akár jelenlétének kikényszerítése mellett – a törvényi előírásoknak megfelelően rendelkezhessenek.

A bírák foglalkozásuk természeténél fogva hajlandók, hogy minden vádlottban bűnöst lássanak, a bírák nem vizsgálják a veséket és nem olvasnak a szívekben, éppen ezért a legigazabb igazságszolgáltatásuk is durva és felszínes.³⁷⁹

Meggyőződésem, hogy jelenleg a bíróságok irányába a politika és a sajtó részéről megjelenő kritikák cáfolják elsődlegesen Anatol France azon megállapítását, hogy a bírák foglalkozásuk természeténél fogva hajlandók lennének minden vádlottban bűnöst látni. Sokkal inkább megállapítható, hogy törekszünk „vizsgálni a vádlott veséjét és olvasni szívében”, amelyet azonban csak akkor tehetünk meg, ha ő maga is „megtiszteli” a tárgyalást. Nem arról van szó tehát, hogy a bíróságok minden vádlottban bűnöst látnak, hanem arról, hogy távollétükben nagyobb az esélye annak, hogy a nyomozó hatóság és az ügyész bizonyítékai vizsgálatával a büntetőjogi felelősség megállapítása mellett döntsenek, tekintettel arra, hogy nincs senki – a védőt információk hiánya gátolja -, aki ellenkező irányba terelje a bizonyítást.

Nem vitás ugyanis, hogy bár a törvény nem tulajdonít kiemelt jelentőséget a terhelti vallomásnak, mégis az elkövető az, aki ismeri a bűncselekmény indítékait, a célját, a saját cselekvését, a szándék kialakulásától a bűncselekmény megvalósításán keresztül egészen a felelősségre vonásig. Általában a terhelt az, aki a legrészletesebben tudja előadni az elkövetés folyamatát – függetlenül attól, hogy szándékos vagy gondatlan elkövetésről van szó –, az elkövetési eszközökre vonatkozó információkat meghatározott bűncselekmények esetében, az áldozatnak a cselekmény lefolytatása alatt tanúsított magatartását és az

³⁷⁹ Anatole France: A bíróról és az igazságszolgáltatásról. Büntetőeljárás-jogi Olvasókönyv. Szerk. Tóth Mihály. Osiris Kiadó. Budapest, 2003. 104-105. oldal.

elrejtése helyét. A terhelt önmagáról és a cselekményről tett nyilatkozatával segítséget nyújthat a személye és a cselekménye társadalomra veszélyességének megítéléséhez. Sok esetben a terhelt vallomása kiindulópontként szolgálhat a nyomozás irányának meghatározásához, a további bizonyítási cselekmények lefolytatásához, továbbá ahhoz, hogy miképpen lehet az elkövetett bűncselekményt bizonyítani, feltéve, ha vallomása őszinte.³⁸⁰

Gyakorló bíróként teljes mértékben osztom Alföldi Ágnes Dóra fentiekben ismertetett álláspontját azzal, hogy – természetesen – mindez csupán a lehetőség szintjén kell értelmezni, fenntartva a terhelt jogát arra, hogy a vallomás megtagadásának jogával élve ne járuljon hozzá a tényállás megállapításához.

A valóság részét képezi ugyanakkor, hogy ma Magyarországon a tárgyalóteremben bizonyítási cselekményeket végző személyek (bíró, ügyész, védő) egyelőre nem minden esetben alaptalan bizalmatlansággal viseltetnek a nyomozó hatóságok tevékenységét és az általuk rögzített bizonyítékokat illetően. Számos esetben nem fogadunk el hitelt érdemlő bizonyítékként olyan terhelti-, vagy tanúvallomást, melyet a nyomozás során érhetően, logikai hibáktól mentesen rögzítettek, majd a közvetlenség elvének megfelelően lefolytatott tárgyaláson a tanú, illetve a terhelt meghallgatása és szavahihetőségének empirikus vizsgálata alapján mindaz megdőlt, ami a nyomozás során lett rögzítve. Az igazság megállapítása során ugyanis a bíróságnak nem csak új tényekre van lehetősége támaszkodni, de alapvetően a nyomozás által begyűjtött bizonyítékok hitelességét kell ellenőriznie.

Erre figyelemmel pedig a tényleges igazság megállapításához vezethet-e olyan, akár önmagára terhelő gyanúsított meghallgatás jegyzőkönyvének felhasználása, amelynek kétséges volta a tárgyaláson a terhelt távollétében már nem vizsgálható?

³⁸⁰ Alföldi Ágnes Dóra: A terhelti beismerés büntető anyagi- és eljárásjogi jogkövetkezményeiről. Belügyi Szemle. 2014/1. Szám. 92. oldal.

A kontinentális jogrendszerben nem kétséges, hogy a bíró által vezetett bizonyítás átfogó jellegű, mivel a bírónak nem csak fel kell vennie a bizonyítást, hanem azt is ellenőriznie kell, hogy a tanúk, szakértők és a vádlott válaszai igazak-e, és ha igen, mennyire.³⁸¹

A szerző tanulmányában idézi az Angol Fellebbviteli Bíróság egyik döntését, mely rögzítette, hogy „az a bíró, aki maga folytatja le a kihallgatást...., vagyis, úgymond arénába száll, ki van téve annak, hogy látását elhomályosítja a küzdelemben felvert por. Önkéntelenül is megfosztja magát a nyugodt és higgadt szemlélődés előnyétől”.³⁸²

A fentiek ellenére bíróként mégis az az álláspontom, hogy inkább törekedjünk az „arénában felvert por” eloszlatására, minthogy téves döntést hozzunk pusztán azon az alapon, hogy a terhelt távollétében megelégszünk a nyomozás során összegyűjtött bizonyítási anyaggal. Ennek érdekében pedig az Alkotmánybíróság álláspontját osztom, mely szerint az igazság feltárásának az a legmegfelelőbb módja, ha az ítékezésben független és pártatlan bíróság nyilvános tárgyaláson a bizonyítás tekintetében egyenlő jogokkal részt vevő felek aktív közreműködésével lefolytatott eljárás eredményeként közvetlen észlelése útján szerzett bizonyítékok szabad mérlegelésével állapítja meg a büntető felelősségre vonás eldöntéséhez szükséges tényeket. A terhelt személyes közreműködése, joggyakorlása nélküli eljárás fokozott kockázatot jelent az igazság megállapítása, a hiánytalan és teljes tényállás feltárása és bizonyítása tekintetében.³⁸³

A magam részéről ezért teljes mértékben osztom a bírói kar álláspontját, mely szerint a terhelt távollétében lefolytatott eljárások esetében a büntetőeljárás törvény nem ad és nem is adhat felmentést a büntető bíróság alkotmányosan megalapozott feladata alól, azaz a büntető bíróság – a vád keretei között – a büntetőigényt az anyagi igazság alapján a törvényes és tisztességes eljárás követelményeinek megfelelően köteles elbírálni. A terhelt távollétében lefolytatott eljárással a törvényhozó lényegében megfosztja a bíróságot annak mérlegelésétől, hogy a terhelt személyes jelenléte a joggyakorlásának lehetősége, illetve

³⁸¹ Joachim Herrmann: Modellek a büntetőeljárás reformjához Kelet-Európában: Összehasonlító jogi megközelítés. Magyar Jog. 1997/6. szám. 321. oldal.

³⁸² Joachim Herrmann: i.m.: 325. oldal.

³⁸³ 14/2004. (V.7.) AB. határozat.

esetleges vallomása nélkül megalapozottan tud-e érdemben döntést hozni a büntetőjogi felelősség kérdésében.³⁸⁴

VIII.3. A védekezés bizonytalansága és a terhelti vallomás jelentősége

A terhelt jelenléte tehát nem csupán a megalapozott tényállás megállapításának eszköze, hanem lehetőség jogai gyakorlására. Ez megnyilvánul részint a bíróság részéről történő meghallgatásban, részint pedig abban, hogy védekezése során maga is kérdéseket és észrevételeket tehet fel a tanúk vallomásához, a szakértők meghallgatásához, melyeket nyilvánvalóan távollétében nem tud gyakorolni és ezért személyes védekezése útján nem működhet közre saját védelmében a hatóság előtt. Nem csupán annak van tehát jelentősége, hogy a bíróság a bizonyítási cselekmények közvetlen észlelése alapján kapjon teljesen képet a valóságnak megfelelő tényállás megállapításához, illetőleg a vádlott személyiségének megítéléséhez – noha ezek jelentősége is vitathatatlan.

A terhelt vallomása tehát a büntetőeljárás egyik központi jelentőségű bizonyítékforrása, amely a tényállás helyes megállapítása szempontjából igen fontos információkat tartalmazhat, akár tagadó a vallomás, feltételezve, hogy a terhelt nem elkövetője a bűncselekménynek, akár beismerő jellegű, feltéve, hogy a terhelt követte el a bűncselekményt.³⁸⁵

Mindezek alapján természetesen nem lehet vitás, hogy az ártatlanság bizonyítására való törekvés jelentős mértékben nehezül meg abban az esetben, ha ezt a vádlott nem személyesen tárja a bíróság elé, illetve elzárja magát annak a lehetőségétől, hogy a terhére szóló bizonyítékokkal konfrontálódva törekedjék azok cáfolatára. Nem új keletű gondolat, hogy a védekezés ravaszágai az eljárás eredményének megghiúsítására irányuló célzat sokkal tisztábban nyilvánul meg az akadálytalan védekezési lehetőség mellett, amelyet

³⁸⁴ Kommentár: i.m.: 1830. oldal.

³⁸⁵ Tóth Andrea Noémi-Háger Tamás: A terhelt vallomása a büntetőeljárás bírósági szakaszában, egyes eljárási szabálysértések megisméltése. Miskolci Jogi Szemle. 2013/2. szám. 78. oldal.

azután a bíró a peranyag és tárgyismerete kellően ellensúlyozni képes. Ugyanakkor a legalaposabb igazságügyi hatóság sem ismerheti oly pontossággal valamely bűncselekmény részleteit mint az, aki a bűncselekmény elkövetésében részt vett. Így el kell ismernünk azt is, hogy valamely körülménynek fontosságát a terhelt jobban bírja megítélni, mint a kihallgató, és ily körülmény tisztázásának elmulasztása utóbb pótolhatatlan hiányosságként jelentkezik.³⁸⁶ Mindez azonban nem csak a terhelt terhére megállapítandó tényállás, hanem védekezésének feltárása körében is kiemelkedő jelentőséggel bír annak ellenére, hogy – miként Auer György helyesen megállapítja –, a terhelttől, mint személyében legjobban érdekelt közreműködőtől megbízható vallomást csak a legritkábban várhatunk.³⁸⁷ Ennek ellenére a szerző helyesen mutat rá arra, hogy a terhelt kihallgatása a bűnvádi eljárás alapelvei érvényesülésének egyik próbaköve.³⁸⁸

Nem elsősorban a terhelt beismerésének van elsődleges jelentősége, hanem annak, hogy távollétében védekezése bizonytalanná válik, vallomásának jelentőségét pedig nem lehet a közvetlenség elve alapján megítélni. A nyomozó hatóság tevékenységét vizsgálva ugyanakkor aligha vitatható a megállapítás, miszerint még napjainkban is erőteljes törekvés van a kriminalisták részéről, hogy megszerezzék a „bizonyítékok királynőjét”, a beismerő vallomást.³⁸⁹ A beismerés hitelessége pedig ebben a vizsgált esetekben kizárólag a rendelkezésre álló egyéb bizonyítékok alapján vizsgálható, kirekesztve abból a terhelt személyes meghallgatásának lehetőségét.

Bárd Károly mutatott rá, hogy a vádlott és a védő participációs jogai ismeret-elméleti alapon is igazolhatók: rendszerint elősegítik a büntető perbeli ténymegállapítások precizitását.³⁹⁰ Az pedig vitán felül áll, hogy a büntető perbeli ténymegállapítások precizitása – az esetek kétségtelenül kisebb részében –, de még a terhelt javára is szolgálhat.

³⁸⁶ Auer György: i.m.: 251. oldal.

³⁸⁷ Auer György: i.m.: 253. oldal.

³⁸⁸ Auer György: i.m.:257. oldal.

³⁸⁹ Fenyvesi Csaba: i.m.: 183. oldal.

³⁹⁰ Bárd Károly: Igazság, igazságosság és tisztességes eljárás. Fundamentum. 2004/1. szám. 48. oldal.

Amennyiben sor kerül a terhelt nyomozati meghallgatására, úgy kérdéses, hogy egy adott esetben vitatható, gyanúsítottként tett vallomást miként tud visszavonni a tárgyaláson a távollétében. Nyilvánvaló, hogy erre lehetősége nincsen annak ellenére, hogy a büntetőeljárás során a terhelt mindvégig folyamatos jogokkal bíró résztvevője az eljárásnak. A vallomás megváltoztatása, a korábbi vallomás visszavonása nem csak a terhelt alapvető joga, hanem azokból a tényállás és a bűnösség vizsgálata körében következtetések is levonhatóak. Amennyiben pusztán a nyomozás során tett vallomás tartalmát rögzítő okirat felolvasására kerül sor a tárgyaláson, úgy a bíróság számára nincs más lehetőség, mint hogy vizsgálja a vallomás rögzítésének törvényességét, annak tartalmát azonban a terhelt meghallgatásával – távollétében – már tisztázni nem tudja; és amennyiben teljesül a Be. 87. § (5) bekezdésében foglalt kötelezettség, azaz a terhelt – esetleges – nyomozati beismerése mellett rendelkezésre állanak egyéb terhelő bizonyítékok, úgy a bíróság nem fog eltekinteni a büntetőjogi felelősség megállapításától, noha elképzelhető, hogy a terhelt jelenlétében és kihallgatását követően a bizonyítékok esetlegesen kétségessé válnak.

Abban az esetben viszont, ha a tárgyaló bíróság azt észleli, hogy a gyanúsított ki hallgatás felvételére nem a törvényi előírásoknak megfelelően került sor, és ezért ezt a bizonyítékok köréből kirekeszti, semmi esély nincs a terhelti védekezés érdemi vizsgálatára a távollétében. Különösen megnehezedik a helyzet abban az esetben, ha a terhelt jogalanyisága az eljárás során változik – a nyomozás során tanúból válik terheltté – és távollétében már nincs lehetőség ismételt, illetve eltérő figyelmeztetés alkalmazására.

Összességében ezért kérdéses, hogy a vádlott tisztességes eljáráshoz fűződő joga nem sérül-e, ha személyes jelenlétéről lemond, hiszen a tárgyaláson való személyes részvétel elengedhetetlen feltétele annak, hogy a vádlott egyéb részjogosítványok alanya legyen.³⁹¹

Bánáti János a vádlott tárgyalási jelenlétének célját akként fogalmazza meg, hogy eszköz biztosítása a védekezési jog gyakorlásához (vallomás, észrevétel, kérdés), amely vádlotti

³⁹¹ Fantoly Zsanett: A büntetőeljárás célja, avagy anyagi igazság kontra elégedett ügyfelek. Úton a bírói meggyőződés felé a készülő Büntetőeljárás Törvény kodifikációja. Szerk. Elek Balázs-Miskolczi Barna. Printart Press Kiadó. 2015. 113. oldal.

jog gyakorlása adott esetben segítheti a bíróság munkáját is. A védekezési joggal lehet élni, de ezen jog gyakorlására senki nem kötelezhető, azaz a bíróság „segítése” a terhelt döntésétől függ, és erre még közvetett módon sem kötelezhető. Rámutatott ugyanakkor arra is, hogy a tárgyalási jelenlét a vádlott érdekét, a tisztességes eljárás szolgálja.³⁹²

Tárgyaló bíróként csak hálás lehetek a fenti szerzőnek, amikor is egy további tanulmányában a vádlott jelenlétének fontossága körében megemlíti azt is, hogy segítse a közvetlenség a bíróságot az igazság megközelítésének rögzítés útján.³⁹³

Összefoglalóan megállapítható tehát, hogy a jogalkotó megteremtette a tisztességes eljárás részjogosítványait és ebből eredően a terheltnek ma joga van eldönteni, hogy ezekkel kíván-e élni. Amennyiben azonban a terhelt lemond a tárgyaláson való részvételről, vagy felróható magatartása miatt folyik a távollétében a tárgyalás, úgy nem lehet kétséges, hogy védekezése bizonytalanná válik – adott esetben ellehetetlenül –, illetve korábban megtett vallomásának jelentősége, szavahihetősége lényegesen kisebb mértékben vizsgálható, mint azt meg lehetne tenni a jelenlétében.

VIII.4. A nyomozás szerepe a terhelt távollétében folytatott eljárások során

Az előzőekben már utaltam rá, hogy a vizsgált jogintézmények kapcsán a bíróság nem tudja a terhelt személyén keresztül vizsgálni a bizonyítékokat; ezért „az átlagot meghaladó módon” kénytelen támaszkodni a nyomozás során összegyűjtött bizonyítás anyagára. Gyakorlati tapasztalataim alapján teljes mértékben egyet kell értenem Farkas Ákos azon megállapításával, mely szerint a tények ura a nyomozó hatóság. Ő találkozik legelőször a bűncselekmény helyszínén a nyomokkal. Ha azokat nem szakszerűen rögzíti, ha

³⁹² Bánáti János: Gyorsaság és/vagy a garanciák biztonsága. A jogegység szolgálatában. Kónya István Ünnepi Kötet. Szerk. Varga Zoltán. HVG ORAC Kiadó. Budapest, 2014. 29-30. oldal.

³⁹³ Bánáti János: Gyorsítás Versus garanciák. Rendészettudományok a közbiztonságért. Tanulmányok a 60 éves Blaskó Béla Tiszteletére. Szerk. Németh Zsolt-Pallagi, Anikó Rendőrtiszt Főiskola Budapest, 2010. 23. oldal.

elmulasztja valamelyik bizonyíték feltárását, akkor ez a későbbiek során már esetleg nem pótolható.³⁹⁴

Arra is rámutat a szerző, hogy a büntetőügyekben eljáró hatóságokat valamiféle „rejtett bűnösségi vélelem” vezérli. Ennek jeleit a tárgyaláson lehet lemérni, ahol a bíróság általában a nyomozás anyagának a reprodukálására törekszik, és a vádlottnak ettől eltérő vallomását – ha a nyomozás során tett beismerő vallomását visszavonja vagy megváltoztatja – nem fogadja el, hanem a korábban tett vallomást tekinti a bizonyítás szempontjából meghatározónak.³⁹⁵

Nyilvánvaló, hogy a nyomozó hatóság a büntetőjogi felelősség megállapítására törekszik. A bíróságnak pedig kötelessége a tényállás anyagi igazságnak megfelelő, minél pontosabb, azaz megalapozottabb megállapítása. Nem a bíróság részéről tapasztalható rosszindulat, avagy előzetes koncepció, ha a terhelt távollétében kénytelen megelégedni a nyomozás során összegyűjtött bizonyítási anyaggal, és egyéb tények – így a terhelt vallomása – hiányában azokat valósnak elfogadni. Ez pedig kisebb eséllyel fogja eredményezni a terhelt felmentését, mintha jelenlétében kerülne sor a bizonyítékok vitatására.

Nyilvánvaló, hogy a fentiekkel ellentétes álláspont szerint a terhelt felmentésére kerülhet sor nagyobb eséllyel, ha a bizonyítékokkal kapcsolatos kétségek éppen a távolléte miatt jelentkeznek a tárgyaláson. Ennek az esélye is meg van, azonban a nyomozás, jelenlegi „túlsúlyára” figyelemmel sokkal inkább az első álláspont érvényesül a gyakorlatban. Régi igazság, hogy a kontinentális eljárás teljes mértékben reá van utalva az előkészítő eljárásra.³⁹⁶

A nyomozás kapcsán az sem hagyható figyelmen kívül, hogy ugyan a terhelti jogok azt is megilletik, akivel a megalapozott gyanú közlését megelőzően olyan eljárási cselekményt végeztek, amely csak a terhelttel szemben rendelhető el; ennek ellenére a Be.-ből több olyan nyomozati cselekménynek tekinthető eljárás is hiányzik, amelyre a fentieket

³⁹⁴ Farkas Ákos: i.m.: 8. oldal.

³⁹⁵ Farkas Ákos: i.m.: 91. oldal.

³⁹⁶ Auer György: i.m.: 248. oldal.

alkalmazni kellene, ezért megállapítható, hogy a gyakorlatban az ilyen személyek figyelmeztetése lényegében nem érvényesül. A bíróság ugyanakkor – a törvényi szabályozásból eredendő kénytelenség okán – fő feladatának a nyomozás reprodukálását tekinti. Emellett nem hagyható figyelmen kívül, hogy a közvetlenség elvének gyengülésével párhuzamosan erősödik az okirati bizonyítás jelentősége – még a személy jellegű bizonyítékok körében is –, ezért tovább nő a nyomozás jelentősége. Nem vitás ugyanakkor, hogy a nyomozó hatóság és az ügyész vád előkészítési eljárásának következménye lehet az ügyek jelentős részének lehető legrövidebb időn belül történő befejezése. Ebből következően pedig még azt is megállapíthatjuk, hogy a nyomozás lényegében ítéleti bizonyosságra törekszik. Ez pedig jelentős mértékben fogja meghatározni a bíróság eljárását, különös tekintettel azon esetekre, amikor is „nyugodtan” támaszkodhat a nyomozás anyagára anélkül, hogy a távollévő vádlott azokkal szemben kétségeket tudna vagy akarna támasztani. Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a nyomozás során a bizonyítékok összegyűjtése kapcsán elkövetett egyes eljárási szabálysértések a tárgyaláson szabályos kihallgatással orvosolhatóak.³⁹⁷ Erre azonban nyilván nincs lehetőség a terheltet érintő bizonyítás esetén a távollétében.

A kérdésnek azért is jelentősége van, mert a bírói gyakorlat kimunkálta, hogy a nyomozás során elkövetett esetleges eljárási szabálysértések nem vezetnek a törvényes vád hiányának a megállapításához.³⁹⁸ Az ilyen eljárási szabálysértések – a vádemelést követően – kizárólag a bizonyítékok törvényességének vizsgálata során bírnak jelentőséggel. A nyomozás során előforduló eljárási szabálysértéseket ezért akkor kell figyelembe venni, ha az elsőfokú bírósági eljárásra is kihatnak.

A Kúria eseti döntésben mutatott rá arra, hogy a Be. 78. §-ának (4) bekezdése szerint az eljárási szabályok megsértésével beszerzett bizonyítási eszközből származó tény akkor nem értékelhető bizonyítékként, ha azt a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges sérelmével szerezte meg. Rámutatott arra is, hogy a más, tiltott módon történő megszerzés

³⁹⁷ Tóth Andrea Noémi-Háger Tamás: IM.: 79. oldal.

³⁹⁸ EBH2012.B.31. szám.

nem bűncselekmény útján történik, hanem olyan módon, amelyet ugyan a törvény tilt, azonban a tilalomhoz nem fűz egyértelmű eljárási jogkövetkezményt. Ilyen megállapításra azonban a bíróság csak akkor juthat, ha a nyomozati iratokból a fenti törvénysértések megállapíthatóak. Döntésében a Kúria arra is rámutatott, hogy a bizonyítási eljárás során a törvényesség elve mellett a tisztességes eljárás követelményeinek is mindvégig érvényesülnie kell.³⁹⁹

Összességében ezért nem tartom vitathatónak azt az álláspontot, hogy a bírót túlságosan is befolyásolhatja a rendőrség és az ügyész által az ügyről összegyűjtött iratanyag. Mivel a bírónak gondosan tanulmányoznia kell az ügy anyagait a tárgyalási tanúmeghallgatás előkészítése során, óhatatlanul is követi érvelésüket és hatásukra ugyanúgy láthatja az ügyet, mint a rendőrség és az ügyész. Következésképpen a bírónak nehézségei támadhatnak a vallomások tárgyaláskori pártatlan meghallgatásában és abban, hogy kövesse a védelem szempontjait.⁴⁰⁰ Ez a fajta szükségszerű folyamat pedig különösen jelentős hátrányként érheti azt a terheltet, akinek a távollétében kénytelen a bíróság a nyomozás adataira hagyatkozni.

Ennek ellenére nem lehet kétséges, hogy a bizonyítási eljárás során végig érvényesülnie kell az *in dubio pro reo* elvének, azaz a hatóságoknak a tényigazságot kell keresniük, fenntartva a lehetőséget arra, hogy azok kétséges volta esetén ne hozzanak döntést a vádlott terhére. A bizonyítás tehát a megismerés része és annak igazolása, amit a vizsgált eseményből fel lehet deríteni. Szabályozott, közvetett és komplex megismerési folyamat, amely büntetőjogilag releváns múltbeli tényállás rekonstruálására a valóságnak megfelelő megállapítására irányul és a bizonyítékok összegyűjtése, mérlegelése útján realizálódik. A bizonyítás eredménye a bíróság által megállapított tényállás.

Mindezeket szem előtt tartva pedig nem vitatható az a megállapítás, miszerint a tárgyalás-centrikus és a tárgyaláson a közvetlenség elvére alapozó magyar büntetőeljárások hagyományaitól idegen a vádlott távollétében történő bizonyítási eljárás lefolytatása. Az anyagi igazság feltárásának igényét az szolgálja, ha a vádlott részt vesz a bizonyításban és –

³⁹⁹ Bhar.I. 1320/2015/47. szám.

⁴⁰⁰ Joachim Herrmann: IM.: 323. oldal.

még ha gyakorolja is a hallgatás jogát – személyes jelenléte által tudomást szerez a bizonyítás eredményéről. Bármikor dönthet úgy, hogy gyakorolja az eljárási jogosítványait, befolyásolva ezzel a bizonyítás kimenetelét. Távollétében pedig ezek a vádlottat érintő eljárási jogosítványok elenyésznek.⁴⁰¹

A tárgyalat eljárások következménye ugyanakkor, a „a vádlottak padjának” feleslegessé válása, esetleges megszűnése. Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy a bíróságnak nem csak a tanúk, szakértők meghallgatása, okiratok felolvasása, hanem a terhelt vallomásának, tárgyalási magatartásának, valamint az ügyről kifejtett álláspontjának közvetlen észlelése alapján kell véleményét kialakítani a büntetőjogi felelősség kérdésében. Nem kétséges, hogy a vádlott távollétében nem érvényesülhet az Egyezmény 6. Cikkének azon elvárása, miszerint a vádlott a büntetőeljárásban a bizonyítást alakító személy.

VIII.5. A közvetlenség visszaszorulása

A fentiekén túlmenően ítélkező bíróként a legnagyobb problémának a közvetlenség visszaszorulását látom. Határozott meggyőződésem, hogy a büntetőjogi felelősség tárgyában hozott ügydöntő határozatért vállalt felelősséghez és a bírói meggyőződéshez elengedhetetlen a terhelt leírt vallomásán túl személyes megjelenése, esetlegesen a tárgyaláson megtett vallomásának értékelése és –természetesen– személyiségének megvizsgálása, amely adott esetben a büntetés kiszabása körében a javára szolgáló körülményeket is eredményezhet. Elsődlegesen azonban a megalapozott tényállás megállapítását szolgálja. Fellebbviteli bíróként ezért akkor is létezőnek és meghatározónak látom, ha a büntetőeljárási törvény tételesen nem szabályozza, tekintettel arra, hogy a törvényben felsorolt kivételek hiányában alkalmazása nem mellőzhető.

A közvetlenség tehát az egyik legrégebbi és ugyanakkor – sajnálatos módon – az egyik legvitatottabb büntetőeljárási alapelv. Értelmében a bíróság lehetőleg személyes

⁴⁰¹ Fantoly Zsanett: i.m.: 112-113. oldal.

észrevételei alapján közvetlenül megvizsgált eredeti bizonyítási forrásokra alapozza ügydöntő határozatát.⁴⁰²

Bíróként nem is helyezkedhetek más álláspontra, noha Bárd Károly rámutatott, hogy az elvek uralmának korszaka a múlté és intézményeink élettartama radikálisan rövidül.⁴⁰³

A szerző érdekes feltevésésként rögzíti, hogy az igazság istennőjének bekötött szeme nem a törvény előtti egyenlőséget, nem a jogvita személyére való tekintet nélküli eldöntését példázza, hanem rettegést a bűnözővel való érintkezéstől.⁴⁰⁴

A fentiekkel ellentétben úgy gondolom, hogy a megalapozott döntés meghozatalához elengedhetetlen a „bűnözővel való érintkezés”, hiszen ez nem minden esetben a terhelt terhére szóló döntést eredményez. Amennyiben a terheltet a tárgyaló bíró nem látja, és csak a nyomozás adataira alapoz, úgy – személyes tapasztalatom szerint – nagyobb esély van a bűnösség megállapítására.

A gyakorlati probléma tehát – miként arra Hati Csilla helyesen mutat rá – a közvetlenség elvének és az időszerűség követelményének kollíziója.⁴⁰⁵

A hatályos törvény, valamint a készülő büntetőeljárás törvény tervezetét megvizsgálva – sajnos – kijelenthetjük, hogy a közvetlenség és az időszerűség összecsapásából az utóbbi került és fog kikerülni győztesen. Jogalkotói érdekből és jogpolitikai szempontból – úgy tűnik –, nagyobb érdek fűződik az ügyek mielőbbi befejezéséhez, mint a közvetlenség által biztosított teljes körű bírói meggyőződés kialakításához. Ezt a gondolatot pedig bíróként és különösen fellebbviteli bíróként osztani nem tudom. Sokkal inkább egyetértek a Bűnvádi

⁴⁰² Hati Csilla: Egy eltűnt alapelv, a közvetlenség a büntetőeljárásban. Úton a bírói meggyőződés felé a készülő Büntetőeljárás Törvény kodifikációja. Szerk. Elek Balázs-Miskolczi Barna. Printart-Press Kiadó. 2015. 159. oldal.

⁴⁰³ Bárd Károly: A büntetőhatalom megosztásának buktatói. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1987. 16. oldal.

⁴⁰⁴ Bárd Károly: i.m.: 34. oldal.

⁴⁰⁵ Hati Csilla: A közvetlenség elvének térvészése a büntetőeljárásban. Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. Születésnapja Tiszteletére. Szerk. Elek Balázs –Háger Tamás-Tóth Andrea Noémi. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi kar Büntetőeljárás-jogi Tanszéke. Debrecen, 2014. 153. oldal.

Perrendtartás Miniszteri Indokolásával, mely szerint az anyagi igazság elérésének egyik leghathatósabb eszköze a szóbeliség és a közvetlenség, melyek leginkább biztosítják a való tényállásnak teljesen megfelelő bizonyítóanyag beszerzését, és egyúttal azt, hogy a bíróság a bizonyítóanyagnak minden részletéről helyes és alapos értesülést szerez. Ehhez teszi hozzá még Angyal Pál, hogy a közvetlenség jelenti továbbá, hogy a felek is észlelhetik a bizonyításfelvételt, s erre vonatkozó nyilatkozataikat az ítélobíróság előtt tehetik, szóval az eljárás inter praesentes, s nem, mint az inkvizitórius perben inter absentes folyik.⁴⁰⁶

Nem tudok ezért másként fogalmazni, mint úgy, hogy a bíróság eljárásának legszélesebb garanciákkal bátyázott formáját – azaz a közvetlenség által garantált tárgyalást – fenn kell tartani, és a közvetlenség elvének csorbulását csak kivételes esetekben elfogadni.

A fentiekre tekintettel ma még megnyugvással kijelenthető, hogy a közvetlenség elvének érvényesülését a büntetőeljárásokban számos eljárási részletszabály garantálta és garantálja mind a mai napig is, többek között például a személy jellegű bizonyítékok, a tanúvallomások kiemelkedő szerepe, a koncentrált tárgyalás, és a kontradikció garanciáinak területén.⁴⁰⁷

A fentiek ellenére Bárd Károly feltette a kérdést, hogy beszélhetünk-e kontradiktórius tárgyalásról az esetek számottevő hányadában, amikor a tárgyalóteremben a bíróval együtt a hebegő-habogó, tettét a maga számára is megfogalmazni képtelen vádlott áll szemben? Ugyanakkor a szerző arra is rámutat, hogy a tárgyalás valóban kivételes esemény: a bíróság emberi sorsokról dönt itt a társadalom nevében kinyilatkoztatja, hogy mit tart bűnnek, elvetendőnek.⁴⁰⁸

A fentiek valóságának elismerése mellett azonban inkább a hebegő-habogó vádlott jelenlétében szeretném meghozni az ügydöntő határozatot, sem mint formális törvényesség alapján megbízni a nyomozati iratokban.

406 Angyal Pál: i.m.: 289. oldal.

407 Hati Csilla: I.m.: 162. oldal.

408 Bárd Károly: I.m.: 12. oldal.

Ugyanakkor Bárd Károly arra is rámutatott, hogy a vádlott jelenléte feltétele annak, hogy a tisztességes eljárás számos egyéb részjogosítványát gyakorolhassa.⁴⁰⁹ Miként az előzőekben már utaltam rá, a közvetlenség előnyeit tehát nem csak a bíróság, hanem az eljárás többi résztvevője is “élvezheti”.

Ezzel kapcsolatban hivatkozik Bárd Károly az EJEB azon döntésére, amely az Egyezmény megsértését állapította meg azért, mert a bűnösség megállapítása olyan tanúk vallomásán alapult, akiknek a szavahihetőségét a panaszos az eljárás egyetlen szakaszában sem tehetette kétségessé.⁴¹⁰ A szerző ezért összefoglalóan megállapítja, hogy a strasbourgi esetjog szerint ezért eleve sérti a tisztességes eljárás elvét, ha az elítélés kizárólag vagy döntő mértékben olyan tanúk vallomásán alapul, akiknek szavahihetőségét a védelem közvetlenség kikérdezés során nem tehetette kétségessé.⁴¹¹

Mindezek alapján kijelenthetjük, hogy a közvetlenség a terhelti jogok gyakorlásának eszközöként is felfogható. A vádlott távollétében tehát a bíróság nem aknázhatja ki teljességgel a közvetlenség elve nyújtotta megismerési lehetőségeket.⁴¹² Ez a lehetőség azonban nem csak a bíróságra, hanem a terheltre és a védelemre is hasonlóképpen vonatkozik. A terhelt nem köteles ártatlansága bizonyítására, azonban erre a jogát a törvény biztosítja. Távollétében pedig sem ő nem képes ezt gyakorolni, sem pedig jelenlévő védője nem veheti igénybe teljes mértékben az ezt esetlegesen biztosító lehetőségeket.

Ugyancsak Bárd Károly mutat rá egy rendkívül lényeges problémára. A bíróságot ugyanis teendői a tárgyalás előkészítése során arra kényszerítik, hogy többé-kevésbé ossza az ügyész álláspontját, továbbá a bírói kihallgatás “gyenge” pontja kétség kívül a nyomozati iratok ismerete. Sok esetben jogos a szerző kritikája, mely szerint a bíró eleve úgy kezdi a

⁴⁰⁹ Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlönykiadó. Budapest, 2007. 179. oldal.

⁴¹⁰ Bárd Károly: I.m.: 212. oldal.

⁴¹¹ Bárd Károly: I.m.: 221. oldal.

⁴¹² Bárd Károly: Tárgyalás a vádlott távollétében – Emberi Jog – Dogmatikai Analízis. Wiener A. Imre. Ünnepi Kötet. Budapest, 2005. 210. oldal.

tárgyalást, hogy váratlan fordulatra nem igen számít, a tárgyalástól inkább a nyomozás eredményeinek igazolását várja.⁴¹³

Ezen valós kritikai megállapítások olyan korban születtek, amikor a törvény még nem ismerte a terhelt távollétében lefolytatható eljárásokat.

Könnyű megérteni, hogy a fenti állítások helyessége hatványozottan érvényesül az in absentia eljárások esetében.

A közvetlenség elvének érvényre juttatása tehát a bírósági eljárásban lényegesen megkönnyíti a bíróság munkáját, egy hitelt érdemlő, megalapozott tényállás kidolgozása során. Az alapelv érvényre juttatásának célja ezért az eredeti bizonyítási forrásoknak lehetőség szerint közvetítéstől mentes észlelése és felhasználása az eljárás során⁴¹⁴

A bíróság ugyanakkora Be. 258. §-ában előírtakra figyelemmel indokolásában köteles számot adni a döntéshozatali tevékenységéről, a felülbíró bíróság pedig ezt köteles ellenőrizni, és amennyiben a megtámadott határozat indokolása oly mértékben hiányos, hogy abból nem állapítható meg mire alapította a bíróság a döntését, és így meghiúsul az érdemi felülbírálat lehetősége, a határozatot hatályon kívül kell helyezni.

A bíróság indokolási kötelezettsége és annak eljárási szabálysértést eredményező következménye, tehát egyértelmű. Ugyanakkor azonban a bírói gyakorlat által kimunkált értelmezés szerint a bizonyítékok értékelése körében levont következtetések helyessége és az értékelés eredménye kívül esik az indokolási kötelezettség megsértésére alapított feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértések körén, az tartalmilag a határozatok megalapozatlanságát jelentheti, így az eljárási szabálysértések körében nem vizsgálható.

⁴¹³ Bárd Károly: A büntetőhatalom megosztásának buktatói. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1987. 48-50. oldal.

⁴¹⁴ Hati Csilla: A közvetlenség elvének térvesztése a büntetőeljárásban. Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére. Szerk. Elek Balázs-Háger Tamás-Tóth Andrea Noémi. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi kar Büntetőeljárás-jogi Tanszéke. Debrecen, 2014. 155. oldal.

Mindebből következően, amennyiben a bíróság indokolási kötelezettségének eleget tesz és a terhelt távollétében teljes mértékben a nyomozás során összegyűjtött anyagokra hivatkozással dönt a büntetőjogi felelősség kérdéséről, döntésének eredménye eljárási szabálysértésként nem lesz támadható, a tényállás megalapozottsága pedig legfeljebb másodfokú eljárásban, illetőleg perújítási eljárásban lesz vitatható, de csak abban az esetben, ha az indítványozó képes lesz további bizonyítékokat felmutatni a bíróság által megállapított tényállással ellentétben. Ennek pedig a terhelt távollétében lefolytatott eljárások alapján – figyelemmel a perújítások tapasztalatára – rendkívül kicsi az esélye.

Az előzőekben már utaltam rá, hogy a közvetlenség elvének gyakorlása a terhelt javára is szolgálhat. Ítélező bíróként ezért alátámaszthatom Hati Csilla megállapítását, mely szerint a közvetlenség elvének megtartásával lefolytatott bizonyítási eljárás során észlelt, az ítélet meghozatala során alapul vett, nonverbális elemek által keltett benyomás reprezentálása az ítélet indokolásában a bíróság által nehezen teljesíthető.⁴¹⁵

Mindehhez magam csak azt tehetem hozzá, hogy a terhelt javára szóló ilyen benyomásoknak az ítélet indokolásában történő megjelenítése nem hogy nehezen teljesíthető, hanem az esetek túlnyomó többségében szinte lehetetlen, annak ellenére, hogy mind a bizonyítékok értékelésére, mind pedig a joghátrány megválasztására kihatással bír. Fentiekén túlmenően szükséges utalni arra is, hogy nem csak a közvetlenség, hanem a funkció megosztás elvéből következő elvárás is, hogy annak gyakorlóit a tárgyaláson mindvégig jelen legyenek. Kétségtelen, hogy a védelmi funkciót a védő egyedül is elláthatja, a terhelt távolléte mégis csak abban az esetben fogadható el – szükségszerű megoldásként -, ha objektív okokból (szökése, elrejtőzése) jelenléte a tárgyaláson nem biztosítható. Ez a gondolat pedig megkérdőjelezi azt a tételt, hogy a vádlottnak joga és nem kötelezettsége a tárgyalási részvétel. Egyetértek ezért azzal a megállapításával, hogy az alapelvek felszámolása nem jelenti a tárgyalás megújításának útját.⁴¹⁶

⁴¹⁵ Hati Csilla: Egy eltűnt alapelv, a közvetlenség a büntetőeljárásban. Úton a bírói meggyőződés felé a készülő Büntetőeljárás Törvény kodifikációja. Printart-Pres Kiadó. 2015. 171-172. oldal.

⁴¹⁶ Bárd Károly: A büntetőhatalom megosztásának buktatói. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1987. 132. oldal.

A fentiek ellenére nem vitatom, hogy a jogalkotó az életviszonyok változására figyelemmel okkal teremtette meg a közvetlenség elvének és a védekezéshez való jognak sérelmével járó rendelkezéseket a méltányos határidők biztosítása érdekében. Továbbra is irányadó azonban az 1998. évi XIX. törvény Miniszteri Indokolásának azon alaptézise, miszerint “olyan eljárást kell kialakítani, amelyben – legalábbis az alaptípust tekintve – érvényesül az a tétel, hogy a büntetőjogi felelősség kérdése a közvetlenség elvének tiszteletben tartásával a tárgyaláson dől el és amennyiben a mainál erőteljesebben érvényre jut a kontradiktórius elv, és ezen belül pedig a felek rendelkezési joga”. Az idézett alapvető tétel ellen a jogalkalmazó érveket felhozni nem tud.

Összefoglalva tehát, ma a tárgyalási alapelvek: a közvetlenség, a nyilvánosság, a szóbeliség és az anyanyelv használata elválaszthatatlan kapcsolatban állnak egymással, egyaránt fontosak, hiszen külön-külön szinte nem is értelmezhetőek. Így az egyik elv a másikat kiegészítve, gazdagítva alakítja a büntetőper kereteit. Emellett a közvetlenség elvének van meghatározó jelentősége. Ugyanakkor ez nem abszolút és korlátozhatatlan elv. A jogállami büntetőeljárás számára az egyik legnagyobb kihívás azoknak az ellensúlyoknak, biztosítékoknak a feltárása, amelyek – akár a személyiségi jogok biztosítása, akár az eljárás gyorsasága, “ésszerű ideje” és a hatóságok tehermentesítése érdekében – lehetővé teszik az említett elvek bizonyos szűkítését, differenciált érvényesülését.⁴¹⁷ Ugyanakkor fenntartom a jogot annak megállapítására, hogy bármennyire is törvényes a terhelt távollétében lefolytatott tárgyalás, a közvetlenség elvének sérelme mindig valamilyen fokú gátját képezi az igazság felderítésének.

Tudomásul veszem ugyanakkor, hogy a jogalkotás folyamatában egyre jelentősebb előrelépések történnek a processzuális igazságot elfogadó eljárási formák bevezetése irányába, értelemszerűen az anyagi igazság rovására.

Ezekkel kapcsolatban azonban a legfőbb különbség, hogy – szemben az *in absentia* eljárásokkal – mindig konszenzuson alapulnak, amelynek teljes jogú részese a terhelt is, továbbá ezek általában a javára kedvezőbb döntés meghozatalát eredményezik. A

⁴¹⁷ Tóth Mihály: A Magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében. KJK-Kerszöv Kiadó. Budapest, 2001. 147. oldal.

dolgozatban tárgyalt jogintézmények közül csak a terhelt tárgyaláson való jelenlétéről való lemondása képez kivételt.

Az igazságszolgáltatás hatékonyságának fenntartása érdekében ezért a processzuális igazságot elfogadó eljárási formák megteremtése szükséges és indokolt.

Fenntartom azonban, hogy a tisztességes eljárás sérelmét jelentheti, ha a terhelt távollétében – és különösen az eljárásról való tudomása hiányában – bármilyen bűncselekmény esetén, bármilyen büntetőjogi szankció érheti; illetve a bíróság konszenzus hiányában elégszik meg a perbeli igazsággal, amely az érintettre nézve hátrányosabb is lehet, mint a megegyezésen alapuló jogintézmények esetében.

VIII.6. A büntetőjogi, büntetés kiszabási tételek sérelme

Jelen dolgozat elsősorban a büntetőeljárások szempontjából vizsgálja a terhelt távollétében lefolytatható egyes eljárásokat.

Ennek ellenére nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy az in absentia eljárások esetében számos, a büntető anyagi jogot érintő rendelkezés sérelme is megállapítható. Ugyanakkor ezen eljárások során mind a büntetőjog tudománya, mind pedig a bírói gyakorlat által kimunkált számos büntetőjogi alapelv alkalmazása kétségessé, adott esetben lehetetlenné válik. A Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria az 56-os BK véleményben összegezte a büntetés kiszabása során értékelhető tényezőket. Ezek között számos olyan, a vádlott javára szolgáló enyhítő körülményt találhatunk, amelyek feltárására nincs lehetőség a távollétében. Sok esetben ezekről a bíróságnak nincsen tudomása, illetve azokat – információk hiányában – a védő sem tudja a bíróság elé tárni. Mindennek különös jelentősége van azért, mivel a tette koncentrált büntetőjogi irányzatokat a tettes személyiségére orientált szemlélet mód váltja fel.⁴¹⁸

⁴¹⁸ Bárd Károly: A büntető hatalom megosztásának buktatói. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1987. 28. oldal.

Rendkívül nehéz a tettes személyiségére koncentrálni abban az esetben, ha őt a tárgyalóteremben nem látjuk, a javára szolgáló körülmények egy része feltáratlan, és erre vonatkozóan a nyomozati anyag hiányos. Nyilvánvaló, hogy a nyomozó hatóságnak nem áll érdekében a terhelt javára szolgáló körülmények összegyűjtésére több időt fordítani, mint a gyanú tárgyát képező bűncselekmény bizonyítására. Ez pedig az anyagi jog alkalmazását illetően fog hiányos adatokat eredményezni a tárgyalás során. Vámbéry Rusztem rendkívül találóan mutatott rá arra, hogy bár igen lélekemelő hivatás lehet annak megállapítása, hogy a cselekményt lopás vagy sikkasztás vétségének kell-e minősíteni, mégis sokkal inkább az elevenbe vág, hogy az elítéltnak három napot vagy három hónapot kell-e ezért elszenvednie. A szerző arra is rámutat, hogy a nyomozás tárgyára és a vizsgálat céljára vonatkozó Bűnvádi Perrendtartásban rögzített szabályok nem nyújtanak módot az eset és a terhelt kriminológiai felderítésére. Mivel azok a delictum ténymegállapítása körül forognak, és az e fokon elmulasztottak pedig a főtárgyaláson alig pótolhatók.⁴¹⁹

A büntetőjogi felelősség eldöntését követően tehát a bíróság kiemelkedő feladata a joghátrány meghatározása. A terhelt távollétében lefolytatott eljárások esetében pedig – szükségszerűen – ez csupán hiányos tényadatok alapján történhet.

VIII.7. Összegezés

Végezetül ismételtén szükséges kihangsúlyozni, hogy a vádlott távollétében lefolytatott eljárások során szenvedni a közvetlenség elve a legnagyobb csorbát, melynek következménye részint a terhelti jogok gyakorlásának korlátozottsága, részint pedig a bírói meggyőződéshez vezető út “biztos köveinek” felszedése, melynek következtében meglehetősen göröngyösen juthatunk el a megalapozott tényállásig, vagy azt pontosan meg sem tudjuk állapítani. A közvetlenség elvének csorbulásával járó kivételek kiszélesítésével eljuthatunk odáig, hogy a terhelt büntetőjogi felelősségének megállapítása lényegében akkor sem a tárgyaláson történik, ha a bíróság ténylegesen tárgyalást folytat a terhelt

⁴¹⁹ Vámbéry Rusztem: A büntető bíró. Büntetőeljárás-jogi Olvasókönyv. Szerk. Tóth Mihály Osiris Kiadó. Budapest, 2003. 107-108. oldal.

távollétében. Nem csak a tárgyalás mellőzéses eljárásokban, hanem a tárgyalásokon is egyre több lehetőség van arra, hogy a bíróság határozatát a nyomozati iratokra alapítva hozza meg. Döntése tehát csak a “holt” iratanyagban nyugszik.⁴²⁰

Álláspontom szerint ezért az eljárás egyszerűsítésének és gyorsításának oltárán többet áldozunk fel, mint amennyit az eljárás tisztességes volta megengedne. Ezért pedig az eljárási garanciákat mellőző és az anyagi igazság érvényre juttatását ellehetetlenítő szabályozás a jogállamiság elvének sérelmével járhat.⁴²¹

A magam részéről ezért messzemenően egyetértek Auer György megállapításával, mely szerint terhelt kihallgatása a bünvádi eljárás alapelvei érvényesülésének egyik próbaköve.⁴²²

⁴²⁰ Cséka Ervin: A büntető tárgyalás jelentősége. Békés Imre Ünnepi Kötet. Szerk. Gellért Balázs. Budapest, 2000. 86. oldal.

⁴²¹ 4/1998. (III.1.) AB. határozat.

⁴²² Auer György: IM.: 17. oldal.

IX. A tisztességes eljárás értelmezése

A terhelt távollétében lefolytatható eljárások vizsgálata során elkerülhetetlen annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy az in absentia eljárás és az arra vonatkozó jogi szabályozás megfelel-e a tisztességes eljárás elvárásainak. A kérdés úgy is megfogalmazható, hogy amennyiben a magyar jogalkotó a büntetőeljárás törvény vonatkozó rendelkezéseinek maradéktalan betartásával jár el, kell-e tartania attól, hogy határozatát az EJEB előtt megtámadják és a Bíróság esetlegesen megállapítja az Egyezmény sérelmét.

Előljáróban szükséges utalni arra, hogy a tisztességes eljáráshoz való jogot az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. Cikke biztosítja mind a polgári, mind a büntetőeljárások során. E Cikk 1. pontja mindenkinek biztosítja a jogot arra, hogy polgári- és büntetőügyét a bíróság tisztességesen és nyilvánosan tárgyalja. A 2. és a 3. pontok felsorolják a büntetőeljárásra vonatkozó azon szabályokat, amelyeket az EJEB az 1. pontban kifejtett tisztességes eljárás általános fogalmának alkotóelemeiként értékelt.⁴²³

A tisztességes eljáráshoz való jog tehát a 6. Cikk alapvető része. A bíróság döntésének igazságos tárgyaláson kell születnie. A 6. Cikk (1) bekezdésének tisztesség (fair) fogalma, egy sajátos, gyakran szubszidiárius jelleggel érvényesülő klauzula, mivel az (1) bekezdés és a (3) bekezdés az általános és különös viszonyaként értelmezhető. A (3) bekezdés meghatároz egyes speciális jogosítványokat, melyek alapelemei ennek az általános fogalomnak. Amennyiben tehát nincs olyan körülmény, amely a 6. Cikk (3) bekezdése szerint az ügyet vizsgálni lehetne, akkor lép elő az első bekezdés.⁴²⁴

⁴²³ Andrew Grotrian: Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. Cikke: A tisztességes eljáráshoz való jog. Emberi Jogi Dosszié. 13. Szám. Európa Tanács. 1994. Emberi Jogi Füzetek. 1997/3. szám. 5. oldal.

⁴²⁴ Balla Lajos-Kardos Sándor: A tisztességes eljárásról a strasbourgi bíróság gyakorlatában. *Bírák Lapja*. 2005/1. szám 40. oldal. Lásd még: *Case of Kremzow v. Austria* (Application no. 12350/86) 21 September 1993 § 65-69., idézi: Summers, Sarah J.: *Fair Trials: The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2007, 114. oldal; Guild, Elspeth- Lesieur, Guillaume: *The European Court of Justice on the European Convention on Human*

A tisztességes eljárás intézményének fontosságát hangsúlyozva állapítható meg, hogy mind a mai napig az EJEB elé került esetek mintegy harmada a 6. Cikkkel kapcsolatos.⁴²⁵ Ugyancsak az EJEB gyakorlatát vizsgálva állapítja meg Bárd Károly, hogy az Európai Emberi Jogi Bíróság ítéleteiben rendre visszatérő tétel, hogy a tisztességes igazságszolgáltatáshoz való jog kiemelkedő jelentőségű a demokratikus társadalomban.⁴²⁶

Mindebből következik, hogy az alkotmányos alapelveknek, illetve nemzetközi emberi jogi elvárásoknak megfelelően a büntetőeljárásnak messzemenően biztosítania kell a tisztességes eljáráshoz, azaz a fair trial-hoz való jogot.⁴²⁷ Az Alkotmánybíróság a 14/2004. AB határozatában utal rá, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog abszolút jog, amellyel szemben nem létezik mérlegelhető más alapvető jog vagy alkotmányos cél. A határozat elvi érveléssel mutat rá arra, hogy az igazság feltárásának az a legmegfelelőbb módja, hogy az ítélezésben független és pártatlan bíróság nyilvános tárgyaláson a bizonyítás tekintetében egyenlő jogokkal részt vevő felek aktív közreműködésével lefolytatott eljárás eredményeként, közvetlen észlelése útján szerzett bizonyítékok szabad mérlegelésével állapítja meg a büntetőjogi felelősségre vonás eldöntéséhez szükséges tényeket. Ezen alapvető jogok érvényesülésének elengedhetetlen eszköze a “fegyverek egyenlősége”, mely biztosítja a vád és a védelem azonos esélyeit és lehetőségeit a bizonyításban való részvételre.

Rights, Kluwer Law International, London-Hague- Boston, 1998, 101-105. oldal; A Europe of Rights: The impact of the ECHR on National Legal Systems (Edited by Helen Keller, Alec Stone Sweet), Oxford University Press, Oxford, 2008, 371-372. oldal; Sluiter, Göran - Friman Håkan- Linton, Suzannah- Vasiliev, Sergey: International Criminal Procedure, Principles and Rules, Oxford, 2013, 539. oldal. Case of Foucher v. France (Application no. 22209/93) 18 March 1997, § 30-31., Greer, Steven: The European Convention on Human Rights, Achievements, Problems and Prospects, Cambridge University Press, 2006, 254., Janis, Mark-Kay, Richard- Bradley, Anthony: European Human Rights Law Text and materials, Clarendon Press, Oxford, 1996, 376. oldal; Jayawickrama, Nihal: The Judicial Application of Human Rights Law: National, Regional and International Jurisprudence, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, 505. oldal. Lásd még: Anatoliy Tarasov v. Russia (Application no. 3950/02) 18 February 2010, § 46-49, idézi: Goss, Ryan: Criminal Fair Trial Rights: Article 6 of the European Convention on Human Rights, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2014, 77.

⁴²⁵ Pápai-Tarr Ágnes: A büntetőeljárás gyorsításáról. Gondolat Kiadó. Budapest, 2012. 49. oldal.

⁴²⁶ Bárd Károly: Emberi Jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlönykiadó. Budapest, 2007. 35. oldal.

⁴²⁷ Chavez, J. Anthony: Statutes of Limitations and the Right to a Fair Trial, Criminal Justice 1995/10, 2. oldal.

Az Alkotmánybíróság álláspontjával kapcsolatban ismételten utalni kell arra, hogy a fegyverek egyenlőségének egyik feltétele a felek mindegyikének személyes jelenléte az eljárási cselekmények során, illetve egyes eljárási szereplők megtartása semleges pozícióban.⁴²⁸ E szerint tehát minden egyes félnek megfelelő lehetőséget kell kapnia arra, hogy az ügyében olyan feltételek között járjon el, amelyek nem hozzák őt az ellenfelével szemben hátrányos helyzetbe.⁴²⁹

A tisztességes eljárás megítélése során a jogalkalmazó – látszatra – könnyű helyzetben van, hiszen a tisztességes eljárás fogalmi összetevőit, alapvető szabályait nem neki kell kitalálnia, csupán a hatályos jogszabályok alkalmazása során kell törekednie arra, hogy a fair trial elvárásai ne sérüljenek azokban az esetekben sem, ha a büntetőjogi felelősség megállapítására vagy érdemi vizsgálatára nem a terhelt jelenlétében kerül sor.

A tisztességes eljárás körébe tartoznak tehát olyan jogok, amelyekről valójában nem lehet eltérni semmilyen körülmények között.⁴³⁰ Ezen megállapítás nem is vitatható, problémát legfeljebb az jelent, hogy a jogalkalmazó – amikor köteles a saját belső joga szerinti törvényi előírásokat megtartani – jogosult-e annak megítélésére, hogy eljárása megfelel-e a tisztességes eljárásnak, ütközik-e nemzetközi egyezménybe, és ezen utóbbi tény megállapítása esetén joga van-e arra, hogy a törvény kötelező előírásait ne alkalmazza. További kérdés, hogy amennyiben az utóbbi szerint dönt, úgy milyen indokokkal támaszthatja alá döntését a hatályos jogszabályok figyelmen kívül hagyása vonatkozásában, illetve a magyar jogalkalmazónak ilyen jogosultsága egyáltalán van-e.

Az előző fejezetekben igyekeztem rámutatni arra, hogy abban az esetben, ha a terhelt szabályszerű idézés ellenére nem jelenik meg a tárgyaláson, illetve maga nyilatkozik úgy, hogy lemond a tárgyaláson való jelenlét jogáról, a bíróságnak megvan a törvényes lehetősége arra, hogy ettől eltérően kikényszerítse a terhelt jelenlétét, vagy legalábbis minden intézkedést tegyen annak érdekében, hogy a tárgyalást a terhelt jelenlétében kezdje meg, illetve folytassa. A Be. XXV. Fejezete alapján azonban láthattuk, hogy a külön

⁴²⁸ 6/1998. (III.11.) AB. határozat.

⁴²⁹ 17/2005. AB. határozat.

⁴³⁰ Bárd Károly: I.m.: 38. oldal.

eljárás megtartására vonatkozó ügyészi indítvány esetében a bíróság lehetőségei már korlátozottak és amennyiben nem talál a törvényben tételesen felsorolt okot az eljárás felfüggesztésére, ezt pusztán azon az alapon, hogy a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik, már nem teheti meg.

Ebben az esetben viszont akár tisztességesnek ítéli meg az eljárást, akár nem, azt kénytelen lefolytatni, és a vád tárgyává tett bűncselekmény jellegétől, bizonyíthatóságától, avagy büntetési tételétől függetlenül a terhelt büntetőjogi felelőssége tárgyában ügydöntő határozatot hozni. Erre figyelemmel pedig az eljárás tisztességes volta mind a törvényi szabályok, mind a jogalkalmazó eljárása során vizsgálendő kérdésként merül fel – még abban az esetben is –, ha a bíróság nem mindig jogosult arra, hogy ebben a kérdésben állást foglaljon.

Ítélező bíróként a kérdést teljes terjedelmében magam sem tudom megválaszolni, noha osztom Bárd Károly álláspontját, mely szerint: "A bírói út és az eljárás minősége olyan értékek, amelyek az Egyezmény szinte valamennyi rendelkezése alkalmazásánál és értelmezésénél jelentőséghez jutnak".⁴³¹

A fenti kijelentésnek elsősorban azért van jelentősége, mert az EJEB gyakorlatából is megállapítható, hogy a tisztességes eljárás normáinak betartását elsősorban a bíróságokon kéri számon. Logikus következtetés, hogy az eljárási és alkotmányos alapelvek teljessége körében eljáró nyilvános és kontradiktórius tárgyalást tartó bíróság még jogosult arra – bár bizonyos esetekben csak korlátozottan –, hogy a tisztességes eljárás nyomozás során bekövetkezett sérelmét a tárgyalási szakban orvosolja, vagy legalábbis erre kísérletet tegyen. Az eljárási törvények maradéktalan betartása esetén azonban ez a hatályos jogszabályok alapján a bíróságnak nem kötelessége, ezért a lehetőség – miként az előzőekben erre utalni igyekeztem – fennáll arra vonatkozóan, hogy határozataink a belső jog szabályainak való legnagyobb megfelelés esetén is megmérettetnek a nemzetközi fórumok előtt.

⁴³¹ Bárd Károly: I.m.: 45. oldal.

Az EJEB a Condron Anglia elleni ügyében hozott ítéletében mondta ki, hogy: „Annak vizsgálatát, hogy a konkrét ügyben a védelem jogait tiszteletben tartották-e, nem helyettesítheti annak megállapítása, hogy a bűnösséghez nem férhet kétség”.⁴³²

A büntetőjogi felelősség érdemi megítélésétől függetlenül tehát az eljárásnak magának kell tisztességesnek lennie, függetlenül attól, hogy a terhelt büntetőjogi felelősségét meg lehet-e állapítani, avagy sem. A fair trial sérelme ezért még abban az esetben is megállapítható, ha a bíróság a terheltet utóbb felmenti.

Grád András a tisztességesség fogalmát öt elemre bontja, ezek a következők:

- 1) Általános szempontok;
- 2) A tág értelemben vett fegyveregyenlőség;
- 3) Részvétel az eljárásban;
- 4) A bizonyítási eljárás;
- 5) Egyéb problémák.⁴³³

A fenti bontást alapul véve jelen dolgozat szempontjából elsősorban az eljárásban való részvételnek, majd azt követően a fegyveregyenlőségnek és a bizonyításnak van meghatározó jelentősége. A fair trial megítélését illetően a válasz látszatra egyszerű. A jelen dolgozatban tárgyalt mindhárom eljárási forma esetében megállapítható: a tisztességes eljáráshoz való jogot nem sérti, ha az eljárást a terhelt távollétében folytatják le, amennyiben ezt maga a terhelt kifejezetten kérte, ehhez hozzájárult, illetve, ha a lemondásra nagy valószínűséggel következtetni lehet. A személyes részvételtől tartózkodás ugyanúgy tartalmát képezi a tisztességes eljáráshoz való jognak, mint maga a személyes részvétel.⁴³⁴

⁴³² Bárd Károly: I.m.: 55 .oldal. The Case of Condron v. The United Kingdom (Application no. 35718/97) 09 May 2000

⁴³³ Grád András: Kézikönyv a strasbourgi emberi jogi ítélkezéstről. HVG ORAC Kiadó. Budapest, 2000. 223. oldal.

⁴³⁴ Bárd Károly: I.m.: 196. oldal.

A jogalkalmazó tehát megnyugodhat, teljesítheti a jogalkotói célokat, azaz törekedhet a hatékony, időszerű ítélkezésre, és – legalábbis elvileg – nem kell tartania attól, hogy eljárásának tisztességes voltát kétségbe vonják.

Bárd Károly szerint a fair eljárás kifejezés egy olyan per képét idézi fel, amelynek szabályai mindkét fél számára esélyt adnak arra, hogy álláspontját elfogadja az ítélkezésre jogosult. Az ilyen per eredményét a szabályok esélyegyenlőségét garantáló minősége és azok megtartása, vagyis a processzuális igazságosság legitimálja, nem pedig annak érdemi helytállósága.⁴³⁵

A korábban ismertetett megállapítások elfogadása mellett az eljárás tisztességes volta – még a hatályos jogszabályok maradéktalan betartása mellett is – legalábbis megkérdőjelezhető abban az esetben, ha a terhelt álláspontját azért nem tudja az ítélkezésre jogosult elé tární, mert tudomása sincs a büntetőeljárásról. Ebben az esetben viszont megkérdőjelezhető az a tétel is, hogy vajon a hatóság jogosult-e arra, hogy nagy valószínűséggel következtessen arra, hogy a terhelt lemondott a tárgyaláson való részvételtől. Ilyen esetben már elképzelhetőnek találom az eljárás kezdeményezését – vagy legalábbis annak kísérletét – az EJEB előtt.

Lényegében Grád András előzőekben bemutatott felosztását támasztja alá Pápai-Tarr Ágnes megjegyzése, mely szerint a tisztességes eljárás egy gyűjtő kategória, melyet garanciák sokasága tölt ki tartalommal.⁴³⁶ Abban az esetben azonban, ha a garanciák “sokasága” nem érvényesül, illetve azok közül a terhelt büntetőjogi felelősségének eldöntése szempontjából nem mindegyik állapítható meg a törvényi szabályozás, illetőleg a jogalkalmazó gyakorlata kapcsán, akkor a fair trial sérelme – legalábbis álláspontom szerint – az előző példák alapján is bekövetkezik. Ezen álláspontot akkor is fenntartom, ha egyébként a tisztességes eljáráshoz való jog nem tartozik az elidegeníthetetlen jogok közé.⁴³⁷

⁴³⁵ Bárd Károly: Igazság, igazságosság és tisztességes eljárás. *Fundamentum*. 2004/1. szám. 47. oldal.

⁴³⁶ Pápai-Tarr Ágnes: i.m.: 46. oldal.

⁴³⁷ Bárd Károly: *Emberi jogok és a büntető igazságszolgáltatás Európában*. Magyar Hivatalos Közlönykiadó. Budapest, 2007. 192. oldal.

Ennek az állításnak a helyességét csak akkor fogadom el, ha az eljárás adatai alapján teljesen egyértelműen állapítható meg, hogy a terhelt saját, szabad akaratából nyilatkozott úgy, hogy lemond a tárgyaláson való részvétel jogáról, illetve tanúsított olyan ráutaló magatartást – például szökés, elrejtőzés -, amelyek nyilatkozatát alátámasztják, ez utóbbi esetben azonban az eljárás tisztességes volta – határozott véleményem szerint – csak akkor állapítható meg, ha egyébként a vele szemben indított büntetőeljárásról tudomással bír.

Ezen esetekben nyilvánvaló, hogy a tisztességes eljárás részjogosítványairól maga mondott le és tudomásul veszi, hogy a büntetőjogi felelősség megállapítására távollétében is sor kerülhet.

Fentiek elvezetnek ugyanakkor a tisztességes eljárás következő elemének: a fegyverek egyenlőségének vizsgálatához. A tisztességes eljárásnak az Egyezmény és Alkotmány szövegeiben nem nevesített, de általánosan és nem vitatottan elismert eleme a „fegyverek egyenlősége”, amely a büntetőeljárásban azt biztosítja, hogy a vádnak és a védelemnek egyenlő esélye és alkalma legyen arra, hogy a tény- és jogkérdésekben véleményt formálhasson és állást foglalhasson. A fegyverek egyenlőségének egyik feltétele (és a nemzetközi szervek esetjogában is leginkább kimunkált területe) a felek mindegyikének személyes jelenléte az eljárási cselekmények során, illetve egyes eljárási szereplők, például szakértők megtartása semleges pozícióban.⁴³⁸

Nem vitás, hogy az eljárási jogosítványok teljes körű gyakorlására elsősorban személyes jelenléttel kerülhet sor. Lemondani természetesen erről is lehet, a lemondás körülményeinek vizsgálata, illetve annak vélelmezése azonban már elvezethet annak megállapításához, hogy a fegyverek egyenlősége, mint a tisztességes eljárás egyik összetevője sérül a terhelt távollétében lefolytatott egyes eljárások esetében. A büntetőeljárásról tudomással nem bíró terhelt lemondásának vélelmezése – álláspontom szerint – eredményezheti annak megállapítását, hogy a hatóságok a tisztességes eljárás

⁴³⁸ Tóth Mihály: i.m.: 77. oldal.

egyéb elemeinek biztosítása mellett a fegyverek egyenlősége érdekében sem tettek meg mindent a büntetőeljárás lefolytatása kapcsán.

Ezzel kapcsolatban Bárd Károly mutat rá arra, hogy a tanú kikérdezésének a joga, akár csak a 6. Cikk 3. pontjában írt többi vádlotti jog akkor kap értelmet, ha a vádlott jelen van a tárgyaláson. A személyes részvétel a feltétele annak, hogy a vádlott a tisztességes eljárás részjogosítványaival élhessen.⁴³⁹

Mindebből következően akármennyire is elfogadott tétel az, hogy a terhelt jogosult arra, hogy akár közvetlen, akár ráutaló magatartásával lemondjon a tisztességes eljárás részjogosítványairól, azokat teljességében csak akkor tudja gyakorolni, ha személyesen részt vesz a büntetőeljárásban. Ebből azt a következtetést is levonhatjuk, hogy a terhelt távollétében lefolytatandó eljárások – vagy legalábbis azok egy része – még a terhelti valós vagy vélt hozzájárulás esetében is szükségszerűen együtt járnak a tisztességes eljárás bizonyos mérvű sérelmével. Ezért tehát a vádlott jelenléte elengedhetetlen feltétele annak, hogy a tisztességes eljárás számos egyéb részjogosítványát gyakorolhassa.⁴⁴⁰

A fenti gondolatokkal elsősorban arra szerettem volna rámutatni, hogy a jogalkalmazó – elsősorban az ítélkező bíró – az in absentia eljárások során egyfajta “kettős prés” nyomása alatt kénytelen ítélkezni. Egyrészt köteles betartania a hatályos büntetőeljárás törvény rendelkezéseit, másrészt pedig figyelemmel kell lennie az eljárás tisztességének érvényesülésére is, azaz törekednie kell – vagy legalábbis kellene – arra, hogy eljárása nemzetközi fórum előtt ne legyen támadható. A dolgozatban leírt példák többsége esetében azonban ez rendkívül nehéz, néha megoldhatatlan problémát okoz. Tóth Mihály mutat rá arra, hogy lehetetlen ugyanis összeegyeztetni az állam büntetőjogi igényét, a sértett reparációjának kötelezettségét, illetve a terhelt emberi jogainak biztosítását. A három dolog csupán rangsorolható, súlyozható, hol az egyik, hol a másik élvez elsőbbséget. Az, hogy milyen módon állítjuk fel ezt a rangsort, az a tisztességes eljárás művészete.⁴⁴¹

⁴³⁹ Bárd Károly: Tárgyalás a vádlott távollétében – Emberi Jog – Dogmatikai Analízis Wiener A. Imre. Ünnepi Kötet. Budapest, 2005. 210. oldal.

⁴⁴⁰ Újvári Ákos: i.m.: 533. oldal.

⁴⁴¹ Tóth Mihály: Erózió vagy kiteljesedés? Fundamentum. 2008/1. szám. 111. oldal.

Ítélező bíróként ugyanakkor úgy vélem, hogy a tisztességes eljárás művészetét sokkal inkább a jogalkotónak kell “gyakorolnia”, annak érdekében, hogy a jogalkalmazó a törvény rendelkezéseit már abban a biztos hitben alkalmazhassa, hogy azok nem járnak a tárgyalat elvek sérelmével.

A jogalkotás oldaláról az egyik legkényesebb kérdésnek tartom a terhelt tárgyalásról való lemondásának szabályozását. Abban az esetben, ha a terhelt egyértelmű nyilatkozatot juttat el a bírósághoz, hogy a jelenlét jogával nem kíván élni, a lemondás önkéntessége kapcsán kételyek aligha támaszthatóak. Abban az esetben azonban, ha a terhelt szabályszerű idézés ellenére nem jelenik meg a tárgyaláson, vagy ismeretlen helyre távozik – elsősorban úgy, hogy nem bír tudomással a büntetőeljárás létéről - , a lemondás önkéntessége, illetve annak pusztá léte akár meg is kérdőjelezhető. Az idézés szabályszerűsége esetén sem dönthető el egyértelműen, hogy a terhelt biztosan tudomással bír a tárgyalásról.

Az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezményt kihirdető 1993. évi XXXI. törvény 3. §-a szerint megtörtént az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) illetékességének, valamint joghatóságának elismerése. Az Egyezmény 46. Cikk (1) bekezdése rendelkezik arról, hogy a szerződő felek magukra nézve kötelezőnek tekintik a EJEB végleges ítéletét minden olyan ügyben, amelyben félként szerepelnek. Az EJEB joghatóságának, illetve ítélete kötelező érvényének Magyarország általi elismerése ténylegesen az által valósul meg, hogy törvényben biztosított annak lehetősége, miszerint az EJEB által megállapított Egyezmény sértést feloldó, bár nem magában rejtő – tehát az Egyezménynek megfelelő – határozat születhessen a korábban jogerősen lezárt eljárás esetében.⁴⁴²

Mindez tehát az EJEB joghatóságának elismerését jelenti, az Egyezmény és kiegészítő jegyzőkönyvei értelmezésével és alkalmazásával összefüggő azon ügyek vonatkozásában, amelyek alapjául szolgáló tények az Egyezménynek, és a kiegészítő jegyzőkönyveknek Magyarországon történő hatályba lépését követően következtek be. Az Egyezmény 11.

⁴⁴² 3/2015. Büntető jogegységi határozat.

Jegyzőkönyvének kihirdetéséről szóló 1998. évi XLII. törvény 1998. november 01. napjától kezdődő hatállyal mindezt kiegészítette és megerősítette. Ebből következően pedig mindazon az EJEB előtt született végleges döntéseket Magyarország kötelezőnek ismeri el magára nézve, ha a perekben félként szerepelt.

Az Egyezmény ugyanakkor a szerződő államoknak széles diszkrecionális jogkört biztosít a tekintetben, hogy hazai jogrendszerükben megállapítsák azon eszközök körét, amelyek az Egyezmény 6. Cikkében foglalt követelményeknek – azaz a tisztességes eljárásnak – való megfelelést biztosítja.⁴⁴³ A Bíróság feladata az, hogy megállapítsa, hogy az Egyezmény által megkívánt eredmények megvalósultak-e.⁴⁴⁴

Magyarország számára tehát az EJEB határozatai kiemelt jelentőséggel bírnak, és mind a jogalkalmazásra, mind pedig a jogalkotásra hatást gyakorolnak. A Bíróság a terhelt távollétében lefolytatható eljárások kérdéseivel is foglalkozott, és bár Magyarország elmarasztalására jellemzően nem ilyen ügyek miatt került sor, az in absentia eljárások tekintetében hozott döntésekre Magyarországnak is kiemelt figyelmet kell fordítania.

A Bíróság a fent idézett döntésében elvi érveléssel mutatott rá arra, hogy a hazai jog és jogalkalmazás által kínált eljárásjogi eszközöknek különösen hatékonyak kell mutatkoznuk azon bűncselekménnyel vádolt személyek esetében, akik sem a tárgyaláson való részvételhez, sem a védelemhez való jogukról nem mondtak le, sem pedig nem kísérelték meg kivonni magukat az eljárás alól.⁴⁴⁵

Bárd Károly mutat rá arra, hogy annak a kérdésnek a megválaszolásához, hogy mennyiben alakítja a Bíróság a tagállamok büntető igazságszolgáltatását, elsősorban a “generális intézkedések” bírnak jelentőséggel, ezen belül pedig az ítéletekben szereplő útmutatások, amelyek a nemzeti jogszabályok megváltoztatására hívnak fel. Ezek pedig számos esetben

⁴⁴³ Panait i.m. 2016, 229.

⁴⁴⁴ Case of Sejdivic v. Italy (Application no. 56582/10) 10 November 2004 § 83.

⁴⁴⁵ Case of Sejdivic v. Italy (Application no. 56582/10) 10 November 2004 § 83.; Harris, O’Boyle & Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights, Third Edition, Oxford University Press, 2009, 412. oldal; McBride, Jeremy: Human Rights and Criminal Procedure, The case-law of the European Court of Human Rights, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2009, 357-358. oldal

eredményeznek tényleges jogszabály-változtatást.⁴⁴⁶ Látható tehát, hogy az EJEB döntései közvetlen kihatással bírnak a belső jog alakulására.⁴⁴⁷

A büntetőeljárások tekintetében a Bíróság elsősorban a tisztességes eljáráshoz kapcsolódó eljárások és döntések Egyezménybe ütközését vizsgálta és számos ítéletében szögezte le, hogy az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Európai Egyezményének 6. Cikkében írt tisztességes eljáráshoz való jog kiemelkedő jelentőséggel bír a demokratikus társadalomban.⁴⁴⁸

A fentiek alapján tehát az EJEB jelentősége úgy is megfogalmazható, hogy a strasbourgi szervek törekszenek arra, hogy az európai büntetőeljárési rendszereket a döntéseik útján egy közös modell irányába tereljék, vagyis harmonizálják.⁴⁴⁹

A tisztességes eljárás egyes jogintézményei tehát egységes megítélésűvé válhatnak az Egyezmény hatálya alá tartozó valamennyi országban az EJEB harmonizációra törekvő gyakorlata alapján, amennyiben azokat a nemzeti jogalkotás és a bírói gyakorlat figyelembe veszi, alkalmazza.

A Bíróság ugyanakkor nem foglalkozik a nemzeti bíróságok által megállapított tényállással és bizonyítékokkal, hanem kizárólag az eljárás és a döntések esetleges Egyezmény-sértő jellegét vizsgálja. Ezek kapcsán azonban a dolgozat szempontjából – kiemelkedő fontossággal – szigorúan számon kérik a nemzeti bíróságoktól, hogy biztosítsák a vádlott számára annak lehetőségét, hogy kérdéseket intézzen vagy intéztessen a vád tanúihoz.⁴⁵⁰

⁴⁴⁶ Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó. Budapest, 2007. 26. oldal.

⁴⁴⁷ Példaként említhető, hogy a Dallos Magyarország elleni ügyében született ítélet kapcsán a Be. Jelentős módosítására került sor, és a jogalkotó létrehozta annak lehetőségét, hogy a bíróság ügydöntő határozatának kihirdetése előtt megállapítsa, hogy az eljárás tárgyát képező bűncselekmény a vádtól eltérően minősülhet.

⁴⁴⁸ Bárd Károly: Kít illet a tisztességes eljárás? Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet. Budapest, 2004. 31. oldal. Továbbá: Panait i.m. 2016 230. oldal

⁴⁴⁹ Köpf Eszter Mária: Az Európai Emberi Jogi Egyezmény 6. Cikke. Az akkuzatórius és az inkvizitórius eljárási rendszerek. Jogtudományi Közlöny. 2001. évi 78. szám. 304. oldal.

⁴⁵⁰ Panait i. m. 2016. 227.

Ha pedig a vádlottat vagy védőjét e jogától megfosztják, az ítélő bíróság sem használhatja ki teljességgel a közvetlenség elvében rejlő előnyöket.⁴⁵¹

A Bíróságot tehát a nemzeti bíróságok ítéletének tényállásai ugyan alapvetően kötik, határozatait azonban mégis a közvetlenség tiszteletének jegyében hozza meg.

Az EJEB gyakorlata alapján megállapítható – az előzőeknek megfelelően –, hogy a tagállamok eljárásai és döntései elleni legtöbb, a büntetőeljárást érintő panasz a 6. Cikkbe foglalt tisztességes eljárás megsértésére vonatkozóan érkezik a Bírósághoz.⁴⁵² Annak ellenére, hogy Magyarország elítélésére a távollétes eljárás kapcsán lényegében nem kerül sor, az EJEB ezzel kapcsolatos döntéseit figyelemmel kell kísérni, és annak vizsgálata sem hagyható figyelmen kívül, hogy a létrehozott magyar jogi megoldások megfelelnek-e azon egységesítésre irányuló normáknak, amelyeknek az EJEB ítéleteiben kíván következetesen érvényt szerezni.

⁴⁵¹ Bárd Károly: Tárgyalás a vádlott távollétében. – Emberi jog – Dogmatikai analízis. Wiener A. Imre. Ünnepi Kötet. Budapest, 2005. 209-210. oldal.

⁴⁵² Az államok széles mozgástérben saját maguk alakíthatták ki azon normákat, amelyekkel a 6. Cikkben foglalt követelményeknek megfelelnek. Greer, Steven: The European Convention on Human Rights, Achievements, Problems and Prospects, Cambridge University Press, 2006, 251.

X. A terhelt távollétében lefolytatott eljárások megítélése az EJEB gyakorlatában

Az EJEB gyakorlatából elsősorban három olyan ítélettel szeretnék foglalkozni, amelyek olyan elvi iránymutatásokat tartalmaznak az in absentia eljárásokkal kapcsolatban, amelyeket – noha nem Magyarország tekintetében születtek – a hazai jogalkotásnak és a jogalkalmazásnak is figyelembe kell vennie, és nem csak a jogszabályok megalkotása, hanem azok alkalmazása és értelmezése során is követnie kell.

I. A terhelt vádról – és értelemszerűen az eljárásról – való tájékoztatásának fontosságával foglalkozik a Pélissier és Sassi Franciaország elleni ügyében 1999. március 25-én hozott ítélet.

Ebben a bíróság megállapította, hogy a 6. Cikk (3) bekezdésének a) pontja rámutat arra, hogy kiemelt figyelmet szükséges fordítani a bűncselekménnyel vádolt személynek “a vádról” történő tájékoztatására. A bűncselekmény jellegzetességeinek értékelése kulcsfontosságú szerepet játszik a büntetőeljárásban és ezek ismertetése jelenti azt az időpontot, amelytől a gyanúsított formálisan is értesül az ellene felhozott vád jogi és ténybeli alapjáról. Az Egyezmény 6. Cikke 3. szakaszának a) pontja nem csupán azt a jogot biztosítja a bűncselekménnyel vádolt személy számára, hogy a vád okáról kapjon tájékoztatást - azaz azokról a cselekményekről, amelyeket állítólag elkövetett és amelyeken a vád alapszik -, hanem hogy e cselekmények jogi értékeléséről is tájékoztassák. Ahogyan erre a Bizottság is helyesen rámutatott: a tájékoztatásnak részletesnek kell lennie.⁴⁵³

⁴⁵³ A fenti megfogalmazás alapján nem vitás, hogy a Bíróság ugyan a “vád” kifejezést használja, azonban a szövegkörnyezetből egyértelműen következik, hogy a megalapozott gyanú közlése is ebbe a körbe értendő, azaz nem csak a gyanú, illetőleg a vád tárgyát képező bűncselekményről, hanem – értelemszerűen – a büntetőeljárás tényéről is tudomással kell bírnia a terheltnek. A Bíróság ezért – állásponatom szerint – közvetetten alátámasztja a dolgozat VII.5. fejezetében tárgyalt úgynevezett elvetélt kísérletre vonatkozó véleményemet.

A Bíróság végül leszögezte, hogy büntetőügyekben a vád egészének és részleteinek, valamint a bíróság általi lehetséges jogi minősítésnek az ismertetése a bűncselekménnyel vádolt személlyel a tisztességes eljárás biztosításának egyik alapvető előfeltétele.⁴⁵⁴ A bíróság döntése nem Magyarországgal kapcsolatban született, azonban a határozatból – véleményem szerint – egyértelműen kiolvasható, hogy kétségessé teszi egyes magyarországi jogi megoldások tisztességes eljárásnak megfelelő voltát; vagy legalábbis azt a lehetőséget, hogy a terhelt távollétében lefolytatható külön eljárásra akkor is sor kerüljön, ha a terhelt gyanúsított kihallgatása a nyomozás során nem történt meg.

II. A terhelt tárgyaláson való jelenlétével foglalkozik a Sejdovic Olaszország elleni ügyében⁴⁵⁵ 2006. március 01-jén meghozott ítélet. Döntésében a bíróság rámutatott arra, hogy noha a 6. Cikk 1. szakaszában nem kerül kifejezetten említésre a cikk egészének tárgya és célja az, hogy azon személyeknek akiket “bűncselekménnyel vádolnak” joguk van a tárgyaláson részt venni.

Ezen kívül a 3. szakasz c), d) és e) pontjai biztosítják a jogot minden bűncselekménnyel vádolt személynek, hogy személyesen védekezhessen, valamint a jogot, hogy kérdéseket intézzen vagy intéztessen a tanúkhöz, és hogy ingyenes tolmács álljon a rendelkezésére, ha nem érti, vagy nem beszél a tárgyaláson használt nyelvet. Nehezen lenne értelmezhető ugyanakkor, hogyan gyakorolná ezen jogait az olyan személy, aki a tárgyaláson nincs jelen.

Rendkívül fontos megállapítása a döntésnek, hogy noha azon eljárások, amelyekre a vádlott távollétében kerül sor, önmagukban nem összeegyeztethetetlenek az Egyezmény 6. Cikkével, az igazságszolgáltatás csorbítására mindenképpen sor kerül, amennyiben a személyt távollétében oly módon ítélik el, hogy ezt követően nem állhatnak rendelkezésére az eljáró bíróság által megállapított azon tények és vonatkozó jogszabályok, amelyek a vád érdemi részét képezték és amennyiben nem került megállapításra, hogy a vádlott az

⁴⁵⁴ Pélissier és Sassi Franciaország elleni ügyében 1999. Március 25-én hozott ítélet. 51-52. pontja.

⁴⁵⁵ Case of Sejdovic v. Italy (Application no. 56582/10) 10 November 2004. § 85. Idézi: Looking to the Future: Essays on International Law in Honor of W. Michael Reisman (Edited by Arsanjani, H, Mahnouch; Cogan, Jakob Katz; Sloane, D. Robert; Wiessner, Siegfried), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden-Boston, 2011, 421-422. oldal; Reid, Karen: A Practitioner’s Guide to the European Convention on Human Rights, 4th edition, Sweet & Maxwell London, 2012, 212. oldal

eljáráson való megjelenésről és védelméről lemondott, vagy, hogy a tárgyalás elkerülése végett szökést kísérelt meg.

A Bíróság leszögezte továbbá, hogy azon jog megállapítása, hogy a bűncselekménnyel vádolt személy jelen lehessen ügyének tárgyalása során a tárgyalóteremben akár az elsőfokú, akár a fellebbviteli eljárások során tartott tárgyalásokon, a 6. Cikk legfontosabb követelményei egyikének minősül. Ezért egy olyan eljárás megismétlésének a megtagadása, amelyre a vádlott távollétében anélkül került sor, hogy a vádlott a tárgyaláson való jelenlétéről lemondott volna, az igazságszolgáltatás kirívó csorbításának tekintendő és ebből kifolyóan az ilyen eljárás a 6. Cikk rendelkezéseiben foglalt alapelvekkel nyilvánvalóan ellentétesnek minősül.

A terhelt saját döntésével kapcsolatban a Bíróság kiemelte, hogy az Egyezmény 6. Cikkének sem a betűje, sem annak szelleme nem akadályozza meg, hogy valaki szabad akaratából akár kifejezetten, akár hallgatólagosan lemondjon a tisztességes eljáráshoz való jog biztosítékairól. Mindazonáltal az Egyezmény céljának hatékony megvalósulásával csak az tekinthető összeegyeztethetőnek, ha a tárgyaláson való részvétel jogáról való lemondás egyértelműnek tekinthető, és az ennek jelentőségével arányos minimális biztosítékok érvényesülnek.

A magam részéről kiemelkedő jelentőségűnek tartom a döntés 87. pontjában rögzített azon kitétel, mely szerint, mielőtt kijelenthető lenne, hogy a vádlott hallgatólagosan, adott magatartás tanúsításával lemondott az Egyezmény 6. Cikke által biztosított valamely jelentős jogról, meg kell mutatni, hogy a vádlott ésszerűen beláthatta magatartásának ezeket a következményeit. Határozott véleményem, hogy a fenti gondolatok a gyakorlatban csak abban az esetben érvényesülnek és minősülnek a tisztességes eljárás által előírt elveknek megfelelőnek, ha kizárólag akkor fogadjuk el a vádlott hallgatólagos lemondását, amennyiben a hatóságok rendelkezésére állnak olyan tények, melyek igazolják, hogy a terhelt döntésének következményeivel és elsősorban az eljárás jellegével, annak létevel tisztában van.

Nyilvánvalóan ezzel kapcsolatban rögzíti az ítélet, hogy a nemzeti hatóságok szabad megítélésére tartozik az, hogy a vádlott megalapozott indok alapján maradt távol, vagy hogy tartalmaz-e az ügy aktája olyan megállapítást, amely alapján arra lehet következtetni, hogy rajta kívül álló okokból kényszerült az eljárástól távol maradni. Ezen gondolatok gyakorlati megvalósításának nehézségeivel a VII. Fejezetben igyekeztem részletesen foglalkozni.

Az ítélet szerint tehát kiemelt figyelmet kell fordítani a bűncselekménnyel vádolt személynek a vádról történő tájékoztatására. A vádirat kulcsfontosságú a büntetőeljárásban, mivel ennek kézbesítése jelenti azt az időpontot, amelytől a vádlott formálisan értesül az ellene felhozott vád jogi és ténybeli alapjáról.⁴⁵⁶

Végül a Bíróság leszögezte, hogy büntetőügyekben a vád egészének és részleteinek, valamint a Bíróság lehetséges jogi minősítésének ismertetése a bűncselekménnyel vádolt személlyel a tisztességes eljárás biztosításának egyik alapvető feltétele.⁴⁵⁷

III. Végül említést érdemel a Neziraj Németország elleni ügyében 2012. november 8-án hozott ítélet. Ebben a Bíróság azt a kérdést vizsgálta, hogy egy jogszerűen idézett vádlott, aki szándékosan – anélkül, hogy érvényesen igazolta volna a távollétét – kivonta magát a személyes meghallgatás alól, továbbra is jogosult maradt-e arra, hogy a 6. Cikk 3. § c) pontja értelmében általa választott jogi segítséggel védekezhessen. Az ítélet ugyanakkor leszögezte, hogy a tisztességes büntetőeljárás érdekében kiemelkedő fontosságú a bűncselekménnyel vádolt személynek az eljáráson történő megjelenése mind annak

⁴⁵⁶ Álláspontom szerint a korábbiakban kifejtett véleményem – a Bíróság fenti ítélete alapján is – mind a megalapozott gyanú közlése, mind pedig a vádirat lehetséges kézbesítése kapcsán fennáll és értelmezhető. A vád ténybeli és jogi alapjáról és az eljárásról a terheltnek értesülnie kell valamilyen módon ahhoz, hogy felróható távollétét vélelmezve a külön eljárás vele szemben lefolytatható legyen. Lásd továbbá: Marauhn, Thilo: The Right of the Accused to be Tried in his or her Presence, <http://hrlibrary.umn.edu/fairtrial/wrft-tn.htm> (2016. 09. 09.)

⁴⁵⁷ Case of Sejdic v. Italy (Application no. 56582/10) 10 November 2004 § 81-90. Idézi: Goss, Ryan: Criminal Fair Trial Rights: Article 6 of the European Convention on Human Rights, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2014, 21. oldal, Settem, Ola Johan: Applications of the 'Fair Hearing' Norm in ECHR Article 6(1) to Civil Proceedings, Springer, 2016, 180. oldal; Harris, O'Boyle & Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights, Third Edition, Oxford University Press, 2009, 412. oldal. Lásd továbbá: Yavuz v. Austria (Application no. 46549/99) 27 May 2004 § 44-52., idézi: Settem, Ola Johan: Applications of the 'Fair Hearing' Norm in ECHR Article 6(1) to Civil Proceedings, Springer, 2016, 180.

érdekében, hogy a meghallgatáshoz való joga érvényesülhessen, mind pedig azért, hogy vallomása hitelességéről meggyőződhesse, oly módon, hogy az a sértettnek – akinek érdekei védelemben kell, hogy részesüljenek – a tanúknak a vallomásaival összevethető legyen. Ennek következtében szükség van arra, hogy a jogalkotás az indokolatlan hiányzás megelőzésére törekedjen.

A megfelelő védelem és a képviselőlet kapcsán mutatott rá a döntés arra, hogy bár nem tartozik az abszolút jogosultságok közé, mégis a tisztességes eljárás alapvető jellemzőinek egyike, hogy mindenkit, akit bűncselekménnyel vádolnak, megilleti azon jog, hogy tényleges – szükség esetén hivatalból kirendelt – ügyvéd általi jogi képviselőletben részesülhessen. Az a személy, akit bűncselekménnyel vádolnak, az ezen jog által biztosított előnyt – pusztán azon az alapon, hogy az eljárás nem jelenik meg – nem veszíti el.⁴⁵⁸ Végül az ítélet leszögezte, hogy abban az esetben is, ha a jogalkotásnak képesnek kell lennie arra, hogy az indokolatlan hiányzást megelőzze, nem büntetheti azt oly módon, hogy a jogi képviselőlethez való jog alól kivételeket teremtsen.⁴⁵⁹

Végül a fenti döntésekhez hasonlóan – más ügyekben – is megállapította a Bíróság, hogy a vádlottnak védekezése előkészítéséhez ismernie kell nem csupán azokat a tényeket, amelyeken a vád alapul, hanem ezen tények pontos minősítését is.⁴⁶⁰

A Bíróság ugyanakkor azt is kijelentette, hogy a terhelt távollétében lefolytatott eljárás elvileg nem ellentétes az Egyezményel, ha később az érintett személy egy olyan Bíróság előtt, amely személyesen meghallgatja, elérheti az ellene felhozott vádak újbóli, mind ténybeli, mind jogi kérdésekben történő vizsgálatát.⁴⁶¹

⁴⁵⁸ A dolgozat VII.5. fejezetében írtakra figyelemmel – a teljesség kedvéért – szükséges utalni arra, hogy a magyar joggyakorlat a távollétes eljárás kapcsán a védelem jogának kötelező biztosítása mellett az ugyancsak kötelezően kibocsátandó elfogatóparancsot tekinti olyannak, mint amely az elfogott személy azonnali bíróság elé állítására vonatkozó szabályozásra figyelemmel hatékonyan képes biztosítani a terhelt jogait.

⁴⁵⁹ Case of *Neziraj v. Germany* (Application no. 30804/07) 8 November 2012. § 46-51.

⁴⁶⁰ *Salvador Torres* Spanyolországi ügyében 1996. Október 24-én hozott ítélet (BH1997/6. szám 477. Oldal) *Case of Salvador Torres v. Spain* (Application no. 21525/93) 24 October 1996.

⁴⁶¹ *Case of Poitrimol v. France* (Application no. 14032/88) 23 November 1993, Dutertre, Gilles: *Key case-law extracts European Court of Human Rights, Council of Europe, Strasbourg, 2003, 225.*, Emerson, Ben- Ashworth, Andrew-Macdonald, Alison- L T Choo, Andrew- Summers Mark: *Human Rights and*

Végül szükséges megemlíteni a Bíróságnak a Colozza Olaszország elleni ügyében hozott döntését, melyben leszögezte, hogy a vádlott távollétében csak akkor tartható tárgyalás, ha az állam sikertelenül ugyan, de minden tőle elvárhatót megtett azért, hogy a terhelt kellő időben tudomást szerezzen a tárgyalás helyéről és időpontjáról.⁴⁶²

Összességében tehát megállapítható, hogy az EJEB a terhelt távollétében lefolytatható eljárások lehetőségét elfogadja, és alapvetően nem tartja az Egyezménybe és ily módon a tisztességes eljárás szabályaiba ütközőnek. Az ismertetett döntésekből azonban megállapítható, hogy az in absentia eljárások feltételeként elsősorban a hatékony jogorvoslatot, és az eljárás megismétlésének lehetőségét tartja. A Sejdovic Olaszország elleni ügyében meghozott ítélet 86. pontjában egyértelműen leszögezi, hogy a terheltnek joga van arra, hogy akár szabad akaratából, akár kifejezetten, akár hallgatólagosan mondjon le a tisztességes eljáráshoz való jog biztosítékairól, így a tárgyaláson való jelenlétről. Ugyanakkor azonban mindezt csak abban az esetben tartja elfogadhatónak, ha a nemzeti hatóságok mindent megtesznek annak érdekében, hogy a terheltet felkutassák, és igazolni tudják azt, hogy ennek érdekében mindent megtettek és alappal lehet következtetni a terhelt legalábbis felrható magatartására.

Fentiekre figyelemmel el kell ismerni, hogy a hatályos büntetőeljárás törvény – és nagy valószínűséggel a készülő tervezet is – megfelel az EJEB gyakorlatában kialakított elvárásoknak; noha arra is lehet következtetni, hogy egyes rendelkezései támadhatóak. Ebben a körben ismételten a Be. XXV. Fejezete szerint lefolytatható külön eljárás azon

Criminal Justice, Third Edition, Sweet & Maxwell, London, 2012, 581.; Herath, Elizabeth: Trials in Absentia: Jurisprudence and Commentary on the Judgement in Chief Prosecutor v. Abul Kalam Azad in the Bangladesh International Crimes Tribunal, Harvard International Law Journal June 2014, 5. oldal; Trials in absentia, Factsheet, Prisoners Abroad, London <http://www.prisonersabroad.org.uk/wp-content/uploads/2015/07/trials-in-absentia.pdf> (2016. 09. 16.) 3. oldal; Leach, Philip: Taking a Case to the European Court of Human Rights, Third edition, Oxford University Press, Oxford, 2011, 285. oldal.

⁴⁶² Case of Colozza v. Italy (Application no. 9024/80) 12 February 1985 § 28, idézi: Reid, Karen: A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights, 4th edition, Sweet & Maxwell London, 2012, 123. oldal; Sluiter, Göran - Friman Håkan- Linton, Suzannah- Vasiliev, Sergey: International Criminal Procedure, Oxford, 2013, 763., továbbá: McBride, Jeremy: Human Rights and Criminal Procedure, The case-law of the European Court of Human Rights, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2009, 285. oldal; Leach, Philip: Taking a Case to the European Court of Human Rights, Third edition, Oxford University Press, Oxford, 2011, 285. oldal, A Europe of Rights: The impact of the ECHR on National Legal Systems (Edited by Helen Keller, Alec Stone Sweet), Oxford University Press, Oxford, 2008, 270.

“felhatalmazását” értem, amely lehetővé teszi a nyomozást, vádemelést és ügydöntő határozat meghozatalát azon esetekben is, amikor a terhelt gyanúsítottként történő kihallgatására, illetve a vádirat közlésére egyáltalán nem került sor.

Egyetértek ugyanakkor Balla Lajos és Kardos Sándor következtetésével, mely szerint a Bíróság esetjogából az is levezethető, hogy az ilyen eljárásnak inkább kivételnek, mint főszabálynak kell lennie.⁴⁶³

Bárd Károly is megállapítja, hogy az Európai Emberi Jogi Bíróság csak igen szűk körben tartja elfogadhatónak a vádlott távollétében tartott tárgyalást.⁴⁶⁴

Kétségtelen tény, hogy a magyarországi büntetőügyekben eljáró hatóságok gyakorlata alapján is megállapítható a törekvés arra, hogy a terhelt távollétében lefolytatott eljárások kivételes jellegűek legyenek. Ennek ellenére azonban leszögezhető, hogy a törvény megteremti a lehetőségét annak, hogy – jogszabályi korlátozás nélkül – elvileg bármely ügyben sor kerüljön ilyen eljárások lefolytatására.

Az előzőekben ismertetett problémákon túlmenően szükségesnek tartom megemlíteni még a vádtól eltérő minősítés lehetőségének kérdését is. Ez ugyanis nyilvánvalóan megnehezül a terhelt távollétében lefolytatott eljárás során. Amennyiben a terhelt kifejezett nyilatkozatával önként mond le a tárgyaláson való részvételről, a probléma – értelemszerűen – nem jelentkezik, mivel a Bíróságnak lehetősége van arra, hogy írásban tájékoztassa az eltérő minősítésről. Ez azonban nem állapítható meg a Be. XXV. Fejezete alapján lefolytatott tárgyalás esetében. A Bíróság pedig a Pélissier és Sassi Franciaország elleni ügyében azt is megállapította, hogy az Egyezmény 6. Cikke 3/A. és B. pontjában foglaltakat megsértették, mivel a vádlottakat nem tájékoztatták arról, hogy a terhükre rótt cselekmény a vádtól eltérően minősülhet.⁴⁶⁵

⁴⁶³ Balla Lajos-Kardos Sándor: I.m.: 47. oldal.

⁴⁶⁴ Bárd Károly: tárgyalás a vádlott távollétében – Emberi jog – Dogmatikai analízis. Wiener A. Imre. Ünnepi Kötet. Budapest, 2005. 213. oldal.

⁴⁶⁵ Pélissier és Sassi Franciaország elleni ügyében 1999. március 25-én kelt ítélet. Emberi Jogi Füzetek. 2000/1. szám 17. oldal.

Hasonlóan döntött a Bíróság Bulut Ausztria elleni ügyében, amikor is megállapította, hogy nem tekinthető tisztességesnek az az eljárás, amelyben a vád képviselőjének indítványára a védelem nem tud válaszolni.⁴⁶⁶

Az utóbbi két döntés is alátámasztja tehát annak fontosságát, hogy a tisztességes eljáráshoz szükséges a hatóságok részéről arra törekedni, hogy a terhelt tudomással bírjon az ellene indított eljárásról, valamint annak tárgyáról. A jogalkalmazóra ezért az egyszerűsítő-gyorsító lehetőségek alkalmazása során nem csak a részletszabályok maradéktalan betartásának a kötelezettsége hárul, hanem minden esetben mérlegelnie kell, hogy ezek alkalmazása nem jár-e alkotmányos, illetve az Egyezményben foglalt jogok csorbulásával. Erre figyelemmel pedig ezen jogintézmény kapcsán a bíróságok számára a strasbourgi ítéletek alkalmazásának kötelezettsége mellett a különleges szabályozás figyelembevétele, a külföldi jog nemzeti jogba való egyre szaporodó behatolásával a lehetőség kategóriájából a kötelezettség szférájába lépett át, amelyet a büntetőeljárásban részt vevő szereplőknek is illik ismerni és az eredményes jogérvényesítéshez ez ma már nélkülözhetetlen is.⁴⁶⁷

X.1. A fellebbviteli eljárások megítélése

A dolgozat V. fejezetében igyekeztem utalni azon problémákra, amelyek a terhelt távollétében lefolytatott fellebbviteli eljárások során jelentkeznek. Indokolt ezért megemlíteni a Bíróság azon döntéseit, amelyek a terhelt fellebbezési eljárásban való jelenlétével, illetve távolmaradásával foglalkoznak.

A Bíróság lényegében leszögezte, hogy nem sérti az Egyezmény 6. Cikkében biztosított tisztességes tárgyaláshoz való jogot az, ha a másodfokú bírósági tárgyalást a vádlott távollétében – védője részvételével – tartják meg azért, mert a tárgyalásról őt korábban

⁴⁶⁶ Bulut Ausztria elleni ügyében 1996-ban meghozott ítélet. BH1996/9. szám 712-713. oldal, Case of Bulut v. Austria, (Application no.17358/90) 22 February 1996 § Idézi: Summers, Sarah J.: Fair Trials: The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2007, 122. oldal.

⁴⁶⁷ Czine Ágnes-Szabó Sándor-Villányi József:i.m.: 209. oldal.

értésítették, és a fogva tartott vádlott és védője pedig nem jelezte a tárgyalást megelőzően részvételi szándékát.

A Bíróság azt is kimondta, hogy a vádlott védőjének a feladata az, hogy tájékoztassa a terheltet az eljárás lefolyásáról, valamint jogainak érvényesítése érdekében megteendő intézkedésekről. Vádlotti kérelem hiányában pedig úgy kell tekinteni, hogy a vádlott hallgatólagosan lemondott a tárgyaláson való személyes megjelenés jogáról.⁴⁶⁸

Nem minden esetben tartotta ugyanakkor az EJEB tisztességesnek a terhelt távollétében lefolytatott fellebbviteli eljárást. Egy további ügyben megállapította az Egyezmény 6. Cikke 1) pontjának, valamint 3/c) pontjának sérelmét, amikor a vádlott védője a fellebbviteli bíróság előtt nem gyakorolhatta védence távollétében a védői jogait. Az indokolásban kifejtette, hogy a büntető igazságszolgáltatás tisztessége terén alapvető fontosságú, hogy a vádlottat megfelelő módon védjék úgy első fokon, mint a fellebbviteli eljárásban. Az a tény, hogy a vádlott nem jelent meg a tárgyaláson, bár megfelelően megidéztek, nem igazolja, hogy megfosztották a védelemhez való jogától. Ezen jogot azonban a vádlott nem veszti el abból az okból, hogy a tárgyaláson nem jelenik meg. Ez nem szankcionálható a védő általi képviselőhöz fűződő jog csorbításával.⁴⁶⁹

⁴⁶⁸ Hermi Olaszország elleni ügyében 2006. Október 18-án hozott ítélet. Czine Ágnes-Szabó Sándor-Villányi József i.m.: 245. oldal. Case of Hermi v. Italy (Application no. 18114/02) § 77-86.18 October 2006

⁴⁶⁹ Van Geyseghem Belgium elleni ügyében 1999. Január 25-én hozott ítélet. Emberi Jogi Füzetek. 2000/1. szám. 8- 9. oldal; Case of Van Geyseghem v. Belgium (Application no. 26103/95) 21 January 1999, Miettinen, Samuli: Criminal Law and Policy in the European Union, Routledge, London and New York, 2013, 206., McBride, Jeremy: Human Rights and Criminal Procedure, The case-law of the European Court of Human Rights, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2009, 287-290.; Emmerson, Ben- Ashworth, Andrew-Macdonald, Alison- L T Choo, Andrew- Summers Mark: Human Rights and Criminal Justice, Third Edition, Sweet & Maxwell, London, 2012, 582. Ugyanakkor nem állapította meg a 6. Cikk sérelmét a terhelt távollétében tartott eljárás miatt a Case of Medenica v. Switzerland (Application no. 20491/92.) 14 June 2001, § 56-60. Idézi: Reid, Karen: A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights, 4th edition, Sweet & Maxwell London, 2012, 212. oldal; Dutertre, Gilles: Key case-law extracts European Court of Human Rights, Council of Europe, Strasbourg, 2003, 226. oldal; Leach, Philip: Taking a Case to the European Court of Human Rights, third edition, Oxford University Press, Oxford, 2011, 285. oldal; Goss, Ryan: Criminal Fair Trial Rights: Article 6 of the European Convention on Human Rights, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2014, 84. oldal; Settem, Ola Johan: Applications of the 'Fair Hearing' Norm in ECHR Article 6(1) to Civil Proceedings, Springer, 2016, 180. oldal; Harris, O'Boyle & Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights, Third Edition, Oxford University Press, 2009, 412. oldal.; Elberling, Björn: The Defendant in International Criminal Proceedings, Between Law and Historiography, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, 2012, 215. oldal, The EU Charter of Fundamental Rights, A Commentary (Edited by Steve Peers, Tamara Hervey, Jeff Kenner, Angela Ward) Hart Publishing, Oxford, 2014, 1590. oldal

Ugyancsak a védő hiánya miatt marasztalta el az EJEB Lengyelországot, amikor is megállapította, hogy megsértették az Egyezmény 6. Cikkének 1) pontját a 3/c) ponttal együttesen, mivel a kérelmező kérése ellenére nem vehetett részt a fellebbezési tárgyaláson, viszont az ügyész jelen volt és hivatalból sem rendelték ki védőt a részére. Az indokolás szerint a fegyverek egyenlőségének elve és a kontradiktórius tárgyaláshoz való jog megköveteli, hogy a kérelmezőt feljogosítsák a tárgyaláson való részvételre és az ügyész indítványának vitatására.⁴⁷⁰

A fenti döntések kapcsán tehát megállapítható, hogy az EJEB nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy tisztességes legyen a terhelt távollétében lefolytatott fellebbviteli eljárás; ennek pedig alapvetően a büntetőeljárás törvény rendelkezései megfelelnek. Probléma csak abban az esetben jelentkezhet, ha a fellebbviteli eljárásban nem vesz részt védő, mivel az ügy tárgyra, illetve egyéb körülményekre figyelemmel a védelem nem kötelező.

Az előző fejezetekben már foglalkoztam azzal a kérdéssel, hogy a másodfokú bíróság nyilvános ülése és tárgyalása mikor tartható meg a terhelt távollétében. A Be. 361. §-ának (3) bekezdése esetén a másodfokú bíróság a nyilvános ülésre a védőt csak abban az esetben idézi, ha a védelem kötelező. Ugyanígy rendelkezik a másodfokú tárgyalásról a Be. 364. § (1) bekezdése. Ennek megfelelően mind a nyilvános ülés, mind a tárgyalás megtartható a vádlott, illetve a védő távollétében amennyiben a törvény a kötelező védelmet nem írja elő. Tudomásom szerint ezen kérdés kapcsán Magyarország elítélésére eddig az EJEB előtt nem került sor, ugyanakkor a fenti döntésekre figyelemmel fennáll a lehetősége ilyen eljárás lefolytatásának.

⁴⁷⁰ Belziuk Lengyelország elleni ügyében 1999. március 25-én kelt ítélet. BH1999/1. szám 73-74. oldal, Małgorzata Wąsek-Wiaderek: The principle of „equality of arms” in criminal procedure under Article 6 of the European Convention on Human Rights and its functions in criminal justice of selected european countries, Centre for advanced Legal Studies, K. U. Leuven, 2000, 24.; Emmerson, Ben- Ashworth, Andrew-Macdonald, Alison- L T Choo, Andrew- Summers Mark: Human Rights and Criminal Justice, Third Edition, Sweet & Mawell, London, 2012, 896. oldal; Leach, Philip: Taking a Case to the European Court of Human Rights, third edition, Oxford University Press, Oxford, 2011, 285. oldal.

X.2. Az EJEB döntéseinek hatása a magyar bírói gyakorlatra

Ha bármely folyóból vagy tóból a víz alól kiemelünk egy kavicsot, és ketté törjük, látni fogjuk, hogy a belseje teljesen száraz annak ellenére, hogy esetlegesen évtizedeket, vagy akár évszázadokat töltött a víz alatt. A belsejét azonban a víz nem hatotta át. Sajnálatos módon, hasonlóan kell értékelni az EJEB gyakorlatának hatását a magyar jogalkalmazásra is. Több mint két évtizede, hogy Magyarország alávetette magát az EJEB ítélkezési gyakorlatának, a Bíróság döntései és azok tisztességes eljárásra vonatkozó szellemisége ez ideig a magyar bírói gyakorlatot érdemben nem hatotta át.

Nyilvánvaló, hogy az Egyezmény hatálya alá tartozó bármely európai bíró – így a magyar is – nyugodtan ítélkezhet abban a biztos tudatban, hogy hazája büntetőeljárási jogának rendelkezéseit maradéktalanul betartja. Sajnálatos módon azonban elfeledkezünk arról a tényről, hogy az EJEB legtöbbször olyan esetben állapítja meg az Egyezmény sérelmét, amikor a nemzeti bíróság eljárása minden tekintetben megfelel belső hazai jogának. Ebből következően pedig a törvényes eljárás – legalábbis az EJEB gyakorlata szerint – lehet nem tisztességes is.

Bánáti János mutatott rá arra milyen rendkívül jelentős probléma, hogy milyen lehetőségei vannak a magyar bírónak akkor, ha az előtte folyó eljárásban olyan kérdésben kell döntenie, amelyre az Egyezmény vonatkozik és ugyanakkor az alkalmazandó magyar jogszabály – megítélése szerint – ellentétben áll az Egyezménnyel.⁴⁷¹

Rendkívül szerencsés, ha a jogalkalmazó nem elégszik meg a belső jog törvényességével, hanem vizsgálja annak lehetőségét is, hogy alkalmazása esetleg az Egyezmény sérelmével járhat. Ugyancsak a szerző mutatott rá arra, hogy minden országban átmeneti zavart lehetett

⁴⁷¹ Bánáti János: A védői és a terhelti jogok. Békés Imre Ünnepi Kötet. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kara Budapest, 2000. 30. oldal.

megfigyelni a büntető igazságszolgáltatásban az Európai Egyezmény ratifikálását követően.⁴⁷²

Mára azonban a magyar jogi megoldás letisztult. A rendkívüli jogorvoslatok körében a Be. 416. § (1) bekezdés g) pontja alapján felülvizsgálatnak van helye, ha a nemzetközi szerződéssel létrehozott emberi jogi szerv megállapította, hogy az eljárás lefolytatása vagy a bíróság jogerős határozata megsértette a törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés valamely rendelkezését, feltéve, hogy a nemzetközi emberi jog szerv joghatóságának Magyarország alávetette magát. Amennyiben ilyen döntés születik, a Be. 417. § (2) bekezdése alapján a legfőbb ügyész hivatalból köteles a felülvizsgálati indítványt benyújtani. Az alkalmazandó jog szempontjából pedig a 423. § (3) bekezdése előírja, hogy ilyen esetben a felülvizsgálati indítványt a törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződéssel ellentétes jogszabály figyelmen kívül hagyásával, illetve a nemzetközi emberi jogi szerv döntésének alapul vételével kell elbírálni.

A törvény rendelkezései tehát egyértelműek, Magyarországot elmarasztaló strasbourgi döntés esetén felülvizsgálatnak van helye, melynek elbírálása során az Egyezményt sértő rendelkezés a továbbiakban nem alkalmazható.

A Legfelsőbb Bíróság, illetve a Kúria által adott jogértelmezés szerint azonban az előzőekben megjelölt felülvizsgálati ok megvalósulása nem feltétlenül eredményezi a jogerős határozat megváltoztatását. Az EJEB Magyarországot elmarasztaló döntése következtében tehát megnyílik a lehetőség a felülvizsgálati eljárás megindítására és lefolytatására, azonban ebből még nem következik, hogy a jogerős ügydöntő határozat megváltoztatására, illetve hatályon kívül helyezésére kerül sor. A Legfelsőbb Bíróság ennek megfelelően megállapította, hogy nemzetközi emberi jogi szerv megállapításán alapuló felülvizsgálat esetén is a Legfelsőbb Bíróságra tartozik annak vizsgálata, hogy

⁴⁷² Bánáti János: Védői és terhelti jogok hazai szabályozása a strasbourgi joggyakorlat tükrében. Ügyvédek Lapja. 2001/2. szám. 17. oldal.

felülvizsgálati eljárásban hozható-e a nemzetközi szerződésnek megfelelő határozat, vagy ahhoz az eljárás megismétlése szükséges.⁴⁷³

A döntés indokolásában a Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy önmagában az EJEB döntése nem képezi sem a büntetőjogi felelősségre vonás valamely akadályát, sem pedig felmentés, illetve eljárás megszüntetés valamely eljárási jogcímét. Az Egyezmény megsértésének jogi ténye csupán a jogerős elítélés felülvizsgálatának törvényi oka.

A Kúria a fenti gondolatot folytatva állapította meg, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) Egyezmény-sértést megállapító döntése akkor képezi felülvizsgálati eljárás alapját, ha a törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés valamely rendelkezésének sérelme a büntetőügyben eljáró bíróság jogerős ügydöntő határozatában vagy az ügydöntő határozathoz vezető büntetőeljárásban valósult meg. Az EJEB ítélete önmagában nem dönti el a bűnfelelősséget, de olyan jogi tény, amely megalapozza a jogerős ügydöntő határozat Egyezmény-sértő részének kiküszöbölésére alkalmas felülvizsgálati eljárást, tehát felülvizsgálati ok.⁴⁷⁴

A határozat indokolása szerint az EJEB joghatóságának, illetve ítélete kötelező érvényének Magyarország általi elismerése ténylegesen azáltal valósul meg, hogy törvényben biztosított annak lehetősége, hogy az EJEB által megállapított Egyezmény-sértést feloldó, már nem magában rejtő – tehát az Egyezménynek megfelelő – határozat születhessen a korábban jogerősen lezárt eljárás esetében.

A Kúria álláspontja tehát nyilvánvaló annak megítélésében, hogy az EJEB Magyarországot érintő döntése a magyar bíróságokra egyértelmű döntéskényszert nem eredményez.

A probléma kicsúcsosodása a Kúria felülvizsgálati eljárásban hozott egyedi döntésében figyelhető meg, amelyben kifejtette, hogy az EJEB ítéletében megállapított Egyezmény-sértés kiküszöbölésére a Magyar Állam kötelezettséget vállalt, ezért a felülvizsgálat

⁴⁷³ BH2011.306. szám.

⁴⁷⁴ BH2015.B.7. szám.

speciális szabályrendjének megállapítása (így az önálló felülvizsgálati ok meghatározása, a legfőbb ügyész törvényben előírt kötelezése a felülvizsgálat kezdeményezésére, a terhelt és a védő jogának biztosítása a felülvizsgálat ismételt kezdeményezésére, a kúriai döntés alapját szolgáló speciális jogi környezet kialakítása) azt a célt szolgálja, hogy a Kúria a döntésével az EJEB ítéletében megállapított Egyezmény-sértést kiküszöbölje, illetve hangsúlyozza, hogy a Kúria küszöbölje ki az Egyezmény-sértést.⁴⁷⁵

A határozatban kifejtésre került, hogy minden olyan ügyben, amelyben az EJEB megállapította, hogy a magyar bíróság jogerős határozata (annak valamely rendelkezése), vagy a bíróság eljárása sérti az Egyezmény valamely rendelkezését, az Egyezmény 46. Cikkének (1) bekezdésében vállalt kötelezettsége alapján kizárólag az Egyezmény-sértés megállapításával érintett egyedi ügyben kötelező az Egyezményben részes Magyar Állam számára a jogsértés kiküszöbölése. Mindezek alapján a Kúria fenti tanácsa arra a következtetésre jutott, hogy ezen speciális felülvizsgálati eljárás lefolytatása minden Egyezmény-sértés megállapítását követően kivételt nem tűrően kötelező.

Ennek pedig célja kizárólag az, hogy abban a konkrét ügyben küszöbölje ki az Egyezmény-sértést, amelyben azt az EJEB megállapította.

A Kúria döntésében utalt rá, hogy a hatalommegosztás rendjének megfelelően jogalkalmazó szervként a jogszabályok végrehajtása a kötelessége. Nem veheti figyelembe, hogy egy jogszabály mennyiben jó vagy rossz. Az azonban a Kúria saját felelőssége, hogy miként értelmezi a hazai jogszabályokat és az is, hogy eldöntse az előtte folyamatban lévő felülvizsgálati eljárásban, hogy az EJEB ítéletéből reá milyen kötelezettségek hárulnak. Ennek során azonban jogalkalmazó szervként normakontrollt nem végezhet. A részes államok nem alkalmazzák közvetlenül az EJEB ítélkezési gyakorlatát. A hazai forma és az Egyezmény kollíziója esetén a bíróságok a hazai jog rendelkezéseit figyelmen kívül hagyják.

⁴⁷⁵ Kúria Bfv.II. 1812/2014/18. számú ítélete.

Mindez visszavezethető arra, hogy az EJEB csak az eléje terjesztett ügy körülményeit vizsgálja, arról határoz, hogy a konkrét ügyben megsértették-e az Egyezményt, de nem minősíti a nemzeti jogszabályt, nem szól arról, hogy az összhangban van-e az Egyezménnyel.⁴⁷⁶ Ebből következően tehát a Bíróság nem “negyedik fórum”, nem feladata, hogy felülvizsgálja a hatóságok ténymegállapító tevékenységét, vagy azt, hogy helyesen alkalmazták-e a nemzeti jogot.⁴⁷⁷ A szerző arra is utal, hogy az emberi jogok tiszteletéről való gondoskodás alapvetően az államok feladata és egyben privilégiuma.⁴⁷⁸

Mindebből következően tehát Magyarországnak – elmarasztalása esetén – kötelessége, hogy a felülvizsgálati ok megvalósulása esetén megvizsgálja, hogy az Egyezmény megsértése a megtámadott határozat elsősorban hatályon kívül helyezésével reparálható-e avagy sem.

Az előzőekben ismertetett iránymutatásokkal ellentétben aligha vitatható Bánáti János megállapítása, aki szerint az Európai Egyezmény hivatalos értelmezése kizárólag az Európai Emberi Jogi Bíróságnak a feladata, ezért nemzeti bíróságainknak is tudomásul kell venniük, hogy ettől eltérően ők sem értelmezhetik az Európai Egyezményt, azaz rájuk is kötelező, hogy az Egyezményben biztosított jogoknak olyan jelentést tartalmat tulajdonítsanak, ami a Bíróság egyedi ügyekben hozott döntéseiben megtestesül.⁴⁷⁹

⁴⁷⁶ Bárd Károly: Emberi Jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó. Budapest, 2007. 16. oldal.

⁴⁷⁷ Az EJEB a *Colozza v. Italy* ügyben is rámutatott, hogy a széles mozgástérben a Részes Államok feladata, hogy a jogrendszerük megfeleljen az Egyezményből folyó követelményeknek. A Bíróság ebben iránymutatást ad, s jelzi, amennyiben az Államok elérték azokat. Lásd: *Case of Colozza* § 30.; Reid, Karen: *A Practitioner’s Guide to the European Convention on Human Rights*, 4th edition, Sweet & Maxwell London, 2012, 212. oldal; *A Europe of Rights: The impact of the ECHR on National Legal Systems* (Edited by Helen Keller, Alec Stone Sweet), Oxford University Press, Oxford, 2008, 270. oldal; és *Case of De Cubber v. Belgium* (Application no. 9186/80) 26 October 1984 § 35. Idézi: Christoffersen, Jonas: *Fair Balance: Proportionality, Subsidiarity and Primarity in the European Convention on Human Rights*, Martinof Nijhoff Publishers, Leiden-Boston, 2009, 299. oldal; Goss, Ryan: *Criminal Fair Trial Rights: Article 6 of the European Convention on Human Rights*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2014, 24. oldal, *A Europe of Rights: The impact of the ECHR on National Legal Systems* (Edited by Helen Keller, Alec Stone Sweet), Oxford University Press, Oxford, 2008, 262. oldal

⁴⁷⁸ Bárd Károly: i.m.: 18-19. oldal.

⁴⁷⁹ Bánáti János: *Terhelti és védői jogok az Emberi Jogi Egyezmény tükrében*. Az Ötödik Magyar Jogász Gyűlés Összefoglalója. Balatonfüred, 2000. 264. oldal.

A probléma fontosságát jelzi, hogy a Kúria legutóbb jogegységi határozatban foglalkozott a kérdés megítélésével. Ebben kimondta, hogy nemzetközi szerződéssel létrehozott emberi jogi szerv döntése folytán törvényben kihirdetett nemzetközi szerződésnek megfelelő határozat meghozatala nem közvetlenül az Emberi Jogok Európai Egyezménye (Egyezmény), mint ítélezésre szolgáló anyagi vagy eljárási jogszabály alapján, hanem az emberi jogi szerv döntésének alapulvételével, annak magyar jogrendszerbe beillesztésével a büntetőeljárásról szóló törvény szerinti felülvizsgálati eljárás lefolytatásával, az Egyezmény-sértéssel nem érintett hatályos jogszabályok alkalmazásával történik.⁴⁸⁰

A határozat meghozatala során az alapvető főkérdés az volt, hogy az EJEB határozata közvetlenül képezhet-e jogalapot a nemzeti bíróság (így a Kúria) számára valamely büntetőjogi főkérdés eldöntéséhez, illetve ügydöntő rendelkezéshez és ehhez képest hogyan teljesíthető a Be. 423. § (3) bekezdésében meghatározott követelmény. Ezen jogegységi határozat szögezte le, hogy a felülvizsgálati ok megvalósulása nem feltétlenül eredményezi a jogerős határozat megváltoztatását. A döntés foglalkozott azzal, hogy számos esetben az EJEB döntése a jogi szabályozás megváltoztatását igényli, ami nem jogalkalmazói, hanem jogalkotói feladat. Az EJEB nem fellebbezési fórum a nemzeti bíróságok határozatával szemben, nem tárgyalja újra az ügyeket, nem helyezheti azokat hatályon kívül, nem változtathatja meg, és nincs hatásköre arra, hogy nemzeti jogszabályokat hatályon kívül helyezzen.

Következésképpen a Kúriára tartozik annak vizsgálata, hogy a jogerős határozatban megállapított tényállás alapján a felülvizsgálati eljárásban meghozható-e az Egyezménynek megfelelő határozat, vagy ahhoz az eljárás megismétlése szükséges. Rögzítette a döntés, hogy az Egyezmény, valamint kiegészítő jegyzőkönyvei a kihirdetés folytán a magyar jog részévé váltak, ezért azokat a magyar bíróságnak a nemzeti jog értelmezése során figyelembe kell vennie. Az Egyezmény azonban nem közvetlen jogalap, hanem az alapjogok értelmezési segítsége. A nemzeti bíróságoknak ezért az a feladata, hogy a hatáskörükbe tartozó ügyekben a hatályos jogszabályok alkalmazása során az Egyezményt ne sértsék meg. A Kúria ezért leszögezte, hogy az EJEB döntése, illetve az Egyezmény

⁴⁸⁰

3/2015. Büntető Jogegységi Határozat.

közvetlen jogalapként történő alkalmazása egyidejűleg hatáskör túllépést jelent. Ezt ugyanis sem az Egyezmény, sem az Alaptörvény nem teszi lehetővé. Abban az esetben, ha jogalkotásra van szükség, akkor felülvizsgálati ok nem valósul meg, nem keletkezik felülvizsgálati döntési jogkör, tehát a hiányzó szabályt a Kúria nem alkothatja meg és pótolhatja az Egyezmény közvetlen alkalmazásával. Jogszabálynak az Egyezménybe ütközését a hazai bíróságok és a Kúria sem állapíthatja meg.

Fentiek alapján látható, hogy a magyarországi joggyakorlat rendkívül szigorúan értelmezi az EJEB döntéseinek alkalmazhatóságát. A Bfv.II.1812/204/18. számú eseti döntésben kifejtett tágító értelmezéssel szemben a tényleges elvi iránymutatások csupán a felülvizsgálati eljárás lehetőségének jogalapját ismerik el annak kimondása mellett, hogy megváltoztató vagy hatályon kívül helyező döntés meghozatala az EJEB határozatára figyelemmel automatikusan nem kötelező, hanem vizsgálni kell, hogy a nemzetközi szerződésnek megfelelő határozat vagy az eljárás megisméltése szükséges és indokolt-e. Ennek pedig nyilvánvaló elvi alapja az a tény, hogy az Egyezmény megsértésére sor kerülhet olyankor is, amikor a nemzeti jog összhangban van az Egyezménnyel.⁴⁸¹ Ugyanakkor ismételten hangsúlyozni kell, hogy az EJEB nem veheti át a nemzeti igazságszolgáltatási rendszer funkcióját, ítéletei nem léphetnek a nemzeti bíróságok hozta döntések helyébe, azokat nem módosíthatják, nem semmisíthetik meg.⁴⁸²

X.3. Tanulságok

Az EJEB gyakorlatának vizsgálata során legalábbis két fontos megállapításra juthatunk:

- 1) Nem csak a büntetőeljárás törvény tételes jogi rendelkezéseinek megsértése lehet törvénysértő, illetve a tisztességes eljárás szabályaiba ütköző; a jogszabályi rendelkezések maradéktalan betartása is eredményezheti az Egyezmény megsértését.

⁴⁸¹ Bárd Károly: I.m.: 22. oldal.

⁴⁸² Bárd Károly: Igazság, igazságosság és tisztességes eljárás. Fundamentum. 2004/1. szám. 45. oldal.

- 2) Mind a részes államok, mind pedig a Magyarországot érintő EJEB döntések kapcsán kijelenthető, hogy joggyakorlatunk egyelőre még nem vált “belsőleg is nedvessé”, az emberi jogi ítélkezés elveinek alkalmazása során.

Kétségtelen tény, hogy nem csak a jogalkalmazói gyakorlatnak, de a jogalkotónak is “üzennek” az EJEB ítéletei. A magyar bíró tehát – észlelve, hogy a hatályos jogi rendelkezés nem mindenben felel meg a tisztességes eljárás követelményeinek – alappal várhatja el a jogalkotótól, hogy ezeket szintén figyelembe véve, “Egyezmény-konformmá” tegye a hatályos jogszabályokat. Az EJEB ugyanis jogosan tart igényt arra, hogy alakítólag hasson a tagállamok jogrendszerére.⁴⁸³

Róth Erika mutatott rá arra, hogy az EU valamennyi tagállama (az újonnan csatlakozottak is) tagjai az Európa Tanácsnak, részesei az Európai Emberi Jogi Egyezménynek, ezért szükség van annak biztosítására, hogy e jogok ne csupán “elméletiek és illuzórikusak”, hanem “gyakorlatiak és hatékonyak legyenek”.⁴⁸⁴

Mindezek alapján határozott álláspontom, hogy az EJEB Magyarországot elmarasztaló határozata esetében a felülvizsgálati eljárás lefolytatásától nem lehet eltekinteni és – az egyéb feltételek fennállása esetén, a lehetőséghez képest – mindent meg kell tenni az Egyezménnyel ellentétes jogerős ítéleti rendelkezéssel okozott hátrány kiküszöbölésére, és ennek során a hatályos törvény rendelkezései alapján az Egyezménnyel ellentétes jogszabályt figyelmen kívül kell hagyni.

Amennyiben ugyanis érvényes az a tétel, hogy egy adott ország jogrendszerének kialakítását döntően befolyásolja az adott hatalmon lévő politikai rendszer igénye, orientációja, úgy az Egyezmény hatálya alá tartozás jegyében aligha lehet elvitatni az EJEB ítéletei értelmezésének szükségességét, adott esetben akár a jogalkotás szintjén is.

⁴⁸³ Bárd Károly: I.m.: 15. oldal.

⁴⁸⁴ Róth Erika: Terhelti alapjogok az Eupai Unióban. Tanulmányok Cséka Ervin 85. Születésnapja Tiszteletére. 140. oldal.

XI. Az Európai Unió és az Európa Tanács irányelvei és ajánlásai a távollétes eljárással kapcsolatban

Magyarország Európai Unió csatlakozásával különösen felértékelődött annak a jelentősége, hogy a jogalkotás és a jogalkalmazás figyelemmel legyen mindazon irányelvekre, ajánlásokra és elvárásokra, amelyeket az Unió erre jogosult szervei hoznak meg. Ezek – elsősorban az irányelvek – a tagállamoknak címzett jogi aktusok, amelyeket azoknak át kell ültetniük saját nemzeti jogukba. Ezen normáknak az elsődleges szerepe, hogy a jogállamiság elvének és az emberi jogok tiszteletben tartásával előmozdítsa az egységesebb gondolkodásmódot és értékszempléteket.⁴⁸⁵

Az Unió jogi normái közül a legfontosabbnak az irányelvek minősülnek. A Római Szerződés 249. Cikke szerint: az irányelv az elérendő célt tekintve valamennyi címzett tagállamot kötelezi, hogy a tagállami szervekre hagyja a módszerek és az eszközök megválasztásának jogát.

Ebből következően az irányelv minősíthető úgy is, mint a tagállamok jogharmonizációjának legfőbb eszköze. Eredményezheti a tagállami jogszabályok módosítását, vagy a hatályos normák hatályon kívül helyezését és új jogalkotást is.

Az Európai Bíróság gyakorlatából következően az EU-tagállamok állampolgárai a közösségi irányelvre is közvetlenül is hivatkozhatnak.⁴⁸⁶

Az európai uniós irányelvek és ajánlások közvetve, illetve közvetlenül a terhelt távollétében lefolytatható eljárásokat is érintik. Már a büntető ítéletek nemzetközi érvényéről 1970-ben született Európai Egyezmény előkészítése során az Európa Tanács fórumain részletesen

⁴⁸⁵ M. Nyitrai Péter: Nemzetközi bűnügyi jogsegély Európában. KJK-Kerszöv. Kiadó. Budapest, 2002. 39. oldal.

⁴⁸⁶ EBH2007.1745. szám.

foglalkoztak a távollévő vádlott elleni eljárás szabályaival, figyelemmel arra, hogy a tagállamok eltérően szabályozták az in absentia eljárásokban a védő közreműködésével, illetőleg az így hozott határozatok felülvizsgálatával kapcsolatos szabályokat. A bírói ítéletek érvényének kölcsönös elismerése és végrehajtása esetén azonban figyelemmel kell lenni a vádlott távollétében meghozott ítéletekre is, hiszen ezekben kiemelkedő jelentősége lehet a nemzetközi együttműködésnek, így a külföldi ítéletek érvénye elismerésének is. Összességében ezért egy olyan szabályrendszer került megfogalmazásra, amely a büntetés végrehajtásának megkezdése előtt már biztosítja a jogorvoslati, illetve az ügyek felülvizsgálatának lehetőségét azon terheltek számára, akiket a távollétükben ítélték el.

Szükséges ezért röviden utalni a terhelt távollétében lefolytatható eljárásokat érintő ajánlásokra és irányelvekre, melyeket a magyar jogalkotásnak – és közvetve a jogalkalmazásnak – feltétlenül figyelembe kell vennie.

Első helyen szükséges említeni az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a büntető igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről szóló 1987. évi R(87) 18. számú Ajánlását. Az Ajánlás lényegét Bárd Károly akként foglalja össze, hogy annak szövege nem tiltja, hogy a tagállamok a súlyosabb büntettek esetében is eltekintsenek a terhelt jelenlététől, ha ezt ő maga kéri. Az Ajánlás utal ugyan a bűncselekmény kisebb súlyára (és a kiszabható büntetésre), de pusztán azt javasolja: a tagállamok legalább ilyenkor engedélyezzék az in absentia eljárást; az Ajánlás nem zárja ki, hogy a tagállamok ezt szélesebb körben megtegyék.⁴⁸⁷

Maga a szöveg III.b/3. pontjában egész pontosan úgy fogalmaz, hogy: a tagállamoknak meg kell fontolniuk az ítélő bíróságok részére annak engedélyezését, hogy a vádlott távollétében is lefolytathassák a tárgyalást és határozatot hozhassanak, legalább a csekély súlyú bűncselekmények esetén, figyelemmel a kiszabható büntetésre és feltéve, hogy a

⁴⁸⁷ Bárd Károly: Tárgyalás a vádlott távollétében – Emberi Jog-Dogmatikai analízis. Wiener A. Imre. Ünnepi Kötet. Budapest, 2005. 219. oldal.

vádlottat megfelelően értesítették a tárgyalás időpontjáról, valamint arról a jogáról, hogy jogi képviselője útján vagy más módon képviseltetheti magát.⁴⁸⁸

Az Ajánlás indokolása kiemelten utal a gyors ítélelhozatal koncepciójára, utalva az Emberi Jogok Európai Egyezményére, melyben fontos alapelv, hogy a vádlottnak joga van ésszerű időn belüli tárgyalásra. Az eljárás lassúsága ugyanakkor érinti a sértett helyzetét, valamint a rendelkezésre álló bizonyítékok minőségét. A túlzott késedelem pedig hozzájárul a büntető igazságszolgáltatásba vetett hit megrendüléséhez, és zavarhatja az igazságszolgáltatás megfelelő működését.

A távollétes eljárások kapcsán nem hagyható figyelmen kívül az Ajánlás indokolásának azon megállapítása, hogy a bűnösség meggyőző erejű bizonyítéka szükséges minden esetben az elítéléshez és a büntetés végrehajtásához, és a vádlott részére biztosítani kell az Egyezményben lefektetett minimális jogokat.

Az Ajánlás tehát hangsúlyozza a meggyőző erejű bizonyítékokat. A korábbi fejezetekben igyekeztem utalni arra, hogy a terhelt távollétében lefolytatható eljárások egyik veszélye a Bíróság által megállapított tényállás esetleges megalapozatlansága, amely feltételezi, hogy megfelelő bizonyítékok nem állnak rendelkezésre, másrészt egyes bizonyítékok terhelt távollétében történő összegyűjtése, rögzítése, vizsgálata, illetve értékelése, azok meggyőző erejét teheti kétségessé. (lásd: a nyomozással kapcsolatos észrevételeket).

Ennek a gondolatnak pedig azért van jelentősége, mert az Ajánlás indokolása arra is kitér, hogy a bizottság álláspontja szerint szükségtelen és nem is szolgál érdeket a rendőrség és a bírói hatóság által is lefolytatott kétszeres vizsgálat, legalábbis elviekben a kevésbé súlyos ügyekben, amelyekben a bizonyítékok felderítetteknek tűnnek. Indokoltnak találják ezért a bírósági tárgyalás lerövidítését is a bizonyítás egyszerűsítésével. A korábbi fejezetekben már utaltam rá, hogy ennek a felvetése nem csak a fent említett problémákat eredményezi, hanem a bizonyítékok hitelt érdemlőségének vizsgálata csorbát szenvedhet az ügynevezett

⁴⁸⁸ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R(87) 18. Számú Ajánlása a büntető igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről. Emberi Jogi Füzetek. 1999/1. szám 39-51. oldal.

egyszerűsített megismétlés alkalmazásával azokban az esetekben, amikor a bíróság immár a terhelt jelenlétében ismétli meg a tárgyalást. A bizonyítás teljes körű megismétlése pedig a terhelti vagy védői indítványra, illetve hivatalból csupán lehetőség.

Ennek ellenére sem lehet vitába szállni az Ajánlás indokolásának azon megállapításával, hogy a büntetőeljárások késedelmének egyik oka, hogy számos országban az eljárást csak a vádlott jelenlétében lehet lefolytatni. Lehetőséget kell ezért biztosítani a terhelt távollétében lefolytatható eljárásra, valamint arra, hogy a terhelt lemondjon a tárgyaláson történő megjelenéséről.

A magyar jogalkotás tekintetében elmondható, hogy mind a jelenleg hatályos büntetőeljárás törvény, mind pedig a kodifikáció során szerkesztett tervezet lényegében megfelel az Ajánlásban foglalt elvárásoknak.

Hasonló jelentőségű a Miniszteri Bizottság R(75) 11. számú Határozata⁴⁸⁹ is. Ez lényegében azon követelményeket foglalja magában, amelyek elengedhetetlenül szükségesek ahhoz, hogy az in absentia eljárás tisztességes legyen. A Határozat bevezető része tartalmazza, hogy: a vádlott tárgyalási jelenléte kiemelkedően fontos abból a szempontból, hogy a bíróság megfelelő ítéletet tudjon hozni, ezért a jelenlététől csak kivételesen lehet eltekinteni. Az is alapvető követelmény, hogy senki nem fogható perbe anélkül, hogy előzőleg megfelelő módon és a megjelenéséhez, valamint a védelemre való felkészüléshez szükséges időben ne idézzék, ha csak nem állapítható meg, hogy szándékosan kivonja magát az igazságszolgáltatás alól. A bíróságnak ugyanakkor az eljárás felfüggesztéséről kell rendelkeznie, amennyiben elengedhetetlennek tartja a vádlott személyes megjelenését, vagy okkal feltételezi, hogy a vádlott akadályoztatva van a megjelenésben. A vádlott távollétében hozott ítélet elleni fellebbezési határidő pedig nem kezdődik meg addig, amíg a vádlott nem szerez tudomást arról, ha csak nem állapítható meg, hogy szándékosan vont ki magát az igazságszolgáltatás alól.

⁴⁸⁹ Council of Europe Committee of Ministers Resolution (75) 11 On the Criteria governing proceedings held in the Absence of the Accused.

A nem szabályosan idézett személynek mindenképpen, a szabályszerűen idézett és távollétében elítélt személynek pedig akkor kell biztosítani az ügy újratárgyalását, ha bizonyítja, hogy meg nem jelenése, illetve erről a bíróság tájékoztatásának elmulasztása rajta kívül álló okra vezethető vissza.

A Határozat kapcsán Hegedűs István mutatott rá arra a rendkívül fontos “alapelve”, miszerint lehetősége legyen a bíróságnak “ragaszkodnia” a vádlott személyes megjelenéséhez.⁴⁹⁰

A magam részéről tehát a legfontosabb kitételnek azt tartom, hogy a terhelt jelenléte az eljárás során alapvető fontosságú, melytől csak kivételes esetben lehet eltekinteni. Álláspontom szerint ezért a fenti határozat alátámasztja azon dolgozatban kifejtett véleményemet, mely szerint a büntetőügyekben eljáró hatóságoknak mindent meg kell tenniük annak érdekében, hogy a terhelt távollétében csak akkor folytathassák le az eljárást, ha őt a büntetőügy folyamatban létéről tájékoztatták, illetve a bíróságok számára mindig biztosítani kell annak lehetőségét, hogy ezen kivételes lehetőségeket ne alkalmazzák, a tárgyalást az általános szabályok szerint folytassák le, illetve az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt esetében dönthessenek a felfüggesztés lehetőségéről.

A teljesség érdekében szükségesnek tartom megemlíteni az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság SOC/498. számú, 2014. március hó 25-én kelt Véleményét, amely kiterjed az Európai Parlament és Tanácsi Irányelvre a büntetőeljárás során az ártatlanság védelme joga egyes vonatkozásainak és a saját tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítéséről szóló javaslatra.⁴⁹¹

A Vélemény 1.6. pontja az irányelv javaslatnak a vádlott távollétében folytatott eljárásra vonatkozó része kapcsán megállapította, hogy a rendelkezés értelmében egy büntetőeljárást csak akkor lehet a vádlott távollétében lefolytatni, ha egyértelmű megállapítást nyer, hogy a vádlott tudomást szerzett a kitűzött tárgyalásról. Mivel ez gyakorlati nehézségeket okozhat,

⁴⁹⁰ Hegedűs István: I.m.: 43. oldal.

⁴⁹¹ Forrás:<http://www.eesc.europa.eu>

ha nem ismeretes az érintett tartózkodási helye, a Bizottság azt ajánlja, hogy a tagállamok egyértelmű engedélyt kapjanak arra, hogy olyan személyek esetében, akiknek tartózkodási helye ismeretlen, egyedi felszólítási módokról rendelkezzenek (ilyen lehet például az idézés rendőrkapitányságra történő kézbesítése).

A Vélemény 2.4.1.3. pontja az ártatlanság vélelmének vonatkozásai között rögzíti a vádlott jogát a saját tárgyalásán való jelenléthez.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye is hangsúlyozza tehát, hogy a terhelt távollétében lefolytatható büntetőeljárások esetén csak kivételes lehetőségnek tekinti azt az esetet, amikor a terheltnek nincs tudomása az ellene folytatandó eljárásról. Egyébként pedig meg kell győződni arról, hogy a terhelt arról tudomással bír.

Végül az egyik legfontosabb jogforrásként kell utalni az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/343. számú Irányelvére. Az Irányelv (33)-(39) pontjaiban rögzíti, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog a demokratikus társadalom egyik alapelve. A gyanúsítottak vagy a vádlottak a tárgyaláson való jelenlétre vonatkozó joga ezen a jogon alapul és azt az egész Unióban biztosítani kell.

Amennyiben a gyanúsított vagy a vádlott rajta kívül álló okokból nem tud jelen lenni a tárgyaláson, biztosítani kell számára annak lehetőségét, hogy a nemzeti jogban előírt határidőn belül új tárgyalási időpontot kérjen.

A gyanúsítottak és a vádlottak tárgyaláson való jelenlétének joga nem abszolút. Bizonyos feltételek esetén a gyanúsítottak és a vádlottak kifejezetten vagy hallgatólagosan ugyanakkor egyértelműen lemondhatnak erről a jogról.⁴⁹²

Bizonyos körülmények között lehetővé kell tenni, hogy a gyanúsított vagy a vádlott bűnösségét vagy ártatlanságát megállapító határozatot akkor is meghozhassák, ha az érintett

⁴⁹² Erre mutatott rá az EJEB: Case of Döry v. Sweden (Application no. 28394/95) 12 November 2002 § 37. Idézi: Harris, O'Boyle & Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights, Third Edition, Oxford University Press, 2009, 437. oldal.

személy nincs jelen a tárgyaláson. Ilyen eset lehet például, amikor a gyanúsítottat vagy a vádlottat kellő időben tájékoztatták a tárgyalásról és a megjelenés elmaradásának jogkövetkezményeiről, ennek ellenére nem jelent meg.

Lehetővé kell tenni olyan tárgyalás megtartását, amelynek eredményeként a gyanúsított vagy a vádlott távollétében bűnösségét vagy ártatlanságát megállapító határozat születhet, amennyiben e személyt tájékoztatták a tárgyalásról és a tárgyaláson való képviselésével meghatalmazott egy általa választott vagy, az állam által kirendelt védőt, aki képviselte a gyanúsítottat vagy a vádlottat a tárgyaláson.

Annak megítélésekor, hogy a tájékoztatás módja kielégítő-e, annak bizonyításához, hogy a személy tudomást szerezzen a tárgyalásról, különös figyelmet kell fordítani adott esetben egyrészt arra, hogy a hatóságok milyen gondosságot tanúsítottak annak érdekében, hogy az érintett személyt tájékoztassák, másrészt arra, hogy az érintett személy milyen gondosságot tanúsított annak érdekében, hogy a neki címzett információt megkapja. Amennyiben a vádlott távollétében határozatot hoznak, ebben az esetben a tagállamoknak biztosítani kell azt, hogy a gyanúsítottakat vagy a vádlottakat a határozatra való tájékoztatásról, különösen elfogásukkor tájékoztassák a határozat megtámadásának lehetőségéről, és az új tárgyaláshoz való jogról, vagy valamely más jogorvoslatról.

Az Irányelv 8. Cikke a tárgyaláson való jelenlét jogával kapcsolatban leszögezi, hogy a tagállamok biztosítják, hogy a gyanúsítottaknak és a vádlottaknak joguk van a tárgyalásukon jelen lenni. A tagállamok rendelkezhetnek úgy, hogy az olyan tárgyalás, amelynek eredményeként határozat születhet, a gyanúsított vagy a vádlott bűnösségéről vagy az ártatlanságáról az érintett személy távollétében is megtartható, feltéve, hogy:

- a) A gyanúsítottat vagy a vádlottat kellő időben tájékoztatták a tárgyalásról és a megjelenés következményeiről, vagy
- b) A tárgyalásról értesített gyanúsítottat vagy vádlottat az általa meghatalmazott vagy állam által kirendelt védő képviselte.

Ha a tagállamok lehetővé teszik a tárgyalásnak a gyanúsított vagy a vádlott távollétében történő megtartását ..., mivel a gyanúsított vagy a vádlott ésszerű erőfeszítések megtétele ellenére sem volt fellelhető, a tagállamok rendelkezhetnek úgy, hogy a határozat ennek ellenére meghozható és végrehajtható.

Rendkívül fontosnak tartom, hogy az irányelv egyszerre említ „gyanúsítottat vagy vádlottat”. Ebből ugyanis számomra az következik, hogy - gyanúsított esetén – a megkívánt tájékoztatást már a nyomozás során meg kell adni a terhelt részére; vagyis a meg nem jelenés következményeire való tájékoztatás hiányában nem kerülhetne sor vádemelésre. Amennyiben elfogadjuk az előbbi okfejtést, igazoltnak látszik mindazon felvetés, amelyet a VII. 5. fejezetben, illetve a tisztességes eljárás fogalmának kiszélesítésével kapcsolatban a Bevezetőben kifejtettem.

A 9. Cikk pedig rögzíti, hogy a tagállamok biztosítják, hogy ha a gyanúsított vagy a vádlott nem volt jelen a saját tárgyalásán ..., az érintett személynek joga van egy új tárgyaláshoz, vagy más olyan jogorvoslathoz, amely lehetővé teszi az ügy érdemi részének új elbírálását, ideértve új bizonyíték megvizsgálását, amely az eredeti határozat megváltoztatásához vezethet. E tekintetben a tagállamok biztosítják, hogy az érintett gyanúsítottnak vagy vádlottnak jogában áll jelen lenni, ténylegesen részt venni a nemzetközi jog szerinti elvárásoknak megfelelően, továbbá a védelemhez való jogokat gyakorolni.

Az Irányelv lényege tehát abban foglalható össze, hogy a terhelt tárgyaláson való jelenlétének joga nem abszolút, törvényben meghatározott feltételek esetén kifejezetten vagy hallgatólagosan, de egyértelműen lemondhat a részvétel jogáról. Ennek azonban lényeges feltétele, hogy kellő időben tájékoztatták a tárgyalásról, valamint a megjelenés elmaradásának következményeiről, amelynek azt is tartalmaznia kell, hogy távollétében ügydöntő határozat születhet.

Nem vitásan ilyen esetben kötelező a védő eljárása.

Lehetőség van tehát arra, hogy a terhelt távollétében a bíróság a tárgyalást megtartsa és határozatot hozzon, azonban biztosítani kell az új tárgyaláshoz való jogot a terhelt számára. Ennek körében lehetőséget kell teremteni az ügy érdemi részének új elbírálására, valamint arra, hogy új bizonyítékokra is hivatkozassanak, amely eredményezheti az eredeti jogerős határozat megváltoztatását.

Az Irányelv helyes értelmezése alapján nem következhet más a jogalkotás számára, mint biztosítani az „utólagos” jogorvoslat lehetőségét a terhelt számára még az ügydöntő határozat jogerőre emelkedése után is.

Ennek lehetséges megoldási módjait illetően, azonban fenntartom a VII.9.2. fejezetben kifejtett állásponantomat.

Elsődleges jelentősége tehát az Irányelv kapcsán is annak van, hogy a terhelt tárgyaláson való részvételtől való lemondásának egyrészt egyértelműnek kell lennie, másrészt pedig – beleértve a terhelt távollétében lefolytatható más eljárásokat is – a terhelt részére megfelelő tájékoztatást kell adni az in absentia eljárás lehetőségéről, illetve következményéről.

Az Irányelv kapcsán is megállapítható, hogy mind a hatályos Be., mind pedig az új törvény tervezete olyan rendelkezéseket tartalmaz, amely az Irányelvben foglaltaknak mindenben megfelelnek.

A Be. tervezetének indokolása külön is utal arra, hogy megteremti az összhangot a fenti Irányelvvel, részben a tárgyalási jelenléttel és az eljárás egyszerűsítésével összefüggő részletszabályok megalapozása céljából is, és ezért önálló és kiemelkedő terhelti jogként határozza meg a tárgyaláson történő jelenlét jogát.

A fentiekből látható, hogy az európai jog nemzeti joggal szembeni primátusa vitathatatlan, noha ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy a nemzeti jog semmissé válik, legfeljebb nem alkalmazható olyan esetekben, amikor ütközik az európai joggal. Ugyanakkor a helyesen

átültetett irányelveket be kell tartani, mindenekelőtt a bíróságoknak, hiszen nekik kötelességük, hogy az irányelven alapuló törvényt az Irányelv szellemében alkalmazzák.⁴⁹³

A közösségi jog tehát háttérbe szorítja a neki ellentmondó nemzeti jogot.⁴⁹⁴

A fent ismertetett ajánlások, határozatok és irányelv kapcsán kijelenthető, hogy a magyar jogalkotó igyekszik megfelelni az ezekben lefektetett elveknek, és a büntetőeljárás törvény rendelkezéseit – a fent jelzett kisebb kivételektől eltekintve – ezekhez igazítani.

Nem lehet vitás, hogy az Alaptörvényből, valamint Magyarországnak a nemzetközi jogi és az európai uniós tagságából eredő kötelezettségek előírásainak való megfelelés nyilvánvalóan olyan garanciális minimumot jelent, hogy annak félértétele fel sem merülhet. Nem lehet figyelmen kívül hagyni a kodifikáció során azon külföldi tapasztalatokat és megoldásokat, amelyek minden hivatásrend egyetértésére számíthatnak.⁴⁹⁵

⁴⁹³ Európai jog a gyakorlatban. Kézikönyv a Magyar Bírák számára. Szerk. Donat Ebert. Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala. Budapest, 2004. 12. és 34. oldal.

⁴⁹⁴ Schäfer Peter: Európa-Jogi Tankönyv. Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala. Budapest, 2003. 88. oldal.

⁴⁹⁵ Elek Balázs. Költség és időtartalékok a büntetőeljárásban. Úton a bírói meggyőződés felé a készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja. Szerk. Elek Balázs-Miskolczi Barna Printart-Press Kiadó. 2015. 9-10. oldal.

XII. Lehetséges jogalkotói megoldások

A dolgozatban felvetett problémák alapján indokoltnak tartom a büntetőeljárás törvény egyes rendelkezéseinek átgondolását, újrafogalmazását a terhelt távollétében lefolytatható egyes eljárások kapcsán. Az eljárás gyorsítása és egyszerűsítése mellett a lehetséges eljárási szabálysértések minimalizálását, valamint a tisztességes eljárás elvárásainak megfelelőbb módosításokat tartok indokoltnak.⁴⁹⁶

A dolgozat leírásakor ismert ugyan az új büntetőeljárás törvény koncepciója, azonban részint nem tudhatjuk, hogy milyen terjedelemmel és szöveggel kerül elfogadásra, másrészt a dolgozatban leírt felvetésekre csak egyes kérdésekben ad megoldást. Ilyen például az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt távollétében lefolytatott eljárás esetén a perújítás megengedhetőségének mérlegelhető vizsgálata.

Indokolt ezért, hogy az alábbiakban kifejtsem azokat a megoldási javaslataimat, amelyekkel – a Be. módosítása esetén – a tárgyalt eljárások tisztességes volta nagyobb mértékben biztosítható.

Kétségtelen, hogy a jogalkotónak törekednie kell minél időt állóbb jogszabályok megalkotására. Különösen igaz ez a büntetőeljárásra vonatkozó törvény esetében. Ugyanakkor azonban nem lehet eltekinteni attól, hogy az életviszonyok változására, valamint a bírói gyakorlat által kimunkált jogértelmezési gyakorlatra figyelemmel a jogalkotó a szükséges módosításokat elvégezze. Anatole France gondolataira figyelemmel indokolt ez azért is, mert a bíró lehet jó, mert nem minden ember rossz, a törvény nem lehet jó, mert megelőzte a jóság fogalmának kialakulását. Az idők folyamán ráarakódott

⁴⁹⁶ A 2014-től az Országos Bírósági Hivatal Elnöke által létrehozott Be. Kodifikációs Munkacsoport tagjaként a leírt álláspontokat igyekeztem képviselni a bírói kar nevében a jogalkotás felé.

változtatások nem módosították eredeti arculatát. A jogászok csúrték-csavarták, s meghagyták barbárnak.⁴⁹⁷

A változtatás tehát több szempontból is szükséges: a tisztességes és átlátható eljárás biztosítása ezért a jogalkotó feladata. Úgyszintén annak a konfliktusnak a feloldása is, amely az igazságszolgáltatás érdekeit és a terhelti jogokat esetlegesen sértő eljárás között jöhet létre.

Különösen igaz ez az EJEB döntései, valamint az uniós normák alkalmazása során. Ahogy Bárd Károly rámutatott, indokolt lehet egy olyan jogszabályi rendelkezés, amely a döntéshozókat arra szólítja fel, hogy a nemzeti jogot a strasbourgi döntésekkel összhangban alkalmazzák. Ha ez kizárt, úgy a bíróságok az Alkotmánybíróság felhívásával gondoskodhatnak az Egyezményvel való ellentét megszüntetéséről.⁴⁹⁸ A jogalkotás feladata – ezen elvárások teljesítése során – nyilvánvalóan nem egyszerű. A büntetőeljárás jogalkotás során három ellentmondó igény csaknem mindig jelen van: a garanciák érvényre juttatása, a hatékonyan folytatott eljárási tevékenység, illetőleg az eljárás kontradiktórius jellegének erősítése iránti kíváncsalom.⁴⁹⁹

A kérdés lényegét Farkas Ákos fogalmazza meg, amikor is a reformok során megválaszolendő legfontosabb kérdések között jelöli meg, hogy az egyszerűsítés és gyorsítás érdekében lazíthatók-e az eljárási garanciák, illetve milyen mértékig; mi az a szint, ami alá már nem szabad szállni.⁵⁰⁰ A cél tehát egy olyan hatékony büntetőeljárás megteremtése, amely a gyorsaság és az időszorúság kívánalmainak is megfelelően megtartja a tisztességes eljárás legalapvetőbb elvárásait, és ezen keresztül a lehető legnagyobb mértékben biztosítja azon terheltek jogait is, akik közvetlenül vagy ráutaló

⁴⁹⁷ Anatole France: I.m.: 105. oldal.

⁴⁹⁸ Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó. Budapest, 2007. 225-226. oldal.

⁴⁹⁹ Erdei Árpád: A célszerűség rejtélye, avagy oppurtunitás a büntetőeljárásban. Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet. Szerk. Gellér Balázs. KJK-Kerszöv Kiadó. Budapest, 2004. 164. oldal.

⁵⁰⁰ Farkas Ákos: A büntetőeljárás hatékonyságának korlátai. Úton a bírói meggyőződés felé a készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja. Szerk. Elek Balázs-Miskolczi Barna Printart-Press Kiadó. 2015. 74. oldal.

magatartással kivonják magukat a büntetőeljárás hatálya alól. Természetesen csak abban az esetben, ha az eljárás különös jellegéről megfelelő tájékoztatást kaptak.

Miként korábban már utaltam rá, a gyorsítás és az egyszerűsítés nem csak a terhelti jogok szükségtelen korlátozását vonja maga után, hanem a bíróságok megalapozott döntésre vonatkozó kötelezettsége oldaláról a közvetlenség elvének sérelmével is jár. Teljes mértékben egyetértek Hati Csilla álláspontjával, aki szerint nem folytatható az a kizárólag az eljárások gyorsítását szolgáló jogalkotási tendencia, amely abból indul ki, hogy majd minden ügyben tárgyalást kell tartani, de a tárgyalásokon egyre kevésbé érvényesülhet a bizonyítékok közvetlen megvizsgálásának lehetősége, mert rohanunk az időszerűség után. A lényegesen kevesebb számú tárgyalás méltóságát, súlyát kizárólag a közvetlenség elvének szellemében lehet elképzelni.⁵⁰¹

A jogalkotás során tehát rendkívül összetett szempontok alapján kell mérlegelni, hogy a kétségtelenül szükséges eljárást gyorsító intézkedések bevezetése milyen lehetséges hátrányokat okozhat. Nem lehet vitás természetesen, hogy a jogalkotónak törekednie kell arra, hogy a jogalkalmazók számára számos olyan “alternatív” megoldást kínáljon fel, melyek megkönnyítik a munkaszervezést és a büntetőeljárások egyszerűsített befejezését, valamint az is fontos, hogy az ügyek elhúzódását okozó körülményeket a jog eszközeivel fel lehessen számolni.⁵⁰²

Egyetérthetünk ezért Pápai-Tarr Ágnessel abban, hogy az állam feladata tehát nem egyszerű, amikor igyekszik megteremteni egy olyan ideális büntetőeljárást, ahol a fair eljárás valamennyi követelménye valóban érvényesül.⁵⁰³ A jogalkotás során ezért a mérleg egyik serpenyőjében a gyorsítás-egyszerűsítés, a másikban pedig a tisztességes eljárás nemzetközi és alkotmányos normáinak való megfelelés kerül. A jogalkotónak pedig törekednie kell, hogy mindkét szempontot egyenlő módon érvényesítse, azaz a mérleg

⁵⁰¹ Hati Csilla: i.m. 176-177. oldal.

⁵⁰² Alföldi Ágnes Dóra: Gondolatok a büntetőeljárás gyorsítását szolgáló jogintézményekről, különös tekintettel a tárgyalás mellőzése és bíróság elé állításos eljárásban. Magyar Jog. 2015/7-8. szám 400. oldal.

⁵⁰³ Pápai-Tarr Ágnes: i.m.: 24. oldal.

serpenyői egyensúlyban álljanak. Szükséges ezért a hatályos rendszer dogmatikai tisztázása, az eljárás időtartamának csökkentése, a hatékony és időszerű ítélkezés megteremtése. Mindez azonban oly módon, hogy az alapvető jogosultságok egyik oldalon sem szenvedjenek csorbát.

Mindezek előrebocsátását követően az alábbi kérdésekben látom indokoltnak a büntetőeljárás törvény változtatását:

- 1) A legfontosabb változtatást igénylő problémának a VII.5. fejezetben kifejtetteket tartom. Ennek megfelelően kívánatos lenne, hogy az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt esetében vádemelésre csak abban az esetben kerülhessen sor, ha a terhelt gyanúsított kihallgatására a nyomozás során már sor került. Természetesen elképzelhető olyan megoldás is, hogy gyanúsított kihallgatás nélkül is vádemelésre kerülhessen sor, amennyiben a hatóság bizonyítani tudja, hogy a terheltnek tudomása van az ellene indított büntetőeljárásról. A gyanúsított meghallgatás jelentősége azonban vitathatatlan, tekintettel arra, hogy ezen sor kerül az eljárás tárgyát képező cselekmény közlésén túlmenően a terhelti jogok és kötelezettségek előtárására is. Ezt követően pedig – álláspontom szerint – a tisztességes eljárás sérelme nélkül alkalmazható a “felróhatósági” eljárás, azaz a terheltre hárítható annak felelőssége, hogy a hatóságok elől megszökött, elrejtőzött, és ennek következtében az őt megillető jogok személyes gyakorlásáról lemondott.
- 2) Az eljárás gyorsaságát és hatékonyságát szolgálná, ha a vádiratot már az ügyész kézbesítené a terhelt és a védő részére. Nem csak arról van szó, hogy ebben az esetben a terhelt már a bírósági eljárás közvetlen megindulását megelőzően tudomást szerezne a vád tartalmáról, hanem arról is, hogy a vád kézbesíthetlensége esetén nem a bíróság, hanem az ügyész kötelessége lenne a terhelt felkutatása. Ennek következtében az ügyész már a terhelt tényleges elérhetőségét tudná a bíróság tudomására hozni, illetőleg még a vádiratban foglalt indítványán is módosíthatna; azaz ismeretlen helyen tartózkodás miatt már a vádirat benyújtásával indítványozhatná a terhelt távollétében történő eljárás lefolytatását.

- 3) A dolgozatban tárgyalt három eljárási forma közül a terhelt tárgyalásról történő lemondása és a Be XXV. Fejezete esetében indokoltnak tartom az eljárások feltételek, korlátok közé szorítását. Elsősorban csak kisebb tárgyi súlyú ügyekben tartom elképzelhetőnek a terhelt távollétében az eljárás lefolytatását. Ezt elsősorban a bűncselekmények tárgyi súlyához lehetne igazítani, és vagy akként rendelkezni, hogy csak meghatározott büntetési tétellel fenyegetett bűncselekmények esetében van helye ezen eljárásoknak, vagy – miként arra Hegedűs István is javaslatot tett – a személyi szabadságot korlátozó legsúlyosabb büntetés a végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása viszonylag alacsony, például 1-2 évi tartamban lenne maximálható.⁵⁰⁴
- 4) A másik megoldást, mellyel – magam is egyetértek – Fantoly Zsanett vázolta fel. Álláspontja szerint a hazai kodifikáció során is képviselhető lenne olyan álláspont, amely szerint a “kis ügyek” (az öt vagy nyolc évnyi szabadságvesztésnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények) esetén a vádlott jelenléte nem szükséges.⁵⁰⁵

Részben tudok csak egyetérteni ugyanakkor Bánáti János elképzelésével. Álláspontja szerint az is megoldás lenne, ha a vádlott lemondási lehetősége a tárgyalási részvételről azokra az ügyekre korlátozódna, ahol a védelem kötelező. Véleménye szerint így a garancia még inkább kiszűrni azokat a joghátrányokat, amelyek esetleg abból következnének, hogy a vádlott önként lemondott a tárgyalási részvételről.⁵⁰⁶

A magam részéről sokkal inkább a büntetési tételhez kötött korlátozást tartom elfogadhatónak, tekintettel arra, hogy a terhelt távolléte esetén – az előző fejezetben ismertetett európai jogforrásoknak is megfelelően – a védelem egyébként sem

⁵⁰⁴ Hegedűs István: I.m.: 49. oldal.

⁵⁰⁵ Fantoly Zsanett: A büntetőeljárás célja avagy anyagi igazság kontra elégedett ügyfelek. Úton a bírói meggyőződés felé a készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja. Szerk. Elek Balázs-Miskolczi Barna Printart-Press Kiadó. 2015. 114. oldal.

⁵⁰⁶ Bánáti János: Gyorsaság és per vagy a garanciák biztonsága. A jogegység szolgálatában. Kónya István Ünnepi Kötet. HVG ORAC Kiadó. Budapest, 2014. Szerk. Varga Zoltán. 31. oldal.

mellőzhető. A kötelező védelem pedig független attól, hogy a bíróság milyen jellegű ügyet tárgyal. A hatályos törvényben a kötelező védelmet a nagyobb tárgyi súlyú ügyekhez fűzi a törvény. Véleményem szerint pedig – ezzel ellenkezőleg – sokkal inkább a kisebb súlyú ügyekben indokolt az in absentia eljárás.

- 5) A Polgári perrendtartással ellentétben a büntetőeljárás nem ismeri a részítélet jogintézményét. A 2000-es években a Fővárosi Bíróságon törekedtünk azon álláspont elfogadtatására, hogy büntetőeljárások esetében is indokolt lehet a jogintézmény bevezetése. Természetesen, csak a fogalom átvételéről lenne szó, és nem a Pp. szerinti jogalap megállapítását értem a büntetőeljárásban esetlegesen bevezethető „részítélet” jogintézménye alatt. Számos, kiemelkedően nagy tárgyi súlyú és terjedelmes bizonyítású ügyben a halmazatban megvalósított súlyos bűncselekményekkel vádolt terhelték mellett, akik bűnösségének eldöntése hosszadalmas bizonyítást igényel, sokszor kerül sor vádemelésre olyan elkövetőkkel szemben, akiket egyszerűen bizonyítható, kis tárgyi súlyú bűncselekmény elkövetésével vádolnak. (Például a Btk. 345. §-ában felvett hamis magánokirat felhasználásának vétsége). Ezen terhelték ügye röviden lezárható lenne, és nem kellene őket kitenni annak, hogy adott esetben több évet várjanak az ügydöntő határozat meghozatalára, noha a tárgyalás további részében rájuk nézve érdemi bizonyítás már nem folyik. A hatályos törvény szerint a probléma csak az ügyek elkülönítésével oldható meg, ebben az esetben azonban aligha beszélhetünk az eljárás egyszerűsítéséről, hiszen gondoskodni kell az ügy új számra iktatásáról és a tárgyalás esetleges megismétléséről. A kérdésre a megoldást a 64. számú Büntető kollégiumi vélemény kínál, mely szerint nincs eljárási akadálya annak, hogy az ügy elkülönítését megelőzően tartott tárgyalásra figyelemmel az előlről kezdett tárgyaláson a Be. 251. § (2) bekezdésének alkalmazásával a vádlott, illetve a tanú vallomásának, a szakértő véleményének rögzítését a bíróság mellőzze, ha az a bírósági eljárásban korábban készült jegyzőkönyv tartalmával megegyezik.

Ezen iránymutatásból azonban nem következik annak lehetősége, hogy a bíróság a tárgyalás megismétlését bármilyen módon mellőzze.

Az elsőfokú tárgyalással kapcsolatban ezért indokoltnak tartom az úgynevezett részítélet bevezetését. Terjedelmes, több-vádlottas ügyben a bíróság a bizonyítási eljárást nyilvánítaná befejezettnek egyes terheltek vonatkozásában és hozna ügydöntő határozatot. A tárgyalást azonban nem rekesztené be, nem hozna elkülönítő végzést, hanem a többi vádlottra folyamatos sorszám mellett folytatná a tárgyalást. Ebben az esetben gondoskodni kell a korábbi tárgyaláson felvett bizonyítékok "értékállóságáról", azaz törekedni kell, hogy a törvény megteremtse a bizonyítékok "konzerválását", vagyis a folyamatos felhasználhatóságukat. Ez azt jelenti, hogy azon terheltek vallomásai, akikre nézve ügydöntő határozat született, a tárgyalás további menetében felhasználhatóak lennének anélkül, hogy az érintetteket a későbbiek során vissza kellene idézni és tanúként meghallgatni. Természetesen nem lehet kizárni, hogy amennyiben a bizonyítás megkívánja, ezen volt terheltek tanúkénti visszaidézésére kerüljön sor és a bíróság őket törvényes figyelmeztetés mellett (vallomás-megtagadás joga) ismételten kihallgassa. Az esetek túlnyomó többségében azonban erre nyilvánvalóan nem lenne szükség, a megoldás feltétlenül azon terheltek kíméletével járna, akikre nézve a büntetőeljárás gyorsan és hatékonyan befejezhető, ráadásul a jelenlétükben.

- 6) A Be. XXV. Fejezete esetében megfontolandó azon rendelkezés megváltoztatása, amely a harmadfokú eljárásban előkerült terhelt esetében alkalmazandó. A hatályos törvény szerint ugyanis ilyenkor a harmadfokú bíróság nem tekinthet el az első- és a másodfokú bíróság ítéletének hatályon kívül helyezésétől. Aligha lehet vitás, hogy ez a rendelkezés ugyan szolgálhat garanciális elveket, azonban az eljárás gyorsítását és egyszerűsítését semmiképpen. Miként korábban már utaltam rá, különösen problémás a rendelkezés abban az esetben, ha a terhelt csupán a másodfokú eljárásban távozott ismeretlen helyre, az elsőfokú eljárás pedig nem a távollétében folyt. Olyan törvényi rendelkezést tartok ezért szükségesnek, amely a harmadfokú bíróság számára biztosítaná a mérlegelés lehetőségét, vagyis azt, hogy az eljárást érdemben ügydöntő határozat meghozatalával lezárhassa. A harmadfokú eljárásban alapvető szabály, hogy bizonyításnak helye nincs, ezért tárgyalás sem tartható.

Hasonlóan azonban a másodfokú eljáráshoz, másodfellebbezés esetén elképzelhetőnek tartom a tárgyalás megtartását kizárólag a Be. 531. § (6) bekezdésében foglalt esetben, azzal a megszorítással, hogy ilyenkor kizárólag a vádlott meghallgatására kerülhet sor. Amennyiben további bizonyítás felvétele válik szükségessé, úgy a hatályon kívül helyezés nem lenne elkerülhető. Amennyiben azonban az eljárás befejezése lehetséges, úgy biztosítani kellene a jogot a harmadfokú eljárásban az ügydöntő határozat meghozatalára.

További korlátozásként lehetne bevezetni, hogy amennyiben a terhelt kizárólag a másodfokú eljárásban távozott ismeretlen helyre, és csak ebben az eljárási szakaszban tértek át a Be. XXV. Fejezete szerinti eljárásra, úgy kizárólag a másodfokú bíróság határozatának hatályon kívül helyezésére kerülhessen sor. Az elsőfokú bíróság határozatát csak a törvényben meghatározott egyéb – az általános eljárásra vonatkozó – esetekben lehessen megsemmisíteni.

- 7) Ugyancsak az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt távollétében lefolytatható eljárások esetében tartom szükségesnek a perújítás kötelező elrendelésére vonatkozó szabályozás megváltoztatását. Ezzel kapcsolatban a VII.9.2. fejezetben foglaltakat fenntartom.
- 8) Szükségesnek tartom minden esetben biztosítani a bíróság jogát arra vonatkozóan, hogy – amennyiben a bizonyítás vagy a büntetés kiszabása ezt kívánja – kikényszeríthesse a terhelt tárgyaláson való jelenlétét. Ennek megfelelően a terhelt lemondása esetén legyen meg a jogosultsága arra, hogy a terheltet a tárgyalásra megidézze. Ismételten csak reményemet fejezem ki, hogy a tervezet 421. § (1) bekezdés b) pontja hatályba fog lépni, azaz a tételes jogszabály fogja kimondani, hogy a vádlott jelenléte kötelező a tárgyaláson, ha a bíróság őt erre kötelezi.

Végül a Be. XXV. Fejezete szerint lefolytatandó külön eljárások esetében pedig indokolt a törvényben biztosítani annak lehetőségét, hogy a bíróság akár ügyészi indítvány ellenére is dönthessen az eljárás felfüggesztéséről. Csupán ismételni tudom, hogy a tisztességes eljárást erősíti a terhelt tárgyalási jelenléte, és a közvetlenség ugyan már nem alapelv, de

számos ügy nem dönthető el a terhelt jelenléte nélkül, azaz még törekedni sem lehet az anyagi igazság megállapítására.

Összességében a hatályos törvény rendelkezéseinek fentiek szerinti, esetleges módosítása esetén jelenthetjük ki egyértelműen, hogy az eljárás minden tekintetben megfelel a tisztességes eljárás követelményeinek; ugyanakkor a hatékonyság és a gyorsítás igényét is megfelelőbben szolgálná. Ahogy az Alkotmánybíróság is megfogalmazta, az alkotmányos büntetőjog garanciális követelményei azt kívánják meg, hogy az állam a távollévő terhelttel szembeni büntetőigény érvényesítésére olyan szabályokat alkosson, amelyek egyensúlyt teremtenek a terhelt alkotmányos jogainak védelme és a büntető igazságszolgáltatás megfelelő működésével kapcsolatos társadalmi elvárások között.⁵⁰⁷

Álláspontom szerint a fentieket nyomatékosan szükséges figyelembe venni az új büntetőeljárás törvény kodifikációja során is. Ezzel kapcsolatban maradéktalanul egyetértek Törő Blanka álláspontjával, aki szerint az új eljárási törvény elsődleges céljainak érvényesülése nem vezethet az alapvető alkotmányos jogelvek sérelméhez. A legnagyobb feladatot tehát az képezi, hogy az eljárás gyorsítását és hatékonyságát célzó intézkedések ne eredményezzenek túlkapásokat az eljáró szervek oldalán.⁵⁰⁸

⁵⁰⁷ 22/2014. (VII.15.) AB. Határozat {105. Pontja}

⁵⁰⁸ Törő Blanka: Egy örökéletű alapelv, az ártatlanság védelme. Úton a bírói meggyőződés felé a készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja. Szerk. Elek Balázs-Miskolczi Barna. Printart-Press Kiadó. 2015. 191. oldal.

XIII. Záró gondolatok

A dolgozatban törekedtem a terhelt távollétében lefolytatható eljárások közül a három legfontosabb bemutatására. Ennek során igyekeztem vizsgálni, hogy ezek alkalmazása milyen lehetséges eljárási szabálysértéseket hordoz magában, illetve a törvényi, valamint jogalkalmazói módszerek mindenben megfelelnek-e a tisztességes eljárás kívánalmainak. Törekedtem annak bemutatására is, hogy az eljárás gyorsítása és egyszerűsítése nem minden esetben éri el a jogalkotó által megfogalmazott célokat, illetve – egyes esetekben – indokolatlanul korlátozhatja a terhelt jogait, illetve kötelezettségei teljesítését.

Vizsgáltam annak a kérdését, hogy a terhelt tárgyaláson való jelenléte a jog vagy a kötelezettség kategóriájába tartozik-e; és megfogalmaztam javaslatokat a jogalkotás irányába.

A dolgozat megírása során a legfontosabb feladatnak a tisztességes eljárás hangsúlyozását tartottam.

Elsősorban az EJEB ítélkezési gyakorlata kapcsán állapítható meg, hogy a nemzeti, belső jog rendelkezéseinek maradéktalan betartása is együtt járhat az Egyezmény megsértésével, elsősorban annak kapcsán, hogy az eljárás nem volt tisztességes.

Bárd Károly mutatott rá arra, hogy a bíróság a vádlott távollétében hozott ítéletével deklarálja, hogy képtelen betölteni azt a funkciót, aminek teljesítésére létrehozták.⁵⁰⁹

Fentiekre figyelemmel ugyanakkor határozott álláspontom, hogy elsődlegessége a terhelt jelenlétében lefolytatandó eljárásnak van, az in absentia eljárásoknak kivételes jellegűeknek kell lenniük, és csak abban az esetben alkalmazhatóak, ha a bűnüldöző hatóságok mindent megtettek a terhelt előkerítése érdekében, azonban az eredménytelen maradt, illetve, ha szigorú, a törvényben rögzített feltételek mellett a bíróság hozzájárul ahhoz, hogy a terhelt a tárgyaláson való jelenlétről lemondjon. Ezeknek azonban mindenképpen kivételes

⁵⁰⁹ Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó. Budapest, 2007. 183. oldal.

jellegűeknek kell lenniük, hiszen a megalapozott tényállás megállapítása, az anyagi igazság kiderítése, a terhelti jogok biztosítása vonatkozásában nem képesek maradéktalanul érvényesíteni az alapelvi, illetve tételes jogi elvárásokat.

Természetesen elmondható, hogy ideálisnak tekinthető az eljárás, ha tökéletesen teljesíti a vele szemben támasztott követelményeket, és az eljárás valamennyi résztvevője elégedett az eredménnyel.⁵¹⁰ Kétségtelen tény, hogy az esetek számos részében a terhelt távollétében lefolytatható eljárások mindenki számára megelégedettséget okoznak. A terhelt nyilvánvalóan nem bánja, hogy nem kell végig ülnie a tárgyalást, szembesülnie a tanúkkal, és adott esetben még arra is lehetősége nyílik, hogy a kiszabandó joghátrány elől meneküljön. Elégedett a jogalkotó és a bírósági vezető, hiszen kedvezően alakul a statisztika, és a jogalkalmazó hatóságok sem bánják, hogy az eljárás hamar befejeződik.

Ennek ellenére a vizsgált jogintézmények tárgyában megszületett eseti döntések és iránymutatások, nem különben pedig a Kúria felülvizsgálati eljárások során kialakított gyakorlata azt mutatja, hogy ezen eljárások tekintetében nem csak fennáll az eljárási szabálysértések bekövetkezésének lehetősége, hanem az jelentős mértékben meg is valósul, és szükségszerűen eredményezi a gyorsan és hatékonyan meghozott ítélet megsemmisítését és új eljárás lefolytatását. Az eljárási szabálysértések és a Be. XXV. Fejezete szerint lefolytatható eljárás jogorvoslati lehetőségei azonban sokszor inkább az eljárás elhúzódását, sem mint annak gyors befejezését eredményezik.

Elfogadom, hogy a jogalkotás során bizonyos társadalmi elvárásoknak is eleget kell tenni. Törekedni kell arra, hogy a bűncselekmények elkövetőinek felelősségre vonása ne maradjon el akkor sem, ha kézre kerítésük eredménytelen marad. Miként a Bevezetőben utaltam rá, a jogalkotó a valós élethelyzetekre reagálva teremtette meg a vizsgált jogintézményeket. Nem lehet azonban ezek alkalmazása során megkerülni a tisztességes eljárás követelményeit. Ezek betartására és az eljárási szabálysértések elkerülésére mind a jogalkotónak, mind a jogalkalmazónak törekednie kell.

⁵¹⁰ Pápai-Tarr Ágnes: A büntetőeljárás gyorsításáról. Gondolat Kiadó. Budapest, 2012. 21. oldal.

Figyelemmel ezért mindazon határozatokra, melyeknek magam is részese voltam, és amelyek jogerős ügydöntő határozatok hatályon kívül helyezését eredményezték, rendkívüli módon közel áll hozzám Bárd Károly felvetése, mely szerint: nem zárhatjuk ki, hogy az in absentia tárgyalás tilalmát előbb-utóbb a tisztességes igazságszolgáltatás elemi követelményei közé fogják sorolni.⁵¹¹

Tudomásul veszem ugyanakkor annak tényét, hogy a magyar, valamint az európai uniós jogalkotás egyre szélesebb körben teremti meg a terhelt távollétében lefolytatható eljárások lehetőségét, az EJEB pedig egyértelműen arra az álláspontra helyezkedett, hogy a nemzetközi normákban megfogalmazott feltételek teljesülése esetén a tisztességes eljárás sérelme nem állapítható meg.

A távollétes eljárások kapcsán a második legfontosabb problémának a közvetlenség és megalapozottság sérelmét láttam. Tárgyaló bíróként igyekeztem rámutatni arra, hogy a bírói meggyőződés kialakításához vezető legjobban kikövezett és ezért leginkább járható út a közvetlenség elvén alapszik, függetlenül attól, hogy a szinte megszámlálhatatlan kivételre tekintettel a jogalkotó ezt már nem sorolja az alapelvek közé.

Ennek ellenére minden olyan esetben, amikor a törvényi kivételek nem értelmezhetőek, a megalapozott tényállás megállapítása érdekében a közvetlenség elve semmiképpen nem mellőzhető.

A terhelt távollétében lefolytatható eljárások pedig elsősorban attól fosztják meg az ítélethozatalra és annak megindolására kötelezett bírót, hogy a terhelt vallomásának és személyének közvetlen észlelése alapján állapítsa meg az ítéleti tényállást, és döntsön a büntetőjogi felelősség, majd annak igenlő eldöntését követően az alkalmazandó joghátrány felől. A magam részéről ezért a közvetlenséget nem “eltúrt kivételnek”, hanem a büntetőeljárás egyik legfontosabb elemének tekintem; egyetértve Hati Csillával, magam is

⁵¹¹ Tárgyalás a vádlott távollétében – Emberi jog-Dogmatikai analízis. Wiener A. Imre. Ünnepi Kötet. Budapest, 2005. 210. oldal.

a lényegesen kevesebb számú tárgyalás méltóságát, súlyát kizárólag a közvetlenség elvének szellemében tudom elképzelni.⁵¹²

Nem lehet kétséges ugyanis, hogy a bűnösség meggyőző erejű bizonyítéka szükséges minden esetben az elítéléshez és a büntetés végrehajtásához, és a vádlottnak biztosítani kell az Emberi Jogok Európai Egyezményében lefektetett minimális jogokat.⁵¹³

Személyes tapasztalati tényként kell megemlítenem, hogy magam akkor kezdtem az ítélkezést, amikor a tárgyaláson kötelező volt mind a terhelt, mind a tanú jelenléte és személyes meghallgatása. Az állampolgári fegyelem meglazulására figyelemmel tapasztalnom kellett az eljárások ellehetetlenülését, és elismerni annak szükségességét, hogy a jogalkotó ezekre reagálva megteremtse az egyszerűsítés-gyorsítás lehetőségét. Szükségesnek láttam magam is gyors és hatékony eljárási módok bevezetését annak érdekében, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás ne lehetetlenüljön el. Ezen jogintézmények bevezetését követően azonban – már fellebbviteli bíróként – sokkal inkább a szűkítések lehetőségét kívánom annak érdekében, hogy a gyorsítás és hatékonyság ne eredményezze eljárási szabálysértések bekövetkezését, az ítéletek hatályon kívül helyezését és ezzel lényegében a jogalkotói akarattal ellentétes tendenciák megvalósulását. Ugyanakkor szükségesnek tartom hangsúlyozni, miszerint el kell ismerni, hogy szükség van a tradicionális elveket részben feladó jogintézmények működtetésére, ugyanakkor hangsúlyozni kell azt is, hogy a gyorsított eljárások soha nem válhatnak az ügyek általános elintézési formájává, és soha nem volt és nem is lehet céljuk a büntető igazságszolgáltatás évszázados rendjének teljes feladása.⁵¹⁴ A tárgyalási jogintézményeket tehát csak és kizárólag kivételes eljárásaként tudom elfogadni. Jogalkalmazói tapasztalatom megerősíti Herke Csongor álláspontját, mely szerint a bűnözésnek a rendszerváltást követő látványos

⁵¹² Hati Csilla: i.m.: 177. oldal.

⁵¹³ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R(87) 18. számú Ajánlása a büntető igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről. Emberi Jogi Füzetek. 1999/1. szám. 43. oldal.

⁵¹⁴ Pápai-Tarr Ágnes: I.m.: 115. oldal

emelkedésére a jogalkotók és a jogalkalmazók keresik a megfelelő választ, azonban egyelőre úgy tűnik nem értek el jelentős sikereket.⁵¹⁵

A tárgyalt jogintézmények létjogosultságának elismerése mellett ezért szükséges olyan további feltételek jogalkotó általi biztosítása, amelyek a gyorsítás és a hatékonyság biztosítása mellett csökkentik mind az eljárási szabálysértések lehetőségét, mind pedig az eljárások – véleményem szerint ma még részben – tisztességtelen voltát.

Messzemenően egyetértek ezért Farkas Ákos álláspontjával, mely szerint nem szabad abba a hibába esni, hogy csak arra alapozzuk a büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságát, hogy az milyen gyorsan és költségkímélően tud megbirkózni a bűnözéssel.⁵¹⁶

A büntetőeljárások mielőbbi befejezése tehát reális kíváncsolom, azonban kizárólag szigorú feltételek mellett és kivételes jelleggel érvényesülő megoldási módként képzelhető el.

Egyetértve Hati Csillával, magam is kijelenthetem, hogy a tárgyalásokon egyre kevésbé érvényesülhet a bizonyítékok közvetlen megvizsgálásának lehetősége, mert rohanunk az időszerűség után.⁵¹⁷ A megalapozott ítékezés igénye mellett a résztvevők jogainak teljes körű bizonyítása kell, hogy elsőbbséget élvezzen az ügyek mielőbbi befejezéséhez kapcsolódó jogalkotói és vezetői elvárásokhoz képest. Sajnálatos módon, kétségtelenül igaz Bánáti János megállapítása, mely szerint a büntetőeljárás terén tartja magát az a tévhit, hogy az eljárás üteme minden káros következmény nélkül akár végletesen is fokozható. Az sem vitás, hogy ha a büntetőeljárásban akkor is elsődleges célnak tekintjük a gyorsítást, amennyiben ez a biztonságot szolgáló eszközök, intézmények semlegesítésével történik, ez a megoldás nem csak az eljárás alanyát, a terheltet, de az igazságszolgáltatást kívülről szemlélő “néző” jövőbeni biztonságát is veszélyeztetheti. A szerző arra is helyesen mutatott

⁵¹⁵ Herke Csongor: A büntetőeljárás gyorsításának új jogintézménye és további lehetőségei. Magyar Büntetőjogi Társaság Jubileumi Tanulmányok. Szerk. Fenyvesi Csaba. Budapest- Debrecen-Pécs 2011. 232. oldal.

⁵¹⁶ Farkas Ákos: A büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának korlátai. Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. Században. Szerk. Harsági Viktória-Wopera Zsuzsa. HVG ORAC Kiadó. 2007. 88. oldal.

⁵¹⁷ Hati Csilla: i.m.: 176. oldal.

rá, hogy a gyorsaság vagy a garanciális biztonság közül a választás a gyorsaságra esett, ami számtalan esetben a garanciák biztonságát csökkentette, egyes esetekben ki is iktatta.⁵¹⁸ Ezen állítások helyessége nem csak védői, de bírói oldalról is minden tekintetben alátámasztható.

A fenti gondolattal ellentétben természetesen el kell ismerni, hogy a büntetőjogi felelősség tárgyában hozandó döntés számos esetben ellehetetlenülne az egyszerűsítő és gyorsító intézkedések alkalmazása nélkül. A büntető igazságszolgáltatás ettől természetesen nem omlana össze, azonban nem lenne képes azon társadalmi elvárásokat teljesíteni, amelyeket a jogalkotó és az adófizető állampolgár a hatóságoktól elvár. Azt is el kell ismerni, hogy az egyszerűsítő és gyorsító eljárások a hatóságok munkaterhét is jelentős mértékben csökkentik. Erre figyelemmel pedig nem vitatható álláspont az sem, hogy a gyors és hatékony büntetőeljárás lefolytatása az egyszerűsítő külön eljárások nélkül mára már csupán illúzió lenne a hazai jogszolgáltatásban. Az eljárás egyéniesítésének szem előtt tartásával ugyanakkor törekednünk kell arra, hogy minden elkövető minden cselekménye méltányos határidőn belül kerüljön elbírálásra.⁵¹⁹

A fenti gondolat kapcsán végül szeretnék rámutatni arra, hogy az egyszerűsítő eljárások létjogosultsága mellett is evidenciaként kell kezelni, hogy önmagában a bizonyítás minél gyorsabb lefolytatása nem eredményezheti azt, hogy a vádlott védekezéshez való joga csorbuljon, hiszen a törvénysértő bizonyítás eredménye nem képezheti az ítéleti tényállás alapját.⁵²⁰ Határozott véleményem ezért, hogy továbbra is feladata a jogalkotónak, hogy megteremtse az egyensúlyt a hatékonyság, célszerűség, időszerűség hármasa és a tisztességes eljárás követelménye között.

A dolgozatban kísérletet tettem annak vizsgálatára is, hogy a terhelt tárgyaláson való jelenlétét jognak vagy kötelezettségnek kell, illetve lehet felfogni. A XXI. században uralkodó tendenciákkal ellentétes és rendkívül maradi álláspont lenne annak kijelentése,

⁵¹⁸ Bánáti János: *Gyorsaság és/vagy a garanciák biztonsága. A jogegység szolgálatában.* Kónya István Ünnepi Kötet. Szerk. Varga Zoltán HVG ORAC Kiadó. Budapest, 2014. 23-26. oldal.

⁵¹⁹ Fantoly Zsanett: *A büntetőeljárást gyorsító, de alkotmányos garanciákkal fedett jogintézmények gyakorlati alkalmazhatóságáról.* Acta Juridica et Politica az AJB 2012/1. szám. 91. oldal.

⁵²⁰ BH2006.313. szám.

hogy a terhelt tárgyalási jelenléte kizárólag kötelezettségként fogható fel – annak ellenére, hogy emellett is számtalan érvet lehetne felsorolni. Elfogadom tehát annak lehetőségét, hogy a törvényben szabályozott esetekben a terheltnek is legyen joga dönteni arról, hogy a tárgyaláson kíván-e jelen lenni avagy sem; fenn kell tartani azonban a bíróság jogát ezen esetekben is arra, hogy amennyiben a bizonyítás, a tényállás megállapítása, vagy a joghátrányok meghatározása érdekében szükségesnek tartja, úgy a terheltet akkor is kötelezze a tárgyaláson való megjelenésre, ha korábban már hozzájárult ahhoz, hogy a terhelt a lemondás jogával éljen, illetve legyen meg a jogosultsága arra, hogy a terhelt erre vonatkozó nyilatkozatát, illetve kívánalmát elutasítsa. A terhelt jogainak biztosítása mellett tehát a részvétel joga kikényszeríthető kell, hogy legyen. Bárd Károly mutatott rá, hogy az Egyezmény által védett személyek kötelesek mások jogait tiszteletben tartani.⁵²¹ A jogok tehát lényegében a kötelezettségekkel párosulnak; ezért a terheltnek is tudomásul kell vennie, hogy egyes esetekben jogait kizárólag a hatóságok hozzájárulásával gyakorolhatja és amennyiben arra kötelezik, a tárgyaláson való jelenléttől nem tekinthet el.

Elképzelhetőnek tartom ugyanakkor azt a megfogalmazást is, hogy a tárgyaláson való részvétel csak akkor kötelezettség, ha a hatóságok szükségesnek tartják, minden egyéb esetben pedig a terheltnek joga lehet arra, hogy a jelenlét jogáról lemondjon. A jog gyakorlására való kényszerítés tehát magát a tisztességes eljáráshoz való jogot nem sértheti.⁵²² Bárd Károly egyébként maga is nemleges választ adott arra a kérdésre, hogy sért-e valamely más emberi jogot, ha a terheltet akarata ellenére kényszerítik a bíróság előtti megjelenésre.⁵²³ Erre figyelemmel pedig elfogadom Miskolczi Barna felvetését, mely szerint vizsgálendő a terhelt tárgyaláson való jelenléti jogának jogként történő értelmezése is azokban az esetekben, mikor részvételére sem a vádlott, sem a bíró nem tart igényt.⁵²⁴

A kodifikációs folyamat kapcsán megállapítható, hogy az a terhelt tárgyalási jelenlétét jogként és nem kötelezettségként közelíti meg. Biztosítani törekszik annak lehetőségét,

⁵²¹ Bárd Károly: Emberi Jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Hivatalos Közlöny Kiadó. Budapest, 2007. 202. oldal.

⁵²² Bárd Károly: Tárgyalás a vádlott távollétében – Emberi jog-Dogmatikai analízis. Wiener A. Imre. Ünnepi Kötet. Budapest. 2005. 220. oldal.

⁵²³ Bárd Károly: i.m.: 217. oldal.

⁵²⁴ Miskolczi Barna: Az új büntetőeljárás kodifikációs irányelvei. Úton a bírói meggyőződés felé. Printart-Press Kiadó. 2015. 40. oldal.

hogy a terhelt éljen a tárgyaláshoz való jogával, ugyanakkor elismeri annak lehetőségét is, hogy erről lemondjon, de csak abban az esetben, ha a bizonyításhoz nincs szükség a vádlott személyes jelenlétére. Úgy is megfogalmazható, hogy miközben a terhelt rendelkezési joga szélesedik, erősödhet az eljárás tisztességes volta, hiszen a tervezet megteremti annak lehetőségét, hogy a bíróság minden esetben kötelezze a terheltet a tárgyaláson való részvételre, amennyiben a bizonyítás igénye ezt kívánja. Ez pedig megfelel annak az elvárásnak, amelyet Erdei Árpád úgy határoz meg, hogy a bűncselekmény elkövetésének legalábbis megalapozott gyanúja alatt álló vádlott számára a tárgyalási jelenlét a jog szellemében megállapított eljárási kötelezettség.⁵²⁵

A dolgozatban igyekeztem továbbá kételyeimet kifejezni amiatt, hogy a tárgyalta három jogintézmény közül két esetben a terhelt büntetőjogi felelősségéről bármilyen döntés hozható, azaz korlátozás nélkül az ügy tárgyi súlyától függetlenül a terhelt távollétében jogerősen akár életfogytiglani szabadságvesztés büntetés kiszabásának lehetősége is fennáll. Ezért pedig szükségesnek tartottam – noha erre vonatkozóan nemzetközi norma nem kötelezi Magyarországot – olyan korlátok felállítását, amelyek csak az ügyek egyes csoportja – értelemszerűen kisebb tárgyi súly – esetén engedi meg a terhelt távollétében lefolytatható eljárásokat. Nem lehet vitás, hogy a garanciákkal körbe bástyázottság jobban elősegítheti a tévedések megelőzését.⁵²⁶

A megfelelő garanciák törvénybe iktatása alkalmas lehet a joggal való visszaélés kiküszöbölésére. Különösen igaz ez abban az esetben, ha úgy kerül sor a terhelt távollétében vádemelésre, majd elítélésre, hogy a büntetőeljárásról nem tudott és a nyomozás során gyanúsított kihallgatására sem került sor. Kétségtelen tény, hogy a társadalmi elvárásokat szem előtt tartva reális cél lehet a büntetőjogi felelősség tisztázása és a terhelt legalább szimbolikus elítélése.⁵²⁷

⁵²⁵ Erdei Árpád: Tanok és tévtanok a büntetőeljárás jogtudományában. ELTE Eötvös Kiadó Kft. Budapest, 2011. 296. oldal.

⁵²⁶ Bánáti János: Gyorsítás Versus garanciák. Rendészettudományok a közbiztonságért. Tanulmányok a 60. éves Blaskó Béla Tiszteletére. Szerk. Németh Zsolt-Pallagi Anikó Rendőrtisztviselői Főiskola. Budapest, 2010. 23. oldal.

⁵²⁷ Nyíri Sándor: i.m.: 98. oldal.

A kiemelkedően nagy tárgyi súlyú ügyekben azonban a szimbolikus elítélés rendkívüli kockázatokat hordozhat magában.

A dolgozatban törekedtem annak bemutatására is, hogy az in absentia eljárások számos esetben lehetetlenné teszik más, kedvező eljárási lehetőségek alkalmazását. Az Unió Tanácsának 2001/220/IB. számú, a sértett jogállásáról a büntetőeljárásban szóló Kerethatározatának 10. Cikke szerint a tagállamok törekednek arra, hogy elősegítsék a büntetőjogban a mediációt olyan ügyekben, amelyeket ilyen jellegű elintézésre alkalmasnak tartanak. Nem kétséges, hogy a bűncselekmények áldozatai érdekeit szolgáló mediáció – amely a terheltre nézve talán kedvezőbb mint ügyének távollétében történő elintézése – ellehetetlenül, ha nincs lehetőség arra, hogy a mediációs eljárást az elkövető és a sértett között az erre jogosított hatóságok lefolytassák. Ennek jogi kereteit a magyar jogalkotó megteremtette, azonban a tárgyalási eljárások esetében alkalmazásuk ellehetetlenül.

Utaltam arra is, hogy a terhelt távollétében lefolytatható eljárások kapcsán nem csak egyes büntetőeljárás jogi rendelkezések és alapelvek sérülnek, hanem a Büntető Törvénykönyv rendelkezéseinek maradéktalan alkalmazása, az azokkal kapcsolatban kidolgozott elvek és gyakorlat érvényesülése is megnehezül, bizonyos esetekben ellehetetlenül. E körben elsősorban a büntetés kiszabásával kapcsolatos gyakorlatra utaltam.

A Be. kodifikációs folyamatát, valamint az elkészült tervezetet vizsgálva kijelenthető, hogy a jogalkotó igyekszik megnövelni a tárgyalást előkészítő eljárás jelentőségét. Ez legalább két pontban foglalható össze, a tárgyalásról lemondás kinyilvánításában, valamint a bizonyítás keretének meghatározásában. Ezek pedig szükségszerűen feltételezik a terhelt jelenlétét, hiszen csak ebben az esetben érvényesülhet az erre vonatkozó jogalkotói akarat. A tervezet indokolása hangsúlyozza, hogy a javaslat a terhelttel való együttműködés komplex rendszerét teremtette meg, melynek egyik kiemelt területe a korábban marginális szerepet betöltő előkészítő ülés funkciójának átértelmezése és kötelezővé tétele. Ezen eljárási szakasz a vád tárgyát képező bűncselekményt beismerő és azt be nem ismerő vádlott számára egyaránt biztosítja a közreműködés lehetőségét a büntetőeljárás további menetének alakításában.

A tervezet eddig nem ismert új jogintézményként teremti meg annak lehetőségét, hogy a bűnösségét el nem ismerő vádlott a további bizonyítás irányának és kereteinek kijelölésében és a bíróság általi rögzítésében közreműködhet, elősegítve azt, hogy a tárgyaláson ne történjen szükségtelen bizonyítás és az ügy minél előbb befejeződhessen; valamint a beismerő vádlott lemondhat a tárgyaláshoz való jogáról, és ezzel megteremtheti annak lehetőségét, hogy a beismerést elfogadó bíróság már az előkészítő ülésen ítéletet hozzon.

Álláspontom szerint ez a megoldás kevésbé sérti a tisztességes eljárás elvét – noha értelemszerűen a közvetlenség háttérbe szorulásával jár -, mint az in absentia eljárások.

Az azonban nem lehet kétséges, hogy mindezek csak a terhelt jelenlétében érvényesülhetnek.

Gyakorló bíróként igazolhatom azon elképzelés fontosságát, amely a tárgyaláson lefolytatandó bizonyítás irányának előkészítő ülésen történő kijelölésére vonatkozik. Az ezzel kapcsolatos indítványokat azonban – értelemszerűen – terheltként csak az teheti meg, aki jelen van. Ha a terhelt ezen jogát – távollétében – nem tudja gyakorolni, úgy nem fog érvényesülni az eljárás egyszerűsítését célzó jogalkotói akarat, és a bíróság arra kényszerül, hogy – a garanciák biztosítása érdekében – a terhelt távollétében valamennyi – adott esetben szükségtelen – bizonyíték megvizsgálásával hozza meg határozatát.

Az eljárás egyszerűsítését és gyorsítását ezért a terhelt jelenléte is biztosíthatja.

A dolgozatban utaltam azon védői szempontokra és érdekekre, amelyek nem, vagy csak részben érvényesülnek az in absentia eljárások esetében. Ebben a körben elsősorban annak van jelentősége, hogy a védelem rendelkezésére álló lehetőségeket a védő nem minden esetben tudja kihasználni –információk hiányában– a terhelt távollétében, együttműködésük hiánya megnehezíti a védekezési stratégia kialakítását, ugyanakkor a hatóságok számára

rendkívüli módon megnehezíti a védő kizárására vonatkozó szabályok alkalmazását elsősorban az érdekellentét esetében.

A büntetőeljárás egyik célja az anyagi igazságra való törekvés. El kell fogadni, hogy az ügyek jelentős részében csupán a perbeli igazság érvényesül, azonban ez nem jelenti azt, hogy a hatóságoknak ne lenne kötelezettsége mindent megtenni a valós tények megállapítása érdekében. Vitathatatlan ezért az az Alkotmánybíróság által megfogalmazott kívánalom, mely szerint a bírósági döntések a tények valóságú megállapításain nyugodjanak – és így a véglegesség igényével léphessenek fel a társadalomban.⁵²⁸

Ennek ellenére el kell ismerni – miként arra Bárd Károly rámutatott –, hogy a processzuális igazságosság mellett szól, hogy kivitelezhető.

Arra nincs garancia, hogy a büntető ítélet minden esetben a valós tényállást írja le, és arra sem, hogy mindig megfelel a materiális igazságosság követelményének.⁵²⁹ Ezért pedig el kell ismerni, hogy az igazságszolgáltatás csak arra képes, hogy a deklarált alkotmányos eljárási alapelvek érvényesítésével a legkorrektebb módon gyorsan és objektíven derítse fel a bűncselekményt és alkalmazza a szankciót, vagy mentesítse a terheltet a büntetőjogi felelősség alól.⁵³⁰ Nyilvánvaló, hogy a terhelt távolléte nagyobb eséllyel eredményezheti, hogy a kétségek felmentésre vezetnek, viszont ezekben az esetekben a bíróság – noha törvényes eljárást folytatott le –, elfogadva a terhelt távollétének a lehetőségét, a társadalom megvédésétől tekintett el.

Bírói, ítélkezési gyakorlatom tapasztalatai két tétel felismerésére vezettek:

- 1) Minél kisebbnek és egyszerűbbnek tűnik egy büntetőügy, a végére annál nehezebbé válik a tényleges befejezése és megítélése.

⁵²⁸ 34/2013. AB. határozat.

⁵²⁹ Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó, Budapest, 2007. 77. oldal.

⁵³⁰ Farkas Ákos: A falra akasztott nádpálca avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai. Osiris Kiadó. 2002. 14. oldal.

- 2) Az egyszerűsítő-gyorsító megoldások – az esetek többségében – rendkívüli módon megnehezíthetik és elhúzhatják az eljárást. Erre figyelemmel pedig szükséges utalni arra, hogy elfogadva a terhelt távollétében lefolytatandó tárgyalások lehetőségét, szükséges a garanciális szabályok maradéktalan betartása – sőt azoknak jogalkotói szinten történő kiterjesztése –, mivel ezek megsértése, illetve téves értelmezése nem hogy gyorsítaná vagy egyszerűsítene a büntetőeljárást, hanem sokkal inkább megnehezíti és kényszerű ismétlésre kötelezi a bíróságot.

A dolgozat megírása során nyilvánvalóvá tettem, hogy mekkora jelentőséget tulajdonítok a bírói szemléletnek és a gyakorlat által kimunkált, észlelt problémáknak. Ennek ellenére nem tartom ördögtől való jogintézménynek a terhelt távollétében lefolytatható eljárásokat, csupán arra igyekeztem utalni, hogy alkalmazásuk milyen fokozott kockázattal jár.

Fellebbviteli bíróként ugyanis nagyobb lehetőségem van észlelni a közvetlenség, megalapozottság és az eljárási szabálysértések problémáit.

Határozott véleményem ezért, hogy egy ember büntetőjogi felelősségéről jobb – akár kellő idő ráfordításával – megalapozottan dönteni, mint a – statisztikailag kétségtelenül kedvezőbb – gyorsaságot és egyszerűsítést hajszolni. Ezen gondolat ma már talán maradinak minősül, azonban olyan bíróként, akinek egy ember büntetőjogi felelősségét el kell döntenie, megindokolnia és viselnie a döntése felelősségét, ezek kihangsúlyozását rendkívül fontosnak tartom.

Minderre figyelemmel törekedtem bemutatni a hatályon kívül helyezés tapasztalatát, túlnyomó részt a közreműködésemmel keletkezett határozatokat felhasználva.

Mindezek alapján jutottam arra a megállapításra, hogy az eljárások gyorsításának mindig ára van: részint a megalapozottság, részint pedig az alapvető elvek háttérbe szorulása útján. Az egyszerűsítés és a gyorsaság oltárán történő áldozás során azonban el kell kerülni, hogy Iustitia szemén olyan szorosra húzzuk a kötetst, hogy az igazság istennője már magát az igazságot se legyen képes meglátni.

„Humánusan kell ezért, hogy a bíró a törvényt magyarázza. Számon kell tartania a természet jogát, az életkörülményeit, amelyek a sorsüldözötteknél leggyakrabban a maguk szigorúságában jelentkeznek. Ha a törvényt ekként alkalmazzuk, az ideális igazságszolgáltatást közelítjük meg, feltárjuk a társadalmi mulasztásokat és a reformokat sürgetjük.”⁵³¹

A bírónak tehát a jogalkotói célokat és a vezetői elvárásokat úgy kell teljesítenie, hogy tevékenysége mindig a tisztességes eljárás keretei között maradjon.

„A törvény értelmezésénél a bíró gondja ne korlátozódjék az eléje kerülő egyéni ügyre: figyelme terjedjen ki az általános érdek szem előtt tartásával, a jó és rossz következményeire, melyekkel ítélete járhat.”⁵³²

Véleményem szerint ezért az a helyes állapot, ha „a célszerűségi megoldásoknak törvényesség megfontolások olykor útját állhatják.”⁵³³

A leírtak alapján – kissé tréfásan – az is kijelenthető, hogy míg egy egyetem jogi karát el lehet végezni levelező tagozaton – bár “néha” személyesen kell megjelenni az egyetemen – a büntetőeljárást azonban nem.

A bíróságnak ezért a terhelti jogok és az alapelvek maradéktalan betartására kell törekednie, minden egyes eljárásban megfontolva annak a lehetőségét, hogy ezek élveznek-e elsőbbséget, vagy pedig a büntetőügy mielőbbi és minél egyszerűbb befejezése.

A magam részéről teljes mértékben egyetértek a magyar büntetőjogi jogalkotás atyjának, Csemegi Károlynak a szavaival, amelyeket már a Kúria tanácselnökeként fogalmazott meg:

⁵³¹ Magnaud: A jó bíró. Szerk. Leyret Henrik. Gril Károly Könyvkiadó Vállalata Budapest, 1908. 41. oldal.

⁵³² Anatole France: i.m.: 106. oldal.

⁵³³ Cséka Ervin: Bűnözési helyzet, eljárás-egyszerűsítés-nyomozás. Tények és kilátások. Tanulmányok Király Tibor Tiszteletére. Szerk. Erdei Árpád. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1995. 19. oldal.

“Nem arra tettem esküt, hogy a hátralékot feldolgozzam, hanem arra, hogy lelkiismeretesen és igazságosan bírászkodjak.”⁵³⁴

Mindezekre figyelemmel jelen dolgozat egy fellebbviteli bíró élettapasztalati tényeken alapuló gondolatai, aki valamennyi álláspontja megfogalmazása során tisztában volt Zsoldos Ignác 1842-ben megfogalmazott szavaival:

“Mindennek tetszeni lehetetlen, akarni másban kábaság, a bíróban bűn is, mert cselekedetei mértékének nem a tetszést vagy nem tetszést – hanem azoknak belsőleg helyes vagy helytelen voltát – a bírónak pedig tettei törvényszerűségét kell tartania.”

⁵³⁴ Márki Zoltán: Közügyek szolgálatában Csemegi Károly, a kúriai tanácselnök. Kúriai döntések. 2016/5. szám. 574. oldal.

Felhasznált Irodalom

Monográfiák, könyvek

- Alkotmánybíróeseti jog. Szerk. Halmai Gábor. INDOK Kiadó. Budapest, 2004.
- Alkotmányos elvek és esetek. Constitutional and Legislative Policy Institute (Alkotmányos és Jogalkotási Irányvonalak Intézete) Budapest, 1996.
- Angyal Pál: A Magyar Büntetőeljárás-jog Tankönyve. Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt Kiadása. Budapest, 1915.
- Bárd Károly: A büntető hatalom megosztásának buktatói. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1987.
- Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó. Budapest, 2007.
- Beccaria, Cesare: Büntett és büntetés. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1967.
- Büntetőeljárásjog (III., Átdolgozott Kiadás) Szerk. Tóth Mihály. HVG Orac Kiadó. Budapest, 2009.
- Büntetőeljárás-jogi Olvasókönyv. Szerk. Tóth Mihály. Osiris Kiadó. Budapest, 2003.
- A büntetőjog Nagy Kézikönyve. Szerk. Varga Zoltán. Komplex Kiadó. Budapest, 2007.
- Czine Ágnes-Szabó Sándor-Villányi József: Strasbourgi ítéletek a Magyar büntetőeljárásban. HVG Orac Kiadó. Budapest, 2008
- Elek Balázs: A jogerő a büntetőeljárásban. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőeljárás-jogi Tanszéke. Debrecen, 2012.
- Erdei Árpád: Tanok és tévtanok a büntetőeljárások tudományában. ELTE Eötvös Kiadó Kft Budapest, 2011.
- Európai Jog a gyakorlatban: Kézikönyv a magyar bírúk számára. Szerk. Ebert, Donat. Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala. Budapest, 2004.

- Fantoly Zsanett: A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága. HVG ORAC Kiadó. Budapest, 2012.
- Fantoly Zsanett-Budaházi Árpád: Büntetőeljárás-jog II. Egyetemi Tankönyv. Nemzeti Közszerzői Egyetem. Budapest, 2015.
- Farkas Ákos: Róth Erika a büntetőeljárás. Komplex Kiadó. Budapest, 2012.
- Farkas Ákos: A falra akasztott nádpálca avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai. Osiris Kiadó. 2002.
- Fenyvesi Csaba- Herke Csongor- Tremmel Flórián: Új Magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2003.
- Fenyvesi Csaba: A védő ügyvéd. A védő büntetőeljárás szerepéről és jogállásáról. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2002.
- Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika tendenciái. A bűnügyi nyomozás múltja- jelene- jövője. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2014.
- Finkey Ferencz: A Magyar Büntetőeljárás Tankönyve. Budapest, Politzer-féle Könyvkiadó Vállalat. Budapest, 1908.
- France Anatole: A bíróról és az igazságszolgáltatásról. Büntetőeljárás-jogi Olvasókönyv. Szerk. Tóth Mihály. Osiris Kiadó. Budapest, 2003.
- Grád András: Kézikönyv a strasbourgi emberi jogi ítélezésről. (II. átdolgozott-bővített kiadás) HVG ORAC Kiadó. Budapest, 2000.
- Gündisch, Jürgen-Wienhues, Sigrid: Jogvédelem az Európai Unióban. Iránymutató gyakorlati szakemberek számára. Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala, Budapest, 2003.
- Herke Csongor- Fenyvesi Csaba- Tremmel Flórián: A büntető eljárásjog elmélete. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2012.
- Herke Csongor: A német és az angol büntetőeljárás alapintézményei. Pécs. 2011.
- Király Tibor: Büntetőeljárás-jog. Osiris Kiadó. Budapest, 2008.
- Leiret, Henrik-Magnaud: A jó bíró. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata Budapest, 1908.
- Mahler Gordon: Az amerikai büntetőeljárás vázlata. Büntetőeljárás-jogi Olvasókönyv. Szerk. Tóth Mihály Osiris Kiadó. Budapest, 2003.

- M. Nyitrai Péter: Nemzetközi Bűnügyi Jogsegély Európában. KJK-KERSZÖV Kiadó. Budapest, 2002.
- Pápai-Tarr Ágnes: A büntetőeljárás gyorsításáról. Gondolat Kiadó. Budapest, 2012
- Sajó András: Látszat és valóság a jogban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1986.
- Schäfer, Peter: Európa-jogi Tankönyv. Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala. Budapest, 2003.
- Tanulmányok az Emberi Jogok Európai Egyezménye legfontosabb rendelkezéseire kapcsolódó strasbourgi esetjogról. Szerk. Szabó Győző- Nagy Gábor. HVG Orac Kiadó. Budapest, 1999.
- Tóth Mihály: Vázlatok és szemelvények a büntetőeljárások tanulmányozásához. I.-II. Kötet. BIBLIOTHECA FACULTATIS JURIS UNVERSITATIS CATHOLICAE DE PETRO PÁZMÁNY NOMINATE BUDAPEST, 1999.
- Tóth Mihály: A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében. KJK-Kerszöv Kiadó. Budapest, 2001.
- Úton a bírói meggyőződés felé a készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja. Szerk. Elek Balázs-Miskolczi Barna Printart-Press Kiadó. 2015.
- Vámbéry Rusztem: A büntető bíró. Büntetőeljárás-jogi Olvasókönyv. Szerk. Tóth Mihály, Osiris Kiadó. Budapest, 2003

Tanulmányok

- Alföldi Ágnes Dóra: Gondolatok a büntetőeljárás gyorsítását szolgáló jogintézményekről, különös tekintettel a tárgyalás mellőzéses és a bíróság elé állításos eljárásra. Magyar Jog. 2015/7-8. szám.
- Alföldi Ágnes Dóra: A terhelti beismerés büntető anyagi- és eljárásjogi jogkövetkezményeiről. Belügyi Szemle. 2014/1. szám.

- Auer György: A terheltnek kihallgatása és vallomása. Büntetőjogi Tanulmányok. Angyal Pál születése 60. és jogtanári működése 35. Évfordulójának Emlékére. Budapest, 1933.
- Bánáti János: Védői és terhelti jogok szabályozása a strasbourgi joggyakorlat tükrében. Ügyvédek Lapja. 2001/2. szám.
- Bánáti János: Terhelti és védői jogok az Emberi Jogi Egyezmény tükrében. V. Magyar Jogász Gyűlés. Balatonfüred. 2000.
- Bánáti János: Gyorsítás Versus Garanciák. A Magyar Büntetőjogi Társaság Jubileumi Tanulmánykötete. Szerk. Fenyvesi Csaba. Budapest-Debrecen-Pécs 2011.
- Bánáti János: A védői és a terhelti jogok a strasbourgi joggyakorlat tükrében. Békés Imre Ünnepi Kötet. Szerk. Busch Béla- Belovics Ervin- Tóth Dóra. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar. Budapest, 2000.
- Bánáti János: Gyorsaság és/vagy a garanciák biztonsága. A jogegység szolgálatában. Kónya István Ünnepi Kötet. Szerk. Varga Zoltán. HVG ORAC Kiadó. Budapest, 2014.
- Balla Lajos-Kardos Sándor: A tisztességes eljárásról a strasbourgi bíróság gyakorlatában. Bírák Lapja. 2005/1. szám.
- Balla Lajos-Kardos Sándor: A tisztességes eljárásról a strasbourgi bíróság gyakorlatában. (II. Rész.) Bírák Lapja. 2005/2. szám.
- Bárány Boglárka: A büntetőeljárás kihallgatás és meghallgatás összehasonlítása. Belügyi Szemle. 2015/2. szám.
- Bárd Károly: Tárgyalás a vádlott távollétében. – Emberi jog-Dogmatikai analízis. Wiener A. Imre Ünnepi Kötet. Budapest, 2005.
- Bárd Károly: A büntetőeljárás törvény tervezete az európai jogfejlődésben. Jogtudományi Közlöny. 1998/4. szám.
- Bárd Károly: Igazság, igazságosság és tisztességes eljárás. Fundamentum. 2004/1. szám.
- Bárd Károly: Kit illet a tisztességes eljárás? Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet. Budapest, 2004.

- Bárd Károly: Európai büntető politika. Tények és kilátások. Tanulmányok Király Tibor Tiszteletére. Szerk. Erdei Árpád. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1995.
- Bárd Károly: Az eljárási jogok közelítésének esélyei a Lisszaboni Szerződés tükrében. Örökség és Büntetőjog. Emlékkönyv Békés Imre Tiszteletére. Szerk. Belovics Ervin-Tamási Erzsébet-Varga Zoltán. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kara. Budapest, 2011.
- Bócz Endre: Legalitás, opportunitás és az ügyész diszkrecionális jogköre. Rendészeti Szemle. 1994/1. szám.
- Csák Zsolt: Egyszerűsítő eljárás az alkotmányosság határán. Rendészettudományok a közbiztonságért. Tanulmányok a 60 éves Blaskó Béla Tiszteletére. Szerk. Németh Zsolt-Pallagi Anikó. Rendőrtiszti Főiskola. Budapest, 2010.
- Csák Zsolt: A tárgyalás vezetése – a tárgyalás rendje – jelenlét a tárgyaláson. A Magyar Büntetőjogi Társaság Jubileumi Tanulmánykötete. Szerk. Fenyvesi Csaba. Budapest-Debrecen-Pécs 2011.
- Cséka Ervin: Bűnözési helyzet, eljárás-egyszerűsítés-nyomozás. Tények és kilátások. Tanulmányok Király Tibor Tiszteletére. Szerk. Erdei Árpád. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1995.
- Cséka Ervin: A büntető tárgyalás jelentősége. Békés Imre Ünnepi Kötet Szerk. Gellér Balázs. Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2000.
- Czipott György: Egy bűnvádi per – több ítélet. Jogtudományi Közlöny. 1906/11. szám.
- Diósdí Mária: Néhány gondolat a távollévő vádlottal szembeni eljárásról. Tanulmányok Erdőssy Emil professzor Tiszteletére. Szerk. Fenyvesi Csaba-Herke Csongor. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Pécs. 2002.
- Éder Kálmán: A távollévő terhelt a járásbíróóság előtti eljárásban. Jogtudományi Közlöny. 1901/8.
- Elek Balázs: Az igazság feltárása a büntetőeljárásban. Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. Születésnapja Tiszteletére. Szerk. Elek Balázs-

Háger Tamás-Tóth Andrea Noémi. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőeljárás-jogi Tanszéke. Debrecen. 2014.

- Erdei Árpád: A célszerűség rejtélye, avagy opportunitás a büntetőeljárásban. Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet. Szerk. Gellér Balázs. KJK-Kerszöv Kiadó. Budapest, 2004.
- Fantoly Zsanett: A büntetőeljárást gyorsító, de alkotmányos garanciákkal fedett jogintézmények gyakorlati alkalmazhatóságáról. Acta Juridica Et Politica 2012/1. szám.
- Farkas Ákos: A büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának néhány gazdaság- és döntésméleti kérdése. Tények és kilátások. Tanulmányok Király Tibor Tiszteletére. Szerk. Erdei Árpád. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1995.
- Farkas Ákos: A büntető igazságszolgáltatás rendszer hatékonyságának korlátai. Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. Században. Szerk. Harsági Viktória- Wopera Zsuzsa. HVG ORAC Kiadó. Budapest, 2007.
- Földesi Tamás: A magyar büntetőeljárás törvény etikája. Magyar Jog. 2013/8. szám.
- Fülöp Edit- Sléder Judit: Gondolatok a terheltté válásról. Belügyi Szemle. 1998/4. szám.
- Háger Tamás: A terhelti vallomás mint személyi bizonyíték a nyomozásban. Belügyi Szemle. 2014/11. szám.
- Hati Csilla: A közvetlenség elvének térvesztése a büntetőeljárásban. Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. Születésnapja Tiszteletére. Szerk. Elek Balázs- Háger Tamás- Tóth Andrea Noémi. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőeljárás-jogi Tanszéke. Debrecen, 2014.
- Hegedűs István: A büntető ítélezés gyorsítása, különös tekintettel a vádlott jelenlétére – Az alkotmányosság tükrében. Bírák Lapja. 2010/1. szám.
- Herke Csongor: A sértett-terhelt mediáció szerepe a bűnmegelőzésben. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. 2003/2. szám.

- Herke Csongor: A büntetőeljárás gyorsításának új jogintézménye és további lehetőségei. A Magyar Büntetőjogi Társaság Jubileumi tanulmánykötete. Szerk. Fenyvesi Csaba. Budapest-Debrecen-Pécs, 2011.
- Herrmann, Joachim: Modellek a büntetőeljárás reformjához Kelet-Európában: Összehasonlító jogi megközelítés. Magyar Jog 1997/6. szám.
- Hudvágner András: Eljárás a távollévő terhelttel szemben. Tanulmánykötet Erdősy Emil professzor 80. Születésnapja Tiszteletére. Pécs, 2005.
- Kassai Ferenc: A terheltnek szóló idézés a járásbíróóság előtti eljárásban. Jogtudományi Közlöny. 1901/21. szám.
- Köpf Eszter Mária: Az angol és a holland büntetőeljárás, mint az akkuzatórius és az inkvizitórius modell egy-egy tipikus példája. Magyar Jog. 2000/4. szám.
- Köpf Eszter Mária: Az Európai Emberi Jogi Egyezmény 6. Cikke, az akkuzatórius és inkvizitórius eljárásjogi rendszerek. Jogtudományi Közlöny. 2001/7-8. szám.
- Márki Zoltán: Közügyek szolgálatában. Csemegi Károly, a kúriai tanácselnök. Kúriai Döntések, 2016/5. szám.
- Mészár Róza: Eljárás a távollévő terhelttel szemben. Bírák Lapja. 2001/2. szám.
- Miskolczi Barna: Az új büntetőeljárás kodifikációs irányelvei. Úton a bírói meggyőződés felé. A készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja. Szerk.: Elek Balázs – Miskolczi Barna. Printart-Press Kiadó. 2015.
- Nagy Anita: Eljárás a távollévő terhelttel szemben. SECTIO JURIDICA ET POLITICA, Miskolc, Tomus, XXIV. (2006).
- Nagy Anita: Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának az eljárás gyorsítására, egyszerűsítésére vonatkozó "Ajánlásai". Tanulmányok Horváth Tibor professor Emeritus 80. Születésnapja Tiszteletére. Szerk. Farkas Ákos- Nagy Anita-Róth Erika- Sánta Ferenc-Váradi Erika. Miskolci Egyetem Bűnügyi Tudományok Intézete. Miskolc, 2007.
- Nyíri Sándor: A terhelt távollétében történő eljárás. Belügyi Szemle. 2001/12. szám.
- Polt Péter: Alkotmányos jogok a jogalkalmazásban-figyelemmel az Uniós elvárásokra. Békés Imre Ünnepi Kötet. Szerk. Gellér Balázs. Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2000.

- Róth Erika: Terhelti jogok az Európai Unióban. Tanulmányok Cséka Ervin 85. Születésnapja Tiszteletére. Szerk. Nagy Ferenc. Pólay Elemér Alapítvány. 2007.
- Róth Erika: Tárgyalás vagy nyomozás? Avagy melyik a büntetőeljárás legfontosabb szakasza? Tanulmányok Horváth Tibor professor Emeritus 80. Születésnapja Tiszteletére. Szerk. Farkas Ákos- Nagy Anita- Róth Erika- Sánta Ferenc-Váradi Erika. Miskolci Egyetem Bűnügyi Tudományok Intézete. Miskolc, 2007.
- Tarr Ágnes: A távollévő terhelttel szemben lefolytatott eljárás egyes kérdései. Colléga. 2005/2. szám.
- Tarr Ágnes: A “távollétes ügyek” egyes elméleti és gyakorlati kérdései a büntetőeljárásban. Debreceni Jogi Műhely. 2005/2. szám.
- Tóth Andrea Noémi- Háger Tamás: A terhelt vallomása a büntetőeljárás bírósági szakaszában, egyes eljárási szabálysértések megítélése. Miskolci Jogi Szemle, 2013/2. szám.
- Tóth Mihály: Erózió vagy kiteljesedés? Fundamentum. 2008/1. szám.
- Törő Blanka: Egy örökéletű alapelv, az ártatlanság vétele. Úton a bírói meggyőződés felé. A készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja. Szerk. Elek Balázs-Miskolczi Barna. Printart-Press Kiadó. 2015.
- Újvári Ákos: A vádlott tárgyaláson való jelenléte a Be. 279. § (3) bekezdésének tükrében avagy a Be. új jogintézménye: a vádlott bejelentett távolléte. Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. Születésnapja Tiszteletére. Pécs, 2011.
- Varga Zoltán: Tanúvédelem és a tisztességes eljárás. Örökség és büntetőjog. Emlékkönyv Békés Imre Tiszteletére. Szerk. Belovics Ervin-Tamási Erzsébet-Varga Zoltán. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kara. Budapest, 2011.
- Dr. Varró Krisztián: A megalapozott gyanú közlésének időpontja és az ezzel kapcsolatos dilemmák. Ügyvédek Lapja. 2008/1. szám.
- Waldapfel Leó: Adalékok az új Bűnvádi Perrendtartás Magyarázatához. Jogtudományi Közlöny, 1898/40. szám.

Jogsabályok

- 1896. évi XXXIII. törvénycikk a Bünvádi Perrendtartásról
- 1998. évi XIX. törvény a Büntetőeljárásról
- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 1993. évi XXXI. törvény Az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről szóló, Rómában, 1950. November 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről
- 1998. évi XLII. törvény az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Egyezmény 11. Jegyzőkönyvének kihirdetéséről

Kommentárok

- Büntetőeljárás-jog: Kommentár a gyakorlat számára. Szerk. Belegi József. HVG ORAC Kiadó. Budapest, 2015.
- A büntetőeljárásról szóló 1998. Évi XIX. Törvény Magyarázata, VI. Kötet. A Külön Eljárások. Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó. 2007.
- A büntetőeljárás Törvény Magyarázata. Szerk. Varga Zoltán. Komplex Kiadó. Budapest, 2009.

Európai uniós jogforrások, ajánlások

- Az Unió Tanácsa 2001/220/IB. számú Kerethatározata a sértett jogállásáról a büntetőeljárásban
- Az Európai Parlament és Tanács 2012/13/EU. Irányelve a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról
- Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2016/343. Számú Irányelve a büntetőeljárás során az ártatlanság védelme egyes vonatkozásainak és a tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítéséről

- Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság SOC/498. Számú Véleménye a CON (2013) 821 Final-2013/0407(COD) Javaslatáról a büntetőeljárás során az ártatlanság vélelme joga egyes vonatkozásainak és a saját tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítéséről

Az Európa Tanács jogforrásai

- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(81) 7. Számú Ajánlása az igazságszolgáltatás igénybevételét megkönnyítő eszközökről
- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(86) 12. Számú Ajánlása a bíróságok túlterheltségének megelőzésére és csökkentésére vonatkozó egyes intézkedésekről
- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(87) 18. Számú Ajánlása a büntetőeljárás egyszerűsítéséről
- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(94) 12. Számú Ajánlása a bírák függetlenségéről, hatékonyságáról és szerepéről
- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(95) 12. Számú Ajánlása a büntető igazságszolgáltatás irányításáról

Az Alkotmánybíróság határozatai

- 4/1998. (III.1.) AB. határozat
- 6/1998. (III.11.) AB. határozat
- 14/2002. (III.20.) AB. határozat
- 14/2004. (V.7.) AB. határozat
- 17/2005. (IV.28.) AB. határozat
- 25/2013 (X.4.) AB. határozat
- 22/2014 (VII. 15.) AB. határozat

Elvi iránymutatások

- 3/2008. Számú Büntető Jogegységi Határozat
- 1/2013. Számú Büntető Jogegységi Határozat
- 3/2015. Számú Büntető Jogegységi Határozat
- Bkv. 56. Szám
- Bkv. 64. Szám
- Bkv. 75. Szám
- Bkv. 91. Szám
- Bkv. 92. Szám
- Bkv. 100. Szám
- 4/2007. Számú Bkv.
- 3/2014. Számú Bkv.
- EBH2004.1114.
- EBH.2006.1396.
- EBH2015.B.7.
- EBH2015.B.23

Eseti Döntések

- BH2001.268.
- BH2002.391.
- BH2003.55.
- BH2003.148.
- BH2003.316.
- BH2003.183.
- BH2003.252.
- BH2003.401.

- BH2004.456.
- BH2005.100.
- BH.2005.206.
- BH2005.388.
- BH2006.10.
- BH2006.245.
- BH2006.271.
- BH2006.313.
- BH2007.215.
- BH2007.222.
- BH2007.289.
- BH2007.330.
- BH2009.200
- BH2009.353.
- BH2010.36.
- BH2011.305
- BH2015.306.
- BH2012.61.
- BH2012.188.
- BH2013.332.
- BH2013.329.
- BH2014.207.
- BH.2014.332.
- BH2014.364.
- BH.2015.331.
- BH2015.123.
- BH2015.152.
- BH.2017.14.
- BH.2016.6.
- BH.2016.59.

- BH.2016.136.

Egyéb források

- Kúria Büntető Kollégium Joggyakorlat- Elemző Csoport: Védői jogok a bírósági eljárásban. Összefoglaló vélemény. Elérhetőség: www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/elfogadott_osszegzo_velemeney

Külföldi irodalom

- European Convention on Human Rights
- Emilianides, Achilles C.: Contempt in the Face of the Court and the Right to a Fair Trial, *European Journal of Crime, Criminal Law & Criminal Justice*, 2005/3
- Council of Europe Committee of Ministers Resolution (75) 11 On the Criteria governing proceedings held in the Absence of the Accused
- Criminal Procedure- Presence of the Accused During Trial, *Louisiana Law Review*, 1942/4
- Marauhn, Thilo: The Right of the Accused to be Tried in his or her Presence, <http://hrlibrary.umn.edu/fairtrial/wrft-tm.htm> (2016. 09. 09.)
- <http://uir.unisa.ac.za/bitstream/handle/10500/1840/08chapter8.pdf> (2016.09.09.)
- Panait, Alexandra: The Right to a Fair Trial in the Dynamic Interpretation of the European Court of Human Rights, *Challenges of the Knowledge Society*, 2016, 227-231.
- Vitkauskas, Dovydas- Dikov, Grigory: Protecting to the right to a fair trial under the European Convention on Human Rights, *Council of Human Rights handbook*, Council of Europe, Strasbourg, 2012.
- Kuijer, Martin: The Right To a Fair Trial and the Council of Europe's Efforts to Ensure Effective Remedies on a Domestic Level for Excessively Lengthy Proceedings, *Human rights Law Review* 2013/13 777-794.

- Chavez, J. Anthony: Statutes of Limitations and the Right to a Fair Trial, *Criminal Justice* 1995/10, 2-51.
- European Court of Human Rights: Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights- Right to a Fair Trial (criminal limb), 2014, http://echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf (2016 09. 10.)
- Greer, Steven: *The European Convention on Human Rights, Achievements, Problems and Prospects*, Cambridge University Press, 2006.
- Janis, Mark-Kay, Richard- Bradley, Anthony: *European Human Rights Law Text and materials*, Clarendon Press, Oxford, 1996.
- Emmerson, Ben- Ashworth, Andrew-Macdonald, Alison- L T Choo, Andrew-Summers Mark: *Human Rights and Criminal Justice*, Third Edition, Sweet & Mawell, London, 2012.
- Sluiter, Göran - Friman Håkan- Linton, Suzannah- Vasiliev, Sergey: *International Criminal Procedure, Principles and Rules*, Oxford, 2013.
- Dutertre, Gilles: *Key case-law extracts European Court of Human Rights*, Council of Europe, Strasbourg, 2003.
- McBride, Jeremy: *Human Rights and Criminal Procedure, The case-law of the European Court of Human Rights*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2009.
- Klerks, Anne: *Trials in absentia in international (criminal) law*, Tilburg University Master Thesis, June 2008.
- Miettinen, Samuli: *Criminal Law and Policy in the European Union*, Routledge, London and New York, 2013.
- Małgorzata Wąsek-Wiaderek: *The principle of „equality of arms” in criminal procedure under Article 6 of the European Convention on Human Rights and its functions in criminal justice of selected european countries*, Centre for advanced Legal Studies, K. U. Leuven, 2000.
- Herath, Elizabeth: *Trials in Absentia: Jurisprudence and Commentary on the Judgement in Chief Prosecutor v. Abul Kalam Azad in the Bangladesh International Crimes Tribunal*, *Harvard International Law Journal*, June 2014.

- Trials in absentia, Factsheet, Prisoners Abroad, London <http://www.prisonersabroad.org.uk/wp-content/uploads/2015/07/trials-in-absentia.pdf> (2016. 09. 16.)
- Looking to the Future: Essays on International Law in Honor of W. Michael Reisman (Edited by Arsanjani, H, Mahnoush; Cogan, Jakob Katz; Sloane, D. Robert; Wiessner, Siegfried, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden-Boston, 2011.
- Harris, O'Boyle & Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights, Third Edition, Oxford University Press, 2009.
- Christoffersen, Jonas: Fair Balance: Proportionality, Subsidiarity and Primarity in the European Convention on Human Rights, Martinof Nijhoff Publishers, Leiden-Boston, 2009.
- International Criminal Justice: A Critical Analysis of Institutions and Procedures (edited by Michael Bohlander), Cameron May, London, 2007.
- Settem, Ola Johan: Applications of the 'Fair Hearing' Norm in ECHR Article 6(1) to Civil Proceedings, Springer, 2016.
- Reid, Karen: A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights, 4th edition, Sweet & Maxwell London, 2012.
- Skenderaj, Klodjan- Mengjesi, Sokol: Lawyer of defendant and his role in the criminal process from the viewpoint of the European Convention on Human Rights and the Albanian criminal procedure legislation, Academicus International Scientific Journal, 2014/9, 171-183.
- Schabas, William A.: The European Convention on Human Rights: A Commentary, Oxford University Press, Oxford, 2015.
- Louwrens Rienk Kiestra, The Impact of the Eurpoean Convention on Human Rights on Private International Law, Asser Press, Hague, 2014.
- Tochilovsky, Vladimir: Jurisprudence of the International Criminal Courtsand the European Court of Human Rights, Procedure and Evidence, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden-Boston, 2008.
- Javier García Roca, Pablo Santolaya: Europe of rights: A Compendium on the European Convention on Human Rights Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2012.

- Leach, Philip: Taking a Case to the European Court of Human Rights, Third edition, Oxford University Press, Oxford, 2011.
- Goss, Ryan: Criminal Fair Trial Rights: Article 6 of the European Convention on Human Rights, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2014.
- Elberling, Björn: The Defendant in International Criminal Proceedings, Between Law and Historiography, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, 2012.
- The EU Charter of Fundamental Rights, A Commentary (Edited by Steve Peers, Tamara Hervey, Jeff Kenner, Angela Ward) Hart Publishing, Oxford, 2014.
- Mensah, Barbara: European Human Rights Case Summaries, Cavendish Publishing, London, 2002.
- A Europe of Rights: The impact of the ECHR on National Legal Systems (Edited by Helen Keller, Alec Stone Sweet), Oxford University Press, Oxford, 2008.
- Jayawickrama, Nihal: The Judicial Application of Human Rights Law: National, Regional and International Jurisprudence, Cambridge University Press, Cambridge, 2002.
- Summers, Sarah J.: Fair Trials: The European Criminal Procedural Tradition and the European Court of Human Rights, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2007.
- Guild, Elspeth- Lesieur, Guillaume: The European Court of Justice on the European Convention on Human Rights, Kluwer Law International, London- Hague- Boston, 1998.
- Verena Murschetz: Auslieferungsbegehren nach einem Abwesenheitsurteil. Juristische Blätter. 2014.7.

EJEB jogesetek

- Case of Hermi v. Italy (Application no. 18114/02) 18 October 2006.
- Case of Tierce and Others v. San Marino (Applications nos. 24954/94; 24971/94; 24972/94) 25 July 2000.

- Case of Foucher v. France (Application no. 22209/93) 18 March 1997.
- Case of Pakelli v. Germany (Application: 8398/78) 25 April 1983.
- Case of Van Geyselhem v. Belgium (Application no. 26103/95) 21 January 1999.
- Case of Campbell and Fell v. The United Kingdom (Application no. 7819/77, 7878/77) 28 June 1984.
- Case of Poitrimol v. France (Application no. 14032/88) 23 November 1993.
- Case of Bobek v. Poland (Application no. 68761/01) 17 July 2007, final 10 December 2007.
- Jespers v. Belgium, no. 8403/78, Commission decision of 15 October 1980, Decisions and Reports (DR) 27
- Case of Bulut v. Austria, (Application no.17358/90) 22 February 1996.
- Case of Colozza v. Italy (Application no. 9024/80) 12 February 1985.
- Case of Eliazer v. The Netherlands (Application no. 38005/97) 16 January 2001.
- Case of Salvador Torres v. Spain (Applicaton no. 21525/93) 24 October 1996.
- Case of Neziraj v. Germany (Application no. 30804/07) 8 November 2012.
- Case of Sejdivic v. Italy (Application no. 56582/10) 10 November 2004.
- Case of Öcalan v. Turkey (Application no. 46221/99) 12 May 2005.
- Case of De Cubber v. Belgium (Application no. 9186/80) 26 October 1984.
- Brandstetter v. Austria, judgment of 28 August 1991, Series A no. 211.
- Lobo Machando v. Portugal (Application no. 15764/89) Judgement 20 February 1996.
- Case of Medenica v. Switzerland (Application no. 20491/92.) 14 June 2001.
- Case of Krombach v. France (Application no. 29731/96) 13 February 2001.
- Anatoliy Tarasov v. Russia (Applicaton no.3950/02) 18 February 2010.
- Yavuz v. Austria (Application no. 46549/99) 27 May 2004.
- Lala v. Netherlands (application no.14861/89) 22 September 1994.
- Case of Kremzow v. Austria (Application no. 12350/86) 21 September 1993.
- Case of Goddi v. Italy (Application no. 8966/80) 9 April 1984.
- Case of Pitkänen v. Finland (Application no. 30508/96) 09 June 2004.
- Case of P. K. v. Finland (dec.) (Application no. 37442/92) 9 July 2002.

- Case of Jussila v. Finland (Application no. 73053/01) 23 November 2006.
- Case of Döry v. Sweden (Application no. 28394/95) 12 November 2002.